

TARIM VE MÜHENDİSLİK

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI YAYIM ORGANI

SAYI: 78-79 2006

TOHUM YAŞAMDIR
YAŞAM BİZİMDİR...

TOHUMLU
BAĞIMSIZ TARIM MODELİ

ÜLKEMİZİN
TOHUM ARIMIZIN
TOPRAK
SİLAHSIZ SOFRAMIZA
TOHUM

FINDIK
BİYODİZEL

PAMUK

TARIMSAL YÜKSEK ÖĞRETİM

YAŞ SEBZE MEYVE

TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
TRABZON ŞUBESİ
FINDIK ÇALIŞTAYI
08.10.2006, TRABZON

BAĞIMSIZ TÜRKİYE İÇİN BAĞIMSIZ TARIM MODELİ 10
Dr. Gökhan GÜNAYDIN

CARGILL UĞRUNA ANAYASA ÇİĞNENİYOR	16
CUMHURBAŞKANINDAN CARGILL YASASINA VETO	18
TOPRAK TALANI SÜRÜYOR	20
CARGILL'I KURTARMA CEPHESİ	21
YALOVA İŞLETMESİ	23
DALAMAN İŞLETMESİ	25

TOHUMCULUK SEKTÖRÜ ÇOKULUSLU ŞİRKETLERE TESLİM EDİLİYOR	28
TOHUMCULUK ÇOKULUSLU ŞİRKETLERE DEVREDİLİYOR - Dr. Necdet ORAL	30
ANADOLU BEYAZI "OUT"BRÜKSEL LAHANASI "IN"	32
SALDIRILAR-YANITLAR	34
ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ	39
TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ	39
Dr.Arif Turhan ATAY	46

FINDIKTA SİYASET ÜRETİCİ VE DIŞ TİCARETİ VURDU TMO'DAN FINDIK ALIMI, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI	51
Dr. Necdet ORAL	52
ÇIKAR ÇATIŞMALARINI BAĞLAMINDA FINDIĞIN HİKÂYESİ	58
Ahmet GÜRİSOY	58

TÜRKİYE'DE BİTKİSEL HAYVANSAL ATIK YAĞLAR SORUNU VE BİYODİZEL ÜRETİMİ	63
Arş. Gör. Baran YAŞAR	65
YAĞLI TOHumlu BİTKİLER ÜRETİMİ	65
Özer KOLSARICI-Atilla GÜR-Dilek BAŞALMA	
M. Demir KAYA-Necmi İŞLER	

HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ AÇISINDAN PAMUK TARLADAN FABRİKAYA YERDEN KÜRESELE POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ	79
Dr. Gökhan GÜNAYDIN	

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU	86
Prof. Dr. Cemalettin Yaşar ÇİFTÇİ	

YAŞ SEBZE VE MEYVE TİCARETİNDE NELER OLUYOR?	95
YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZARLAMASI VE TOPTANCI HALLERİ Doç.Dr. Hasan VURAL	97
5179 SAYILI KANUNUN 16. MADDESİ HAKKINDA ZMO İZMİR ŞUBESİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ	99
İYİ TARIM UYGULAMALARI	101
Sakip ALTUNLU	

TARIM VE MÜHENDİSLİK

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI YAYIN ORGANI
ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANIR-YEREL SÜRELİ YAYIN

SAHİBİ

Gökhan GÜNAYDIN

SORUMLU YAZIŞLARI MÜDÜRÜ

Özden GÜNGÖR

YAYIN KURULU

Özden GÜNGÖR

Doç. Dr. Melahat AVCI BİRSİN

Kamil BAYRAM

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ekrem KÜN

Prof. Dr. Gülcan ERAKTAN

Prof. Dr. Mustafa ARLI

Prof. Dr. Hasan ÇELİK

Prof. Dr. Filiz ERTUNÇ

Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL

Prof. Dr. Celalettin KOÇAK

Prof. Dr. Koray HAKTANIR

Prof. Dr. İlhami ÜNVER

Prof. Dr. Fikri AYDIN

Prof. Dr. Belgin ÇAKMAK

Prof. Dr. Metin GÜNER

Prof. Dr. Aydın ÖZTAN

YÖNETİM YERİ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası

Karanfil Sokak 28/19 Kızılay / ANKARA

Tel: 0 (312) 425 05 55 - Faks: 0 (312) 418 51 98

www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

BASIM

KOZAN OFSET MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.

Büyük Sanayi 1. Cd. 95/11 İskitler/ANKARA

TEL: (312) 384 20 03 FAKS: (312) 341 28 60

TASARIM - DİZGİ

ZMO

10.000 Adet Basılmıştır. 01.04.2007

YAZI YAYIN KOŞULLARI

Gönderilen yazılar yayımlansın, yayımlanmasın yazarına geri verilmez. Özgün derleme yazılarda fikir ve görüşler yazarına, çeviriden doğacak sorumluluklar ise çevirene aittir. Ziraat Mühendisleri Odası ve Tarım ve Mühendislik Dergisi yazılardan hiçbir şekilde sorumlu değildir. Yayın Kurulu gönderilen yazı üzerinde gerekli gördüğü değişikliği yapmaya yetkilidir. Dergide yayımlanmış yazılar kaynak gösterilmek koşuluyla başka yayım organlarında kullanılabilir ya da aktarılabilir.

Merhaba Sevgili Meslektaşlarım,

"Tarım ve Mühendislik" Dergimizin 79. sayısı ile yeniden sizlerle beraberiz. Hepinize, şahsım ve Yönetim Kurulu Üyesi arkadaşlarım adına, içtenlikle sevgi ve saygılarımı sunarım.

DANIŞMA KURULU

DANIŞMA KURULU

AKDENİZ GIDA GÜVENLİĞİ

İMİAP TOPLANTISI

AÜZF KONFERAN

Sizlere seslenişimizin başlangıcında, ODA'mız adına duyduğumuz bir gururu sizlerle paylaşmak isterim. Türkiye genelinde 2500 sulama kooperatifi ve 27 üst birliği bulunan TUSKOOP-BİR, ODA'mıza "2006 Yılıın Sivil Toplum Örgütü" ödülünü verdi. Üretici-mühendis dayanışmasının ve gerçekleştirilen etkin çalışmaların somut bir sonucu olan Ödülü, sizler adına aldık; başarı hepimizindir...

ODA'mız, geçtiğimiz dönemde, gerek sosyo-ekonomik bütünüyle ülke tarımı, gerekse mesleğimiz ve özlük haklarımız konusundaki çalışmalarını etkinlikle yürütmüştür. Birlikte karar alma, birlikte uygulama felsefemiz doğrultusunda örgüt içi demokrasi iklimi gelişip yaygınlaşırken, dayanışma kültürü ve önce ODA'mız diyen anlayış nitelik ve nicelik olarak yükseliyor; bu da ODA'nın emeğinin çeşitli alanlarda olumlu sonuçlar doğurmasını kolaylaştırıyor. Birlikte karar alma, birlikte uygulamanın en iyi örneği Danışma Kurullarımız. Geçen altı ayın muhasebesinin yapıldığı, gelecek altı ayın planlandığı çalışma toplantıları, ZMO'nun sesinin ortaklaştırılmasına ve güçlendirilmesine hizmet ediyor...

ODA'mızın 40. Dönem II. Danışma Kurulu, 3-5 Kasım 2006 tarihleri arasında, CHP İstanbul Milletvekilleri Berhan ŞİMŞEK ve Ahmet KÜÇÜK, 18 Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kenan KAYNAŞ, Çanakkale Vali Yardımcısı Tahir DEMİR, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdür Vekili Dr. Ahmet ARSLAN, Köy-Koop Genel Başkanı Mehmet ÖZKURNAZ, Yönetim Kurulu Üyelerimiz, Onur Kurulu Üyelerimiz, Denetleme Kurulu Üyelerimiz, TMMOB kurullarında görev alan üyelerimiz, önceki dönem yöneticilerimiz, Şube Başkanlarımız ve bazı il temsilcilerimizin katılımıyla Çanakkale'de gerçekleştirildi. Danışma Kurulu toplantısı kapsamında, "40. Dönem I. Danışma Kurulu kararlarının irdelenmesi", "Özlük haklarına ilişkin çalışmalar", "Mesleki denetim", "Gıda sektöründe yaşanan gelişmeler", "ODA örgütlülüğü", "Hukuki çalışmalar", "e-ZMO programının kullanılması", "Tarımın sorunları" ve "Ziraat Fakültelerinde uygulanan eğitim sistemlerinin tartışılması", "Mali işler ve Denetleme Kurulu raporları üzerinde görüşmeler" konularında görüş alışverişi yapıldı. Ayrıca Saymanlar Toplantısı gerçekleştirildi. Danışma Kurulu'nun ardından bir Sonuç Bildirgesi yayımlandı. Danışma Kurulu çalışmaları, 5 Kasım 2006'da gemi ile Eceabat'a gidilerek, Şehitliklerin gezilmesi ile sona erdi.

Değerli üyelerimiz, dönem içinde özlük haklarımızın korunması ve geliştirilmesi alanında önemli sonuçlar alınmıştır. Bu kapsamda;

Daha önceki sayılarımızda sunduğumuz gelişmeler uyarınca; önce Sanayi ve Ticaret Bakanlığı nezdinde yürüttüğümüz çalışmalarla AİTM Yönetmeliği'nde yapılmasını sağladığımız değişiklik doğrultusunda tarım makinaları bölümü mezunu ziraat mühendislerinin, tarım ve orman traktörleri ile tarım arabalarının imal-tadil ve montajı projelerinde yetkili olmasını sağlamıştık. Ardından Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile imzaladığımız bir Protokol ile Bakanlık sözü edilen alanda eğitim verme, sınav yapma ve sertifika düzenleme yetkisini ODA'mıza devretmişti. Bu kapsamda, fakültelerimizin tarım makinaları bölümü öğretim üyeleri ve Sanayi Bakanlığı temsilcileri ile yapılan toplantılar sonrasında, Tarım Makinaları Eğitimi'nin ilki,

4-8 Aralık 2006 tarihlerinde Ankara'da, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile işbirliği içinde; ikincisi ise 15-19 Ocak 2007 tarihinde İzmir'de, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile işbirliği içinde gerçekleştirildi. Bu alandaki eğitim çalışmalarımız devam edecektir.

ODA'mız, TKB'nin, "Gıda ve Gıda ile Temas Eden Madde ve Malzemeleri Üreten İşyerlerinin Çalışma İzni ve Gıda Sicili ve Üretim İzni İşlemleri ile Sorumlu Yönetici İstihdamı Hakkında Yönetmelik"te yaptığı değişikliklerle, **ustalara, kısa süreli eğitimlerle sorumlu yönetici olma yolunu açan uygulamalarına karşı açtığı davada, Danıştay 10. Dairesi'nin 2006/2330 Esas No'lu kararıyla yürütmeyi durdurma kararını almıştır.** Yürütmenin durdurulması kararının ilk sonucu olarak, TKB, TOBB, TESK veya bağlı mesleki birimler, bundan böyle ustalık kursu düzenleyemeyecekler. Yürütmenin durdurulması kararının ardından gelecek bir iptal kararının sonucu olarak ise, Ustalar, yılda en çok 3 ay faaliyet gösteren mevsimlik işyerleri ile 20 beygir gücü ve altında motor gücü bulunan; ekme, pastacılık ürünleri, mantı, simit, yufka, bazlama, pide, galeta, kadayıf ve leblebi üreten işyerlerinde sorumlu yöneticilik yapamayacak. Sayılan işyerlerinde en az 4 yıllık lisans eğitimi almış ziraat, gıda, kimya mühendisleri, veteriner hekimler, kimyagerler, su ürünleri mühendisleri ve biyologlar ile gıda bilimi konusunda en az yüksek lisans yapmış diğer meslek gruplarına mensup kişiler sorumlu yöneticilik yapabilecek. Böylece haksız ve hukuka aykırı bir şekilde istihdam alanları daraltılmış olan ziraat mühendisi ve su ürünleri mühendisi üyelerimiz yeniden iş olanaklarına kavuşacaklar. Hepsinden önemlisi, tüketici, uzman mühendisin denetiminde üretilen güvenli gıdalara erişme hakkına yeniden sahip olacak.

ODA'mız Gıda Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odası'nın ortak kararı ile yaşama geçirilen "kapasite raporu düzenlenmesi" konusunda, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) üzerinden gelişen itirazlar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı aracılığıyla TKB'ye ulaştırılmıştır. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlü ile üç Oda Başkanı'nın ortak toplantısında konu ele alınmış, gelen yazılar Bakanlık aracılığıyla ODA'lara ulaştırılmıştır. Her üç ODA'nın yetki durumunu açıklayan bir yazı, yine ortaklaşa olarak hazırlanarak, 6 Temmuz 2006 tarihinde TKB'ye gönderilmiştir. Buna karşın Bakanlık, 28 Eylül 2006 tarihli yazısıyla, Yasa'da ve Ana Yönetmeliklerimizde bu konuda açık hüküm olmaması gerekçesiyle, hazırlanan raporların kabul edilmeyeceğini, ODA'larımıza bildirmiştir. Bunun üzerine, üçüncü tarafları zor durumda bırakmamak için, kapasite raporu düzenlenmesi uygulamalarına ara verildiği, örgütümüze duyurulmuştur. Önümüzdeki dönemde, Ana Yönetmeliğimize, kapasite raporu düzenleyebileceğimize yönelik açık bir hüküm konulmasına gayret edilecek, bunun gerçekleşmesi durumunda uygulamaya yeniden başlanacaktır.

ODA'mız, bugüne kadar "Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi"nin eksiklikleri ve ekonomik temele sahip olmamasını eleştirmekle birlikte, Proje kapsamında görev alan üyelerimize teknik bilgi desteği ve lojistik yardım vermenin yanı sıra, sorunların çözümüne katkı oluşturmak amacıyla her türlü çalışmayı da gerçekleştir-

miştir. ODA'mızın her platformda dile getirdiği görüşler doğrultusunda, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (TKB), 1000'i Tarım Danışmanları olmak üzere, toplam 2500 ziraat mühendisi ve veteriner hekimi 657 sayılı Yasanın 4b maddesi uyarınca sözleşmeli statüde Bakanlık bünyesine almıştır.

Ancak TKB tarafından mühendis alımında sözleşmeli statünün uygulanması, iller arasında önemli dengesizliklerin olması, bazı bölümlerin mezunlarına az sayıda kontenjan tanınması, Balıkçılık Teknolojisi ve Tütün Teknolojisi Mühendisi mezunlarına hiç yer verilmemesi, veteriner hekim sayısının yüksek tutulması gibi konular, sürecin önemli sorunları olarak önümüzde durmaktadır. ODA'mız bu konuları titizlikle izlemeyi sürdürecektir.

Değerli Meslektaşlarımız,

ODA'mızın özlük hakları konusunda çeşitli kurum ve kuruluşlarla yaptığı yazışmalar, olumlu sonuçlar verdi. Bu kapsamda;

Tarımsal yapı olmaları nedeniyle hayvan barınaklarının yapımı ihalelerine Ziraat Mühendislerinin de katılmaları hakkının tanınması konusunda gereğinin yapılması için bir yazıyla Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne başvurduk. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Hukuk Müşavirliği'nce tarafımıza verilen yanıtta, "Bundan böyle, Ziraat Mühendislerinin Görev ve Yetkilerine İlişkin

AÜZF PANEL

AÜZF AÇILIŞ TÖRENİ

TOPRAK KOR PROJE EĞİTİM TOPLANTISI

Tüzüğün 19. maddesinde belirtilen yetki doğrultusunda hayvan barınakları yapımı için istenilen personel listesinde, tarımsal yapılar ve sulama alanında öğrenim görmüş Ziraat Mühendislerine yer verileceği" bildirildi.

10 Ekim 2006'da Valiliklere bir yazı yazarak, Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine ilişkin Yasa uyarınca; İl ve İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından okullar için açılan yemek alımı ihalelerinin şartnamelerinde, istekli firmalara yönelik olarak, "Ziraat Mühendisi çalıştırma" koşulunun da aranması gerektiğini bildirdik.

Zirai mücadele ilacı, gübre, tohum ve fide satışlarının, ilgili alanda yükseköğrenim görmüş ziraat mühendisleri tarafından yapılabilmesine yönelik çalışmalarımız sürdürülmektedir. Zirai Mücadele İlaçlarının Toptan ve Perakende Satılması ve Depolanması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik hakkında ODA görüşümüz hazırlanarak, Bakanlığa iletilmiştir. Zirai mücadele ilacı, satan bayilere yönelik mesai saati uygulamasının eksiksiz olarak yapılması yönündeki çalışmalar etkin biçimde sürdürülmüştür. Zirai Mücadele İlaçları Üreticileri Derneği (ZİMİD) ve Avrupa Bitki Koruma Derneği (ECPA) tarafından, 9 Ağustos 2006 tarihinde Antalya'da düzenlenen, "AB'de Bitki Koruma Ürünlerinin Maksimum Kalıntı Limitleri Mevzuatı ve İhracat İçin Önemi" konulu toplantıya katılarak, görüşlerimizi dile getirdik. Diyarbakır'da 13 Aralık 2006'da "Kaçak ve Sahte İlaçlarla Mücadele" Panelini düzenledik.

Ayrıca, TİSİT, ZİMİD, Bakanlık ve ilgili tüm kesimlerin katılacağı, "Tarım İlaçları Kongresi"ni, 24-26 Ekim 2007 tarihleri arasında Kimya Mühendisleri Odası ile birlikte gerçekleştireceğiz.

Sevgili Meslektaşlarım,

"Oda Örgütülüğü, Üye İlişkileri ve Eğitim" konusunda, büyük bir titizlik içinde çalışmalarımıza devam ettik. ODA'mız tarafından yürütülen Ziraat Mühendislerinin Toplumsal Profili Araştırması sonuçlandı. 1165 kişi ile görüşülen araştırma kapsamında, mühendislerin demografik özellikleri, eğitim-öğretim bilgileri, yaşam standartları, bilgi teknolojilerine yakınlık düzeyleri, istihdam durumu, dünya görüşü ve Ziraat Mühendisleri Odası'na yönelik tutum ve davranışları irdelendi. Araştırma sonuçları önümüzdeki günlerde kitap haline getirilerek, sizlerin bilgisine sunulacaktır.

TMMOB'un, "Emeğimize, insanımıza, üyemize, yaşama, mesleğimize ve ülkemize sahip çıkıyoruz" sloganı ile 14 Ekim 2006'da Ankara'da gerçekleştirdiği mitinge, ODA'mız büyük destek verdi. Tüm şubelerimiz ODA'mız pankartı altında mitinge katılırken, Ziraat Mühendisleri Odası, mitingin en kalabalık gruplarından birini oluşturdu.

Önümüzdeki yıl düzenlenecek Toprak Koruma Projesi Eğitimlerinin hazırlıkları için Temmuz ve Kasım aylarında ODA'mızda toplantılar gerçekleştirildi. Buna göre, Toprak Koruma Projeleri konusunda II. Eğitimin, 22-27 Ocak 2007 tarihleri arasında, 5 gün süreyle düzenlenmesi kararlaştırıldı.

Öte yandan, TKB tarafından Toprak Koruma Proje Eğitimi düzenlenmesi üzerine, 5403 sayılı Yasa ve Ziraat Mühendisleri Odası'nın meslek içi eğitim ve belgelendirmeye ilişkin mevzuatı uyarınca, serbest ziraat mühendislerine yönelik "toprak koruma projesi" eğitimi verme yetkisinin yalnızca Ziraat Mühendisleri Odası'na ait olduğunu bir yazıyla Bakanlığa bildirdik. TKB, ODA'mıza verdiği yanıtta, "ODA'mızın eğitim düzenlenmesini engelleyici bir çalışma yapmadığı" iddia ederek, bu konuda ODA'mız ile işbirliğine gidebileceğini ilettiler. ODA'mızın konuyu yargı sürecine taşınması üzerine, **Danıştay 8 inci Dairesi, "yasa ve yönetmelik hükümleri karşısında, özel sektör çalışanı olan, Toprak Koruma Projesi hazırlayabilecek ve Ziraat Mühendisleri Odası'na üyeliği zorunlu olan ziraat mühendislerine, Toprak Koruma Projesi Eğitimi vermeye davalı Bakanlığın yetkisi bulunmadığını" belirterek, TKB'nin ilgili işleminin yürütmesini durdurdu.** Bu karar sonrası, Bakanlıktan sertifika almış kişilerin toprak koruma projesi yapma yetkisi de tartışılır bir nitelik kazandı.

Ancak TKB, yukarıda belirtilen Yürütmeyi Durdurma kararının varlığına karşın, 5578 sayılı Yasa'ya konulan hüküm ile eğitim düzenleme yetkisini kazanmaya çalışmaktadır. Ziraat Mühendisleri Odası, 81 ilde Toprak Koruma Kurullarında görev alan kendi temsilcilerini Ankara'da toplayarak yasal ve teknik bilgilerini güncellemiş ve Kurullarda etkinlikle görev yapmalarını sağlamıştır. Buna karşılık; Toprak Koruma Kurullarında görev alan kamu çalışanlarına yönelik hizmet içi eğitim düzenlemeyen Bakanlığın, toprak koruma projesi yapmaya aday serbest ziraat mühendislerine yönelik eğitim

verme ısrarını anlamak mümkün değildir. TKB'yi, bu ısrarından vazgeçmeye ve kendi personeline yönelik etkin bir hizmet içi eğitim çalışması yapmaya, tarım arazilerinin korunması ve amacına uygun kullanımın sağlanması yönünde Anayasal sorumluluğunu etkinlikle yerine getirmeye davet ediyoruz.

ODA'mızın Meslek İçi Eğitim Merkezi kapsamında, tarım makineleri ve toprak koruma projeleri eğitimi yanında, HACCP ve ISO eğitimleri de sürdürülmektedir. Temmuz-Aralık döneminde, Ankara, Adana, Antalya, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Mersin ve Muğla'da "EUREPGAP Meyve ve Sebze Genel Eğitimi" düzenlendi. Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, İzmir, Kayseri, Mersin ve Samsun'da HACCP ve ISO 22000 eğitimleri gerçekleştirildi. Yoğun ilgi nedeniyle pek çok ilde eğitimler tekrarlanırken, kursları başarıyla tamamlayanlara törenle sertifikaları sunuldu.

ODA'mızda 18-19 Kasım 2006 tarihleri arasında, Şube ve Temsilciliklerimizden gelen üyelerimize yönelik olarak, "Bilirkişi Eğiticilerinin Eğitimi" düzenlendi. Kasım ve Aralık aylarında Ankara'da Genel Merkez; illerde de Şube ve Temsilciliklerimiz tarafından "Bilirkişilik Eğitimi" gerçekleştirildi.

Öte yandan İşyeri Temsilcileri ile 23 Eylül ve 9 Aralık 2006 tarihlerinde ODA'mızda birer toplantı gerçekleştirildi. ODA'mızın yaptığı ve önümüzdeki dönemde yapmayı planladığı çalışmalar hakkında İşyeri Temsilcilerinin bilgilendirildiği toplantılarda, üyelerimizin ODA'mızdan beklentileri de dile getirildi.

TMMOB'un 16 Eylül 2006'da yapılan 39. Dönem I. Danışma Kurulu toplantısına katılarak, ODA görüşlerimizi sunduk. TMMOB'un, "İş Sağlığı ve Güvenliği, Çevre Politikaları, Mühendis, Mimar, Şehir Plancısı Profil Araştırması, Özelleştirmelerin ve Sonuçlarının Takibi" konularındaki Çalışma Grubu toplantılarına katıldık.

Değerli Meslektaşlarımız,

ODA'mızı üniversite öğrencilerine tanıtmak ve öğrencileri de ODA'mızın çalışmalarına katmak amacıyla yaptığımız çalışmalar kapsamında, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin (AÜZF) 18 Eylül 2006'da gerçekleştirilen açılış törenine katıldık.

AÜZF Öğretim Üyeleri ile ODA'mız Öğrenci Kolu'nun yer aldığı 17 kişilik ekip, 22-23 Eylül 2006 tarihlerinde Beyşehir Gölü'ne giderek, kuraklık ve kirlilik olgusunu yerinde inceledi. ODA'mızın da destek verdiği inceleme kapsamında, toprak ve su örnekleri alınarak, sonuçlar değerlendirildi, bir rapor hazırlandı.

Geleneksel hale getirdiğimiz "Öğrenci Kurultayı"nın ikincisi, 25-26 Kasım 2006 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirildi. Kurultaya, 22 üniversiteye bağlı 27 Ziraat Fakültesi, Su Ürünleri Fakültesi ve Deniz Bilimleri Fakültesi'nden 150'yi aşkın öğrenci ve öğretim üyesi katıldı. Yurdun dört bir yanından gelen öğrenciler, Kurultaya büyük ilgi gösterdiler. Kurultay kapsamında öğrencilerle birlikte Anıtkabir ziyareti edildi. ODA'mız, Kurultay'a ilişkin kitabı önümüzdeki günlerde meslektaşlarımızın beğenisine sunacaktır.

AÜZF'de 4 Aralık 2006'da, "Ziraat Mühendislerinin Özlük Hakları Konusunda ZMO'nun Çalışmaları" konulu bir konferans verdik. ODA'mız Öğrenci Kolu Başkanlığı'nın

(ZMO GENÇ), 11 Aralık 2006 tarihinde AÜZF'de düzenlediği "Tarımda Bağımlılık, Ülkenin Bağımlılığıdır" konulu panele katıldık.

BURSA TEMEL ATMA TÖRENİ

"Tarım Sektörü ile İlgili Yasal Düzenlemeler" konusunda, Tarım Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmaları dikkatle izliyoruz. ODA'mız, AB üyesi 25 ülkenin Büyükelçiliklerine yazdığı İngilizce-Fransızca yazılarla, kendi ülkelerinin Tarım Bakanlığı organizasyon yapılarını talep etmiştir. Gelen yanıtların Türkçe çevirisinin tamamlanmasının ardından, yayımlanacak bir kitapçık ile kamuoyu bilgilendirilecektir. ODA'mız, konuyu yakından izlemeye ve sürece müdahale etmeye devam edecektir.

Gıda Kanunu Tasarısı, Gıda Hijyeni İle Gıda ve Yemin Resmî Kontrolleri Kanunu Tasarısı, Veteriner Hizmetleri Kanunu Tasarısı ve Yem Kanunu Tasarısı ile ilgili ODA'mız Gıda Komisyonu ayrıntılı bir rapor hazırladı. ODA'mız, GMO ve KMO temsilcileri, 29 Ağustos 2006'da bir toplantı yaparak konuyu değerlendirdi. Bunun ardından yasal düzenlemelerle ilgili 3 ODA'nın ortak görüşünü, bir yazıyla TKB'ye bildirdik. TBMM Tarım, Orman ve Köyşleri Komisyonu'nun 27 Kasım 2006'da söz konusu yasa tasarıları gündemiyle yaptığı toplantıya katılarak görüşlerimizi dile getirdik.

Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) arazilerinin 10 yılına Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmesine ilişkin yasanın onay için Çankaya Köşkü'ne gönderilmesinin ardından, çiftliğin yönetimi konusunda ortaya çıkan yasal-yönetimsel sürece ilişkin görüşlerimizi paylaşmak üzere, 5 Temmuz 2006'da Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal NEHROZOĞLU'nu ziyaret ederek bir dosya sunduk. Ayrıca Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan "Atatürk Orman Çiftliği Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı"nu inceleyerek, hazırladığımız ODA görüşünü kamuoyuna duyurduk. ODA görüşümüzde, Nazım İmar Planı'nın tarım sektörü ile ilgili olarak ortaya koyduğu yaklaşım bakımından, Atatürk'ün vasiyetine ve geçerli mevzuata aykırı hükümler içerdiğini bildirdik.

ODA'mız, tüm örgütle birlikte, ülkemizin tarım sektöründeki bağımlılık ilişkilerini derinleştirecek Tohumculuk Yasası'na karşı kamuoyunu ve Meclis'i bilgilendirme, üniversiteler, üretici ve tüketici örgütleri, çev-

reye ve biyoçeşitliliğe duyarlı örgütlerle birlikte çalışma, uluslararası bağlantıları organize etme gibi işlevleri, oldubildiğince etkin bir şekilde yerine getirmiş; ancak Tasarının Yasalaşmasına engel olamamıştır. Konuyla ilgili yaşanan süreci; basın açıklamaları, anayasa aykırılık nedenlerine ilişkin rapor, Necdet ORAL'ın makalesi ve ODA'mıza ulaşan mesajlarla birlikte, Dergimizin ilerleyen sayfalarında bulabileceksiniz. Ziraat Mühendisleri Odası, konuyu izlemeye devam edecektir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na hazırlanan Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı'na ilişkin ODA görüşümüzü hazırlayarak, Bakanlığa ilettik.

TKB'nin Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitimi Düzenleme Yetkisi Verilmesine ve Sertifika Eğitimlerine Dair Uygulama Esasları Taslağı'nı da inceleyerek, görüşümüzü hazırladık. Taslak ile ilgili olarak 24 Kasım 2006'da TEDGEM Genel Müdürlüğü'nde yapılan toplantıya katılarak, değerlendirmelerimizi dile getirdik.

TKB Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nce "Türkiye Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi" ile ilgili olarak 25-27 Temmuz 2006 tarihlerinde yapılan bilgilendirme toplantısına ve Bakanlık tarafından 28 Ağustos 2006'da düzenlenen, "Risk Analiz Sistemi" toplantısına katıldık.

TKB'de 14 Aralık 2006'da yapılan "Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Merkez Teknik Komitesi 1. Toplantısı"na katılarak, görüşlerimizi ilettik.

Sevgili Meslektaşlarım,

ODA'mızın toprak kaynaklarımızın korunması ve amacı dışında kullanılmamasına yönelik mücadelesi sürüyor. Bu konuda, ülkemiz adına bir hukuk zaferine daha imza attık. Bursa 2. İdare Mahkemesi, ODA'mız, Tarım-İş Sendikası ve TEMA Vakfı'nın açtığı dava üzerine, 26.12.2006 tarih ve 2005-1080 esas nolu kararıyla Yalova Atatürk Tarım İşletmesi'nin tasfiye edilmesine ilişkin Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu (YPK) işlemini iptal etti. Mahkeme, "ATATÜRK'ün kurarak hazineye 'hediye' ettiği çiftliğin yaşatılmasının tarihsel bir sorumluluk olduğu" bildirdi.

Dalaman TİGEM arazisinin Turizm Bölgesi ilan edilmesine karşı açılan davada yürütmeyi durdurma istemini reddeden Danıştay 6. Dairesinin 7.3.2006 tarih, E: 2005/999 sayılı kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından 12.10.2006 tarihinde bozuldu. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, yerinde yaptırılacak keşif ve bilirkişi incelemesi sonucuna göre yürütmenin durdurulması istemi hakkında yeniden karar verilmesi gerektiğini bildirdi.

Yalova ve Dalaman ile ilgili mahkeme kararlarına Dergimizin bu sayısında yer veriyoruz.

Adana'da, Çukurova Üniversitesi Pamuk Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin üzerinde bulunduğu, 1. sınıf tarım arazisinin ihaleye çıkarılmasına karşı iptal ve yürütmenin durdurulması istemiyle dava açtık. Ayrıca Adana Pozantı'da 10,2 hektar arazinin tarım dışı kullanılması kararına karşı da yargı yoluna başvurduk.

Toprak Koruma Kurulları'nda görevlendirdiğimiz üyeler, tüm ülke çapında, tarım topraklarının korunması ve

amacına uygun kullanılmalarının sağlanması konusunda tüm güçleri ile çaba sarfediyorlar. Bu konuda ortaya çıkan sorunlara çözüm yaratmak amacıyla ODA'mız, TKB, AÜZF ve Türkiye Toprak Bilimi Derneği ile ortaklaşa, 22 Aralık 2006 tarihinde "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri" konulu bir Çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştay'ın ardından bir Sonuç Bildirgesi yayınlanmıştır.

Sevgili üyelerimiz, yukarıda konuları içinde sizlerin bilgi ve değerlendirmelerine sunulan hukuk süreçleri yanında, ODA'mızın açtığı bazı davalar hakkında da açıklamalar yapmak istiyorum. Resmi Gazete'de 8 Eylül 2006'da yayımlanan, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlemesine Dair Yönetmelik ile üniversiteler ve meslek kuruluşları tarafından kurulan tarımsal yayım ve danışmanlık eğitim merkezleri için TKB'den Yetki Belgesi alma koşulunun getirilmesi ve Bakanlığa eğitim merkezi kurma yetkisi verilmesine karşı dava açtık.

Adalet Bakanlığı'nın, kamulaştırma bilirkişi listesi dışında bilirkişi atayan hakim hakkında, soruşturma yapılmasına izin vermeyen işleminin iptali için açtığımız davada, Mahkeme tarafından verilen ikinci ret kararı da, Danıştay 5. Dairesi'nce bozuldu.

Suni Tohumlama, Tabii Tohumlama, Ovum ve Embriyo Transferi Faaliyetlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin bazı maddelerinin iptali için açtığımız davada, Danıştay 10. Dairesi iptal istemimizi reddetti. Bu karara karşı temyiz başvurusu yaptık.

Sevgili Meslektaşlarım,

Türkiye'nin Gündemi ve Tarım Sektörü'nde Yaşanan Gelişmeler Karşısında ODA'mızın Tavrı konusunda, güncel siyasi ve ekonomik olayları yakından izledik. Yaşanan gelişmeler karşısında kamuoyunu aydınlatmak amacıyla ülkenin birçok yerinde konferanslar düzenledik; panel, toplantı ve çeşitli etkinliklerde yer aldık, basın açıklamaları yaptık. Ayrıca çok sayıda radyo ve televizyon programına katılarak, görüşlerimizi paylaştık.

Atatürkçü Düşünce Derneği tarafından 24 Temmuz 2006'da Bursa Tayyare Kültür Merkezi'nde yapılan, "Lozan" paneline katılarak, ODA görüşlerimizi dile getirdik.

İstanbul Dünya Ticaret Merkezi'nde 23-27 Ağustos 2006 tarihlerinde düzenlenen "AGROİSTANBUL Uluslararası Tarım Fuarı"na katılarak paneller düzenledik. Bu kapsamda, "EUREPGAP ve Uygulamaları", "Türk Tarımında Hayvancılığın Bugünkü Durumu ve Su Ürünleri" ile "Türkiye Tarımı ve Öneriler" konulu paneller gerçekleştirildi. Panellerde ayrıca sunumlar da yaptık. 1-10 Eylül 2006 tarihleri arasında yapılan 75. Uluslararası İzmir Fuarı'nda stant açarak, çeşitli konularda hazırladığımız el broşürlerini dağıttık.

Ankara'da 5 Eylül 2006'da, "Lübnan'a asker gönderme tezkeresi"ne karşı; 19 Eylül 2006'da da Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanun Tasarısı'na karşı düzenlenen eylemlere, yöneticilerimiz ve üyelerimizle birlikte etkin katılım sağladık.

Info Fuarçılık ve Tarım Kredi Kooperatifleri işbirliği ile Ankara Atatürk Kültür Merkezi Kongre Salonu'nda 7 Eylül 2006'da düzenlenen "I. Tarım Zirvesi"ne katılarak, "AB Sürecinde Türk Tarımı" konulu bir bildiri sunduk.

Antalya'da 30 Kasım-3 Aralık 2006 tarihleri arasında düzenlenen "Growtech Eurasia 2006 Tarım Fuarı"nda yerimizi aldık. Fuarı etkinlikleri çerçevesinde, 30 Kasım 2006'da "Türkiye- AB Tarım Müzakereleri: Polonya Deneyiminin Öğretileri" konulu bir konferans verdik.

Prof. Dr. ÖZER ÖZANKAYA

CEMİRİYET BAYRAMI ETKİNLİĞİ

ÇETİN GÜL

DÜNYA GIDA GÜNÜ

DÜNYA GIDA GÜNÜ

Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin ev sahipliğinde 13-15 Eylül 2006 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilen Tarım Ekonomisi Kongresi'nde görüşlerimizi dile getirdik. ODA Başkanımız, kongre kapsamında bir çağrılı bildiri sundu.

TOPRAK ÇALIŞTAYI

TARIM EKONOMİSİ KONGRESİ

FINDIK ÇALIŞTAYI

SABİH KAŞADOĞLU

KAY ÖZDEMİR ETKİNLİĞİ

İzmir'de 15-17 Eylül 2006'da "Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Sempozyumu ve Sergisi"ni gerçekleştirdik.

İstanbul'da 21 Eylül 2006'da "Türk Tarımının Çıkış Yolları" konusunda bir konferans verdik. Türkiye Sosyal Forumu çerçevesinde 30 Eylül 2006 Cumartesi günü İstanbul'da düzenlenen "AB Uyum Sürecinde Gıda ve Tarım Politikaları" paneline katıldık.

Değerli Meslektaşlarım,

"2006 Yılı Güz Etkinlikleri" kapsamında, Giresun Üniversitesi Öğretim Görevlisi ve Gazeteci Ahmet GÜRSOY, 23 Eylül 2006'da ODA'mızda "Fındık Sektörü Analizi" konulu bir konferans verdi. Konferans büyük ilgiyle karşılandı.

Trabzon'da 8 Ekim 2006'da Fındık Çalıştayı'nı gerçekleştirdik. Türkiye'de fındık üretimi yapılan tüm illerin ZMO Şube Başkanları ve İl Temsilcileri, Fiskobirlik Yöneticileri, Ziraat Odası başkanları, üreticiler, tüccarlar, meslektaşlarımız ve öğrencilerin yer aldığı toplantıda, sektörün sorunları masaya yatırıldı ve bir Sonuç Bildirgesi açıklandı.

Ankaram Platformu'nun 8 ve 29 Eylül 2006 tarihlerinde yapılan toplantılarına katılarak, görüşlerimizi dile getirdik. Cumhuriyetçi Kadınlar Derneği öncülüğünde 4 Kasım 2006'da yapılan "Cumhuriyetimiz için Halk Yürüyüşü" etkinliği ile ilgili toplantılarda yer aldık.

"Dünya Gıda Günü" nedeniyle, Gıda ve Kimya Mühendisleri Odaları ile birlikte 13-14 Ekim 2006'da bir Sempozyum düzenledik. İki gün süren Sempozyumda, alanında uzman kişiler tarafından yapılan sunumlar ilgiyle izlendi.

Boğaziçi Üniversitesi'nde 18 Ekim 2006'da "Küreselleşme Sürecinde Türk Tarımı: Olanaklar, Tehditler, Zayıf ve Güçlü Yanlar" konulu bir konferans verdik.

Cumhuriyetimizin 83. Yıldönümünü geniş katılımlı etkinliklerle kutladık. Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özer OZANKAYA 29 Ekim 2006'da ODA'mızda "Cumhuriyet Aydınlığı" konulu bir konferans verdi. Konferanstan sonra ZMO Türk Sanat Müziği Korusu, küçük bir konser ile sevilen parçaları seslendirdi. Etkinliklerimiz, Çetin GÜL'ün, "Cumhuriyet'in Aydınlık Türküsü: Pir Sultan'dan Mozart'a Bağlama Resitali" ile devam etti. Büyük beğeni toplayan etkinliklerimiz, izleyiciler tarafından alkışlarla karşılandı. Etkinlik programı düzenlenen kokteyl ile sona erdi. Şubelerimiz de kendi illerinde kutlama programları gerçekleştirdiler.

Bursa'da 6-7 Kasım 2006 tarihlerinde "AB Sürecinde Türk Tarımı" konulu iki ayrı konferans verdik. Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün 125. doğum yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde, 8 Kasım 2006'da Bursa'da düzenlenen Panele katılarak, "Cumhuriyetten Günümüze Tarım Politikaları" konulu bir sunum yaptık.

TMMOB'un, sel felaketinden etkilenen Diyarbakır'ın Çınar ilçesi, Bismil ve Batman'da 8-9 Kasım 2006 tarihlerinde yaptığı inceleme gezisine katıldık. İncelemenin ardından Diyarbakır'da bir basın toplantısı düzenlenerek,

sel felaketiyle ilgili hazırlanan ön inceleme ve değerlendirmeye raporunu açıkladı.

Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı'nda "14. Adalet ve Demokrasi Haftası Programı" ile ilgili olarak yapılan toplantılara katıldık.

10 Kasım Atatürk'ü Anma Törenlerinde yer aldık.

ODA'mızın Çiftçi Sendikaları ve GDO'ya Hayır Platformu ile birlikte düzenlediği "2. Ekoloji Şenliği", 9-12 Kasım 2006 tarihlerinde Manisa ve Uşak'a bağlı ilçe ve köylerde gerçekleştirildi.

Samsun'da 13 Kasım 2006'da "Tohumculuk Yasası" konulu bir konferans verdik.

Adana'da 15-17 Kasım 2006 tarihlerinde gerçekleştirilen "1. Ulusal Tarım Kurultayı"na katılarak sunum yaptık. Kurultayın ardından bir Sonuç Bildirgesi yayımlandı.

İstanbul Şubemizin Aylık Konferanslar Dizisi kapsamında 20 Kasım 2006'da "AB Sürecinde Türkiye Tarım Politikaları: Avantajlar, Dezavantajlar" konulu bir konferans verdik.

TÜSKOOP-BİR'in, 17-18 Kasım 2006 tarihlerinde Alanya'da yapılan "Sulama Kooperatifleri Değerlendirme Toplantısı"na katıldık.

Ankara'da 23 Kasım 2006'da yapılan Akdeniz Gıda Kalitesi ve Güvenliği Çalışma Toplantısı'nda yer aldık.

ODTÜ Mezunları Derneği'nde 22 Kasım 2006'da "AB Sürecinde Türkiye Tarımının Bugünü ve Geleceği" konulu bir söyleşi gerçekleştirdik.

Tarım sektörüne yönelik araştırma grubu kurulmasına ilişkin olarak 1 ve 15 Aralık 2006 tarihlerinde ODA'mızda toplantılar yapıldı.

Yargıtay Onursal Cumhuriyet Başsavcısı Sabih KANADOĞLU, 9 Aralık 2006'da ODA'mızda, "Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı Sorunu" konulu bir konferans verdi.

Adana Şube Kurucu Başkanımız Akin ÖZDEMİR'i, 16-18 Aralık 2006 tarihlerinde bir dizi etkinlik ile anıdık. Adana Şubemiz tarafından 16 Aralık 2006'da "Akin ÖZDEMİR Sergisi" açıldı. Daha sonra Türk Halk Müziği Korosu bir konser verdi. Aynı gün "Neo Liberal Politikalar ve Tarım" konulu panel düzenlendi. 17 Aralık 2006'da "Latin Amerika'da Topraksızlar Hareketi" ve "Yabancılar Toprak Satışı" konulu söyleşiler yapıldı. Işık KANSU'nun yönettiği söyleşileri, Metin YEGİN ve Muzaffer İlhan ERDOST gerçekleştirdi. 18 Aralık 2006'da Akin ÖZDEMİR'in Mersin'deki mezarı başında yapılan törenin ardından da, "Tohumculuk Yasası" konulu bir konferans verdik.

Rize Pazar Belediyesi tarafından 23 Aralık 2006'da düzenlenen Avrupa Birliği Paneli'ne katılarak, "Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Tarımı ve Çay Sektörü" konusunda bir sunum yaptık.

Artvin Belediyesi tarafından 24 Aralık 2006'da düzenlenen "Avrupa Birliği'nin Yerel Yönetimler ve Tarım Sektörü Üzerine Etkileri" konulu panelde, görüşlerimizi Artvin kamuoyu ile paylaştık.

ODA'mız tüm demokratik kitle örgütleri, siyasi partiler ve kamu yönetimi organları ile ilişkilere de gereken önemi vermektedir. Bu kapsamda, Tütün Eksperleri Derneği Başkanı Oktay ÇELİK ve beraberindeki dernek yöneticileri, 12 Ekim 2006'da ODA'mızı ziyaret etti.

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. A. Vahap KATKAT'ı 6 Kasım 2006'da ziyaret ederek, görüş alışverişinde bulunduk. Bursa'da ayrıca İnegöl Ziraat Odası ve Mevsim Gıda Sanayi ve Soğuk Depo Ticaret A.Ş'ye ziyaretler gerçekleştirdik.

Yerel Yönetimler Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği (YAYED) Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER ile Yönetim Kurulu Üyeleri 28 Aralık 2006'da ODA'mızı ziyaret ettiler.

Sevgili Meslektaşlarımız,

ODA'mız geçtiğimiz dönemde de, Şubelerimizin hizmet binalarının alınması-yenilenmesi çalışmalarını sürdürmüştür. Bu kapsamda, Bursa'da meslek ODA'larını bir araya getirerek demokrasi-dayanışma kültürünü geliştirmeyi amaçlayan "Bursa Akademik Odalar Birliği Yerleşkesi"nin temelini, 22 Ağustos 2006 tarihinde ilgili kesimlerin katılımıyla attık. 8 Kasım 2006'da inşaatı ziyaret edip, incelemelerde bulunduk. Kısa süre içinde, Şubemizin yeni hizmet binasında çalışmaya başladığımızı da sizlere duyuracağız.

Değerli Üyelerimiz ,

Dergimizin elinize ulaşan 79. sayısında, Türkiye'de tarım sektörünün güncel gelişmelerini ele aldık. Toprak, tohum, fındık, biyodizel, pamuk, yaş meyve-sebze ve tarımsal yükseköğretim dosyaları hem bilgi sunmak, hem de süregiden tartışmaları tarafların görüşleriyle birlikte sizlere ulaştırmayı amaçlıyor. Ancak, elbette ZMO'nun ülkeden ve emekten yana olan tavrı, dosyaların ele alış biçimini belirliyor. Başlangıçta yer alan "Bağımsız Türkiye İçin Bağımsız Tarım Modeli" yazımız ise, Türkiye için önerdiğimiz tarım politikalarının temel çizgilerini ortaya koyuyor...

Ziraat Mühendisleri Odası, yarım asrı aşan tarihi boyunca olduğu gibi, bundan sonra da her platformda üyelerinin mesleki haklarını dile getirerek, bunları geliştirmeye çalışacak, üretici ve köylünün yanında yer alacak, tarım sektörü ve ülke sorunlarının çözümüne katkı koymayı sürdürecektir. ODA'mız, bilime, gerçeğe ve demokrasiye olan sarsılmaz inancı, kamu yararını her şeyden üstün tutan yurtsever tutumu ile yoluna devam etmektedir.

Selam ve saygılarımla,

Dr. Gökhan GÜNAYDIN

Başkan

B A Ğ I M S I Z T Ü R K İ Y E İ Ç İ N B A Ğ I M S I Z T A R I M M O D E L İ

Dr. Gökhan GÜNAYDIN*

Giriş

Tarım sektörü, temel özellikleri bakımından, herhangi bir ülkede egemen olan üretim biçimi ve üretim ilişkilerinin taşıyıcısı konumundadır.

Bu bağlamda Türkiye, çarpık kapitalizm ve yarı feodal ilişkilerin egemenliğini sürdürdüğü bölgelerden oluşmaktadır. Kapitalizmin elini uzatabildiği tarımsal üretim alanlarında, kasabalarda ve köylerde yarı feodalizme özgü görünümle hızla silinmekte; bunun dışında kalabilen alanlarda ise üretim yapıları, yarı feodal ilişkiler ağını taşımaya devam etmektedir.

"Yüzyıllar boyunca değişmeyen koşulları" Asya Tipi Üretim Tarzı temelinde açıklayan görüşler bir tarafa bırakılırsa, tarım sektörü odaklı bu çalışma kapsamında, kapitalizmin Türkiye'deki yayılma hızını sınırlayan yerel - ulusal - uluslararası sosyo-politik ve ekonomi-politik koşullara atıf yapmakla yetinilmektedir.

Tarım Sektöründe Dünden Bugüne

Türkiye, coğrafi-ekolojik-ekonomik ve sosyolojik özellikleri bakımından, tarım sektörüne yönelik avantajlı, daha az avantajlı ve dezavantajlı görünümle sergileyen bir ülkedir.

Sektör, Cumhuriyet döneminden devralınan ve giderilemeyen temel yapısal sorunlara sahiptir. Bunun başında, tarım arazisi mülkiyetinde yaşanan adaletsiz yapı bulunmaktadır. Bu yapıya koşut biçimde, ikili tarım yapısı varlığını sürdürmektedir. Bir tarafta ulusal ve uluslararası kapitalist piyasalara eklenerek üretim yapan "çağdaş" işletmeler, diğer yanda öz tüketim için tarım yapan hane halkları...

Cumhuriyet'in tarımsal dönüşüm projesi, dört ayaktan oluşmaktaydı: Toprak sahibi olan, modern tarım tekniklerini bilen ve uygulayan, ürettiğinin katma değerine sahip çıkan ve aydınlanma projesinin bir parçası olan köylü... Köylüyü Cumhuriyet rejiminin sahibi haline getirmeye yönelik bu proje, yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirecek araçlar olarak, sırasıyla, toprak reformu uygulaması, kamusal üretim çiftlikleri (devlet ziraat işletmeleri, devlet üretme çiftlikleri, tarım işletmeleri zinciri), kooperatifler ve köy enstitülerini kurgulamıştır. Tarımsal kamu yönetimi bütünü içinde oluşturulan KİT'ler (Toprak Mahsulleri Ofisi, Zirai Donatım Kurumu, Süt Endüstrisi ve Et Balık Kurumu, Şeker Fabrikaları, Çay İşletmeleri, Tütün İşletmeleri, Ziraat Bankası ..) üreticiye girdi sağlayacak, üretilen girdinin pazarlanması ve işlenerek sanayi ürünü niteliğine dönüşmesini organize edeceklerdir.

Gerçekleştirilen tüm çabaların ortaya koyduğu önemli sonuçlar vardır. Bu bağlamda tüm ürünlerde verim ve üretim artışları sağlanmış, artan nüfus doyurulmuş, ekonomiye katkı sağlanmıştır.

Buna karşılık, Cumhuriyet'le birlikte yürütülen karşı devrim sürecine içselleşen sını ve tarımsal sermaye, yürütülecek emek eksenli örgütlenme yapısının doğuracağı etkilerin farkında olarak, Cumhuriyet tarım projesinin ayaklarını engellemek için gerekli tüm çabayı sarf etmekten geri durmamıştır. Bu bağlamda, kapsamlı bir toprak reformu yasama ve yargı üzerinden sürekli engellenmiş, kısmen yapılan uygulamalar toprak sahipleri lehine olacak şekilde dönüştürülmüş, kamusal araştırma-girdi sağlama-tarım tekniği geliştirme ve yayma odaklı çiftlik yönetimleri amacından uzaklaştırılmış, kooperatifçilik ve köy enstitüleri üzerine sürdürülen karşı propaganda ile işlev kaybı ve yok edilme ile sonuçlandırılmıştır.

Cumhuriyet dönemi boyunca; tarımsal sulama alanında yapılan yatırımlara karşın, ülkenin "teknik ve ekonomik ölçütler uyarınca sulanabilecek" tarım alanlarının halen yarısı, 4.5 milyon hektar alan su beklemektedir. Tarım sektörüne finans, teknoloji ve bilgi aktarımı oldukça yetersiz bir gelişim göstermiştir.

2000'li Yıllarda Tarım Sektörü

Bu yapı içinde, son çeyrek yüzyıldır uygulanan neoliberal politikalar ve 2000'li yıllarla birlikte kesintisiz bir sürece giren IMF-Dünya Bankası odaklı tarım politikaları, sektörü ülkeyi doyuramayan bir noktaya sürüklemiştir.

* TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI Yönetim Kurulu Başkanı

BAĞIMSIZ TÜRKİYE İÇİN BAĞIMSIZ TARIM MODELİ

Yapılan açık-gizli özelleştirmelerle (TZDK, TİGEM, EBK, SEK, TZB) kamunun girdi üretme ve sağlama, çıktı piyasalarını düzenleme erki yok edilmiş, tarımsal kamu yönetiminin işlevsizleştirilmesiyle örgütsüz üretici, çokuluslu şirketlerle karşı karşıya bırakılmıştır.

Bu ortamda girdi fiyatları sürekli artarken "dünya fiyatları" meşruiyet temeliyle çıktı fiyatları reel olarak gerilemiş, iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmiştir. Bu bağlamda, 1999 - 2003 yılları arasında tarımsal GSMH 27 milyar \$'dan 22 milyar \$'a düşmüş, üretici yılda 4 milyar \$ kaybetmiş, kullanılabilen tarımsal girdi % 25-30 oranında azalmış ve üretici 450 bin hektar alanı işlemekten vazgeçmiştir.

IMF ile 1999 yılı sonunda imzalanan Stand by Anlaşması ve 2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan "Tarım Reformu Uygulama Projesi" kapsamında sürdürülen sözde tarım reformunun ortaya çıkardığı yıkıcı sonuçların ürettiği siyasal zeminde iktidar bulan yeni yapı, IMF - Dünya Bankası odaklı politikaları "aynı kararlılıkla" sürdürmüştür.

Bu bağlamda, Türkiye'de 2004 - 2005 tarım yılında yalnızca tütün, fındık ve yaş çay yaprağının fiyatları yükselirken; fiyat düşüşleri yaş meyve sebze % 46, hububatta % 13, yağlı tohumlarda % 12 ve seçilen 19 üründe (buğday, çeltik, mısır, ayçiçeği, pamuk, tütün, soya, fındık, yaş çay yaprağı, narenciye, elma, domates, salatalık, taze fasulye, kavun, taze ve kuru kayısı, yaş üzüm ve şeftali) % 25 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Buna karşılık ortalama girdi maliyetleri % 16 oranında yükselmiştir. Hedef enflasyon oranının % 8 olduğu dönemde, 2005 yılı ortalama kredi faiz oranı % 23, ortalama indirimli faiz oranı (en düşük) % 9 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tarımın gelir getirici özelliğinin giderek yok olduğu süreçte, küçük üreticinin yaşama tutunma gücü giderek kırılmaktadır. Bu bağlamda tarımsal istihdam hızla daralmaktadır. 2000 yılında tarımın istihdamdaki payı % 36 iken, 2005 yılında bu oran % 29.5'a gerilemiştir. Özellikle 2004'ten 2005'e, 1 milyon 281 bin kişinin sektörden kopuşu, vahşi kapitalist koşulların emek sömürücü yapısını çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır.

İç ticaret hadlerinin önemli oranda tarım aleyhine döndüğü ve işsizlik oranının % 10'un üzerinde olduğu bir ortamda, tarımdan kopan nüfusun önemli bir bölümünün işsiz kaldığı değerlendirilebilir.

Tarımsal işgücünün (i) eğitim düzeyi düşük, (ii) kırdan konumlanan ve (iii) kadın işgücü oranı yüksek (tarımın feminizasyonu) olarak tanımlanabilen temel özellikleri, üzerinde çalışılan alanın duyarlılığını göstermektedir.

Tarım sektörünün ülkemiz kırsal alanının hemen tek ekonomik getiri kaynağı olduğu düşünüldüğünde, tüm bu sürecin yoksulluk olarak halka yansması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, 2005 yılında mutlak yoksulluk oranı kentlerde % 2.8, kırsal alanda % 9.3 olmuştur. Bölgeler itibarıyla durum çok daha ağırdır. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan insanların % 8.1'i, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan insanların ise % 17.5'u mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermektedirler. Göreli yoksulluk oranı ise kentlerde % 21.8, kırsal alanda % 33'e çıkmıştır.

Tarımda Dışsal Belirleyiciler

Tarım sektörü önümüzdeki dönemde, dış koşullar açısından çok daha "zorlayıcı" bir döneme girecektir. İç politika alanının belirleyici özelliğini tümüyle yitirdiği günümüzde, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Avrupa Birliği (AB), yeni dönemin "politika yapıcılarını" olarak sektörü istemlerine uyarlı bir "dönüşüm sürecine" sokmaya hazırlanmaktadır.

Bunlardan birincisi olan Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması, 150'ye yakın ülkenin tarım politikalarının temel çerçevesini çiziyor... 2005 yılı Aralık Ayı'nda Hong Kong'da düzenlenen "İleri Tarım Müzakereleri" Turu, iç destek, dışsatum sübvansiyonları ve gümrük vergilerinin azaltılması konusunda temel niyet bildirimleri ile kapandı. 2006 yılının Haziran ayında Cenevre'de ortaya konulacak Anlaşma, az veya çok, bu alanlarda bir liberalizasyonu gündeme getirecek.

Bu hükümlerden iç destek ve ihracat sübvansiyonları, bütçe yetersizlikleri nedeniyle, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu birçok az gelişmiş ülkenin etkinlikle kullanamadığı destek biçimleridir. Bu nedenle de Türkiye, "de minimis" kuralı uyarınca iç destek indiriminden tümüyle muaf, dışsatum sübvansiyonları alanında ise miktar ve tutar açısından kısıtlı indirgeme taahhüdü altına girmiş ve taahhütlerini de yerine getirmiştir. Ancak önümüzdeki süreçte, "de minimis" oranının % 5'e inmesi söz konusu olup, bu durum Türkiye'yi zorlayabilecektir.

Ancak daha önemlisi, gümrük vergilerinde yaşanabilecek radikal bir indirim süreci, Türkiye iç piyasasını tümüyle korumasız durumda bırakabilecektir. Şimdi sorulması gereken sorular, üzerinde korku senaryoları üretilmesi gereken çalışma alanları vardır. Örneğin, deli dana hastalığını gerekçe göstererek canlı hayvan dışalımına konulan bariyerlerin tarife dışı engel olarak tanımlanacağı olası bir süreçte, kasaplık canlı hayvan için uygulanan % 135'lik gümrük vergisinin ilk adımda % 100'ün altına çekildiği, sonra yıllık örneğin % 5'lik bantlar halinde indirildiği bir Anlaşma ortaya çıkarsa, Türkiye iç pazarının ve bu alanda çalışan insanların hali ne olacaktır? Aynı soru, halen yaşanan İran karpuzu rekabeti gerçekliği ortada iken % 86'lık kavun - karpuz gümrük vergisinin; yine halen yaşanan Şili elması rekabeti ortadayken % 60'lık elma gümrük vergisinin, % 145'lik muz, % 45'lik pirinç ve tütün, % 27'lik ayçiçeği gümrük vergisinin indirildiği süreçler için düşünülerek, olası kötü senaryolar üzerinden ayakta kalma reçetelerini üretilmek zorundadır.

Tarım sektörü ile ilgili bir başka açılım, "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası müktesebatını üstlenme" süreci üzerinden yaşanacak.

AB, kendi sistemine en uygun yanıtlar üreten Ortak Tarım Politikası'nı (OTP), çok vitesli Avrupa'nın çeperlerine transfer etmektedir. AB'nin müzakere döneminde dayatmaya çalışacağı "çift taraflı sıfırlama" (double zero) koşulları, Türkiye'nin yalnızca yaş meyve sebze, koyun eti, bakliyat ve fındıkta rekabetçi olabileceği bir ortamda tarım sektörü için yıkıcı etkilere ortaya koyacaktır.

17 Aralık 2004 tarihli ve 3 Ekim 2005 tarihli Konsey kararları, kabul edilmesi hiç te kolay olmayan birçok hüküm içermektedir.

BAĞIMSIZ TÜRKİYE İÇİN BAĞIMSIZ TARIM MODELİ

Müzakerelerin ucunun açık olması, her dosyanın açılış ve kapanışında 25 üye ülkenin onayının gerekmesi, tarım, serbest dolaşım ve yapısal fonlara kalıcı derogasyonlar konulması, "birliğin hazmetme kapasitesi" konusunun gündeme getirilmesi ve nihayet aday ülke üyelik yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilecek durumda değilse, Topluluk yapılarına mümkün olan en güçlü bağla demirleneceğine ilişkin ifade...

İşin ilginç tarafı, 17 Aralık kararı sonrası, Kızılay'da gündüz gözü havai fişek atılarak kutlama yapılırken, Dışişleri Bakanlığı harıl harıl nota hazırlığı içerisinde olmasıdır. Bu hazırlığın sonucunda, 23 Aralık 2004 tarihinde Türkiye'nin AB nezdindeki Daimi Delegeliğinin AB Konseyi Başkanına verdiği notada, "Türk vatandaşlarının serbest dolaşımı ile ilgili olarak, zamana sınırlanmamış ve amacı geçici düzenleme niteliği taşımayan, herhangi bir önleyici kısıtlama, şekli ne olursa olsun, AB'nin temellerine aykırı olacaktır. Aynı şekilde, ortak tarım politikası ve yapısal fonlar, Avrupa Birliği'nin önemli kuruluş politikalarından ikisidir. Bu politikalarla ilgili olarak aday ülkelere özel sürekli kısıtlamalar veya derogasyonlar getirme hususunda beyan edilen niyet AB'nin Türkiye'ye ayrımcı bir muamele yapmayı düşünebileceğini hatıra getirmektedir. Bu muamele, tabiatıyla Türkiye'nin katılım müzakerelerinin amacı olan tam üyelikle bağdaşmamaktadır" denilmektedir.

Nota, şöyle son buluyor: "Türkiye'nin, Türk vatandaşlarının serbest dolaşımlarının, tarım ve yapısal fonlarda yapılabilecek zaman ve kapsam açısından sınırlı olmayan kısıtlamaların Türkiye ile yapılacak üyelik müzakerelerin bir parametresi olmasını ön gören 17 Aralık 2004 tarihli AB Konseyi sonuç belgesinin 23. paragrafının ilgili bölümlerini kabul etmesi beklenmemelidir".

Verilen notanın içeriği ile 3 Ekim 2005 tarihinde atılan imza ile kabullenilen hükümler arasında "yaman çelişkiler" bulunmaktadır: 35 müzakere başlığında üçü; "tarım ve kırsal kalkınma/gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı/balıkçılık" doğrudan tarım sektörü ile ilgili. Bu dosyaların açılışında ve kapanışında, aralarında Güney Kıbrıs ve Avusturya'nın da bulunduğu 25 üye ülkeden, tam 150 kez onay alınmak zorunluluğu vardır. Sürecin, teknik bir çalışma alanından siyasi bir zemine kaydığı görülürken, onay süreçlerinde karşılaşılabilecek güçlükleri tahmin etmek zor olmasa gerek. "Ev ödevleri"nin tam olarak yapıldığı durumları ise, "Birliğin hazmetme kapasitesi" sorunu karşılamaktadır. En son olarak ta, Dışişleri Bakanlığı çevirisinde somutlaşan "tam üyelik olmazsa mümkün olan en güçlü bağla demirleme" konusu, açıkça, özel statülü ortaklık ilişkisine yapılan atıf niteliği taşımaktadır.

Bağımsız Tarım Modeli (BTM)

Türkiye'nin, içsel ve dışsal "dinamiklerin" bu denli keskinleştiği bir süreçte, bağımsız tarım politikası kurgulaması ve ivedilikle uygulamaya geçmesi gerekmektedir.

Bu zorunluluk, aksi seçeneğin, yani izlenegelen ve 2000'li yıllarda vites büyüten teslimiyetçi tarım politikalarının, DTÖ ve AB üzerinden gelen dalga karşısında sektörü tasfiyeye götürmekte olduğu gerçeğinden doğmaktadır.

Bu koşullarda Türkiye, içeride ve dışarıda, sektörel gerçek ve gereksinimlere uygun bir tarım politikası seçmek ve uygulamak durumundadır.

Dışa yönelik politikanın temel ilkeleri bağlamında, DTÖ görüşmelerinde AB- ABD'yi iç destek ve dışsattım sübvansiyonlarını indirgemeye zorlayan ülkelerle birlikte pozisyon almak, ancak radikal bir indirim süreci sonrasında gümrük vergileri indirimini görüşmeye açmayı düşünmek doğru olacaktır. Başka bir deyişle, "aday ülke" statüsü ile DTÖ görüşmelerinde AB'nin pozisyon kağıdını benimsemek ve gümrük vergilerinin indirgenmesini savunmak, buna karşılık kotası oldukça sınırlı olan "duyarlı ürünler" sepetinden yararlanmaya çalışmak, Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir seçenek değildir.

AB Ortak Tarım Politikası müktesebatını üstlenme sürecinde ortaya çıkan temel duyarlı alanlara ilişkin saptamalar şöyle özetlenebilir:

► Karşılıklı kısıtlamaların kalkması nedeniyle AB'nin Türkiye'ye yönelik tarımsal dışsattımının artacağı, buna karşılık tercihli ticaret avantajları sona erecek olan Türkiye'nin Topluluğa yapacağı tarımsal dışsattımın azalacağı,

► Türkiye'nin AB karşısında halen yalnızca yaş meyve sebze, fındık, bakliyat ve koyun etinde rekabetçi olabildiği, bunun dışında kalan bitkisel-hayvansal ürün deseninin büyük bölümünde AB'nin avantajlı olduğu,

► 1995 yılından bu yana yürürlükte olan ve kapsamına işlenmiş tarım ürünleri (İTÜ) içerilen Gümrük Birliği'nin, o tarihten bu yana İTÜ ticaretinde Türkiye aleyhine-AB lehine bir gelişim izlediği,

► Tarımsal yatırımları hızla tamamlayıp rekabetçi bir tarım yapısı kurabilmek için önemli miktarda kaynağa gereksinim duyulduğu, yalnızca AB OTP'nü Türkiye'de uygulamak için yılda 11.3 milyar Euro finansman gerektiği, buna karşılık 2007 - 2013 yılları arasında AB'den yılda en çok 1 milyar euro kaynak alınabileceği,

► AB'nin kişilerin serbest dolaşımı, tarım ve yapısal politikalara kalıcı derogasyon koyabileceğini belgelere not ettiği,

düşünüldüğünde, aday ülke statüsünde gümrük vergilerinin ve dışsattım sübvansiyonlarının karşılıklı kaldırıldığı double zero koşullarında ya da olası bir üyelik senaryosunda, OTP'nin Türkiye iç pazarını Topluluk ürünleri ile "besleyecek" bir kaynak olacağını öngörmek gerekmektedir.

Bundan da öte, OTP'nin müdahaleden uzaklaşan, genişlemeye giderek azalan oranda destek ayıran, daha az üretmeyi amaçlayan ve yeni ülkelerin üretimlerine kota getirmeye doğru olan temel yöneliminin, Türkiye'nin tarım sektöründen beklentileri ile örtüşmediğini bilmek gerekiyor.

Tavizlerle yürüyecek müzakere dönemi sonunun 'özel statülü ilişki' ile sonuçlanması durumunda, sektör üzerinde onarılmayacak yıkımlar doğacaktır.

Bunun yanında, Türkiye, tarım politikalarını dıştan belirleyen IMF ve Dünya Bankası odaklı "sözde tarım reformu" çalışmalarının tarım sektöründe çöküşe yol açan "katkılarına"

BAĞIMSIZ TÜRKİYE İÇİN BAĞIMSIZ TARIM MODELİ

ivadilikle son vererek, politika yapım merkezini yeniden Türkiye'ye aktarmak gerekmektedir.

İçe yönelik politikanın temel ilkeleri bağlamında ise, Türkiye, doğru tarım politikalarını uygun tarımsal kamu yönetimi ve yeterli kaynak eşlemesi ile yürütmek durumundadır. Tarımın altyapı sorunları çözülmeli; sulama - arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin önümüzdeki on yıllık süreçte tamamlanacağı bir planlama - uygulama sürecine girilmelidir. Tarlanın bilgi ve teknoloji ile buluşması önündeki engeller kaldırılmalı, pazarlama ve örgütlenme sorunları kalıcı - kökten çözümlerle çözülmeli, üretici ve tüketicinin bir avuç aracının çıkarına teslim edildiği yapılar tarihe gömülmelidir. Tarımsal destekleme politikaları, 'olumlu etkilerini bir sonraki tarım yılına devreden kaynak kullanım süreçleri' olarak kurgulanmalıdır. Bu yaklaşım, maliyet düşüren - verimlilik yükselten - rekabet gücü artıran tarımsal yapılar içinde, mülkiyet sahibi üreticinin, ürettiğinin katma değerine sahip çıktığı, kooperatifler aracılığıyla tarım - sanayi entegrasyonunun kurulduğu, geniş halk kesimleri, çevre ve doğal kaynaklara saygılı, ülke yararına bir tarım politikasını temel hedef olarak önüne koymalıdır..

Bu çerçeve merkezli planlamacı, kamunun "piyasada" etkin rol aldığı, yatırımcı, dışabağımlılığı kıran, özelleştirmeyi reddeden, teknoloji kullanan, rekabetçi, doğal kaynakları koruyucu ve geliştirici, gıda güvenliğini temel hedef edinen bir politika seti kurgulamasına atıf yapmaktadır.

Önerilen bağımsız tarım politikasının ilkeleri ve gerekçeleri aşağıda belirtilmektedir:

Doğayla Dost BTM

BTM doğayla dost olmalıdır. Türkiye'de uygulanan kapitalist tarım sistemi (KTS) doğayı sömürme, toprağı yok etme, biyoçeşitliliğimizi tahrip etme sonucunu doğurmaktadır. KTS, sayısı onun altında olan "kültür bitkisi" üretimine dayanır. Bu ise, doğadaki çeşitliliği sınırlayıcı, toprak sömürüsüne dayalı bir ürün tekelleşmesi yaratmaktadır.

Yüksek oranda gübreleme, Nevşehir'de toprakların nitrat birikimi sonucu patates üretmez hale gelmesine neden olmuştur. Rize'de çaylık alanlarda toprak asiditesi her geçen gün yükselmektedir. Tarımsal savaşım ilaçlarının bilinçsiz kullanımı, doğa, insan ve hayvan sağlığı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Su kullanma tekniklerindeki yanlışlıklar, başta GAP yöresi olmak üzere hızla çoraklaşma ve tuzlulaşma sorununu doğurmuştur.

Yanlış bitki örtüsü seçimleri, sürüm tekniklerindeki yanlışlıklar ve arazi yetenek sınıflamasına uygun olmayan kullanımlar, Anadolu topraklarının çok büyük bir bölümünü erozyon sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır.

Kuralsız sanayileşme ve kentleşme, toprak ve su kaynaklarını yok etmektedir. Türkiye'de amaç dışı kullanılan tarım arazisi varlığının 2 milyon hektar düzeyinde olduğu hesaplanmaktadır. Sanayi atıklarının arıtılmadan akarsulara deşarjı ve toprağı gömülmesi, nehirlerin ve yeraltı su kaynaklarının zehirlenmesine neden olmaktadır.

O halde yaşadığı coğrafyayı yok eden bir "uygarlık düşmanı" konumundan çıkmak, temel zorunluluktur. Bu bağlamda;

Toprak ve su kaynakları, ulusal varlıklar olarak değerlendirilmeli; bu çerçevede korunmalı ve yönetilmelidir. Orta vadede, ülke topraklarının sektörel kullanımını belirleyecek Arazi Kullanım Planları tamamlanmalıdır. Toprak reformu ve arazi toplulaştırma çalışmaları, sulanan ve kuru alanların tümünde olmak üzere bitirilmelidir. Tarım alanlarının amaç dışı kullanımı mutlaka önlenmelidir. Toprak koruma ve arazi ıslahı çalışmaları tamamlanmalıdır.

Doğayla dost BTM, dışa bağımlılığı girdi kullanımına dayalı kapitalist tarım sisteminin (KTS) temel ilişkilene biçimini reddetmek üzerinden yürümek zorundadır. KTS derinleştikçe, Türkiye, tarımsal girdi üretim ve dağıtım rolünü tümüyle yitirmektedir. Tohumluk konusu, bu alana en iyi örnektir. Dünyanın gen merkezlerinden birisi konumundaki Türkiye, tarımsal ar-ge çalışmalarının işlev kaybı sonrasında, sebze tohumunda neredeyse tümüyle dışa bağımlı hale gelmiştir. Sertifikalı hububat tohumluğunun ancak % 25'i üretilebilmektedir. Genetiği değiştirilmiş tohumların Türkiye'de kullanımına yönelik yoğun lobi çalışmaları, tohum alanında dış ülkelere olan bağımlılığı şirket bağımlılığına tahvil etmek üzere çaba sarfetmektedir.

Aynı şekilde, hayvan popülasyonunun genetik kapasitesinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar neredeyse tümüyle terk edilmiştir. Türkiye'nin yılda 25.000 damızlık hayvan dağıtımına gereksinimi varken, örneğin 2005 yılında hiçbir damızlık hayvan TİGEM'ler tarafından üreticiye verilmemiştir.

Gübre, tarımsal savaşım ilacı, tarım alet ve makinalarının Türkiye'de üretimi, dağıtımını ve kullanımı da, iç piyasanın çokuluslu şirket kontrolüne terkine ilişkin zihin açıcı örnekler ortaya koymaktadır. TZDK'nın tasfiyesi, kamusal tarımsal yayım faaliyetlerinin işlevinin yok denecek düzeye taşınması, günümüz Türkiye'sinde, ÇUŞ'lerin kendi kimyasallarını tanıtarak pazarladığı bir denetimsiz iç piyasa alanı yaratmıştır. Sürecin başta kimyasalları kullanan üretici olmak üzere, insan-hayvan sağlığı ve doğa üzerindeki tahripkar etkileri ortadadır.

Çözüm tümüyle organik tarıma yönelmek olabilir mi ? Günümüzde organik tarım, akredite kontrol ve sertifikasyon kuruluşları, girdi sağlama - çıktı pazarlama, sözleşmeli tarım ekseninde yeni bir bağımlılık sarmalı yaratmaktadır.

Bu bağlamda, organik tarımın yurtiçinde örgütlenmiş küçük üreticiler tarafından yapılabileceği, kontrol ve sertifikasyon hizmetlerinin meslek kuruluşları ve tarımsal kamu yönetimi tarafından ücretsiz yapılacağı, sağlıklı gıdanın kent yoksullarının sofralarına ulaşacağı bir sistem kurgulanmalıdır.

Bunun dışında, mevcut KTS'ni reddeden, ülkede üretilen düşük girdi kullanımına dayalı, doğayla dost, varsıl genetik materyali geliştiren, verimlilik temeline oturmuş BTM'nin bitkisel ve hayvansal üretim modeli uygulanmalıdır.

Planlamacı - yatırımcı, girdiden çıktıya bağımsızlık ilkesini önüne koyan, gıda güvencesini temel sorun gören BTM

BTM'nin planlamacı ve yatırımcı olması bir zorunluluktur. Bu

BAĞIMSIZ TÜRKİYE İÇİN BAĞIMSIZ TARIM MODELİ

bağlamda, öncelikle arazi kullanım planları yapılarak sektörler arası kullanım dengesi ortaya konulmalıdır. Tarım sektörü arazi kullanımı için toprak etüd ve haritalama işlemleri sonuçlandırılmalı, arazi yetenek sınıflamasına uygun bir uygulama tabanı yaratılmalıdır.

Türkiye'de arazi toplulaştırma, sulama ve tarla içi geliştirme hizmetleri hızla tamamlanmalıdır. Bu bağlamda, yılda 500 bin hektar dolayında alan sulamaya açılarak, 10 yılda "teknik ve ekonomik ölçütlere göre sulanabilecek" alan sınırına erişilmiştir. Sulama sistemlerinde iletim/dağıtım, yönetim / organizasyon sorunlarının çözülmesi, sulama oranı ve randımanının yükseltilmesi, sulamadan kaynaklanan tuzluluk - alkalilik sorunları giderilmeli ivedi çalışma alanları arasındadır.

Planlama: tarımsal araştırma, geliştirme, eğitim ve yayım hizmetleri için de rasyonel bir temel sağlamalıdır. TAGEM ve TİGEM'ler aracılığıyla, tarımsal araştırma ve üretim materyali temin - dağıtım hizmetleri planlanmalı ve etkinleştirilmelidir.

Bu çerçevede tarımsal girdilerde dışa bağımlılıktan kurtulularak, kar maksimizasyonuna yönelik faaliyet gösteren ÇUŞ'lerin doğal kaynak, çevre ve sağlık üzerine yarattığı tahripkar etkilerden sıyrılmalıdır.

Üretim planlamasının temel ilkeleri belirlenerek, buna uyarlı uygulama araçları sisteme sokulmalıdır. Kısa vadede, Türkiye'nin arz açığı bulunan ürünler başta olmak üzere, açılacak kamusal fiyatlarla, "piyasa tabanı" belirlenmelidir.

Kısa Vadede girdi ve çıktıya dayalı destekleme sistemi kurularak, üretim / verimlilik artırılmalıdır. Ürünler arası parite, üretim hedefleri ile uyarlı hale getirilmelidir. Nadas alanlarının daraltılma projeleri uygulanmalı, DGD verime - ürüne - bölgeye duyarlı ve üretimle bağlantılı şekilde dönüştürülmelidir. Desteklerin toprak işleyene ulaşması yolunda önlem alınmalıdır. Bu kapsamda, orta vadede, yağ bitkileri başta olmak üzere, Türkiye ekolojisinde yetişen ürünlerde kendine yeterlilik sağlanmalıdır.

Orta ve Uzun vadede, ileri - geri bağlantıları olan ürünler önceliğinde, tarıma dayalı sanayi kuruluşları kurulmalı, etkinleştirilmelidir.

Orta Vadede, tarımsal üretim ve sanayi işletmeleri, istihdam tutma, teknoloji kullanımı, ürün işleme, depolama, ambalajlama, pazarlama kapasitelerini yükseltmek için, özel amaçlı olmak üzere desteklenmelidir.

Teknoloji ve Bilgi Kullanan Yarışmacı BTM

BTM, teknoloji ve bilgi kullanan bir zeminde geliştirilmek zorundadır.

Türkiye'de tarımın başat sorunlarından birisi, yüksek girdi maliyetlerinden doğan yerel fiyat düzeyinin yüksekliğidir. Girdi maliyetlerinde kontrolü en zor olan unsur ise tarımsal enerji fiyatlarının yüksekliğidir. Mazot ve elektrik enerjisi, bu alanda başı çekmektedir.

Yerel tarım ürünlerine dayalı biyodizel teknolojisi, başta tarım ve iş makineleri olmak üzere, bu sorunu kısmen çözen bir zemin sağlayabilir. Ayrıca, güneş enerjisine dayalı uygulama-

maların teknik ve ekonomik açıdan rasyonelliği kanıtlanmıştır. Bu bağlamda, güneş enerjisi ile çalışan damlama sulama tesisleri, doğayla dost bir teknoloji bileşimi sunmaktadır.

Damlama sulama, bitkinin gereksinim duyduğu su ve besin elementini bitki köküne yönlendirerek su tasarrufu sağlayan, toprak tuzlulaşmasını önleyen ve verimi artıran bir sulama tekniği olarak, hızla yaygınlaştırılması gereken bir çalışma alanıdır.

Tarımsal mekanizasyon ve bilgisayarın tarımda kullanım olanaklarının geliştirilmesi de, kalitenin yükselmesi ve maliyetlerin düşürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Üretim alanlarına bilgi ve teknoloji transferinde, ziraat mühendisi, veteriner hekim ve ara teknik eleman gücünün eğitim ve işlendirme süreçleri dahil olmak üzere organizasyonu temel bir zorunluluktur.

Örgütlenme-Pazarlama Sorunlarını Aşan BTM

Türkiye'deki verili küçük işletme yapısının, kısa süre içinde yapısal bir değişikliğe uğrayamayacağı gerçeği dikkate alınarak; küçük üreticinin güç birliği yapacağı örgütlenme modelleri kurulmalıdır.

Ortak makine parkları yoluyla, verili küçük üretici yapısında, teknolojinin kullanımı için uygun çözümler oluşturulmalıdır. Organize tarım bölgeleri, kamunun altyapısını sağlayacağı alanlarda örgütlü üreticinin düşük maliyet - yüksek verimlilik ilişkisi içinde tarımsal üretim yapabileceği alanlar olarak kurulmalıdır. Öncelikle yaş meyve - sebze sektöründe olmak üzere, üretici ve tüketicilerin yararına, aradaki aracı sistemi ortadan kaldırdığı pazarlama sistemleri kurulmalıdır. Kamusal pazarlama kanallarının işlerliği sağlanmalıdır.

Türkiye Gerçeklerini Anlayan Dönüştürücü, Diğer Sektörel Politikalarla Uyumlu Bir BTM

BTM, ulaşılmak istenen sosyo-ekonomik yapı için gerekli dönüşüm sürecinin evrelerini algılamak ve uygulanabilir dönüşüm senaryoları üretmek durumundadır. Bu çerçevede, özellikle kırsal nüfus ve işletme ölçeği "sorununa", emekten yana bir çözümleme yetkinliği ile yaklaşılmalıdır.

Türkiye'nin sivil istihdamının % 30'unu tarım sektöründe tutma zorunluluğu var mıdır? Teorik olarak, eğer aynı üretim düzeyini daha az tarım çalışması ile gerçekleştirmek olanaklı ise, bu soruya verilecek yanıt "hayır" olabilir. Bu durumda, tarım sektöründen diğer sektörlerle emek transferinin yöntemi önem kazanmaktadır. Seçeneklerden birisi, kırsalda konumlanan atıl istihdam kapasitesini sanayi ve hizmetler sektörüne planlı bir şekilde aktarabilen kalkınmacı bir iktisat anlayışına sahip olunması durumudur. Böyle bir zemin varsa, iktisadın kendi kuralları içinde, diğer sektörlerin istihdam çağırması ile tarımsal istihdam azalır, teknoloji ve bilgi transferinin de olanaklı olduğu durumlarda tarımsal katma değer yükselir. Buna karşılık, Türkiye'de uzun yıllardır yaşandığı gibi

BAĞIMSIZ TÜRKİYE İÇİN BAĞIMSIZ TARIM MODELİ

işsizlik oranlarının % 11'lerin üzerinde bulunduğu ortamlarda, esnek istihdam - sendikasılaştırma - taşeronlaştırma ilişkileri içinde sanayii ve hizmetler sektörünün "emek sömürüsünü yükselterek verimlilik artışı sağladığı" koşullarda, iç ticaret hadlerini tarım aleyhine bozmak suretiyle yapılan bir emek transferi, kent varoşlarında yedek işgücü oluşturarak, ülke içi ve ülke ötesi sömürü düzeninin kurum-sallaşmasını sağlar.

O halde BTM, özellikle AB üzerinden gelen "tarımsal istihdamınızı azaltın" dayatmasını, bu toplumsal bilinç ve sorumlulukla karşılar, tarım sektörü sorununu genel ekonomi sorununun bir parçası olarak algılayarak, bu bütünlük içinde tutum alır.

İşletme ölçeği "sorunu" da aynı doğrultuda ele alınmalıdır. Türkiye'de halen ortalama işletme genişliği 6 hektar iken, aynı rakam AB'de 13 hektar, ABD'de 174 hektar düzeyindedir.

Kuşkusuz "ölçek ekonomisi", maliyet düşürücü ve verimlilik yükseltici bir zemin sağlar. Bununla birlikte, büyüyen ölçeğin doğuracağı yeni mülkiyet ilişkileri, yalnız ekonomik değil, sosyo-politik olarak ta önemle değerlendirilmesi gereken bir açılım oluşturacaktır.

Bu bağlamda, tarım işletmelerinde "toprak temerküzü" yoluyla büyüyecek ölçeğin yeni sahiplerinin, yabancı sermaye veya taşoranlaşmış "yerli" sermaye olacağını öngörmek zor değildir. Bu süreç, toprağını yitiren köylünün "yeni" üretim ilişkileri içinde köleleşeceği bir dönemi haber vermektedir.

"Toprağın önemi" yalnızca bir üretim aracı olmaktan öte ise, bu topraklarda yaşayan insanları zemina yabancılaştıracak süreçleri olumlu olarak görmek mümkün değildir. Bu bağlamda "tarımın şirketleşmesi", BTM'nin reddettiği bir kavram olmalıdır.

Bu durumda, yukarıda da söz edildiği üzere, mevcut toprak mülkiyeti adaletsizliğini giderici yaklaşımlar yanında, verili işletme yapısı ile katma değeri yüksek bir üretim modeli kurgulanmak zorundadır. Türkiye'ye benzer özellikler gösteren AB üyesi Akdeniz ülkelerinin çoğunun işletme ölçeğinin 6 hektar dolayında olması gerçeği, bu ülkelerden üreyen bir olumlu örneği ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, üretimden işleme, taşımadan pazarlamaya kadar yeni bir örgütlenme modeli, tıpkı belirtilen ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de, küçük ve orta ölçekli tarım işletmeleri ile yarışabilir - rekabetçi bir tarım sistemini kurgulamalıdır.

Bu genel çerçeve içinde, BTM kalkınmacı iktisat anlayışının bir parçası olacak ve diğer sektörlerle birlikte, birbirlerinin dışsalılıklarından yararlanarak gelişecekleri bir kalkınma hamlesine katkı sunacaktır. Aynı şekilde diğer sektörlerde, BTM'nin hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli dışsal çerçeveyi hazırlamak görevini üstleneceklerdir.

Doğru tarım politikalarının, kamusal tarım yönetiminin kullanılacağı yeterli ve uygun bütçelerle yaşama geçirilmesi sağlanacaktır. Bu anlamda tarım sektörünün düzenlen-

mesinde kamunun öncü rolü, BTM için vazgeçilmezdir.

Türkiye'deki mevcut arkaik yapıları çözen, üreticiyi bilgi ve teknoloji kullanarak üretim yapan, alın terine sahip çıkan, ağa - şeyh ilişkilerini reddeden bir yurttaş niteliğine dönüştürmek, BTM'nin temel hedefleri arasındadır.

Toplumsal Taban Yaratan BTM

Şüphesiz BTM'nin etken bir şekilde yaşama geçirilebilmesi, toplumsal taban yaratabilmesi ile olanaklıdır.

Kurulu düzenin toprak ağası/kapitalist toprak sahibi/aracı/tefecî kimliğindeki haksız kazanç sahiplerini sistemden kovmaya odaklı BTM, kuşkusuz karşısında "bilinçli bir muhalefet" bulacaktır.

Bunun karşısında, BTM'nin kendilerine yeni bir yaşam olanağı sunduğu toplumsal taban olarak, tarım üreticileri ve işçileri, tarım sanayii çalışanları, tüketiciler ve aydınlar konumlanmalıdır.

Üretim aracı sahibi konuma getirilen ve/veya üretim süreçlerinde emeğinin karşılığı verilen tarım üreticileri ve işçileri, aracının ortadan kaldırıldığı sistemde üretimlerine yabancılaşmayacak, artık değerden kendi paylarını alacaklardır. Buna koşut olarak, hiçbir sosyal güvenliğe sahip olmayan ve toplumun "en alttaki" kesimini oluşturan gezici ve geçici tarım işçileri, kooperatiflerde işlendirilecek ve sosyal güvenlikleri sağlanacaktır.

Yerli tarımsal üretimin Türkiye'de işlenerek katma değerinin artırıldığı bir sistem içinde, planlı gelişen bir tarım sanayiinin ve çalışanlarının büyük önemi vardır. Bu bağlamda görevleri ve çıkarları eşanlı olarak yükselen tarım sanayii ve onun tarafları, BTM'nin toplumsal tabanı için adaydırlar.

Tüketici, BTM'den en çok yarar görecektir. Sağlıklı ve ucuz gıdaya erişim hakkı, tüketiciler için soyut bir kavram olmaktan çıkacak ve elle tutulur bir gerçekliğe dönüşecektir. Bu bağlamda tüketici, kendi yararı için BTM'nin sunduğu olanakların en etken savunucusu olacaktır.

Tüm bunların yanında, doğayla, emekle ve ülkeyle dost, politika seçme erkini yeniden ülke içine taşıyan, "Bağımsız Türkiye İçin Bağımsız Tarım Modeli", taşıdığı içeriğe yüklenen anlamlar bağlamında, bu ülkenin gerçek demokratlarını ve aydınlarını da toplumsal tabanına taşıyabilecektir.

Kazananı ve kaybedeni belirleyen, oyunun kurallarıdır. Kurallar "adil" değilse, genellikle en çok emek verenler kaybederken, kağıtları dağıtanlar kazanır. Bu gerçeklik, kağıtlara sahip çıkmanın ve kuralları belirlemenin önemine işaret etmektedir...

KONU I: TOPRAK DOSYASI

BAŞLIK I: CARGILL SÜRECİ

CARGILL UĞRUNA ANAYASA ÇİĞNENİYOR!..

Bursa Orhangazi'de tarım arazisi üzerine kurduğu fabrikasıyla ilgili yargının verdiği iptal kararlarını, hükümet nezdinde yürüttüğü lobi faaliyetleri ile aşmaya çalışan Cargill'e karşı, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri etkin biçimde mücadele veriyor.

TBMM'nin "kurtulması için" Anayasa'ya aykırı yasalar çıkardığı, Bakanlar Kurulu kararlarıyla çeşitli ayrıcalıkların getirildiği, hatta ABD Başkanı BUSH'un, Başbakan ERDOĞAN'ı telefonla arayarak "sorunlarının çözülmesi" için ricacı olduğu ABD'li Cargill şirketi, Türkiye'nin gündeminden hiç düşmüyor. Tarım arazileri üzerine tesis kuran Cargill'e af getiren düzenleme, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER, meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinin tüm itirazlarına karşın, geçtiğimiz günlerde TBMM tarafından yasallaştırılırken, Cumhurbaşkanı SEZER Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açacağını bildirdi.

Türkiye'de 40 yılı aşkın süredir gıda, finans, hububat ve yağlı tohum ticareti ile çelik ticareti alanında faaliyet gösteren Cargill, Bursa Orhangazi'de tarım arazisi üzerine yasa dışı biçimde kurduğu ve işlettiği nişasta fabrikasına yönelik yargının iptal kararlarını etkisiz kılma çabasını sürdürüyor.

Bilindiği üzere, 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası", 3 Temmuz 2005 tarihinde TBMM'de kabul edilmişti. Yasa ile Cargill şirketi de içinde olmak üzere, 11.10.2004 tarihinden önce tarım arazilerini izin almadan amaç dışı kullanan yasa tanımazlara, metrekareye 5 YTL ödemeleri koşuluyla af getirildi. 5 Temmuz 2005 tarihinde, Cargill'in amaç dışı kullandığı araziye Özel Endüstri Bölgesi ilan eden 2005/8944 sayılı Bakanlar Kurulu kararı çıkartıldı. Bu karar ile Cargill amaçdışı kullanarak betonlaştırdığı tarım arazisini kullanmaya devam etmek için ödemesi gereken af bedelinden de kurtuldu. Böylece Amerika Başkanı'nın ricası da yerine getirildi.

Ancak bu karar üzerine açılan dava sonucunda; "kurulduğu dönemde geçerli olan imar planları ifadesinin idari yargı yerince hukuka aykırılığı saptanarak iptal edilmiş planları kapsamadığı, geçerli sayılan planların hukuka uygun planlar olmadığı ve esasen hukuka aykırılığı belirlenmiş imar planlarının geçerli sayılması yolunda yargı kararlarını etkisiz kılacak yasal düzenlemelerin de yapılamayacağı" gerekçeleriyle, Danıştay 10. Dairesi tarafından 8.2.2006 tarihinde Cargill

Firmasının yatırım yapmasına olanak sağlayan Bakanlar Kurulu Kararının yürütmesi durduruldu. 19 Temmuz 2005 tarih ve 25880 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası'nın öngördüğü af süresi, 19 Ocak 2006 tarihinde sona ermişti. Danıştay 10. Dairesi iptal kararı verdiğinde, Toprak Koruma Yasası'ndaki 6 aylık süre dolduğu için, Cargill Şirketi, tesislerine yönelik af başvurusu da yapamadı.

Bunun üzerine harekete geçen Başbakanlık tarafından, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na gönderilen B.02.0.HUK.641.02S-2005-1666/3020 sayılı Nisan 2006 tarihli yazıda, Cargill firması yetkilileri ile Başbakanlık - Bakanlık Müsteşarlarının yaptığı toplantıda alınan kararlara atf yapılarak; "Toprak Kurullarıyla ilgili maddesinde tanımlanan yetkinin tarım ürünü işleyen sanayiler için kullanılmaması, sivil toplum kuruluşlarının yanlış uygulamalar karşısındaki hukusal gücünün engellenmesi ve Geçici Madde 1 ile izinsiz yatırımlar için getirilen af süresinin uzatılması" istendi.

CARGILL'İ SAVUNAN VEKİL

Hemen ardından, ilk bakışta Cargill ile ilgisi anlaşılmasın Kanun değişikliği teklifi, Bursa Milletvekili Altan KARAPAŞAOĞLU tarafından 22/02/2006 tarihinde TBMM Başkanlığına sunuldu. TBMM Tarım Komisyonu'nda genişletilerek kabul edilen teklif ile Cargill ve onun durumundaki sanayi tesisleri ile kooperatiflere yasanın yürürlüğe gireceği tarihten itibaren 1 yıl daha süre verildi.

Oysa aynı Milletvekili, TBMM'nin 9 Şubat 1999 tarihli 51. Birleşimde yaptığı konuşmada, Cargill inşaatının devam ettiğini belirterek, "... fabrika yapılmakta, sanki, hukukî mercilerden, bu firmaya, siz merak etmeyen, siz yatırımınızı yapın, biz bu işleri düzeltiriz dercesine, büyük bir cesaretle yatırımlar yapılmaya devam edilmektedir... Bakınız, ülkemizde birtakım değerler, artık, yozlaşmaya başlamıştır; hukuka saygı kalmamıştır, çevreye saygı kalmamıştır, topluma saygı kalmamıştır. Evet, ülkemizin yatırıma ihtiyacı vardır, yatırımlar yapılmalıdır; ama, çevre tahrip edilmeden, insanların özgürlüklerine set vurulmadan bu yatırımlar yapılmalıdır" ifadelerini kullanmıştı.

Ardından devir değişmiş, iktidar partisi milletvekili olan KARAPAŞAOĞLU muhalefetteyken söylediklerinin tam tersini savunmuş, Cargill için af süresinin uzatılmasını teklif etmiştir. Bununla da kalmamış, TBMM

Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu'nda, meslek odası başkanlarına "sataşma" cüretini de ortaya koymuştur. KARAPAŞAOĞLU'nun tutumu, siyaset yaşamındaki Makyevalist yaklaşımların en açık örneklerinden birini oluşturacak şekilde tarihe geçmiştir !..

Öte yandan Başbakan ERDOĞAN'ın 2006 yılı Ekim ayında gerçekleştirdiği ABD gezisinde Cargill yetkilileriyle görüşükten sonra, "Sorunun çözülmesini" istediği ve ilgili Bakanların Başbakanlıkta bir toplantı yaptığı iddiası da gazetelerde yer aldı.

Cargill'in üzerinde bulunduğu tarım arazisini Özel Endüstri Bölgesi ilan eden Bakanlar Kurulu kararının yürütmesini durduran Danıştay 10. Dairesi'ne karşı, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na yapılan itirazın da reddedilmesinin ardından, yargı kararları uygulanarak, 20 Ekim 2006 tarihinde Cargill tesisleri kapatıldı.

Ancak Cargill şirketine af getiren 5557 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 23 Kasım 2006'da TBMM'de kabul edildi. Bursa 1. İdare Mahkemesi'nin, kapatma kararına karşı verdiği yürütmeyi durdurma kararının ardından, Cargill şirketi (kapatıldıktan 47 gün sonra) 7 Aralık 2006'da yeniden faaliyete geçti. Aynı gün, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER, 5557 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un, Cargill'e af getiren maddesini Anayasa'ya aykırı bularak, düzenlemeyi bir kez daha görüşülmesi için TBMM'ye iade etti. Ancak, Cumhurbaşkanı'nın gerekçeleri dikkate alınmamış, Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu'nda meslek odaları ve sivil toplum örgütlerine söz hakkı verilmemiş ve Kanun, Anayasa'ya aykırılıklarına karşın 31.01.2007 tarihinde TBMM'de aynen kabul edilmiştir.

Özetlenen bu süreç, hükümet tarafından açıkça Cargill yatırımının kurtarılmasının amaçlandığını ortaya koymaktadır.

Cargill ile ilgili yaşanan süreçte tarım topraklarının korunması için büyük mücadele veren ODA'mızın, konuya yönelik basın açıklamalarını ilerleyen sayfalarımızda bulabilirsiniz.

MECLİS TUTANAKLARINDAN...

23.07.1998 TARİHLİ 127. BİRLEŞİM

BAŞKAN - Gündem dışı ilk söz, Bursa İli İznik çevresindeki çevre kirlenmesi ve sanayileşme konusunda, Bursa Milletvekili Altan Karapaşaoğlu'nun.

Buyurun Sayın Karapaşaoğlu. (FP sıralarından alkışlar)

MEHMET ALTAN KARAPAŞAOĞLU (Bursa) - Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; 9.12.1997 tarih 97/TY89 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararıyla, İznik Gölü kıyısında, en verimli tarım arazileri içinde verilen yatırım izniyle ilgili olarak söz almış bulunuyorum.

... Amerikan Cargill Firmasının, Anayasasının ilgili maddeleri dışında, 2683 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa aykırı hareket etmesi de ayrıca yatırımın durdurulması için en önemli sebeplerdendir. Arsanın bulunduğu bölge, 1/25.000 ölçekli İznik Gölü çevre düzeni imar planı içerisinde sulanabilen, tarımsal niteliği korunacak alan kapsamında kalmaktadır. 1993 yılında ihalesi yapılan ve 1998 yılı sonunda tamamlanması planlanan İznik İkinci Merhale Projesi, gölün, güney ve batısında kalan toplam 7 393 hektar arazinin sulu tarıma açılması çalışmalarına bugüne kadar büyük paralar harcanmıştır. Bu projenin uygulandığı bu arazi içinde ve en önemli noktada Cargill Firmasına, Yüksek Planlama Kurulu özel izniyle verilen yatırım izninin derhal durdurulması gerekmektedir.

09.02.1999 TARİHLİ 51. BİRLEŞİM

MEHMET ALTAN KARAPAŞAOĞLU (Bursa) - Değerli arkadaşlarım, İznik Gölü çevresi, hepimizin malumları olduğu üzere, Türkiye'nin en verimli arazilerini barındırıyor. Ama, ne yazık ki, 20 nci Dönem içerisinde ve bilhassa 55 inci hükümet döneminde bu göl etrafına sanayi tesisleri kurma noktasında bir yarış başlatıldı.

... İznik Gölü kenarında, çevre bilincine ve Bursa 2020 Planına aykırı bir şekilde, Cargill adında bir firmanın, çevreyi kiretecek ve sulanabilir tarım alanları ve hatta İznik Sulama Projesinin başladığı ve bir kısım yatırımın da yapıldığı alan üzerinde büyük bir tesis kurmakta olduğunu, 23.7.1998 tarih ve 127 nci Birleşimde gündem dışı bir konuşmayla Yüce Heyetinize arz etmiştik. Aynı anda, 8 Temmuz 1998 tarihinde, Bursa 2 nci İdare Mahkemesinin 98/508 sayılı kararıyla da yürütmenin durdurulduğunu öğrendik ve bunu değerli heyetinize arz ettik. Ne yazık ki, bu karara ve halen hukukî tartışmalar devam etmiş olmasına rağmen, Cargill inşaatı devam etmekte, fabrika yapılmakta, sanki, hukukî mercilerden, bu firmaya, siz merak etmeyen, siz yatırımınızı yapın, biz bu işleri düzeltiriz dercesine, büyük bir cesaretle yatırımlar yapılmaya devam edilmektedir.

... Bakanız, ülkemizde birtakım değerler, artık, yozlaşmaya başlamıştır; hukuka saygı kalmamıştır, çevreye saygı kalmamıştır, topluma saygı kalmamıştır. Evet, ülkemizin yatırıma ihtiyacı vardır, yatırımlar yapılmalıdır; ama, çevre tahrip edilmeden, insanların özgürlüklerine set vurulmadan bu yatırımlar yapılmalıdır.

CUMHURBAŞKANINDAN CARGILL YASASI'NA VETO

Cumhurbaşkanı SEZER, Cargill'e af getiren yasayı "kamu yararıyla bağdaşmadığı", "yargı kararlarını etkisiz kıldığı" ve "ayrıcalık" niteliği taşıdığı için veto etti...

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER tarafından 5557 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un, 6. maddesi bir kez daha görüşülmek üzere, TBMM'ye geri gönderilmesinin gerekçeleri şöyle:

T.C.
CUMHURBAŞKANLIĞI
SAYI : B.01.0.KKB.01-18/A-12-2006-863 07 / 12 / 2006

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ: 24.11.2006 günlü, A.01.0.GNS.0.10.00.02-20374/51473 sayılı yazımız.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nca 23.11.2006 gününde kabul edilen 5557 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" incelenmiştir.

Yasa'nın 6. maddesiyle 03.07.2005 günlü, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası'na eklenen geçici 3. maddede,

"11/10/2004 tarihinden önce, gerekli izinler alınmadan tarım dışı amaçlı kullanıma açılmış bulunan arazilerin istenilen amaçla kullanımı için, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde Bakanlığa başvurulması, hazırlanacak toprak koruma projesine uyulması ve tarım dışı kullanılan tarım arazilerinin her metre karesi için beş Yeni Türk Lirası ödenmesi şartıyla izin verilir.

Söz konusu arazi ve tesislerin istenilen amaçla kullanımı için çeşitli kurumlardan alınması gerekli ruhsat, izin gibi işlemler, Bakanlığa başvuru tarihinden itibaren 2 yıl içerisinde tamamlanuncaya kadar başvuru sahipleri faaliyetlerine devam ederler. Bu süreler içerisinde gerekli izinleri alamayanların üretim faaliyetleri ilgili idarelerce durdurulur.

Tarım arazisi vasfından çıkarılan araziler, ilgili kuruluşlarca başvuru sahibinin isteği doğrultusunda vasfını değiştirir",

düzenlemesine yer verilmiştir.

Geçici maddenin,

- Birinci fıkrasında, 11.10.2004 gününden önce, gerekli izinler alınmadan tarım dışı amaçla kullanıma açılan arazilerin, istenilen amaçla kullanılması için gerekli düzenleme yapılmakta,

- İkinci fıkrasında da, söz konusu arazi ve tesislerin 2 yıl süresince, ruhsat ve izin alınmadan istenilen amaçla kullanılmasının sürdürülmesine olanak sağlanmakta, gerekli ruhsat ve izinlerin alınması için 2 yıl süre tanınmakta, bu süre içinde gerekli izni alamayanların üretim etkinliklerinin durdurulacağı belirtilmektedir.

Geçici maddeyle, özellikle bir yabancı şirket ya da varsa belirli şirketlere ilişkin, tarım arazilerinde kurulu kimi sanayi tesislerine, izin, onay ve ruhsatlarının yargı kararıyla iptal edilip edilmediğine bakılmaksızın üretim etkinliklerini sürdürme olanağı getirilmektedir.

Böylece, izin, onay ya da ruhsatı yargı kararı ile iptal edilerek hukuksal dayanaktan yoksun kalan sanayi tesislerine yasal geçerlilik tanınıp yargı kararları etkisiz kılınmaktadır.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Başlangıç bölümünde belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir.

Hukuk devleti, tüm etkinliklerinde hukuka ve Anayasa'ya uyan devlettir. Anayasa'nın egemenliği ve bağlayıcılığı yanında yasa koyucunun uymak zorunda bulunduğu ilkeler ve evrensel hukuk kuralları vardır.

Evrensel hukuk ilkelerine göre, yasaların genel, soyut ve nesnel olması, kişiye özgü olmaması gerekmektedir. Yasaların bu ögelere uygun çıkarılması hukuk devleti olabilmenin koşullarındandır. Ayrıca, yasaların kamu yararı amacıyla çıkarılması da hukukun bilinen ilkesi gereğidir.

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında da vurgulandığı gibi, yasaların genelliği ilkesi, özel, güncel ve geçici bir durumu gözetmeyen, belli bir kişiyi hedef almayan, aynı statüdeki herkesi kapsayan kuralların getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

İncelenen Yasa'nın, özellikle bir yabancı şirketin ya da varsa belirli şirketlerin tarım arazilerinde kurulu sanayi tesislerinin sorununu çözmek amacı taşıyan 6. maddesindeki düzenleme, yasaların genel, soyut ve nesnel olmasını gerektiren evrensel hukuk kurallarıyla ve Anayasa'nın hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

Ayrıca, Anayasa'nın,

- 11. maddesinde, Anayasa'nın yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetimi, diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğu vurgulanmış,

- 138. maddesinde de, yasama ve yürütme organları ile yönetimin, yargı kararlarına uymak zorunda olduğu, bu organlar ile yönetimin, yargı kararlarını hiçbir biçimde değiştiremeyeceği, bunların yerine getirilmesini geciktiremeyeceği kurala bağlanmıştır.

Bu kurallar, Anayasa'da hukuk devleti niteliğinin gereği olan hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsendiğini, Anayasa'nın ve yargı kararlarının bağlayıcılığının koruma altına alındığını göstermektedir.

Özellikle bir yabancı şirkete ya da belirli şirketlere ilişkin, izin ya da ruhsatı hukuka aykırı bulunarak yargı kararı ile iptal edilen tarım arazilerinde kurulu sanayi tesislerinin üretim etkinliklerini sürdürmelerine olanak sağlayan yasa kuralının, hukuk devleti, Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü, yargı kararlarının bağlayıcılığı ilkeleriyle bağdaşmadığı sonucuna varılmaktadır.

İncelenen Yasa'nın 6. maddesinde yer alan düzenlemeye "benzer" bir düzenlemenin, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası'nın geçici 1. maddesinde de yapıldığını belirtmek gerekir.

Ancak, 5403 sayılı Yasa'nın geçici 1. maddesinde, gerekli izinler alınmadan tarım dışı amaçla kullanıma açılmış tarım arazilerinin istenilen amaçla kullanılabilmesi kimi biçimsel öğelerin yanında "tarımsal bütünlüğü bozmamaları" koşuluna bağlanmıştır. Oysa, incelenen Yasa'nın 6. maddesinde, bu "esashi koşul"a yer verilmediği görülmektedir.

Tarım dışı amaçlı kullanıma açılmış tarım arazilerinin "tarımsal bütünlüğü bozmamak" koşuluyla tarım dışı amaçla kullanılmalarında kamu yararı açısından önemli bir sakınca bulunmamasına karşılık, tarım arazilerinin "tarımsal bütünlük" aranmadan istenilen amaçlarla kullanılmasına izin verilmesi tarım topraklarının bir daha eski duruma getirilemeyecek ölçüde elden çıkarılması ya da nitelik değiştirmesi gibi sakıncalı sonuçlar yaratacaktır. Bu nedenle, incelenen Yasa kuralının kamu yararıyla da bağdaşmadığı açıktır.

Öte yandan, incelenen Yasa'nın 6. maddesiyle yapılan düzenlemelerle, hukuka aykırı bir etkinliğin 3 yıl süreyle koruma altına alınarak sürdürülmesi sağlanmaktadır.

Oysa, yasalara, ulusal çıkarılara ve kamu yararına aykırı olduğu yargı kararlarıyla hükme bağlanmış, hukuka aykırı bir etkinliğin, ilgili kamu yönetimlerinde hiç geciktirilmeden durdurulması hukuk devleti ilkesi ile Anayasa'nın 11. ve 138. maddeleri uyarınca zorunludur.

Ayrıca, Anayasa'nın 10. maddesinde, herkesin, ayırım gözetilmeksizin yasa önünde eşit olduğu, hiçbir kişi, aile, zümre ya da sınıfa ayrıcalık tanınmayacağı, Devlet organları ve yönetimin tüm işlemlerinde yasa önünde eşitlik ilkesine uygun davranmak zorunda bulunduğu belirtilmiştir.

İncelenmekte olan Yasa'nın 6. maddesiyle, bir yabancı şirket ya da belirli şirketlerin hukuka aykırı durumları ve etkinlikleri Yasa'nın güvencesi ve koruması altına alınmıştır ki, böyle bir düzenlemenin "ayrıcalık" tanınma niteliği taşıdığı ve Anayasa'nın 10. maddesine aykırı düştüğü kuşkusuzdur.

Yayımlanması yukarıda açıklanan gerekçelerle uygun görülmeyen 5557 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 6. maddesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce bir kez daha görüşülmesi için, Anayasa'nın değişik 89 ve 104. maddeleri uyarınca ilişikte geri gönderilmiştir.

Ahmet Necdet SEZER
CUMHURBAŞKANI

CARGILL'E KIYAK, ÇİFTÇİYE DAYAK: TOPRAK TALANI SÜRÜYOR ...

BASIN AÇIKLAMASI

24 Kasım 2006

5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası"nda değişiklik yapılmasını öngören Yasa teklifi, TBMM'nin 23 Kasım 2006 tarihli oturumunda kabul edildi.

Böylece, Organize Sanayi Bölgesi'nde kendisine yer gösterilmesine rağmen birinci sınıf tarım arazisi üzerinde sanayi tesisi kurmakta ısrar eden, tarım toprağını korumaya yönelik mevzuatı çiğnemekte bir duraksama göstermeyen, Danıştay ve Bursa İdare Mahkemeleri tarafından defalarca izinleri iptal edilen ve sonunda mühürlenmiş Cargill'in Orhangazi'de kurulu fabrikası, bir kez daha "yasal zemine" çekilmeye çalışılıyor.

TBMM Genel Kurulu'nda 3 Temmuz 2005'de kabul edilen ve 19 Temmuz 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası" ile 11.10.2004 tarihinden önce tarım arazilerini izin almadan amaç dışı kullanan yasa tanımazlara, metrekareye 5 YTL ödemeleri koşuluyla af getirilmiştir.

Hemen arkasından, 5 Temmuz 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/8944 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Cargill'in Bursa'da, Orhangazi Ovası'nda 212.240 m2 amaç dışı kullandığı birinci sınıf tarım arazisi, Özel Endüstri Bölgesi ilan edildi. Böylece Cargill, yasa da öngörülen af bedelini de ödemekten kurtuldu.

Ancak bu karar üzerine açılan dava sonucunda; "kurulduğu dönemde geçerli olan imar planları ifadesinin idari yargı yerince hukuka aykırılığı saptanarak iptal edilmiş planları kapsamadığı, geçerli sayılan planların hukuka uygun planlar olmadığı ve esasen hukuka aykırılığı belirlenmiş imar planlarının geçerli sayılması yolunda yargı kararlarını etkisiz kılabilecek yasal düzenlemelerin de yapılamayacağı" gerekçeleriyle, Danıştay 10. Dairesi tarafından 8.2.2006 tarihinde Cargill Firmasının yatırım yapmasına olanak sağlayan Bakanlar Kurulu Kararının yürütülmesinin durdurulması kararı verildi.

Danıştay 10. Dairesi'nin kararına karşı, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na yapılan itirazın da reddedilmesinin ardından, yargı kararları uygulanarak, 20 Ekim 2006 tarihinde Cargill tesisleri kapatıldı.

Danıştay 10. Dairesi iptal kararı verdiğinde, Toprak Koruma Yasası'ndaki 6 aylık süre de dolduğu için, Cargill Şirketi, tesislerine yönelik af başvurusu yapamadı. Bunun üzerine harekete geçen Başbakanlık tarafından, Tarım ve Köyişleri Bakanlığına gönderilen B.02.0.HUK.641.02S-2005-1666/3020 sayılı Nisan 2006 tarihli yazıda, Cargill firması yetkilileri ile Başbakanlık - Bakanlık Müsteşarlarının yaptığı toplantıda alınan kararlara atıf yapılarak ; "Toprak Kurullarıyla ilgili maddesinde tanımlanan yetkinin tarım ürünü işleyen sanayiler için kullanılmaması, sivil toplum kuruluşlarının yanlış uygulamalar karşısındaki hukuksal

gücünün engellenmesi ve Geçici Madde 1 ile izinsiz yatırımlar için getirilen af süresinin uzatılması" yönünde değiştirilmesi istendi.

İzleyen süreçte, Cargill'i kurtarmak amacıyla AKP'li Altan KARAPAŞOĞLU tarafından hazırlanan yasa teklifi, TBMM Tarım Komisyonu'nda genişletilerek kabul edildi. Danıştay kararıyla üretim faaliyetleri durdurulan Cargill ve onun durumundaki sanayi tesisleri ile kooperatiflere yasanın yürürlüğe gireceği tarihten itibaren 1 yıl daha süre verildi.

Oysa aynı Milletvekili, TBMM'nin 9 Şubat 1999 tarihli 51. Birleşimde yaptığı konuşmada, Cargill inşaatının devam ettiğini belirterek, "... fabrika yapılmakta, sanki, hukukî mercilerden, bu firmaya, siz merak etmeyen, siz yatırımınızı yapın, biz bu işleri düzeltiriz dercesine, büyük bir cesaretle yatırımlar yapılmaya devam edilmektedir... Bakınız, ülkemizde birtakım değerler, artık, yozlaşmaya başlamıştır; hukuka saygı kalmamıştır, çevreye saygı kalmamıştır, topluma saygı kalmamıştır. Evet, ülkemizin yatırıma ihtiyacı vardır, yatırımlar yapılmalıdır; ama, çevre tahrip edilmeden, insanların özgürlüklerine set vurulmadan bu yatırımlar yapılmalıdır" ifadelerini kullanmıştır.

Ardından devir değişmiş, iktidar partisi milletvekili olan KARAPAŞOĞLU muhalefetçiyken söylediklerinin tam tersini savunmuş, Cargill için af süresinin uzatılmasını teklif etmiştir. KARAPAŞOĞLU'nun tutumu, siyaset yaşamındaki Makyevallist yaklaşımların en açık örneklerinden birini oluşturacak şekilde tarihe geçmiştir !..

23 Kasım 2006 tarihinde TBMM'den geçen Yasa, yalnızca Cargill firmasını kurtarmakla kalmamış, Tarım ve Köyişleri Bakanlığını da hukuka aykırı olarak yürüttüğü Toprak Koruma Proje Eğitimleri nedeniyle, Ziraat Mühendisleri ODASI tarafından açılan idari dava sürecinden kurtarmak üzere "gerekli düzenlemeleri" yaşıma geçirmiştir.

Yasa'da yapılan ve sözü edilen değişiklikler, kişiye - firmaya - somut olaya yönelik hukuksal düzenleme yapılamayacağı yolundaki genel hukuk kuralına açıkça aykırılık oluşturmaktadır.

Bu yönüyle, sözü edilen değişikliğin yürürlüğe girmemesi için gerekli tüm hukuki yolların kullanılması; ülkenin bir hukuk skandalından korunması ve tarım topraklarının titizlikle korunması gerekmektedir.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

Gökhan GÜNAYDIN
Başkan
(Yönetim Kurulu Adına)

BASIN TOPLANTISI: CARGILL'İ KURTARMA CEPHESİ SİVİL TOPLUMUN SESİNE TAHAMMÜL EDEMEDİ!..

HUKUKA AYKIRILIĞI YARGI KARARIYLA KESİNLEŞMİŞ CARGILL YATIRIMINI KURTARMAK AMACIYLA TOPRAK KANUNU'NU DEĞİŞTİRMEK İSTEYEN TEKLİFİN TBMM KOMİSYONU GÖRÜŞMELERİNDE, MESLEK ODALARINA VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA SÖZ HAKKI VERİLMEDİ!.. 15.12.2007

Değerli Basın Temsilcileri

Kamuoyunda Cargill Yasası olarak bilinen ve Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununda değişiklik öngören 5557 sayılı Kanun'un, hukuka aykırılığı nedeniyle Sayın Cumhurbaşkanlığı tarafından geri gönderilmesi üzerine, TBMM Tarım Orman ve Köyişleri Komisyonunda acil olarak tekrar görüşülmeye başlanmıştır. Ne yazık ki; demokratik katılım söyleminin ağızdan düşmesine ve Komisyonun 14.12.2006 günlü toplantısına resmi yazıyla çağrılmalarına rağmen, katılımcı meslek ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerine Komisyon Başkanı Vahit KİRİŞÇİ tarafından söz verilmemiştir. Muhalefet milletvekillerince yapılan itirazlara rağmen Komisyon Başkanı demokrasiye tahammül edemeyen bir tavırla, görüş açıklama taleplerine olanak tanımamıştır.

Başkanın bu tutumu üzerine TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Genel Başkanı Dr. Gökhan GÜNAYDIN, "Anayasal olarak temsil ettikleri kırk bin ziraat mühendisi adına yapılacak açıklamaya engel olmanın, hiçbir demokratik kuralla bağdaşmadığını", TEMA Vakfı Danışmanı Mahir GÜRBÜZ ise "Toprak Kanunu'nu hazırlayan TEMA'ya söz verilmez ise kime verileceğini" sorarak, Başkanın anti-demokratik tutumunu protesto ederek toplantıyı terk etmişlerdir.

Esefle belirtmek gerekir ki, meslek ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin demokratik taleplerine iktidar milletvekillerinin çoğunluğu sessiz kalmış, daha vahimi bu demokratik talep Bursa Milletvekili Altan KARAPAŞAOĞLU tarafından terbiye ve saygı dışı ifadelerle karşılanmıştır.

Tüm demokrasi iddialarına rağmen toprakla ilgili meslek ve sivil toplumunun sesini kısıyan Komisyon Başkanı Vahit KİRİŞÇİ'nin anti-demokratik tavrını, bu tavra sessiz kalan kimi iktidar milletvekillerinin teslimiyetini ve meslek kuruluşu başkanına saygı ve terbiye dışı bir söylem geliştirmeye kalkışan Altan KARAPAŞAOĞLU'nun kaba tavrını esefle kınıyoruz.

Bu ülkenin toprağına sahip çıkma yurt severliğini sergilemeye çalışan meslek ve sivil toplum kuruluşlarının seslerini, Cargill isimli yabancı firma adına kısma çalışanların gerçek yüzlerini teşhir ediyoruz.

Değerli Temsilciler,

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda değişiklik yapan 5557 sayılı Kanun, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce ilgili Yönetmeliğe göre izin almadan başlamış yatırımlar için öngörülen af süresinin uzatılmasını öngörmektedir. Bu teklifi destekleyen Sayın Tarım ve Köyişleri Bakanı 19.10.2006 günlü Komisyon toplantısında, "Kanun öncesi izin almadan tarım arazisine yatırım yapanların sayısının yirmi bin olduğunu" ifade ederek, güya teklifin bu kitlenin sorunlarına çözüm amacı taşıdığını savunmuştur.

Bu beyan açıkça gerçekleri örtme amacını taşımaktadır. Çünkü, teklifin Komisyon gündemine geldiği 04.05.2006 tarihinde Sayın Bakan tarafından "yararlanacak yatırımcılar için" hiçbir sayı açıklanmamıştır. Konu o tarihlerde TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ve TEMA tarafından kamuoyuna yansıtılıp, medyada yer aldıktan sonra, olayın Cargill ile ilgili olmadığını kanıtlayıcı amacıyla zorunlu bir sayı açıklaması yapılmıştır.

Kanun teklifini savunanlar, "tarım arazisine Kanundan önce izin almaksızın gerçekleşen yatırımların yıkılmaması amacıyla" bu düzenlemeyi getirdiklerini söylemektedir. Oysa bu açıklama, bütünüyle gerçekleri saptırmaya yöneliktir. Çünkü, Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu yürürlüğe girmeden önce geçerli olan Yönetmeliğin gerektirdiği izinleri almadan gerçekleştirilmiş olan yatırımları ne durdurmak ne de yıkmak, bu Kanuna göre hukuken mümkün değildir. Bu türden yatırımların yıkılmasını sağlayacak herhangi bir yatırım hükmü de söz konusu Yönetmelikte bulunmamaktadır.

O nedenle, "Bu düzenleme yapılmaz ise 20 bin yatırım riske girer" yolunda bir açıklama yalnızca Cargill gerçeğini örtbas etmek amacıyla uydurulmuş bir yapay gerektirir. Dolayısıyla; Kanun öncesi geçerli olan Yönetmeliğe göre izin almadan gerçekleştirilmiş

CARGILL'İ KURTARMA CEPHESİ SİVİL TOPLUMUN SESİNE TAHAMMÜL EDEMEDİ!..

yatırımların durdurulması ya da yıkılmasını önlemeyle uzak yakın ilgisi olmayan bu düzenleme, bütünüyle izin almadığı için hukuka aykırı olduğu yargı kararlarına bağlanmış Cargill'i kurtarmaya yöneliktir.

Bu yatırım için verilen Valilik ruhsatının hukuka aykırılığı, Bursa 2.İdare Mahkemesi tarafından 8/7/1998 ve 12/1/1999 günlü yürütmeyi durdurma kararları ve 27/6/2000 günlü iptal kararıyla saptanmıştır. Danıştay 6.Dairesi tarafından 11/11/1998, 11/01/2000 ve 10/04/2000 günlü yürütmeyi durdurma ve 20/06/2002 tarihli iptal kararlarıyla Bayındırlık Bakanlığının aynı amaçlı işlemlerinin hukuka aykırılığı ortaya konulmuştur.

Yargı kararları karşısında Cargill yatırımına meşruiyet kazandırma çabaları devam etmiş ve bu süreç Sayın Cumhurbaşkanı tarafından geri gönderilen kanuna kadar uzamıştır.

- ▶ 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası", 3 Temmuz 2005 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir.
- ▶ 5 Temmuz 2005 tarihinde, Cargill'in amaç dışı kullandığı araziyi Özel Endüstri Bölgesi ilan eden 2005/8944 sayılı Bakanlar Kurulu kararı çıkartılmıştır.
- ▶ 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası", 19 Temmuz 2005 tarih ve 25880 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, yürürlüğe girmiştir.
- ▶ 5403 sayılı Yasanın öngördüğü af süresi, 19 Ocak 2006 tarihinde sona ermiştir.
- ▶ Danıştay 10. Dairesi, 8 Şubat 2006 tarihinde Özel Endüstri Bölgesi ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının yürütmesini durdurmuştur.
- ▶ Hemen ardından, ilk bakışta Cargill ile ilgisi anlaşılamayan Kanun değişikliği teklifi, Bursa Milletvekili Altan KARAPAŞAOĞLU tarafından 22/02/2006 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.
- ▶ Bu teklif 13/04/2006 tarihinde Komisyona havale edilmiştir.
- ▶ Başbakanlık, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve DPT temsilcileri ile Cargill yetkililerinin katıldığı ve aynı ay içerisinde Başbakanlıkta yapılan kurtarma toplantısının ardından ilgili Bakanlığa yazılı emir verilmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığına gönderilen 20/04/2006 günlü yazıda Cargill'in kurtarılması için, Kanunun geçici maddesinin geçerlilik süresinin uzatılması açıkça emredilmiştir.
- ▶ Bu yazıdan kısa bir süre sonra, 04/05/2006 tarihinde ise söz konusu teklif Komisyonda görüşülmeye başlanmıştır.
- ▶ Birçok basın organında yer almasına rağmen Sayın Başbakanın Amerika'da bulunduğu sırada bir hafta sonu ilgili Bakanların katılımı ile aynı amaçlı bir başka toplantı yapılmış ve bu haber hiçbir şekilde tezip edilmemiştir.

Özetlenen bu süreç, söz konusu düzenlemenin gösterilen gerekçelerin aksine açıkça Cargill yatırımının kurtarılmasını amaçladığını ortaya koymaktadır.

- ▶ Bu düzenleme "özel bir kişiye ayrıcalık tanınması" niteliği ile Anayasanın 10. maddesindeki "gruplara ve kişilere özel düzenleme yapılamaz" hükmüne aykırıdır.
- ▶ Düzenleme, mülkiyet hakkının toplum zararına kullanılamayacağı yönündeki Anayasanın 35. maddesine de aykırıdır.
- ▶ Toprağın korunması ve tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmasının önlenmesi amaçlı Anayasanın 44 ve 45. maddeleri açısından da, bu düzenleme hukuka aykırıdır.
- ▶ Kesinleşmiş yargı kararlarını ertelemekten uygulamak zorunda olan yasama ve yürütme organının tersi bir tutumla yargı kararını geçersiz kılacak düzenleme yapması bakımından da bu Kanun Anayasanın 138. maddesine de aykırıdır.

Birçok nedenle hukuka aykırı olan bu düzenleme; çok yetersiz olan verimli tarım arazilerinin talanına kapı açan anlayışlara meşruiyet kazandırdığı için kamu yararı ile de bağdaşmamaktadır. Ayrıca bir yabancı firma adına hukuksal düzenleme olma özelliği taşıyan bu yaklaşım, ulusal bağımsızlık ilkesine de ters düşmektedir.

Bu görüşlerin açıklanmasını önlemek amacıyla TBMM Tarım Orman ve Köyişleri Komisyonu Başkanı tarafından Ziraat Mühendisleri Odası ve TEMA Vakfı'nın da içinde bulunduğu sivil topluma söz verilmemesi olayı, açıkça bir suçüstü olayıdır. Komisyon Başkanının hasmane bir yaklaşımla sergilediği antidemokratik tavrı ve ona destek olan komisyon üyelerinin tutumlarını esefle kınıyoruz.

Bu ülkede hukuk var olmaya devam edecektir. Bu ülke toprağı Cargill benzeri yabancı firmaların yararları için değil toplumun geleceği için korunacak ve kullanılacaktır.

Dr. Gökhan GÜNAYDIN
TMMOB
Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı

Mahir GÜRBÜZ
TEMA Vakfı Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İlhami BAYRAMIN
Türkiye Toprak Bilimi Derneği Başkanı

KONU I: TOPRAK DOSYASI

BAŞLIK II: YALOVA İŞLETMESİ

YALOVA ATATÜRK TARIM İŞLETMESİ YARGI KARARIYLA KURTULDU; TARIM TOPRAKLARI İÇİN TEHLİKE ÇANLARI ÇALIYOR ! . . .

BASIN AÇIKLAMASI
6 Şubat 2007

Bursa 2. İdare Mahkemesi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım-İş Sendikası ve TEMA Vakfı'nın açtığı dava üzerine, Yalova Atatürk Tarım İşletmesi'nin tasfiye edilmesine ilişkin Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu (YPK) işlemini iptal etmiştir.

Büyük Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Yalova'da arazi satın alarak kurduğu ve 1937 yılına kadar bizzat kendisi işlettiğinden sonra "tarım yapılması ve hilesiz meyve yetiştirilmesi" için halka bağışladığı çiftlik hakkında, YPK tarafından 14.3.2005 tarihinde tasfiye kararı alınmıştı. Özellikle rant çevreleri tarafından uzun süredir ele geçirilmek istenen işletme arazilerinin, turistik tesise dönüştürülmesi için Dubai İslam Bankası'na tahsis edileceği ileri sürülmüştü.

YPK'nin bu kararı üzerine Tarım-İş Sendikası tarafından açılan davaya, ODA'mız da müdahil olmuş, yerinde yaptığı tespitleri, çektiği fotoğrafları, işletmenin tarım ekonomisi analizini de içeren bir dosya niteliğine dönüştürmüş, mahkemeye sunmuş ve kamuoyu ile paylaşmıştır.

Bursa 2. İdare Mahkemesi, 26.12.2006 tarih ve 2005-1080 esas nolu kararıyla tasfiyeye ilişkin YPK kararını hukuka aykırı bularak iptal ederken, tarım topraklarının önemi konusunda siyasi çevrelere de ders vermektedir. Toprağı korumanın bir ulusun onuru olduğu vurgulanan mahkeme kararında, İdarenin tasfiye yerine, Anayasa hükümleri uyarınca "toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek" için gerekli önlemleri alması gerektiği bildirilmektedir.

Kararda, "Her şeyden önce ATATÜRK'ün kurarak hazineye 'hediye' ettiği dava konusu taşınmazın anılan kimliğinin yaşatılması tarihsel bir sorumluluktur. Bu nedenle uyumsuzluğu herhangi bir iktisadi devlet teşekkülünün karlılığı ve verimi düşüğü için tasfiye edilmesi olarak ele almak yüzeysel bir yaklaşım olacaktır. TİGEM'in ana statüsündeki faaliyet konularında verimini artırmak için gereken yatırımların zamanında yapılmayarak işletmenin verimsiz kılınması yukarıda değinilen tarihi kimliğine de haksızlıktır" görüşü dile getirilmektedir.

Görüldüğü gibi, Bursa 2. İdare Mahkemesi'nin iptal kararı, Anayasal bir sorumluluk olan topraklarımızın korunması ve amacına uyumlu bir şekilde işletilmesine yönelik bir ders niteliğindedir.

Kuşkusuz, yargı çevrelerinin Anayasa - yasa hiyerarşisi içinde verdiği kararlar umut vericidir. Bununla birlikte, sermayenin tarım toprağını yalnızca kendi çıkarı - yararı doğrultusunda kullanımına yönelik istemleri, üzülerken belirtmek gerekir ki, siyaset alanında yeni açılımlar yaratabilmektedir.

Bu sürece en açık örnek, 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanım" Yasası'nın, tarım toprağını amacı dışında kullananlara yönelik olarak sağladığı ve 19 Ocak 2006 tarihinde sona eren af süresini, iki yıl daha uzatmaya yönelik girişimlerdir.

Kamuoyunda CARGILL affı olarak bilinen 5557 sayılı Yasa, 7 Aralık 2006 tarihinde, "kişiye ve özel kuruluşlara yönelik somut hukuk düzenlemesi yapılamayacağı" gerekçesiyle, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderilmişti.

AKP Hükümeti, Anayasa'ya aykırılığı açık olan bu düzenlemeyi, Ziraat Mühendisleri ODASI Başkanı ve temsilcisi ile TEMA Vakfı temsilcisine söz hakkı tanımayarak önce Tarım Orman ve Köyşileri Komisyonu'ndan geçirmiş, ardından da 31 Ocak 2007 tarihinde Genel Kurul'dan aynen geçirerek Cumhurbaşkanlığı'na göndermiştir.

5578 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" Resmi Gazete'de yayımlandığında, tüm uyarılara ve aykırı hükümler taşıyan yasal düzenlemelere - yargı kararlarına rağmen tarım toprağını amacı dışında, toplum yararlarına aykırı bir şekilde kullanmaktan çekinmeyen şirketler, bir süre daha bu konularını sürdürecektir.

Yasa'nın Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi için, Ziraat Mühendisleri ODASI, gerekli girişimlere derhal başlayacaktır. . .

TARIM TOPRAKLARI İÇİN TEHLİKE ÇANLARI ÇALIYOR !...

Tarım arazilerine yönelik içerdiği olumsuz hükümler yanında, 5578 sayılı Yasa, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın mevzuata aykırı tutumuna ilişkin de bir açık örnek oluşturmaktadır.

Gerek 5403 sayılı Yasa, gerekse Ziraat Mühendisleri ODASI'nın meslek içi eğitim ve belgelendirmeye ilişkin mevzuatı uyarınca, serbest ziraat mühendislerine yönelik "toprak koruma projesi" eğitimi verme yetkisinin yalnızca Ziraat Mühendisleri ODASI'na ait olmasına karşın, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, gerekçeli uyarıları dikkate almayarak eğitim düzenlemiş, sertifika vermiştir.

Ziraat Mühendisleri ODASI'nın yargıya taşıdığı bu durum, Danıştay 8 inci Dairesi tarafından incelenmiş ve söz konusu işlemin yürütmesi durdurulmuştur. 2006/4114 sayılı Danıştay kararında; "yasa ve yönetmelik hükümleri karşısında, özel sektör çalışanı olan, Toprak Koruma Projesi hazırlayabilecek ve Ziraat Mühendisleri Odası'na üyeliği zorunlu olan ziraat mühendislerine, Toprak Koruma Projesi Eğitimi vermeye davalı Bakanlığın yetkisi bulunmamaktadır" saptaması yapılmaktadır.

Bu karar sonrası, Bakanlıktan sertifika almış kişilerin toprak koruma projesi yapma yetkisi tartışılır bir nitelik kazanmıştır. Yukarıda belirtilen YD kararının varlığına karşın, 5578 sayılı Yasa'ya konulan hüküm ile bu yetki Bakanlığa kazandırılmaya çalışılmaktadır...

Ziraat Mühendisleri ODASI, 81 ilde Toprak Koruma Kurullarında görev alan kendi temsilcilerini Ankara'da toplayarak yasal ve teknik bilgilerini güncellemiş ve Kurullarda etkinlikle görev yapmalarını sağlamıştır.

Buna karşılık; Toprak Koruma Kurullarında görev alan kamu çalışanlarına yönelik hizmet içi eğitim düzenlemeyen Bakanlığın, toprak koruma projesi yapmaya aday serbest ziraat mühendislerine yönelik eğitim verme ısrarını anlamak mümkün değildir. Ziraat Mühendisleri ODASI, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nı, bu ısrarından vazgeçmeye ve kendi personeline yönelik etkin bir hizmet içi eğitim çalışması yapmaya, tarım arazilerinin korunması ve amacına uygun kullanımın sağlanması yönünde Anayasal sorumluluğunu etkinlikle yerine getirmeye davet eder.

Ziraat Mühendisleri Odası, bugüne dek olduğu gibi bugünden sonra da, tarım arazilerini korumaya yönelik mücadelesini, kararlılıkla sürdürmeye devam edecektir.

ODA'mız, siyasi çevreleri, Türkiye'nin doğal kaynakları, ormanları, kıyıları, tarım arazileri konusunda duyarlı davranmaya ve tarım alanı işgalcilerini ödüllendiren, onlara cesaret veren af düzenlemelerinden vazgeçmeye çağırılmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, bu alanlar, sermayenin kırılsız kullanımına terk edilecek rant alanları değil, geçmişten devralınan ve geleceğe bırakılacak olan, ulusal ortak varlıklarımızdır.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur

Dr. Gökhan GÜNAYDIN

Başkan (Yönetim Kurulu Adına)

YALOVA ATATÜRK TARIM İŞLETMESİ

Yasemin AKAR: Merhaba, Yalova'lı ve çocukluğu o arazilerde geçmiş bir Ziraat Fakültesi öğrencisi olarak bu karara çok sevindim. Eməği geçen herkese teşekkürler. Saygılarımla

İ. Akif KANSU: Sayın Başkan, Yalova Tarım İşletmelerinin tasfiyesine yönelik, YPK kararının yargı tarafından iptali dolayısıyla sizi kutluyorum.

Yusuf AYKUŞ: Tarımda bu tesis gibi atıl ve ülke ekonomisine zarar veren işletmelerin tasfiye edilmesinde yarar vardır. Bunların yerine daha modern, daha üretken Türk çiftçisinin dışa bağımlılığını azaltan çağdaş tesislerin kurulması gerekir.

Fatma KAHRAMAN: Mahkemenin kararı isabetli bir karar olmuştur. Bu adım umarım ünlü tatil beldelerimizde yabancılara, kar amaçlı olsun diye, her ne kadar tarım toprağımız olmasa da, (tarım olsun olmasın hiç fark etmez aslında) toprağımızı satan-sattıran kişilerin de bazı şeylerin farkına varmalarını sağlar. Tabi bir de anlamsızca işinden olup işsizlik ordusuna eklenecek 39 işçi ve 14 memura da geçmiş olsun demek yerinde olacaktır. Teşekkür ederim.

Yasemin AKTAŞ: Sayın ODA Başkanı, bu dava ve çalışmalarınızdan dolayı sizi tebrik ediyor ve çok gurur duyduğumu ifade etmek istiyorum. Bu konuda size teşekkürü bir borç bilirim. Umarım bu çalışmalarınız ülkemizin menfaatlerini korumak adına birçok kişiye örnek teşkil eder. Saygılarımla.

M. Şükrü ALTINOVA (Mersin Tema İl Temsilcisi): Yalova Tarım İşletmesi ile ilgili haberinizi Mersin TEMA olarak mutlulukla okuduk. Sizlerle gurur duyuyoruz. Bu konuda yaptığımız çalışmaları Atatürk'ümüzün eserlerine duyulan saygının bir göstergesi olarak değerlendiriyoruz. Hepinizi kutluyorum. Selam ve sevgiler.

KONU I: TOPRAK DOSYASI BAŞLIK III: DALAMAN İŞLETMESİ

DALAMAN İÇİN UMUT VEREN KARAR

TİGEM Dalaman İşletmesi arazisinin turizm bölgesi ilan edilmesine karşı açtığımız davada, Danıştay 6. Dairesi'nin yürütmeyi durdurma istemini reddeden kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nca bozuldu

Dalaman TİGEM'in dünyada örneğine az rastlanacak denli verimli arazilerinin "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" adı altında yapılaşmaya açılmak istenmesine karşı mücadelemiz sürüyor. TİGEM'in her yıl kar eden birkaç işletmesinden biri olan Dalaman TİGEM'in topraklarından yılda 3 kez ürün alınıyor.

İşletme arazilerinin turizm bölgesi ilan edilmesine karşı, Tarım-İş Sendikası, ODA'mız ve TEMA Vakfı tarafından açılan davada, Danıştay 6. Dairesi 7.3.2006 gün ve E:2005/999 sayılı kararıyla yürütmenin durdurulması istemini reddetmişti. Karara yönelik itirazımızı değerlendiren Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, "yerinde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmadığı için Danıştay 6. Dairesi'nin kararında isabet görülmediğini" bildirdi.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, yerinde yaptırılacak keşif ve bilirkişi incelemesi sonucuna göre yürütmenin durdurulması isteminin yeniden görüşülmesine karar verdi.

ODA'mız 73-74 sayılı Tarım ve Mühendislik Dergisi'nde TİGEM Dalaman İşletmesi'ne geniş yer ayırmıştı. Dergimizin bu sayısında da, çiftliğin satın alınmasına ilişkin olarak, Büyük Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün imzasını taşıyan 1928 tarihli kararnameyi sizlere bilginine sunuyoruz.

T. C. BAŞVEKÂLET
Kararlar Müdürlüğü
Sayı: 1928

KARARNAME

BASBAŞKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

6

T. C. BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 1928
Sayf: 2

-2-

Bu iş İcra Vekilleri Heyetinin 30/1/936 toplantısında görüşülerek Dalaman Çiftliğinin esas itibarıyla satın alınması onaymıştır.

KEBİRCİBAŞI
K. Altıntaş

Bp. V. Ad. V. M. M. V. Da. V.
İ. İnci S. Saçlıoğlu B. Aygün S. Köse

Ma. V. ME. V. Na. V.
S. P. D. P. B. Aygün B. Aygün S. Köse

B. V. S. İ. M. V. G. İ. V. Z. V.
S. P. D. P. B. Aygün B. Aygün S. Köse

628 46 01 02 51 7 51

51 7 51

KONU I: TOPRAK DOSYASI

BAŞLIK IV: TOPRAK KORUMA VE ARAZİ KULLANIMI KANUNU UYGULAMA SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu"nun uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ile bunların giderilmesi konusunda gerekebilecek yasal, kurumsal, yönetsel ve parasal önlemleri görüşmek ve çözüm önerileri üretmek üzere; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ve Türkiye Toprak Bilimi Derneği tarafından ortaklaşa düzenlenen "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Sorunları ve Çözüm Önerileri" konulu çalıştay; 22 Aralık 2006 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay'a; Milletvekilleri, Vali ve Vali Yardımcıları, Tarım İl Müdürleri ile; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası ve Türkiye Toprak Bilimi Derneği temsilcileri katılmıştır.

Çalıştay'ın birinci oturumunda; "toprak koruma kurulları; tarım dışı izinler, kamu yararı kavramı ve tarımsal amaçlı yapılar; toprak koruma projelerinin hazırlanma ve onay süreci; arazi kullanım planlaması, büyük ova koruma alanları ile erozyona duyarlı alanların belirlenmesi; toprak ve arazi sınıflama sistemi; arazi toplulaştırması" konuları değerlendirilmiştir. Serbest kürsü şeklinde gerçekleştirilen ikinci oturumda ise ağırlıklı olarak "kurumsal yapının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi, denetim ve özendirme konusundaki eksiklikler ile parasal sıkıntılar" dile getirilmiştir.

Çalıştay'da gündeme gelen ve "sonuç bildirgesi komisyonu"na değerlendirilen aşağıdaki konuların katılımcıların ortak görüşü olarak kamuoyuna duyurulması kararlaştırılmıştır. Sonuç bildirgesi ayrıca, TBMM Başkanlığı, siyasi partilerin grup başkanlıkları, ilgili TBMM ihtisas komisyonları başkanlıkları, Başbakanlık ve 81 ilin Valiliklerine de ulaştırılacaktır.

► 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu"nun; sürdürülebilirlik gerçeğinden hareketle, toprak koruma ve arazi kullanımı konularında ülkemizde önemli bir boşluğu doldurduğu genel görüş olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte Kanunun etkinliğinin artırılması ve uygulamadaki sıkıntıların giderilmesine yönelik bazı düzenlemeler gerekmektedir.

► Güncel ve sağlıklı toprak ve arazi bilgilerine ulaşabilmek amacıyla mevcut veriler de değerlendirilerek, temel toprak etüt ve haritalama çalışmalarına başlanılmalı ve çalışmalar belli aralıklarla güncellenmelidir. "Uzaktan algılama" ve "coğrafi bilgi sistemleri" gibi yöntemlerden yararlanılarak "ulusal toprak ve su kaynakları veri tabanı" oluşturulmalıdır.

► Toprak ve arazi sınıflama sistemi konusunda bilimsel, teknik ve dünya sistemleriyle uyumlu yöntemler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Bu amaçla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca ilgili kesimlerin katılımıyla bir "teknik komite" oluşturulmalıdır.

► Ülkesel/bölgesel/yerel düzeyde havza bütünlüğünü gözeterek sektörel kullanım kararlarına temel olacak "arazi kullanım planlaması" çalışmalarına hızla başlanmalıdır.

► Bütünsel koruma anlayışına uygun şekilde öncelikle "büyük ova koruma alanları" belirlenmeli ve alınacak kararlarla hazırlanacak imar planları ve yatırım kararları yönlendirilmelidir. "Büyük ova koruma alanları" belirlenirken tehdit altındaki ovalara öncelik verilmelidir.

► "Erozyona duyarlı alanlar" ile ilgili çalışmalara, ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde öncelikle başlanmalıdır.

► Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde; toprak etüt ve haritalama, toprak ve arazi sınıflandırma, toprak kaynakları veri bankası, arazi kullanım planlaması, tarımsal altyapı hizmetleri vb konularda ülke düzeyinde çalışmalar yürütecek, gerekli teknik ve mali kaynaklara sahip bir "kurumsal yapılanma"ya ivedilikle gidilmelidir.

► 5403 sayılı Yasanın sağlıklı uygulanabilmesi için kısa dönemde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı merkez teşkilatı ve İl Müdürlükleri uzman personel ve yeterli bütçe ile desteklenmelidir.

► Arazi toplulaştırması konusu, ülke düzeyinde tek yasal düzenleme ve sorumlu tek kamu kurumu tarafından yaygınlaştırılarak yürütülmelidir.

► 5403 sayılı Yasanın uygulanmasını sağlayacak yönetmelikler daha ayrıntılı şekilde hazırlanmalı ve Yasanın öngördüğü tüzükler bir an önce yürürlüğe konulmalıdır.

► Mera, orman, zeytinlik gibi özel kanunlarla düzenlenmiş alanlara ilişkin uygulamalar, konuya özel kanunlar kapsamında değerlendirilmelidir.

► "Tarımsal yapılar"ın tanımı açıklığa kavuşturulmalı ve izinlendirme konusunda iller arasında uygulama birliği sağlanmalıdır.

TOPRAK KORUMA VE ARAZİ KULLANIMI KANUNU UYGULAMA SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

- ▶ Tarım dışı amaçlı izin verme sürecinde alternatif alan arama konusuna gerekli özen gösterilmeli, temel yaklaşım nitelikli tarım topraklarının korunması olmalıdır.
- ▶ Tarım dışı kullanım amacıyla izin verilmesi sürecinde gündeme gelen "kamu yararı kararı" kavramı açıklığa kavuşturulmalı ve ülke düzeyinde uygulama birlikteliği sağlanmalıdır. Bu amaçla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca ilgili kesimlerin katılımıyla bir "teknik komite" oluşturulmalıdır.
- ▶ 5403 sayılı Yasa kapsamındaki denetim faaliyetlerine ağırlık verilmeli, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile valilikler denetleme, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları izleme görevlerine öncelik vermelidir.
- ▶ "Toprak koruma projeleri", ilgili yasal düzenlemelere uygun olarak, yalnızca bu konuda eğitim almış konu uzmanları tarafından hazırlanmalıdır.
- ▶ "Toprak koruma projeleri"ne uyulma durumunun kimlerce nasıl denetleneceği konusu açıklığa kavuşturulmalı, gerekli inceleme ve denetlemeler titizlikle ve zamanında yapılmalıdır.
- ▶ 5403 sayılı Yasanın Geçici 1. maddesi kapsamında yapılan ve değişik gerekçelerle henüz sonuçlandırılmayan başvurular konusu açıklığa kavuşturulmalıdır.
- ▶ Ziraat fakültelerinin ilgili bölümlerinde toprak muhafaza, toprak etüt ve haritalama gibi dersler zorunlu hale getirilmelidir.
- ▶ "Toprak koruma kurulları" önemli bir işlev görmekle birlikte; yapılanması ile ilgili teknik idari ve mali nedenlerle önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu konuda aşağıda belirtilen konularda gerekli yasal ve idari düzenlemelerin yapılması yararlı olacaktır.
- ▶ "Toprak koruma kurullarının, karar alma ya da görüş bildirme işlevleri konusu açıklığa kavuşturulmalıdır.
- ▶ "Toprak koruma kurulları, gerekli çalışmalarını yürütebilecek mali yapıya kavuşturulmalıdır
- ▶ "Toprak koruma kurulu bünyesinde toprak konusunda uzman kişilerin temsiline ve katılımı seçime bağlı olan üniversite temsilcilerinin kurulda yer almasına özen gösterilmelidir.
- ▶ "Toprak koruma kurulu üyelerine daha rahat bir çalışma ortamı sağlanmalı, kurul üyeleri her türlü baskıdan uzak karar verebilmelidir.
- ▶ "Doğru ve sağlıklı karar alabilmek için arazilere ilişkin detaylı toprak etüt ve haritaları bilgilerine dayalı raporlar hazırlanmalıdır.
- ▶ "Toprak koruma kurullarında alınan kararların izlenmesi sağlanmalı ve yaptırım uygulamasındaki sorunlar giderilmelidir.
- ▶ "Toprak koruma kurulu üyeleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca çıkarılan "talimat, genelge" gibi açıklayıcı düzenlemeler hakkında zamanında bilgilendirilmelidir.
- ▶ "5403 sayılı Yasanın 20. ve 21. maddelerinde yer alan cezaların uygulanması, izinsiz yapıların yıkımı ve bozulan arazilerin eski durumuna getirilmesi konularında yapılması gerekli işlemler açıklığa kavuşturulmalı ve uygulanmalıdır.
- ▶ "Toprak koruma kurulu kararlarına erişim konusunda 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu hükümleri eksiksiz uygulanmalıdır.
- ▶ Bakanlık, üniversiteler, ilgili meslek ve sivil toplum örgütleri yasanın uygulanmasını kolaylaştırmak ve etkinleştirmek amacıyla kamuoyu oluşturmak üzere ortak çalışmalar yapmalıdır.
- ▶ "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu" kapsamındaki uygulamaları, sorunları ve çözüm önerilerini içeren benzeri toplantılar ülke düzeyinde ilgili tüm kesimlerin katılımıyla daha sıklıkla düzenlenmelidir.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.

ÇALIŞTAY DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. İlhami ÜNVER (AÜZF) Düzenleme Kurulu Başkanı

Hakan ÖZTÜRK (TKB) Düzenleme Kurulu II. Başkanı

Baki Remzi SUİÇMEZ (TTBD) Düzenleme Kurulu Sekreteri

Doç. Dr. Melahat AVCI BİRSİN (ZMO) Düzenleme Kurulu Saymanı

KONU II: TOHUM DOSYASI

BAŞLIK I: TOHUMCULUK YASASI

TOHUMCULUK SEKTÖRÜ ÇOKULUSLU ŞİRKETLERE TESLİM EDİLİYOR!..

TBMM'de 31 Ekim 2006 tarihinde kabul edilen 5553 sayılı Tohumculuk Yasası, 8 Kasım 2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Yasa, tohum alanından kamunun çekilmesi ve sektörün tümüyle çokuluslu şirketler ile onların yerli temsilcilerine teslim edilmesini amaçlamaktadır.

2004 yılından beri TBMM gündeminde olan, hatta 23 Kasım 2004 tarihinde Danışma Kurulu kararıyla görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışma süresinin uzatılması bile kararlaştırılmış bulunan düzenleme, aradan iki yıl geçtikten sonra TBMM tarafından yasalaştırıldı. 5553 sayılı Yasa, Genel Kurulun 13.6.2006 tarihli 114'üncü Birleşiminde alınan karar gereğince, İç Tüzük'ün 91 inci maddesi kapsamında "temel yasa" olarak görüşüldü. Avrupa Birliği'ne uyum yasaları arasında yer aldığının iddia edilmesine karşın, Yasanın 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12 ve 15. maddelerinin AB müktesebatı ile çelişmesi dikkat çekti.

Yasanın "tohumculuk" anlamını düzenlediği ileri sürülse de, toplam 43 maddeden yürürlük ve yürütmeyi düzenleyen 2 madde ile amaç, kapsam ve tanımlamayı içeren 3 madde hariç tutulduğunda, tohumculuğu düzenleyen madde sayısı 12'ye düşüyor. Yasanın 25 maddesi tohumculuk birliğinin kurulmasıyla ilgili düzenlemeler getiriyor. Bu nedenle 5553 sayılı Yasa, adeta "tohumculuğu" değil, "tohumculuk birliği"ni düzenlemek üzere çıkarılmıştır.

Yasa ile "bitki ıslahçıları, tohum sanayicileri ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri ve tohumculukla ilgili diğer konularla iştigal eden en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından faaliyet konularına göre" alt birlikler ve bunların üst birliği olarak, kamu kurumu niteliğinde meslek üst kuruluşu statüsünde Türkiye Tohumcular Birliği kuruluyor. Üstelik, Yasa'nın 15. maddesi ile tohumluk üretimi, tohumluk sertifikasyonu, tohumluk ticareti ve piyasa denetimi konusundaki yetkilerin bu birliğe devredilmesi öngörülmüştür.

Kamusal sistem 'demode' ilan ediliyor

Yasa ile Türkiye'de, Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü'ne (TAGEM) bağlı Enstitülerin tarımsal ar-ge faaliyetleri sonucunda, Tarımsal İşletmeler Genel Müdürlüğü'ne (TİGEM) ait çiftliklerde tohum üretip, ucuz fiyatlarla ve zamanında üreticiye ulaştırma şeklinde işleyen kamusal tohumculuk sistemi "demode" ilan ediliyor; devlet olmazsa olmaz bir yaşamsal alandan daha çekilerek, yabancı şirketler ile onların yerli uzantılarına yeni kâr alanları yaratılıyor.

Türkiye bugün sebze tohumluğunda % 90'ın üzerinde bir oranla dışa bağımlıdır. Sertifikalı hububat tohumluğunun ise ancak % 25'i üretilebilmektedir.

Özel sektör, sebze, mısır, ayçiçeği gibi yabancı döllen tohum piyasasının karlılığını çoktan fark etmiş olduğundan, özellikle Hollanda, İspanya ve İsrail kökenli firmalar, yerli ortaklarıyla Türkiye'de tohum üretip pazarlamakta ya da doğrudan ithal ürün satış ağı oluşturmaktadırlar. Yerli çeşitlerimizin neredeyse tamamının kaybolmasına neden olan bu süreçte, örneğin bir kg. domates tohumu 18-20 bin dolar fiyatla satılmakta ve üreticiye yönelik sömürü giderek artmaktadır. Yabancı ve yerli araçların etkisiyle, üreticinin eline geçen gelirden yaklaşık 5 kat fazla fiyatlarla domates tüketen tüketicinin, "eski domateslerin tadını arama" düzeyinde kalan yakınmaları ise üretici ve tüketici dayanışmasına yönelik anlamlı bir sonuç üretmemektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne dava açıldı

Buna karşılık buğday gibi kendine döllen ürünlerde, ıslah çalışmalarının çok uzun zamana gereksinim göstermesi nedeniyle, bu alanda özel sektör faaliyeti, yüksek verimli tohum çeşitlerini ithal edip pazarlama esasına dayanmaktadır. Bu tohumlar da, çevre koşulları ve genetik açılmanın bir sonucu olarak kısa sürede verim, kalite ve hastalık zararlılara dayanıklılık özelliklerini yitirmekte; sulama yatırımı eksikliğinin de etkisi ile ülke, AB ortalamasının 1/3'ü verim düzeyiyle buğday üretimi gerçekleştirmektedir.

Kırsal alanda açıkça yaşanan bu gerçekler görmezden gelinerek çıkartılan 5553 sayılı Tohumculuk Yasası, Türkiye'nin tohum üretim gücünü tümüyle kırarak, alanı, üretici üzerinde egemenliğini ilan edecek bir yapıda çokuluslu şirketlere açmaktadır.

Ana muhalefet partisi CHP tarafından Tohumculuk Yasası'nın iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Yasanın Anayasa'ya aykırılık nedenlerine ilişkin çalışmamızı, Dergimizin ilerleyen sayfalarında bulabilirsiniz.

TOHUMCULUK ALANI DA PIYASAYA TERK EDİLİYOR !..

BASIN AÇIKLAMASI -19 Eylül 2006

Bitkisel üretim materyali olan tohum, bir ülkenin tarım sektörü için stratejik öneme sahiptir. Bu bağlamda, tohum üretim ve dağıtımını çokuluslu şirketlerin tekeline bırakan ülkelerin, bağımsız bir tarım sektöründen söz edebilmeleri olanaksızdır.

"AB Uyum Paketi" içinde bugün TBMM'de görüşülecek olan "Tohumculuk Kanunu Tasarısı", tohum alanından kamuyu çekerek sektörü tümüyle çokuluslu şirketler ve onların yerli taşeronlarının egemenliğine terk etmeyi amaçlıyor...

Tasarı ile Türkiye'de, Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü (TAGEM)'e bağlı Enstitülerin tarımsal ar-ge faaliyetleri sonucunda, Tarımsal İşletmeler Genel Müdürlüğü (TİGEM)'e ait çiftliklerde tohum üretip, ucuz fiyatlarla ve zamanında üreticiye ulaştırma şeklinde işleyen kamusal sistem "demode" ilan ediliyor: devlet bir yaşamsal alandan daha çekilerek, yabancı şirketler ile onlara taşeronluk edenlere yeni kar alanları yaratılıyor.

Çoğu alanda olduğu gibi bu alanda da, yıllardır TAGEM ve TİGEM'lere kaynak aktarılmayarak, teknik elemanlarla oynanarak kurumların içi boşaltılması ve sektör özelleştirmeye hazırlanmıştır. Günümüz Türkiye'si, sebze tohumluğunda % 90'ın üzerinde dışa bağımlıdır. Sertifikalı hububat tohumluğunun ise ancak % 25'i üretilebilmektedir.

Aslında özel sektör, sebze, mısır, ayçiçeği gibi yabancı dölenen tohum piyasasının karlılığını çoktan fark etmiş durumdadır. Bu bağlamda özellikle Hollanda, İspanya ve İsrail kökenli firmalar, yerli ortaklarıyla Türkiye'de tohum üretim pazarlamakta ya da doğrudan ithal ürün satış ağı oluşturmaktadırlar. Yerli çeşitlerimizin neredeyse tamamının kaybolmasına neden olan bu süreçte, örneğin bir kg. domates tohumu 18 - 20 bin dolar fiyatla satılmakta ve üreticinin sömürü düzeyi giderek artmaktadır. Yabancı ve yerli araçların etkisiyle, üreticinin eline geçen gelirden yaklaşık 5 kat fazla fiyatlarla domates tüketen tüketicinin "eski domateslerin tadını arama" düzeyinde kalan yakınlmaları, üretici ve tüketicii dayanışmasına yönelik anlamlı bir sonuç üretmemektedir.

Buna karşılık buğday gibi kendine dölenen ürünlerde, islah çalışmalarının çok uzun zamana gereksinim göstermesi nedeniyle, bu alanda özel sektör faaliyeti, yüksek verimli tohum çeşitlerini ithal edip pazarlama esasına dayanmaktadır. Bu tohumlar da, çevre koşulları ve genetik açılmanın bir sonucu olarak kısa sürede verim, kalite ve hastalık - zararlılara dayanıklılık özelliklerini yitirmekte, bu tabloya eklenen sulama yatırımı eksikliğinin de etkisi ile ülke, AB ortalamasının 1/3'ü verim düzeyiyle buğday üretimi gerçekleştirmektedir.

Kırsal alanda açıkça yaşanan bu gerçekler görmezden gelinerek hazırlanan bu Tasarı, Türkiye'nin tohum üretim gücünü tümüyle kırarak, alanı, üretici üzerinde egemenliğini ilan edecek bir yapıda çokuluslu şirketlere açmaktadır. Dün "devlet sucukçuluk mu yapar" diyerek Et ve Balık Kurumu (EBK)'nu tasfiye eden; bunun sonucunda hayvancılık sektörünü çökerten ve bu telaşla kalan EBK işletmelerini yeniden çalıştırma çabasına giren zihniyet; şimdi de adeta; "devlet tohumculuk mu yapar ?" demektedir.

Kamu tohumculuk yapar, yapmalıdır. Tohumculuk işinden kamu-nun çekilmesi, Tasarı'da öngörülen ve üretici yaşamını perişan edecek aşağıdaki düzenlemelerin yaşama geçmesine neden olur;

Tasarı'nın "Tazminat" başlıklı maddesinde, kusurlu tohumluk nedeniyle zarara uğrayanın zarara uğradığının tespitinde ispat yükü zımnen üreticiye devredilmekte, böylece tazminat alma hakkı baştan önemli ölçüde sınırlandırılmış olmaktadır.

Yine Tasarı'nın "yetki devri" başlıklı maddesi ile: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, tohumluk üretimi, sertifikasyonu, ticareti ve piyasa denetimi alanlarındaki yetkisini, tohumculuk faaliyeti ile uğraşan alt birlikler tarafından kurulacak Türkiye Tohumcular Birliği'ne süresiz olarak devretme hazırlığı yapmaktadır.

Böylece, üretim yapanın kendisini denetlemesi gibi akla ve kamu yararına aykırı bir hüküm, Yasa maddesi haline getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Birlik, tohumlukların kalite güvencesinin sağlanması için sistem oluşturmak, tohumluk üretim sözleşmeleri düzenlemek gibi yetkilerle donatılmakta, sermayenin üreticiye ezeceği yeni bir yapı, aradan kamu çıkartılarak oluşturulmaktadır.

Bununla da yetinilmemekte, alt birliklerden oluşturulacak Hakem Kurulu, birlik üyeleri ile üçüncü kişiler arasında çıkacak ihtilafların çözümünde yetkili kılınmaktadır. Burada "üçüncü kişi" diye anılan, geniş anlamda üreticidir. Böylece şirketler, üretim - sertifikasyon - ticaret ve piyasa denetimi ile egemenlikleri altına alarak tekelleştikleri tohumculuk sektöründe, sözleşmeli üretim ile tohumluklarını ürettikçileri ve/veya kusurlu tohum satarak zarara uğrattıkları tarım üreticileri, çiftçiler ve köylüler üzerinde yargı yetkisini de kullanır duruma gelmektedirler. 35 inci madde ile yabancı tüzel kişilerin yetkilerine de Birlik / alt birlik organlarına seçilme hakkının tanındığı düşünüldüğünde, Türkiye'de, hakem yetkisininin, yabancılar eli ile kullanılabilceceği ortaya çıkmaktadır.

Tohumculuk Kanunu Tasarısı'nın içerdiği en tehlikeli hüküm ise, çeşit'in; ".. geleneksel ve/veya biyoteknolojik yöntemlerle geliştirilmiş olan genetik yapı" olarak tanımlanması ve tescile tabi kılınmasıdır.

Türkiye'ye her yıl, 2 milyon tona yakın genetiği değiştirilmiş (GDO'lu) mısır, soya, pamuk ve kolza hiçbir denetime tabi olmadan girmekte; yem rasyonlarına katılmakta, işlenmekte ve 800 çeşidin üzerinde ürün olarak tüketici sofrasına ulaşmaktadır.

Hükümet, "Ulusal Biyogüvenlik Yasası" nı üç yıla yakın süredir çıkarmayarak, ithalat lobilerinin rahat çalışacağı bir ortamı hazırlamaktadır. Tüketicinin tükettiği ürünün GDO'lu olup olmadığını etiket üzerinden görme hakkını bile tanımayan, bu alandaki AB uygulamalarından söz bile etmeyen bu felsefe, şimdi çok tehlikeli bir adım daha atma peşindedir.

Türkiye'de üretimi ve dağıtımını yasak olan GDO'lu tohumlar, bu Yasa Tasarısı ile yasalastırılmakta ve ülkenin GDO ile işgaline ortam hazırlanmaktadır. Artık yabancı şirketler, gen kaynağı olan ülkemizde, herhangi bir tohumumuzu, biyoteknolojik yöntemlerle kazandırdıkları bir özelliği gerekçe göstererek patentleyebileceklerdir.

Tüm Avrupa'daki bitki çeşidine yakın bir sayıda olmak üzere, 3 bini endemik toplam 13 bin bitki çeşidine sahip olan Anadolu coğrafyası, gen bankası niteliğindedir. GDO işgali, biyolojik çeşitliliğimiz üzerinde büyük bir tehdit oluşturacak, çiftçinin tohum ayırma hakkı da elinden alınmış olacaktır.

Türkiye'de giderek gerileyen sektör ve artan kırsal yoksulluk gerçeği, tohumculuk alanında yeni bağımlılık ilişkileri kurmayı değil; genetik potansiyeli bu denli zengin olan ülkemizde, üreticiye zamanında, ucuz, kaliteli ve yüksek verimli, çevreye uyumlu, hastalık ve zararlılara dayanıklı tohumluk temin etmeyi, yerli çeşitlerimizi inat ve ısrarla koruyup geliştirmeyi gerekli kılmaktadır.

Bu anlayışın tam zıddı bir yaklaşımla hazırlanmış Tasarı'nın yasalastırılması, sektör ve üretici için yıkım; çokuluslu şirketler ile onların taşeronları için yeni kar alanları anlamına gelecektir.

Bu doğrultuda Ziraat Mühendisleri ODASI, Tasarı'nın geri çekilerek, ülke ve üretici yararına düzenlemelerin yaşama geçirilmesi konusunda TBMM'den duyarlılık beklemektedir.

Kamuoyuna önemle duyurulur.

Saygılarımızla,

Gökhan GÜNAYDIN

Başkan

TOHUMCULUK ÇOKULUSLU ŞİRKETLERE DEVREDİLİYOR

tohum, fide, fidan vb. yetiştirerek üreticilere intikal ettirmekle" görevli kamuya ait tarım işletmelerinin (TİGEM) işlevleri aşındırılmaya ve kurumun işlevleri çokuluslu tekeller temelinde özel sektöre devredilmeye başlanmıştır. 1985'te çıkarılan tohumluk teşvik kararname ile yerli ve yabancı ortaklı özel tohumculuk kuruluşlarına getirilen teşviklerle dünyanın en büyük tohumculuk şirketlerinin Türkiye'de Ar-Ge yapmaları sağlanmıştır.

Türkiye tarımı tohum tekellerinin ağına düşürüldü

Bu dönemde, özel tohumculuk şirketlerinin sayısı kısa sürede 3'ten 60'a çıkmış, ancak bu şirketlerin pek azı islah ve adaptasyon çabası içine girmiş, çoğunlukla bilinen çeşitlerin çoğaltılması ya da ithalat tercih edilmiştir. Tohumculuğun özelleştirilmesi hibrit tohumun yeni bir uluslararası meta haline gelmesi ile çakışmış, sonuçta Türkiye uluslararası tohum tekellerinin açık pazarı haline gelmiştir.

Türkiye adım adım tohum tekellerinin ağına düşürülürken, konu ile görevli kamu kuruluşu olan TİGEM giderek işlevsizleştirilmiş; yine Dünya Bankası ile gerçekleştirilen anlaşmanın bir gereği olarak Tarım Bakanlığı'nın yeniden düzenlenmesinde Araştırma Genel Müdürlüğü ortadan kaldırılarak tohumculuğa ilişkin çeşit deneme işleri başka bir birime aktarılmıştır. TİGEM'deki Ar-Ge çalışmalarının düşmesi de aynı döneme rastlamaktadır.

Tarımsal üretim materyalinde dışa bağımlı hale gelindi

Yukarıda özetlenmeye çalışılan süreç, Türkiye'nin tarımsal üretim materyali temininde hemen hemen tümüyle dışa bağımlı hale dönüşmesi sonucunu yaratmıştır. Özellikle yabancı dölenen tohumlarda, İsrail-Hollanda gibi ülkelerden ithalat yapılmaksızın, üretim gerçekleştirilemeyecek hale gelinmiştir. Katma değeri en yüksek olan sebze tohumu, çokuluslu şirketlerin üretim-dağıtım tekellerine teslim olmuş durumdadır. Hububat üretiminde, üretim-dağıtım yetersizliği nedeniyle, sertifikalı tohum kullanım oranı yüzde 10'ların altına düşmüştür.

Hububat ve yem bitkileri tohumları TİGEM tarafından karşılanıyor

Günümüzde özel sektör kâr oranının düşük oluşu nedeniyle hububat tohumculuğuna ilgi göstermemekte, gereksinimin yüzde 96'sı TİGEM tarafından karşılanmaktadır. Hayvancılık sektörünün temel girdilerinden olan yem bitkilerinin üretilmesinde gereksinim duyulan tohumlukların tümüne yakın bir bölümü de yine TİGEM işletmelerince karşılanmaktadır.

TİGEM, ayrıca özel sektör tohumculuk kuruluşları ile ortak üretim yapmaktadır. Örneğin 2004 yılında 8 işletmede 24 ayrı özel şirket ile 13 bitki gurubunda 51 bin dekar arazide tohumluk üretimi yapılmıştır. Özel sektörün ürettiği pamuk tohumluğunun yüzde 25'i ile hibrit mısır tohumluğunun yüzde 15'i

Yeni Tohumculuk Yasası ile kamunun bu alanındaki tüm işlevleri çokuluslu tarım şirketlerine devredilecek; böylece ülkenin "gıda güvenliği ve gıda güvencesi egemenliği" bir avuç gıda tekelinin kâr hırsına terk edilmiş olacak.

Dr. Necdet ORAL

Tarımdaki köklü değişim 1980 sonrasında Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası buyruklarıyla belirlenmiş olan politikalarla başladı. Amaçlanan, devlet-köylü doğrudan ilişkisinin kırılarak sermaye-köylü doğrudan ilişkisi kurulması, başka bir deyişle devletin sermayenin arkasına yerleşerek köylü ile doğrudan ilişkiye girmekten vazgeçmesiydi. Bu süreçten tohumculuk sektörü de nasibini aldı.

1980'lerden önce tohumculuk tümüyle kamunun tekelindeydi

1963 yılında yürürlüğe giren 308 sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun ile tohumluk üretim, denetim, ithalat ve ihracatının Tarım Bakanlığı'nın izni ve denetimi altında olması karara bağlanmıştır. Yani 1980'lerden önce tohumculuk tümüyle kamunun tekelindeydi ve tohum fiyatları devletçe belirleniyordu.

Tohumculuk adım adım özel sektöre devredildi

1980'li yıllarda bu politikada köklü değişiklikler yapılmış, 1982 yılında yabancı ortaklı tohumluk sanayiinin kurulmasının teşvikini öngören karar ile özel sektörün bu alana girmesine olanak tanınmıştır. 1983'te özel tohum şirketlerine ürettikleri tohumluğun fiyatını belirleme yetkisi verilmiştir. 1984 yılında Dünya Bankası'yla yapılan ikraz anlaşması uyarınca tohumculukta birbirine koşut gelişmeler yaşanmıştır. Tohumluk ithalatı serbest bırakılmış, ayrıca ithal edilen tohumlar için sübvansiyon verilmiştir. Örneğin 1985 yılında tohumluk ithalat bedelinin yüzde 40'ına varan oranlarda geri ödemeler yapılmıştır.

Kamuya ait tarım işletmelerinin işlevleri aşındırıldı

Öte yandan "Türkiye'nin bitkisel ve hayvansal üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek için

TOHUMCULUK ÇOKULUSLU ŞİRKETLERE DEVREDİLİYOR

TİGEM arazilerinde ortak üretimle gerçekleştirilmiştir.

TİGEM işletmeleri özel sektöre devrediliyor

Ancak Genel Müdürünün ifadesiyle "8 ayda 82 toplantı" yapılarak Özelleştirme Yüksek Kurulu'ndan (ÖYK) çıkarılması sağlanan 27 Ağustos 2004 tarihli karar uyarınca TİGEM işletmelerinin 7'si 2004 yılında olmak üzere bu zamana değin toplam 13 adedi 30 yıl süre ile özel sektöre kiralanmıştır.

Yeni bir AB dayatması: Tohumculuk yasa tasarısı

Mecliste görüşülmekte olan "Tohumculuk Yasa Tasarısı", diğer tarım yasalarıyla yapılanları bu kez tohumculuk sektöründe yapmayı amaçlıyor. Tasarının genel gerekçesine göre "Geçen 40 yıl içerisinde bitki çeşitlerinin ıslahında geleneksel yöntemlerin yanında biyoteknolojik yöntemler de kullanılmaya başlanmıştır; özel sektörün tohumculuktaki payı artmış; AB'ye üye devletlerle tüm dünyada kamu kurum ve kuruluşları daha çok denetim ve kontrol ağırlıklı görevler üstlenmiş, tohumculuk faaliyeti özel sektör ağırlıklı hale gelmiştir". Kısacası Türkiye'de de kamunun tohumculuk alanından çekilerek sektörün tümüyle çokuluslu şirketlerin hakimiyetine devredilme zamanı gelmiştir artık.

Kanun ile Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (TAGEM) Ar-Ge etkinlikleri sonucunda, TİGEM'e ait çiftliklerde tohum üretilip, ucuz fiyatlarla ve zamanında üreticiye ulaştırma biçiminde işleyen kamusal sisteme "modası geçmiş" denmekte; kamu bir yaşamsal alanı daha terk ederek, çokuluslu şirketler ile onların yerli taşeronlarına yeni kâr alanları yaratılmaktadır.

Tohumculuk alanından kamunun çekilmesi, Kanunda öngörülen ve üreticiyi yıkıma uğratacak aşağıdaki düzenlemelerin yaşama geçmesine neden olacaktır.

Ülkenin GDO ile işgaline ortam hazırlanıyor

Öncelikle belirtmek gerekir ki; Kanunun içerdiği en tehlikeli hüküm, çeşit'in; "... geleneksel ve/veya biyoteknolojik yöntemlerle geliştirilmiş olan genetik yapı" olarak tanımlanması ve tescille tabi kılınmasıdır. Böylelikle Türkiye'de üretimi ve dağıtımını yasak olan genetiği değiştirilmiş (GDO'lu) tohumlar yasal güvenceye kavuşturulmakta ve ülkenin GDO ile işgaline ortam hazırlanmaktadır. Yasanın bu maddesiyle, çokuluslu şirketler, ülkemizde yüzyıllardır doğanın ve insan emeğinin oluşturduğu tohumları, biyoteknolojik yöntemlerle kazandırdıkları bir özelliği gerekçe göstererek patentleyebileceklerdir.

Tasanın çıkmasıyla çiftçiler patentsiz tohum kullanamayacak

Çiftçiliğin başta gelen koşullarından biri tohumunun sahibi olabilmektir. Yasanın çıkmasıyla 3 bini yalnızca Türkiye'de yetişen 13 bin bitki çeşidi, patentleme yoluyla şirketlerin eline geçecektir. Dolayısıyla çiftçiler patentsiz tohum kullanamayacak; kullandığında da çeşitli cezalarla karşılaşacaktır. Kısacası bu yasayla, çiftçinin tohumuna sahip olma hakkı elinden alınarak, çokuluslu tarım tekellerinin denetimine verilmektedir.

"Gıda güvenliği" ve "gıda güvencesi" çokuluslu tarım şirketlerinin insafına bırakılacak

Yine Kanunun "yetki devri" başlıklı 15. maddesi ile Tarım ve

Köyişleri Bakanlığı tohumluk üretimi, sertifikasyonu, ticareti ve piyasa denetimi alanlarındaki yetkisini, tohumculuk faaliyeti ile uğraşan alt birlikler tarafından kurulacak Türkiye Tohumcular Birliği'ne süresiz olarak devretme hazırlığı yapmaktadır. Böylelikle kamunun bu alandaki yetkileri de çokuluslu tarım şirketlerine bırakılacak; "gıda güvenliği" ve "gıda güvencesi" onların insafına terk edilecektir.

Yasayla sermayenin üretici üzerinde hakimiyet kuracağı bir yapı oluşturuluyor

Kanunun bu maddesi ile üretinin aynı zamanda kendisini denetlemesi gibi akla ve kamu yararına aykırı bir hüküm, Yasa maddesi haline getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Birlik tohumlukların kalite güvencesinin sağlanması için sistem oluşturmak, tohumluk üretim sözleşmeleri düzenlemek gibi yetkilerle donatılmakta, kamu aradan çıkartılarak sermayenin üretici üzerinde hakimiyet kuracağı yeni bir yapı oluşturulmaktadır.

Hakem yetkisi de yabancılar eliyle kullanılabilir

Öte yandan alt birliklerden oluşturulacak Hakem Kurulu, birlik üyeleri ile üçüncü kişiler (yani üreticiler) arasında çıkacak anlaşmazlıkların çözümünde yetkili kılınmaktadır. Şirketler böylelikle tohumculuk sektöründe, sözleşmeli üretim yöntemi ile tohumluklarını ürettirdikleri ya da kusurlu tohum satarak zarara uğrattıkları çiftçiler üzerinde yargı yetkisini de kullanır duruma gelmektedirler. Yasanın 35. maddesi ile yabancı tüzel kişilerin yetkililerine de Birlik / alt birlik organlarına seçilme hakkının tanındığı dikkate alındığında, hakem yetkisinin yabancılar eliyle kullanılabilmesi ortaya çıkmaktadır.

Devletin köylü (çiftçi) ile doğrudan ilişkiye girmekten vazgeçme politikaları devam ediyor

Sonuç olarak belirtmek gerekirse; Tasarı, tohumculuk alanının da çokuluslu şirketler ve onların yerli taşeronları tarafından "yağmalanmasına" olanak sağlıyor. Kamunun tohumluk konusundaki işlevlerini devredeceği Tohumcular Birliği, tohumculuğu kâr durumuna indirmiş şirketlerden oluşacak. Genetiği değiştirilmiş tohumların üretimi yasallaşacak. Yerli tohumlarımızı patentleme yetkisi çokuluslu şirketlerin güdümüne girerek, çiftçilerin tohumluk ayırma yetkisi elinden alınacak. Kısacası 1980 sonrasında IMF ve Dünya Bankası buyruklarıyla belirlenmiş olan devletin sermayenin arkasına yerleşerek köylü (çiftçi) ile doğrudan ilişkiye girmekten vazgeçme politikaları devam ediyor. (NO/TK)

Kaynaklar:

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım Raporu, 20 Yılında Türkiye'de Özelleştirme Gerçeği Sempozyumu içinde, 26-27 Mayıs 2005, TMMOB, Ankara, s. 221-260. (PDF belgesi)

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tohumculuk Alanı da Piyasaya Terk Ediliyor, Basın Açıklaması, 19 Eylül 2006.

GDO'ya Hayır Platformu ve TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tohum Yaşamdır, Yaşam Bizimdir, Basın Açıklaması, 2 Ekim 2006.

Gökhan Günaydın, Tohumculuk Alanı da Piyasaya Teslim, Cumhuriyet Tarım / Hayvancılık, 10 Ekim 2006.

ANADOLU BEYAZI “OUT”

BRÜKSEL LAHANASI “İN”

5553 sayılı Tohumculuk Kanunu, 8 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Yasa, TBMM önüne “AB Uyum Yasası” adı altında getirildi. Tıpkı daha önce Şeker Yasası, Tütün Yasası, Üretici Birlikleri Yasası’nda olduğu gibi. Biliniyordu ki, “AB Müktesebatına uyum” ise söz konusu olan, akan sular durur bu ülkede... Aradan yıllar geçtikten sonra, yasaların yıkıcı etkisi görüldükten, toz - duman dağıldıktan sonra, “bu yasalar Anadolu’nun can damarlarını kesiyor” diye seslenenlerin sesi biraz duyulur, ama geçmiş ola...

Şimdilik, işimize bakalım... Kimileri "en son 8 Kasım 2006 tarihinde yayımlanan İlerleme Raporu’nda Ulusal Biyogüvenlik Yasası’nın çıkarılmadığı AB tarafından eleştiriliyor, ancak 1963 tarihli ve 308 sayılı Tohum Kanunu’nun uyumsuzluğundan söz edilmiyor" dese de, umursamayalım, gemimizi yürütmeye bakalım...

“1998 yılından bu yana bu ülkeye her yıl en az 2 milyon ton genetiği değiştirilmiş mısır ve soya giriyor, tüketici bunları bilmeden tüketiyor, rant uğruna bu ülkeye ‘Muz Cumhuriyeti’ muamelesi yapılıyor” diyenler kronik muhaliflerdir, yalanlayalım, rantımıza bakalım. GDO’lu mısır ve soya gemilerini Anadolu limanlarına yanaştıralım, nişasta bazlı şeker yapalım, ithalatın - dağıtımın - paranın tadına varalım...

GDO’lu tohumların bu ülkede ekilmesini sağlamak için Yasa’nın “bitki çeşidi” tanımına eklenti yapalım, Ulusal Biyogüvenlik Yasası’nın yokluğunda GDO’lu tohumları meşru kılalım, iş üstünde yakalanırsak "pardon" deyip bir küçük geri adım atalım...

“Anadolu coğrafyası 13 bin bitki çeşidine ev sahipliği yapıyor, bunların 3 bini endemik, başka bir deyişle başka hiçbir ülkede görülüyorlar. Tüm Avrupa kıtasında varolan bitki çeşidi sayısının Anadolu’dan az olması, ülkemizin gen bankası olma özelliğinin en açık göstergesidir. Böylesine varıl bir biyoçeşitliliğe sahip ülkenin yurtaşları olarak yerli çeşitleri koruyup geliştirmek yerine çokuluslu tohum tekellerinin taseronu olmak onur kırıcıdır” diyenlere internet üzerinden saldıralım, çamur atalım...

Tohuma yılda 50 milyon dolar ithalat parası ödüyorsak ne olur, 6 milyar doları aşan toplam tarım ithalatımız içinde 50 milyon doların lafı mı olur diye düşünelim, “tohum bir yaşam paketidir, ona sahip çıkamayan tarımına sahip çıkamaz” diyenlerin vicdanımızı rahatsız etmelerine izin vermeyelim. Tam bağımsızlık eski modadır, artık karşılıklı bağımlılık ilkesi geçerlidir diyelim, çağdaşlaşalım !...

Amerikan’ın Irak’a atadığı Genel Vali L. Paul Bremer imzasıyla 26 Şubat 2004 tarihinde yayımlanan 81 sayılı Karar’ın "Patent, Endüstriyel Haklar ve Bitki Çeşidi Hukuku" başlığını görünce, günde 50 kişinin öldüğü Irak’ta neden en ivedi yasal düzenlemenin tohum alanında yapıldığını hiç merak etmeyelim ... Petrol, tohum, mülkiyet hakları, Irak, Amerika, Avrupa Birliği, İsrail, emperyalizm gibi adlar - kavramlar hiç ilgimizi çekmesin...

Brüksel lahanasının sağlığa ne denli iyi geldiğini açıklayan TV programları önünde, uyuşalım, unutalım, teslimiyetin sıcaklığı sarsın benliğimizi ...

“Yasa açıkça tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti ve piyasa denetimi alanında Bakanlığın tüm yetkilerinin Tohumcular Birliği’ne devrini amaçlıyor, bu düzenleme ile Türkiye tohumculuk sektörünün kontrolü tümüyle çokuluslu tohum tekellerine devrediliyor” diyenlere inanamayalım, tohumcularımızın çoğu yerli, bir şey olmaz diyelim. "Sözü edilen yapıya dönüşecek organizasyon çatısı altında, 16 Aralık 2005 tarihinde yapılan Ayçiçeği Tohumluğu Toplantısı’na katılan toplam 24 kişiden 17’si çokuluslu şirketlerin temsilcisi. Bu mevcut durumu açıkça ortaya koyan bir tablodur" denildiğinde azıcık kafamız karışsa da, idare edelim, büyüklerimiz her şeyi bizden daha iyi bilir - düşünür nasıl olsa... “Bir işin ticaretini yapan piyasa denetimini nasıl yapar” sorusunun bizi meşgul etmesine izin vermeyelim...

“Yasa’nın 33 üncü maddesinin b bendi, Tohumcular Birliği ile üçüncü kişiler arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkları Tohumcular Birliği’nin Hakem Kurulu önüne götürüyor, bu durumda üreticinin, firmaların hakem kurulu önünde hesap verme durumu ortaya çıkıyor” diyenlere, nasıl olsa kimse araştırmaz diye, “ISF kuralları böyle diyor kardeşim!” ünlemesi yapalım.

Birileri “Uluslararası Tohum Federasyonu’nun (International Seed Federation) ilgili düzenlemesinin (Procedure Rules for Dispute Settlement for the Trade in Seeds for Sowing Purposes and For The Management of Intellectual Property, Mediation, Conciliation, Arbitration) yalnızca profesyoneller arasındaki anlaşmazlıklarda hakemlik kurullarını yetkilendirdiği, buna karşılık 5553 sayılı Yasa’nın ilgili hükmündeki “üçüncü kişi” tanımının hakemlik müessesesinin yetkisini kurlsuz bir şekilde genişlettiği, bunun kabul edilemez olduğunu” ortaya koyup açıklarlarsa, konuyu başka taraflara çekelim, liberalizmin doruklarının keyfini sürelim...

Kimin umurunda bu Yasa Anayasa’nın 5, 10, 44, 45, 56, 166, 167 ve 172 inci madde hükümlerine aykırı oluşu... Kim inceleyecek, kim araştıracak, kim Anayasa Mahkemesi’ne götürecektir... Üstelik bu ülkede herkes bilmektedir ki, bir ya da birkaç kere delinmekle Anayasa’ya bir şey olmamaktadır !..

Şimdilik işler tıkrında, çomak sokmayalım...

Bir Anadolu deyişinde olduğu gibi;

“Her köylüden bir tavuk, eğer köylü verirse; bu gidiş iyi gidiş, eğer sonu gelirse ... “

TOHUMCULUK KANUN TASLAĞI İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ ÇEVRELER TARAFINDAN YAPILAN ELEŞTİRİLERE YÖNELİK TÜRKTED GÖRÜŞLERİ

27.09.2006

1963 tarihli Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkındaki 308 sayılı Kanunun günün ihtiyaçlarına cevap vermediği için değiştirilerek, ülkemizde tohumculuk sanayinin geliştirileceğine ve tohumculuğun ileri olduğu batının gelişmiş ülkelerindeki yapıya benzer yapılanmaların oluşturulmasına olanak sağlamak üzere yeni bir Kanun Taslağı hazırlanmıştır.

Tohumculuk Kanun Taslağının hazırlanması için 1999 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca bir Komisyon kurulmuş ve bu komisyonda Bakanlık, Üniversite, Özel Sektör ve çiftçi kuruluşları temsilcileri uzun süren çalışmalar yapmıştır.

Mevcut 308 sayılı Kanunun hazırlandığı tarihlerin gereği olarak tohumculuğu Devlet işlevi olarak ele almakta tescil, sertifikasyon, üretim, dağıtım ve kontrol gibi işlemlerin ağırlıklı olarak kamunun yapmasını öngörmektedir. Yeni Taslak ile sektörün yeniden yapılandırılarak tohumculuk sanayinin geliştirilmesi ve özel sektör ağırlıklı bir yapı oluşturulması hedeflenmiş bulunmaktadır.

Bu hedeflere ulaşabilmek için AB'nin tohumculukta en çok gelişmiş iki ülkesi olan Hollanda ve Fransa'daki tohumculuk sektörünün işleyişi Bakanlık ve TÜRKTED (Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği) tarafından incelenmiş ve yeniden yapılandırılmada Fransa'da Tohum ve Fide Birliği (GNIS) ve Hollanda'da Tohum Denetim Vakfı (NAK) modellerinden esinlenerek Türkiye Tohumcular Birliği oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu Birlik, ıslahçı, tohum, fidan ve fide üreticisi, nüveci çiftçiler, tohum bayileri, süs bitkileri üreticileri gibi tohumculuk sektörünün ilgili kesimlerini önce alt birlikler halinde bir araya getiren bunların bağlı olduğu kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak Taslak'ta yer almaktadır. Başlangıç aşamasında Tarım Bakanlığınca verilecek yetkiye dayalı olarak bu Birlik genişleyip alt yapısını geliştirdikçe yine Bakanlık'tan alacağı yetkilerle denetim işlevini de yapabilecek hale getirilecektir.

AB ülkelerinden Hollanda ve Fransa'da sertifikasyon işlevleri üreticilerin üye olduğu özerk kuruluşlar vasıtasıyla yürütülmektedir. AB uyumu süresi içinde Batı'da Devletin kontrolü altındaki bu kuruluşlar çok etkili görevler yapmaktadır. Bu nedenle bu kuruluşlar yeniden yapılandırılmada model olarak alınmışlardır.

Bazı kesimlerce Taslakla ilgili olarak belirtilen olumsuzluklar:

1) Bu kanun taslağında GDO'ların yaygın olarak kullanılmasına imkan sağlayacak hususlar yer aldığı ifade edilmekte ve hatta bazı çevrelerce bu hususu ulusal felaket olarak tanımlamaktadırlar.

Halbuki Kanun Taslağında Genetik Olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) kullanılabilmesine ve serbest bırakıldığına ilişkin bir hüküm bulunmadığı gibi GDO'lar sadece Tanımlar bölümünde biyoteknoloji ifadesinin kullanılmış olması nedeniyle dolaylı olarak kanun kapsamına girmektedir. İlgili maddede yer alan çeşit tanımı AB termi-

nolojisi içinden alınmış bir ifade olup sadece bir kelime olarak yer almaktadır. Özetle GDO'lar konusunda üretim, ithalat ve ihracat izinleri bugünkü gibi Tarım Bakanlığınca olup GDO'ların serbestleştirileceği görüşü doğru değildir. Öte yandan GDO'lar üretimi ve satışı ilgili özel bir yasa taslağı olan "Biyogüvenlik Kanun Taslağı" içinde yer almaktadır.

2) Kanun Taslağının eleştirilen maddelerinden birisi de 15. maddede yer alan yetki devridir. Bu maddedeki hükme göre Bakanlık üretim, sertifikasyon, ticaret ve devletin yetkilerinin bir kısmını veya tamamını Türkiye Tohumcular Birliğine veya Üniversitelere devredebilmektedir. Böylece ilk aşamada sertifikasyon ve daha sonra gelişmelere bağlı olarak denetim işleri Türkiye Tohumcular Birliğine (TTB) verebilecektir. Bu madde ile devlet tarafından yapılan bazı işlemlerin üreticileri bir araya getiren ve her türlü teknik bilgi ve alt yapı ile donatılacak olan TTB'ye devredecek olması ileri AB ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde çağdaş tohumculuk sanayisinin gelişmesine yardım edecektir.

3) Yine iddialar arasında göre Kanun Taslağı tohumculuk sektörünün çokuluslu şirketlerin eline geçmesine neden olacağı görüşü yer almaktadır.

Aslında Tohumculuk Kanun Taslağı ile mevcut 308 sayılı Kanuna ilave olarak getirilmiş ve tohumculuğun yabancıların eline geçmesine neden olacak bazı kesimlere avantaj sağlayacak hiçbir hüküm yoktur.

Öte yandan TTB kamu niteliğinde meslek kuruluşu olarak üyelerinin %80-90'ı yerli şirketlerden oluşması ve seçimlerin İlçe Seçim Kurulunun denetiminde yapılacak olması bu iddiaların da yersiz oluşunun kanıtıdır.

4) Hakem Kurullarının çiftçi-şirket anlaşmazlıklarında şirket lehine karar vereceği iddiası.

Hakem Kurulları ulusal ve uluslararası ticarete şirketler arasındaki anlaşmazlıkların, hızla uzlaşma yoluyla çözülebilmesi için kurulan tarafsız Kurul'lar olup, çiftçilerle hiçbir ilgisi yoktur. Ayrıca cezai yaptırımları olmayan bu Kurul'lar Uluslar arası Tohum Federasyonu (ISF) üyeleri arasında da hakemlik yapacaklardır. Uzlaşma ve hakem kurulu raporlarından memnun olmayan tarafların elbette ki mahkemeye gitme hakları saklıdır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde mahkemelerin üzerinde hiçbir karar organı olamaz.

5) Tarımda dışa bağımlılığın artması iddiası

Tohumculuğun genel yapısı ve gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında özellikle hibrit çeşitlerdeki dışa bağımlılığın kırılması ancak yeni Ar-Ge yatırımları ile yerli tohum sanayinin desteklenmesi ve çağdaş yapılanmalarla mümkün olabilir. Bunu sağlamak için mevcut yapıyı ve durumu korumak yerine yeni atımlara ihtiyaç vardır. Bu taslak yeniden yapılanmanın ilk adımını oluşturacaktır.

Dr. Mete Kömeağaç

TÜRKTED Yönetim Kurulu Adına Yönetim Kurulu Başkanı

KONU II: TOHUM DOSYASI

BAŞLIK II: SALDIRILAR-YANITLAR

TOHUMCULUK KANUN TASLAĞI KONUSUNDA TÜRKİYE TOHUMCULUK ENDÜSTRİSİ DERNEĞİ YÖNETİM KURULU ESKİ BAŞKANLARINDAN ALEV KUTAY'IN ZMO AÇIKLAMASINA VERDİĞİ YANIT

Sn. Günaydın,

Rahmetli Uğur Mumcu'nun meşhur bir lafı vardır. " Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak" diye. Rahmetli bu deyim ağzdan dolma lafları kullanan sağcı kesim için kullanılmıştı. Bugün öyle bir noktaya gelindi ki sayenizde solcu geçinenler için kullanılmaya başlandı.

Sn. Meslektaşım,

Ben 1968 yılı Ege Ziraat fakültesi mezunuyum. 38 yıllık çalışma hayatımın 19 senesi tohumculuk üretimi, işlemesi, yurt içi ve yurt dışı pazarlaması ile geçti. Türkiye tohumculuğunun OECD ve EEC eşitliğini almasında katkılarım oldu ve ilk Hibrit Mısır tohumluğu ihracatını da şirketim yaptı. Bu 19 yıl içinde, 1963 yılında tohumculuğu adeta devlet tekeline bırakan örümcek ağı ile kaplı olan kanunu değiştirerek çağdaşlaştırmak için uğraş verdim. 16 yıl Türktek Yönetim kurulunda başkanlık dahil çeşitli görevlerde bulundum. 8 yıldır da 308 sayılı kanunu Türkiye Tohumculuğunu dışa bağımlılıktan kurtaracak şekilde getirmek için emek verdik. %100 yerli sermaye ile kurulmuş bir tohum şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı olarak, Türkiye'de en fazla üretim ve işleme yapan ilk 2 firmasından biri olmakla iftihar ediyor ve yabancı dev şirketlerle rekabet edebilmek için 2 yıldır " HAT ISLAHI " çalışmalarını başlatmış bulduğumuzu BİLGİLERİNİZE sunuyorum.

Eminim ki hayatınızda hiç üretim yapmadan ve muhtemelen ayağınız toprağa değmiş bir kişi olarak, Sizler ne yapıyorsunuz, Kanunu okumadan, yorumlamadan oturduğunuz yerden felaket tellallığı yapıyorsunuz.

1-Bu kanunla hiç ilişkisi olmadığı halde, nereden çıkardınız, kanserli sebze ve meyveleri ? AB' nin ABD'ye açtığı davayı WTO' da kaybettüğünü biliyor musunuz?

Gerekçe ne biliyor musunuz ! İddia ettiğiniz konuda Dünya'da yaşanmış bir tek örnek bulunamaması!

2- Nereden çıktı, tohumculuğumuz bu kanunla yabancıların eline geçeceği ? Derneğimizde kaç tane %100 yerli sermaye ile kurulmuş ve kendi islah çalışmasını başlatmış firma var biliyor musunuz ? Bütün bu firmalar niye bu kanunun çıkması için uğraş veriyor sanıyorsunuz ? yabancıların tekelinden kurtulmak ve daha fazla royalti ödememek için.

3- O kadar bilgisizsiniz ki, Biyoteknoloji ile GDO'yu birbirine karıştırıp. GDO lu tohumlar gelecek, Türk tohumculuğu ölecek diye fetva veriyorsunuz. Yazıklar olsun size ki, GDO'lu tohumlar için ayrı bir yasa çıkarılması gerektiğini, bundan önce de Biyo-Güvenlik yasasının çıkması gerektiğini bilmiyorsunuz ve bu kanuna bulaştırarak ortalığı karıştırıyorsunuz. Ayrıca, Biyogüvenlik Yasasında Anavatanı, bitkisel gen kaynağı Türkiye olan ürünlerde GDO'lar için yasak olacak.

4- Bu kanunun en önemli faydalarından birisi de tüm bitkisel üretim materyalleri ile çalışan her türlü özel ve tüzel kişilerin temsil edileceği güçlü bir BİRLİK oluşturmaktır. 8-10 yabancı şirketin bu birliği ele geçireceğini düşünmek insanın kendi gölgesinden korkmasına benzer. Yabancıların ve sizin tabirinizle işbirlikçilerin karşısında yüzlerce islahçı, üretici, bayi olacaktır. Mevcut kanun yine sizin tabirinizle bunların "ÖRGÜTLENMESİNE " izin vermemektedir.

Bir hususu daha hatırlatmakta yarar var. 1963 de çıkan 308 sayılı yasanın yetersiz kalması üzerine, 1983 yılında "Tohumculuğu Teşvik Kararnamesiyle, Özel Sektör devreye girmiş ve Tarımsal Üretimimiz 23 yılda tam 4-6 kat artmıştır. Bu arada " Çeşit Koruma ve İslahçı Hakları Kanunu" çıkmış olup bu Yeni kanunla Türkiye tohumculuğunun ve Tarımsal Üretiminin nereye varacağını sizler bir kere daha düşünün.

Konuyu daha fazla uzatıp, bilgisizliğinizi ve de ilgisizliğinizi yüzünüze vurmak istemiyorum. Mensubu olduğum kuruluşun(ZMO) hangi ellere kaldığını görmek 38 yıllık ZYM. olarak beni üziyor.

Aziz kardeşim, 68 kuşağının olaylara yaklaşımı çok daha kaliteli ve bilimsel idi. Lütfen, mesleğinizle ilgili her olayı değişik platformlarda tartışalım ve doğru yolu böyle bulalım. Hiç, bu kanunu hazırlayanlarla oturup Çiftçimize, tohum üreten ve işleyen kuruluşlara, Ülkemize ne fayda getireceğini araştırdınız mı ? Bir Türkiye var, sahibi de ÜRETEN' lerdir, oturduğu yerden ahkam kesenler değil !

Bilgilerinize,

Alev KUTAY

Sayın Gökhan Günaydın,

Meslekte 20 yılımı gururla bu ülke tarımının gelişmesi adına her türlü çabayı esirgmeden ve son 9 yılımı tohumculuk sektöründe ülkemizin doğusundan batısına, kuzeyinden güneyine her tarafında tarlalarda üreticilerimizin yanında olan bir Ziraat Yüksek Mühendisi olarak; Tohumculuk Yasa Tasarısı üzerinde göstermiş olduğunuz tutum, davranış kamuoyunu YANLIŞ ve Yanlı bilgilendirme konusundaki çabalarınızdan dolayı sizi TELİN eder ve bir an evvel mensubu olduğum Ziraat Mühendislerinin en nadide örgütü olan Ziraat Mühendisleri Odası Başkanlığından ayrılarak, edindiğiniz BİLGİ ve TECRÜBELEİRİ, sizlere gelecekte daha sağlam politik zeminler sağlayabilecek ortamlarda değerlendirmenizi temenni ederim.

İbrahim Hamit ESİN
Ziraat Yük.Mühendisi

KAMUOYUNA ZORUNLU AÇIKLAMA

9 Ekim 2006

Tohumculuk Kanun Tasarısı hakkında yaptığımız Basın Açıklaması'nın, televizyon konuşmalarının, eylem ve etkinliklerin, kimilerini bir hayli kızdırdığı anlaşılıyor...

Bunun benim için sürpriz olmadığını öncelikle ve özellikle belirtmek isterim. ZMO'nun halktan, ziraat mühendisinden, üreticiden, doğadan yana izlediği sağlam politikalar, doğal olarak, karışımı da üretecektir.

Doğal olmayan, ZMO'nun izlediği bu tutumu beğenmeyenlerin, edep sınırlarını aşmalarıdır!..

Son günlerde, Türk - Ted'in iki eski Yönetim Kurulu Başkanı, Yavuz BATUR ve Alev KUTAY, ODA Başkanı niteliğimle şahsıma yönelik saldırılarda bulunmaya yelteniyorlar. "Takımdan diğerleri de" bu sürece destek olmaya çalışıyor...

Onlara kalırsa, en hafif deyişi ile Gökhan GÜNAYDIN bilgisiz, yalancı, iftiracı...

Türk - Ted'in şimdiki Başkanı ile, 2 Ekim 2006 tarihinde ortaklaşa katıldığımız TV programı, ODA'mızın web sayfasında, (www.zmo.org.tr), videolu haberler bölümünde, "TRT - 3, Bu Toprağın Sesi/ Tohumculuk" adı ile halen yayında. Bir tıklama ile herkes bu programı izleyebilir, böylece bilgisiz ve diğer sayılan niteliklerin kimlerin üzerine yapıldığını açıkça görebilirler.

Anlaşılan, eski ve yeni yöneticiler görev dağılımı yapmış. Yeniler TV programında karşınıza çıkarken, eskiler "küfretme" düzlemi üzerinde çalışıyorlar.

Bu düzey üzerinden bizlerin konuşamayacağı açık. Ancak eğer bu "bilgi küpleri", engin bilgileri ile bizlerin ne kadar "eksik" olduğumuzu kanıtlamak isterlerse, onlarla beraber her türlü TV programına, panele, sempozyuma katılmaya hazır olduğumu duyurmayı görev bilirim.

Telasınız, yapmaya çalıştığımızın deşifre edilmesindedir. Sizler, biyoteknoloji tanımı ile, "Ulusal Biyogüvenlik Yasası" çıkmadan GDO'lar bu ülkeye sokmaya çalışıyorsunuz. Size göre GDO zararlı, çünkü ortaktarınzı bunu üretiyor. "Ülkeye gdo satın para kazanma" açısından vaziyet edince, birçok şeyi görememeniz doğal. Daha yeni GDO'lu pirinç kural dışı girdi diye bütün Avrupa ayağa kalktı. Türkiye'de bu alanda 100 bin imza toplandı. Bunları biz yaptık. Yalnızca web sayfasını izlemeniz, bu alandaki birikimi ve çalışmayı görmenizi sağlayacaktır. Gerçi sizi rahatsız eden de bu.

Tüm tohumculuk süreçlerini, Türk Ted'in yeni formu olacak Tohumcular Birliği'ne aktarmaya çalışıyorsunuz. Piyasa denetimini sizler yapacaksınız. ISF yalnızca profesyoneller arasında hakemlik müessesesi öngördüğü halde, sizler tasarıya "üçüncü taraflarla olan anlaşmazlıklar" tanımını koyarak, çiftçi üzerinde bir de ilk yargı yetkisini kullanmaya çalışıyorsunuz. "Türk mahkemelerinin yargı yetkisi bakidir" deniliyor açıklamalarınızda. Azıcık hukuk bilen herkes, bunun aksinin mümkün olmadığını elbette bilir. Bizler, bu ilk yargı aşamasının doğuracağı sakıncalardan bahsediyoruz.

Yine Tohumcular Birliği olarak, kimi yöreleri "Tohumculuk Bölgesi" ilan edip, üreticinin tarımsal faaliyetlerini kısıtlayacaksınız. Peki, örneğin ayçiçeği ekmediğiniz üreticinin alternatif ürünlerden doğan bir gelir kaybı varsa onu kim karşılayacak ? İzole bölge arıyorsanız, TAGEM - TİGEM arazilerini kiralayıp amaç dışı kullanacağımıza bu işi yapın diyoruz, bizleri "kolhozları özlemekle" suçluyorsunuz. TAGEM - TİGEM çiftliklerini kolhoz gören anlayışın, epey bir ders çalışması gerekiyor, bence hemen başlayın..

Türkiye'de "hat islahı" yapan herkese saygımız ve desteğimiz var. Ben de tam buna yapmaya çalışıyorum: Taşeronluk yapmaktan vazgeçin, ar - ge için her türlü kamusal desteği sizlere sağlamak için elimizden geleni yapalım. Ziraat mühendisleri, ülkeye yararlı bu işlerde görev alsınlar... ZMO, böyle çalışan tüm tohumcu arkadaşları desteklemektedir, onların yanındadır.

Alev KUTAY, 68'li olmaktan bahsediyor, Uğur MUMCU'dan alıntılar yapıyor. Herhalde şu açıktır: 68'li olmak, üniversiteyi o yıllarda okumakla kazanılan bir nitelik değildir. 68'li olmak, o yıllardan bu yana, 35 - 40 yıl boyunca, bu ülkeden yana, yurtsever tutumu eksiksiz sürdürülmek anlamına gelir. "Odağımıza para kazanmayı" koymuşsanız, 68'lilik yavaş yavaş yıpranır, ardından da sizde somutlaştığı üzere, yalnızca anılarda kalır.

Uğur MUMCU'nun sözüne gelince: "Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik" okulunda her yıl ücretsiz ders veren birisi olarak, o ismi ağzınıza almanın, büyük bir talihlilik olduğunu belirtmekle yetineceğim.

Şunu herkes bilmelidir ki, adabi ile bir konuyu tartışmak isteyenler, 39 bin üyeye sahip ZMO ve O'nun seçilmiş Başkanı ile uygar ortamlarda buluşabilirler. Tersini arzu edenler ise, kişisel ve örgütsel kararlılık ile karşılaşacak ve yanıtlarını her ortamda, açıkça ve hak ettikleri gibi alacaklardır.

Takımın diğer iki kişisine galince... Hamit ESİN, ZMO açıklamasını tel'in ediyor ve beni istifaya davet ediyor. TBMM Dilekçe Komisyonu'nda, Türk Ted Tohum Komisyonu üyesi olarak bulunan ve konuşan bu kişi, tarafımızdan, "neden Monsanto'nun maaşlı elemanı olduğunuzu açıklamıyorsunuz" sorusu ile karşılaşınca, epey bir mahcubiyet yaşamıştı. Tutumunda bizim için hiçbir sürpriz yoktur, bu konuda herhangi bir ilave söz etmeyi, tümüyle gereksiz ve yararsız görüyorum.

Son takım üyesi Nazimi AÇIKGÖZ, O'nun görevi ise, Türk Ted eski başkanlarının mesajlarını gruplara yaymak. Bir akademisyen olarak uygun bir görev alma biçimi değil bence, ancak bir sürpriz burada da yok. Kendisinin GDO konusundaki tutumu açık olmasına rağmen, bizzat şahsımca, 2005 yılında ODA'mızın düzenlediği Teknik Kongre'de GDO paneline davet edilmiştir. Her yerde "tohumculuk teknik bilgi gerektirir" diye lafa girerek gerçekleri toplumdaki gizlemeye yönelik bir açılım sağlamaya çalışan AÇIKGÖZ'ün, panel sırasındaki konuşmalarda karşı karşıya kaldığı "entellektüel mahcubiyet", ZMO kayıtlarında mevcuttur. Hoca isterse, bu paneli hemen web sayfamızda yayımlayabiliriz. Bir ricası yeter. Panel izleyenlere şunu gösterecektir: demek ki, uzaktan uzağa "bilgisiz olmaz" söylemi, sıcak ortamlar ile karşılaşıldığında birdenbire kişinin karşısına bir "sorun alanı" olarak çıkabiliyor...

Geçen hafta Perşembe ve Cuma Denizli'de idim, Pazar günü Trabzon'da fındık çalıştay'ı yaptık, birazdan da Samsun'a hareket edeceğiz. Gittiğimiz yerlerde toprağa basıyoruz, meslek ve meslektaş sorunlarını çözmeye gayret ediyoruz. Bunun için yazmakta geç kaldım, acele yazdım, özellikle "takım arkadaşları" mazur görünsünler. Dönünce, daha rahat bir şekilde devam ederiz.

Son sözüm şudur: Tarih, halkı ve ülkesi için çalışanları, daha güzel bir dünya peşinde olanları kaydeder. Ziraat Mühendisleri ODASI ve Gökhan GÜNAYDIN, böyle bir kayıtda peşindedir. Herkes kendisini biraz da bu gözle görürse, yanlış bir şey yapmaz.

Selam ve saygılarımla,

Gökhan GÜNAYDIN

SALDIRILAR-YANITLAR

ÇİFTÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONLAŞMA PLATFORMU: HAK GASPI YAPIYORSUNUZ, PES DEMİYORUZ. !

14.10.2006

Tohumculukla ilgili 1963 tarihli Tescil, Kontrol ve Sertifikasyon Hakkındaki 308 Sayılı Yasayı Ziraat Mühendisleri Odası'nın savunduğunu söylüyorsunuz. Oysa Ziraat Mühendisleri Odası'nın Basın Bülteninde 308 Sayılı Yasanın savunulmadığını en iyi siz biliyorsunuz. Ama insanlara böyle söyleyerek aslında "cambaza bak" diyor, onların dikkatini başka yere çekmek istiyorsunuz. Şaşırmadık. Çünkü gerçeklerin dillendirilmesi, ortaya çıkma(sı) sizin gelişmenin önünde engeldir. Bunu bildiğiniz için yanlısına yaratma gayreti içindediniz.

Biz çiftçiler diyoruz ki; Ziraat Mühendisleri Odası iyi ki var. Sizler "cambaza bak" derken onlar "kral çıplak" diyor. Bu sizi rahatsız ediyor onun için "seviyesiz" bir biçimde onlara saldırıyorsunuz.

Ama onların arkasında sadece 36 bin üyesi yok, sayıları 20 milyonu aşan Türkiyeli çiftçiler ile düşünsel anlamda sizin çıkartılmak istediğiniz yasaya karşı olan 2 milyara yakın dünya çiftçileri var...

Sizi öne sürenlerin sayıları ise iki elin parmağını geçmeyen çokuluslu tohum şirketleri...

Tohumculuk Yasası ile tam o mühim(!) hamlenizi yaparken duruyor; telaşla, Ziraat Mühendisleri Odasının değerli Başkanı Gökhan Günaydın ile değerli bilim insanı Prof. Dr. Tayfun Özkaya'ya "seviyesiz!" sözler sarf ediyorsunuz. Niye?

Bizler çiftçiyiz. Ziraat Mühendisleri Odası ve Başkanı çiftçi dostudur. Değerli Tayfun Özkaya da bilimin toplum için kullanılmasından yana tutum alan bir bilim insanıdır. Ülkedeki 4 milyonu aşkın çiftçi ailesinin (20 Milyonu aşkın insan) yanında her zaman yer almışlardır.

Çiftçiler yasanın kendi yararına olmadığını bildiği için, çıkmasını istemiyor. Sizler, "yasa çıkmalıdır, çiftçiler için ve ülke ekonomisi için yararlıdır" diyorsunuz. Dünya nüfusunun üçte bir nüfusuna sahip çiftçiler kendi yararını ve zararını bilmiyor ama sizler 10 tane ağababanızla her ülkede sayısı 100 bulmayanlar -bizim yarar ve zararımızı kendisine dert edenler-, biliyor. Güldürmeyin.

Sizler çiftçilerin kendi ürettiği üründen tohumunu ayırıp kullanmasını yasaklayan, kendi tohumluğumuzu kullanmamız halinde "yargılanmamızı" sizin örgütünüzün eline ve vicdanına terk eden bu yasayı bilimsel buluyorsunuz. Bu çok açık bir hak gaspidir. Biz çiftçiler onaylamıyoruz ve hiçbir zaman onaylamayacağız da!

Ama bu kadar açık yaptığınız hak gaspına karşı olan Gökhan Günaydın ile Tayfun Özkaya'nın bilim insanlığını tartışabiliyorsunuz... Pes, demiyorum.

Bu yasa çıkacak, bunu biliyoruz. Ama bu yasanın "meşruiyet" tartışması da sürecek. Çiftçiler tohum ve tarım konusu hakkında evrensel haklarını dünya varoldukça savunmaya devam edecektir.

Bu yasayla sizin elimizden almak istediğiniz bizim de savunmaya devam edeceğimiz tohum ve tarım haklarımızın ne olduğunu biliyoruz. Kapalı kapılar ardında iş bitirme maharetine sahip olan sizlerin tersine biz bildiklerimizi sizlerle paylaşıyoruz. Çiftçilerden gasp ettiğiniz tohum ve tarım haklarımız şunlardır:

Köylü kadınların, erkeklerin ve onların ailelerinin ;

- ▶ Yetiştirmek istedikleri bitki çeşitlerini belirleme hakları vardır.
- ▶ İktisadi, ekolojik ve kültürel açıdan tehlike arz eden bitki çeşitlerini reddetme hakkı vardır.
- ▶ Yapmak istedikleri çiftçiliğin şekil ve istemine karar verme hakkı vardır.
- ▶ Tarımdaki yerel bilgilerini koruma ve geliştirme hakkı vardır.
- ▶ Tarım tesislerini kullanma hakkı vardır.
- ▶ Kendi ürünlerini, çeşitlerini, miktarını, niteliğini ve yetiştirme şeklini demokratik bir şekilde bireysel veya kolektif olarak seçme hakkı vardır.
- ▶ Kendi teknolojileri veya insan sağlığını ve çevreyi koruma esasına dayalı olarak kendi seçtikleri teknolojilerle çiftçilik ve yetiştiricilik yapma hakkı vardır.
- ▶ Kendi yerel çeşitlerini yetiştirme ve geliştirme hakları vardır.

Başkasına "bilim insanlığına yaklaşıyor mu?" diyen sizlerin, gasp ettiğiniz bu haklarımız nedeniyle "hak gaspi" yaptığımızın farkını da mısınız?

Abdullah AYSU

Çiftçi Sendikaları Konfederasyonlaşma Platformu Sözcüsü

Çiftçi Sendikaları Konfederasyonlaşma Platformu

Ayçiçek Üreticileri Sendikası Genel Başkanı
Nevzat UĞUR

Fındık Üreticileri Sendikası Genel Başkanı
Kutsi YAŞAR

Hayvan Yetiştiricileri Sendikası Genel Başkanı
A.Hamit GÜRLEYEN

Hububat Üreticileri Sendikası Genel Başkanı
Abdullah AYSU

Tütün Üreticileri Sendikası Genel Başkanı
Ali Bülent ERDEM

Üzüm Üreticileri Sendikası Genel Başkanı
Adnan ÇOBANOĞLU

SİZDEN GELENLER...

Tayfun ÖZKAYA: Merhaba, ekte Türkte'de sayfasından daha önce indirdiğim ayçiçeği tohumu konusunda yapılan bir toplantıya katılanları ve firmaları gönderiyorum. 22 kişi katılmış. Doğrudan Türkte'de adına katılan iki kişi var. Gerisi şöyle: "Monsanto-5, Syngenta-5, Pioner-3, Advanta (İngiltere firması)-2"

Barış AKIŞ: Teşekkür ederim. Haklı ve güvenilir bir çizgide ilerliyorsunuz. Hiçbir zaman desteğimizi esirgemeseyceğiz. Başarılar.

Erdal ALDAĞ: Böylesine bir Genel Başkanı sahip bir ODA'nın üyesi olmaktan gurur duyuyorum. Sayın Başkan bizler sonuna kadar sizlerin yanımızdayız. Yaptığımız çalışmalarını yakından izliyoruz. Sizi ve ekibinizi tebrik ediyorum. Saygılarımla.

Alev GÜLTEKİN: Sayın Başkanım. Sonuna kadar arkanızdayız. Çalışmalarınızı medyadan ve internetten takip etmekteyim. Haklı ve dik duruşumuz karşısında her zaman ezilmeye mahkumdurlar. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Ülker ÇETİNKAYA: ZMO Başkanı ve çalışanları, çabalarınız, çalışmalarınız ve bilgilendirmeleriniz için teşekkür ederim. Kolaylıklar gelsin.

Tunga KOROĞLU: Ziraat Mühendisleri Odası'nın Tohumculuk Yasa Tasarısı karşısındaki demokrat ve yurtsever tavrını destekliyorum. Ülkemiz topraklarını ve tarımsal potansiyelimizi emperyalist odalara peşkeş çeken işbirlikçilere de asla bu emellerine ulaşamayacaklarını hatırlatırım.

Yusuf VANGÖL (Ziraat Yüksek Mühendisi, İESOB Gıda Birim Müdürü, Ege Üniversitesi Öğretim Görevlisi): Böyle bir başkanımız olduğu için gurur duyuyorum. Başkanımın Tohumculuk Yasa Tasarısı hakkındaki tüm görüş ve düşüncelerine katıldığımı, bir meslektaş olarak dile getirmek istiyorum. Başta Genel Başkanımız Sayın Gökhan GÜNAYDIN olmak üzere, tüm ODA çalışanı arkadaşlarıma, bu ve buna benzer daha birçok konuda göstermiş oldukları olağanüstü gayretleri nedeniyle teşekkürlerimi ve sevgilerimi gönderiyorum. Desteğimiz; mesleğini seven, doğrudan, haktan, bilimden yana olan, bu ülke için çalışan, üreticinin, tüketicinin menfaatini, sağlığını ve geleceğini düşünen ve bunun için gayret gösteren sizler için...

Emine YÖNÜCÜ (Ziraat Mühendisi, Sivas Çevre Koruma Vakfı Müdür-Proje Koordinatörü, Sivas TEMA Vakfı İl Temsilcisi): Gökhan Bey, açıklamanızı büyük bir dikkatle okudum. Sizinle birlikte hareket edeceğiz. Çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Aydın ŞENER (Ziraat Yüksek Mühendisi): Sayın ZMO Başkanı Gökhan GÜNAYDIN. Tarihin bütün dönemlerinde halkın ve belli kitlelerin yararına çalışanlarla kişisel ve şirket menfaatleri için çalışanların mücadelesi olmuştur. Zaman zaman kişisel ve şirket menfaatleri için çalışanlar galip gelmiş gibi gözükse bile tarih her zaman doğru olanı ayıklamış, layık olduğu yere yükseltmiştir. Tam da Tohumculuk Yasa Tasarısının görüşüldüğü bugünlerde ODA'mızın ve şahsımızın ülke çıkarları için verdiğiniz mücadele takdirle izlenmekte ve desteklenmektedir. Ülkemiz ve tüm halkımız için bu mücadelenizde her zaman yanımızdayız. Saygılarımla.

M. Şükrü ALTINOVA (Ziraat Yüksek Mühendisi-Mersin): Sayın Başkanım, 11.10.2006 tarihli Evrensel Gazetesi'ndeki haberi memnuniyetle okudum. Gerek Tohumculuk Yasasında hükümetin geri adım atması, gerekse yeni çıkarılan gıda yönetmeliğinin Danıştay tarafından iptal edilmesinde sizin ve ODA yönetimimizin büyük emeklerinin olduğunu biliyorum. Ayrıca ODA'mızın üyesi olduğum ve böyle bir yönetime sahip olduğumuz için de gurur duyuyorum. Hepinizi kutluyorum, gözlerinizden öpüyorum, sağlıklı kalın.

KONU II: TOHUM DOSYASI

BAŞLIK III: ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

I - TEMEL YASA OLMADIĞI HALDE, GENEL KURUL'DA TBMM İÇTÜZÜĞÜ'NÜN 91. MADDESİ UYARINCA GÖRÜŞÜLDÜĞÜ İÇİN YASANIN TÜRÜMÜ HAKKINDA ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENİ:

Bilindiği gibi, iptali istenen yasa, 13.6.2006 tarihli tarihli TBMM kararı uyarınca, TBMM Genel Kurulu'nda "temel yasa" olarak görüşülmüştür.

"Temel yasalar"ın TBMM Genel Kurulunda görüşülme biçimi TBMM İçtüzüğü'nün 91. maddesinde düzenlenmiştir. Daha önce çeşitli hükümleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği için zaten tartışmalı bir madde olsa da, iptali istenen yasa açısından önemli olan, 91. maddenin halen yürürlükte olan "temel yasa" hükmüne 5553 sayılı Tohumculuk Yasası'nın girip girmediğidir.

TBMM İçtüzüğü'nün 91/a maddesine göre;

- 1 - Bir hukuk dalını sistematik olarak bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştirecek biçimde genel ilkeleri içeren
- 2 - Kişisel veya toplumsal yaşamın büyük bir bölümünü ilgilendiren;
- 3 - Kendi alanındaki özel kanunların dayandığı temel kavramları gösteren,
- 4 - Özel kanunlar arasında uygulamada ahenk sağlayan,
- 5 - Düzenlediği alan yönünden bütünlüğünün ve maddeler arasındaki bağlantıların korunması zorunluluğu bulunan,
- 6 - Önceki yasalaşma evrelerinde de özel görüşme ve oylama usulüne bağlı tutulması gibi özellikler taşıyan
- 7 - İçtüzüğü bütünüyle veya kapsamlı olarak değiştiren veya yürürlüğe koyan tasarı veya teklifler "temel yasa" olarak görüşülebilir.

İptali istenen Tohumculuk Yasası'nda, bu özelliklerin hiçbirisi yoktur, buna karşın genel kurul kararıyla "temel yasa" olarak görüşülmüştür.

Tasarımın tümü üzerinde AKP grubu adına konuşan Aydın Milletvekili AHMET ERTÜRK tarafından sayıldığı gibi Tohumculuk Yasası: Tarım Kanunu, Üretici Birlikleri Kanunu, Ziraat Odaları Kanunu, Organik Tarım Kanunu, Tarım Sigortaları Kanunu, Toprak Muhafaza ve Arazi Kullanım Kanunu, İslahçı Hakları Kanunu, Çiftçi Malları Kanunu vb gibi bu alandaki birçok yasadandır. (4 Ekim 2006 tarihli Genel Kurul Tutanağı s. 28) Ne bir alanı düzenlemekte, ne kişisel ve toplumsal yaşamın büyük bölümünü ilgilendirmekte, ne tarım alanındaki yasaların temel kavramlarını göstermekte, aynı alandaki diğer yasalarla uyum sağlamaktadır.

Bu nedenle, İçtüzüğü'nün 91. maddesi kapsamında görüşülmesi, milletvekillerinin yasama faaliyetine etkin biçimde katılmalarının, önerge sayısının ve maddelerin teker teker ele alınmasının engellenmesinden ve istisnai bir düzenlemeyi, genel bir düzenleme haline getirmekten öte bir anlam taşımamakta; genel kurulda sayısal çoğunluğa sahip bulunan iktidar partisinin, doğrudan yasama faaliyetini sınırlaması sonucunu doğurmaktadır. Çünkü, Danışma Kurulu'nda oybirliği sağlanamayan bir konuyu iktidar partisi doğrudan genel kurula getirmiş ve oy çoğunluğuyla, aralarında Tohumculuk

Yasası'nın da bulunduğu 15 yasanın, "temel yasa" olarak görüşülmesine karar aldırılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin E: 2003/30, K: 2003/38 sayılı kararında belirtildiği gibi, "hukuk devleti, yasaların üstünde yasakoyucunun da uyması gereken temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinde olan devlettir. Bu bağlamda hukuk devletinde yasakoyucu, yalnız yasaların Anayasa'ya değil, Anayasa'nın da hukukun evrensel temel ilkelerine uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür."

Temel yasa olmayan bir yasanın TBMM genel kurulunda "temel yasa" olarak görüşülmesi Anayasa Mahkemesi'nin E: 2003/30, K: 2003/38 sayılı kararının hilafına, "Özel görüşme ve oylama usulünün" nasıl "yaygınlaştırıl"ı ağabeyleceğine, "milletvekillerinin yasama etkinliklerine gereği gibi katılmaları"nın nasıl "sınırlanabileceğine" uygulamalı bir örnek oluşturmuştur. Aynı kararda belirtildiği gibi "demokratik hukuk devleti anlayışı ile bağdaşmayan" bu durum "Anayasa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileriyle ilgili 87. maddesi yönünden de sakıncalar doğur"muş ve 5553 sayılı yasayı Anayasa'ya aykırı hale getirmiştir.

Açıklanan nedenlerle, 5553 sayılı Yasa'nın tümünün Anayasa'nın 2. ve 87. maddelerine aykırı olduğu için iptali ve yürürlüğünün durdurulması talep edilmektedir.X

II - 5553 SAYILI YASANIN ÇEŞİTLİ MADDELERİ HAKKINDA ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ:

1 - 5553 SAYILI YASANININ ANAYASA'NIN 6. 7. VE 8. MADDELERİ İLE 115. MADDESİ YÖNÜNDEN ANAYASAYA AYKIRI MADDELERİ

5553 sayılı Tohumculuk Yasası'nın çeşitli maddelerinde Tarım ve Orman Bakanlığı'na yetki devredilerek, yasadaki düzenlenmeyen konuların yönetmeliklerle düzenleneceği belirtilmiştir.

Bunlar Yasa'nın 4. maddesinin 3. ve 4. fıkraları, 5. maddesinin 2. fıkrası, 6. maddesinin 3. fıkrası, 8. maddesinin 1. fıkrası, 9. maddesinin 2. fıkrası, 15. maddenin 4. fıkrası ve geçici 1. maddenin 4. fıkralarıdır.

Bilindiği gibi, Anayasa'nın 6. maddesine göre, "hiçbir ... organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

Anayasa'nın 7. maddesine göre, "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez."

Anayasa'nın 8. maddesine göre "Yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır."

Anayasa'nın 115. maddesine göre de, "Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirlemek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelenmesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır."

Kural olarak, yasaların uygulanmasını göstermek üzere "tüzük" çıkarılması gerekir. Bilindiği gibi tüzük, "yasalarda öngörülen bazı noktaları açıklığa kavuşturmak için yürütme organı tarafından düzenlenen geçerli ve nesnel kurallardır"

ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

olarak tanımlanır ve yasadaki sonraki "kamu hukuku kaynağı"dır. Yazılı bir hukuk kaynağıdır, bağlayıcıdır ve "yürütmenin düzenleme yetkisi"nin bir sonucudur. Yönetmelikler, tüzükten sonra gelir. Tüzük çıkarılması için yürütmenin ayrıca yasa ile yetkilendirilmesine gerek yoktur, çünkü doğrudan Anayasa tarafından yetkilendirilmiştir.

Ancak, Türkiye'de çok uzun süredir "tüzük" çıkarılmamakta, "tüzük" yerine "tüzük niteliğinde yönetmelikler" kullanılmaktadır. 1983'ten sonra giderek yaygınlaşan biçimde, "yasa" yerine, "kanun hükmüne kararname"ye geçen yönetim anlayışı; "tüzük" yerine de "yönetmelik" kullanmaya başlamıştır. Başlangıçta bu yönetmelikler Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılmış, daha sonra bundan da vazgeçilip, doğrudan tek bakanlığın çıkardığı yönetmeliklere geçilmiştir. Yasada, ilgili konuların "bakanlığın çıkaracağı yönetmelik"le düzenleneceğine ilişkin madde ya da maddelere yer verilmiş ve bu "yasa ile yetkilendirilme" yönetmeliklerin "hukuksal dayanağı" sayılmıştır. Oysa, Anayasa'nın doğrudan yasa ile düzenleneceğini belirttiği konularda, bir bakanlığa değil, doğrudan bakanlar kuruluna verilmiş bile olsa, "yasa ile yetkilendirme", yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine aykırıdır.

Bununla birlikte, kimi durumlarda yasayla bakanlığa yönetmelik çıkarma yetkisi verilebileceği de kabul edilmiştir; çünkü, sonuç itibarıyla verilen "süre yönünden sınırlı" bir yetkidir, bu nedenle yasalarda ilgili yönetmeliklerin hangi sürede çıkarılacağına ilişkin bir hüküm de bulunur.

Ancak, bu Anayasa'ya aykırı yetki devri öylesine boyutlara ulaşmıştır ki, "kendi kendini yetkilendirme" halini almıştır.

Örneğin, 19 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 34. maddesinde yönetmelik çıkarma süresi "6 ay" olarak öngörülmüştür. Ancak, 6 ay içinde ilgili yönetmelik çıkarılmamıştır. Bu durumda, bir yasa ile yönetmelik çıkarma süresinin uzatılması beklenir. Ancak yapılan tam tersidir. Yasadaki süre dolduktan sonra yönetmelik çıkarılmış, üstelik bu yönetmelikle ilgili bakanlık kendisine yeni yönetmelikler çıkarma yetkisi de tanınmıştır.

19 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe giren yasadaki 6 aylık süre Ocak ayında dolmuştur. 25 Şubat 2004'te (yasanın yürürlüğe girmesinden 7 ay sonra) bir "Karayolu Taşıma Yönetmeliği" yürürlüğe sokulmuş, üstelik bu yönetmeliğin bazı maddeleriyle, bakanlık kendisine yeni yönetmelikler çıkarma yetkisi tanımıştır: 25 Şubat 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nin "Mesleki Yeterlilik Eğitimi Yönetmeliği" başlıklı 87. maddesi şöyledir:

"Mesleki yeterlilik eğitimleri ile ilgili usul ve esaslar, eğitim müfredatı, eğitimin süresi, sınav, mesleki yeterlilik belgesinin şekli ve diğer hususlar bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Bakanlıkça altı ay içinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulacak bir Yönetmelik ile düzenlenir."

Böylece, 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 34. maddesinde 6 ay olarak belirlenmiş yönetmelik çıkarma süresi, bu süre dolduktan 1 ay sonra çıkarılan bir yönetmelikle 6 ay daha uzatılmıştır. Ayrıca 03.09.2004 tarih ve 25572 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Mesleki

Yeterlilik Eğitimi Yönetmeliği, 19.03.2005, 29.09.2005 ve 16.08.2006 tarihlerinde 3 kez değiştirilmiştir.

Hukuku aykırılık bu kadar da değildir. Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nin "Hüküm Bulunmayan Haller ile Olağanüstü Şartlarda Yapılacak Düzenlemeler" başlıklı 85. maddesi ile Ulaştırma Bakanlığı kendi kendisini yetkilendirmiştir:

"Bu Yönetmelikte hüküm bulunmayan hususlar, Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ, yönerge ve genelgelerle düzenlenir.

Bakanlık, doğal afet, gerginlik ve savaş hali, zorunlu göç, ekonomik ve siyasi kriz ve benzeri olağanüstü ve zorunlu hallerde, ülkelerin bu konulardaki durum ve konularına göre bu Yönetmelikte uluslararası taşımacılık ve faaliyetler için öngörülen ve mevcut hükümleri belirli bir süre için değiştirebilir veya kaldırabilir."

Bu çerçevede Karayolu Taşıma Yönetmeliği 8.9.2004, 15.12.2004, 26.02.2005, 09.09.2005, 18.01.2006, 19.11.2006 tarihlerinde tam 6 kez değiştirilmiştir.

Yukarıda aktarılan, bu alanda yaşanan örneklerden yalnızca biridir.

5553 sayılı Yasa da aynı Anayasa'ya aykırı anlayışın tipik uygulamasıdır. Anayasa'nın 115. maddesinde ancak bakanlar kurulunun çıkaracağı Tüzük'le yapılacağı düzenlenmiş yasanın uygulamasını gösterecek kuralları belirlemek için doğrudan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yetkilendirilmiştir.

5553 sayılı Yasa'nın "Kayıt altına alma" başlıklı 4. maddesinin fıkrası: "Tarımsal bitki türlerine ait çeşitlerin; kayıt altına alınması, kütükte kalış süresi, kayıt altına alınmanın yenilenmesi, kütükten silinmesi, devamlılığın sağlanması, katalog oluşturulması ile ilgili hususlar(n) yönetmelikle belirlen" mesini öngörmektedir.

"Tohumluk üretimi" başlıklı 5. maddesinin 2. fıkrası, "Tohumlukların yetiştirileceği özel üretim alanlarının özellikleri ile sınırları içerisinde tohumluk üretimi yapan ve bitkisel ürün yetiştiren gerçek veya tüzel kişilerin uyması gereken hususlar(n) yönetmelikle belirlen"mesini öngörmektedir.

"Tohumluk sertifikasyonu" başlıklı 6. maddenin 3. fıkrası:

"Tohumluk sertifikasyon esasları ile ambalajlama ve etiketlemede uyulacak hususlar(n), bitki gruplarına göre yönetmelikle belirlen" mesini öngörmektedir.

"Piyasa denetimi" başlıklı 8. maddenin 1. fıkrası "Tohumlukları yetiştiren, işleyen ve satışa hazırlayan, dağıtan ve satan gerçek veya tüzel kişiler(in), Bakanlık tarafından yetkilendiril"eceğini "ve denetlen"eceğini, "Yetkilendirme ve denetim ile ilgili usul ve esaslar(n) yönetmelikle belirlen" mesini öngörmektedir.

"Ücret" başlıklı 9. maddenin ikinci fıkrası yasadaki sayılan ücretlerin "her yıl ocak ayında Bakanlık tarafından belirlenerek ilân edil"eceğini, "Ücretler ile ilgili usul ve esaslar(n) yönetmelikle düzenlen"mesini öngörmektedir.

"Yetki devri" başlıklı 15. maddenin 4. fıkrası, "Yetki devrinin şartları(nun), yetki devredilecek Birlik, kamu kurum ve kuruluşları, özel hukuk tüzel kişileri ve üniversitelerle ilgili teknik

ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

ve fizikî şartlara ilişkin usul ve esaslar ile yetki devrinin geri alınmasında uygulanacak hususlar(ın) yönetmelikle belirlen"mesini öngörmektedir. (15. maddenin Anayasa'nın diğer maddelerine aykırılık nedeni ayrıca sunulmuştur)

Geçici 1. maddenin 4 fıkrası, "Bu Kanunun uygulanması ile ilgili yönetmelikler, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde, Bakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konul"acağını belirtmektedir.

Üstelik, 5553 sayılı Yasa, yalnızca yönetmelik çıkarılmasını değil, "tebliğ" çıkarılmasını da öngörmektedir.

5. maddenin son fıkrası şöyledir:

"Tohumculuk sektörü, yurt içinde yatırım yapmak kaydıyla, Avrupa Birliği standartlarında ve uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesi amacıyla Bakanlıkça belirlenecek teşvik ve desteklerden yararlandırılır. Destekleme usul ve esasları, Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenlenir.

Anayasa'nın 115. maddesine göre, Anayasa'nın 8. maddesinde "cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu" tarafından kullanılacağı belirtilmiş yürütmeye ait tüzük çıkarma yetkisinin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na devrini öngören hükümler Anayasa'nın 8. ve "hiçbir organın kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağını öngören 6. maddesine, bir yasa kuralının Anayasanın herhangi bir kuralına aykırılığının tespiti onun kendiliğinden Anayasanın 11. maddesine de aykırı hale getireceği için, Anayasa'nın 11. maddesine aykırıdır.

Bu nedenle, 5553 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin 3. ve 4. fıkraları, 5. maddesinin 2. fıkrası, 6. maddesinin 3. fıkrası, 8. maddesinin 1. fıkrası, 9. maddesinin 2. fıkrası, 15. maddenin 4. fıkrası ve geçici 1. maddenin 4. fıkrasının Anayasa'nın 115. 8, 6 ve 11. maddelerine aykırı olduğu için iptali talep edilmektedir.

2) 5553 SAYILI YASA'NIN 15. MADDESİNİN ANAYASA'YA AYKIRILIK NEDENLERİ:

Tohumculuk Yasası'nın "Yetki Devri" başlıklı 15 inci madde şöyledir:

"Bakanlık, gerekli gördüğü hâllerde, 5 inci, 6 ncı, 7 nci ve 8 inci maddelerde belirtilen yetkilerini, kısmen veya tamamen Birliğe, kamu kurum ve kuruluşlarına, özel hukuk tüzel kişilerine veya üniversitelere; şartları belirlenmek kaydıyla, süreli veya süresiz olarak devredebilir.

Yetkiyi alanın, belirlenen şartlara uymaması hâlinde, devredilen yetkiler Bakanlıkça geri alınır. Yetki devredilen kişilerin, kastî olarak resmî kontrollerdeki kuralları ihlâl ettiği belirlendiğinde, ilgili tohumlukların belirlenen standartları karşıladığı durumlar haricinde, bunların düzenledikleri sertifikalar hükümsüz kılınır.

Belirli bir süreyle devredilen yetkiler süre bitiminde Bakanlıkça geri alınabilir veya belirlenen şartlarla yeniden devredilebilir.

Yetki devrinin şartları, yetki devredilecek Birlik, kamu kurum ve kuruluşları, özel hukuk tüzel kişileri ve üniversitelerle ilgili teknik ve fizikî şartlara ilişkin usul ve esaslar ile yetki devrinin geri alınmasında uygulanacak hususlar yönetmelikle

belirlenir."

Maddeyle, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na tanınan yetkilerin "kısmen veya tamamen" Tohumcular Birliği'ne, kamu kurum ve kuruluşlarına, özel hukuk tüzel kişilerine veya üniversitelere "süreli veya süresiz" devir yolu açılmaktadır.

Bakanlık, daha önce de belirttiği gibi Yasanın 5, 6, 7 ve 8 inci maddelerindeki yetkileri devredebilecektir.

Yasa'nın "Tohumluk Üretimi" başlıklı 5 inci maddesi, "Tohumluk Sertifikasyonu" başlıklı 6 ncı maddesi, "Tohumluk Ticareti" başlıklı 7 inci maddesi ve "Piyasa Denetimi" başlıklı 8 inci maddesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı eliyle yürütülen devlet yetkilerinin, maddede belirtilen kamu ve özel hukuk tüzel kişiliklerine veya üniversitelere süreli veya süresiz olarak devredilebilmesine olanak tanıyan bir düzenleme getirilmektedir.

a) Yasa'nın Tohumluk Üretimi başlıklı 5. maddesi yönünden:

5. maddenin 1. fıkrasına göre; "Bitkisel ve tarımsal özellikleri belirlenerek sadece kayıt altına alınan çeşitlere ait tohumlukların üretimine" bakanlık tarafından izin verilecek,

2. fıkrasına göre "tohumlukların yetiştirileceği özel üretim alanlarının özellikleri ile sınırları içerisinde tohumluk üretimi yapan ve bitkisel ürün yetiştiren gerçek veya tüzel kişilerin uyması gereken hususlar yönetmelikle belirlenecek;

3. fıkrasına göre, özel üretim alanlarının sınırları içerisinde, Bakanlıkça izin verilmeyen tohumluk veya bitkisel ürün yetiştirilemeyecek;

4. fıkrasına göre de; tohumculuk sektörü, yurt içinde yatırım yapmak kaydıyla, Avrupa Birliği standartlarında ve uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesi amacıyla Bakanlıkça belirlenecek teşvik ve desteklerden yararlandırılacak.; "destekleme usul ve esasları" da, Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenlenecektir.

Bu kapsamda Bakanlık tarafından kullanılacak ve devredilebilecek yetkiler:

► Tanımlar başlıklı 3 maddede (3/e) "çeşit" adıyla tanımlanan ve bir veya birden fazla genotipin birleşmesinden ortaya çıkan ve kendine has özelliklerle tanımlanan, sözü edilen özelliklerden en az biriyle diğer herhangi bir bitki grubundan ayrılan, değişmeksizin çoğaltılmaya uygunluğu bakımından bir bütün olan, botanik taksonomi içinde yer alan genetik yapıların bitkisel ve tarımsal özelliklerinin belirlenmesi, kayıt altına alınması, üretimine izin verilmesi (madde 5/1)

► Tanımlar başlıklı 3. maddede (3/r) "tohumluk" adıyla tanımlanan ve bitkilerin çoğaltımı için kullanılan tohum, yumru, fide, fidan, çelik gibi generatif ve vegetatif bitki kısımları olan tohumlukların yetiştirileceği özel üretim alanlarının özellikleri ile sınırları içerisinde tohumluk üretimi yapan ve bitkisel ürün yetiştiren gerçek veya tüzel kişilerin uyması gereken hususların yönetmelikle belirlenmesi (madde 5/2)

► Tohumluk veya bitkisel ürünlerin özel üretim alanlarının sınırları içerisinde yetiştirilmesine izin verilmesi (madde 5/3)

► Tanımlar başlıklı 3. maddede (3/p) "tohumculuk sektörü"

ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

adıyla tanımlanan ve bitki çeşitlerini ıslah eden, tohumlukları üreten, yetiştiren, işleyen, satan, dağıtan, satışa veya dağıtımına arz eden, ithal veya ihraç eden ya da tohumculuk ile ilgili diğer faaliyetlerde bulunan kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlar ile bu kuruluşların oluşturduğu birlik veya derneklerden müteşekkil bir yapı olan tohumculuk sektörünün yurt içinde yatırım yapmak kaydıyla, Avrupa Birliği standartlarında ve uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesi amacıyla, destekleme usul ve esasları tebliğ ile düzenlenen teşvik ve desteklerden yararlanmasına karar verilmesine ilişkin yetkililerdir. (madde 5/5)

b) Yasa'nın Tohumluk Sertifikasyonu başlıklı 6 inci maddesi yönünden:

6. maddenin 1. fıkrasına göre;" Yurt içinde üretilen, 4 üncü maddeye göre tescil edilen veya üretim izni verilen çeşitlerden, tohumluk sınıflarına göre yetiştirilen ve üretilen tohumluklar, sertifikasyon işlemine tâbi tutulacak

6. maddenin 2. fıkrasına göre;"Tarla ve laboratuvar kontrolleri yapılarak, tohumluk standartlarına uygun olarak sertifikalandırılan tohumluklar, usulüne göre ambalajlanarak etiketlen"ecek,

6. maddenin 3. fıkrasına göre;"Tohumluk sertifikasyon esasları ile ambalajlama ve etiketlemede uyulacak hususlar, bitki gruplarına göre yönetmelikle belirlen"ecektir.

Bu çerçevede Bakanlık tarafından kullanılacak ve devredilebilecek yetkililer,

► Yurt içinde üretilen, yasanın 4.maddesine göre Bakanlık tarafından tescili yapılan veya (5. maddeye göre Bakanlık ya da 15. maddenin göndermesi sonucu yetki devri ile kamu ve özel hukuk tüzel kişileri veya üniversitelerce) üretim izni verilen çeşitlerden, "Tanımlar" başlıklı 3. maddede (madde 3/ü) "tohumluk sınıfları" adıyla tanımlanan ve tohumlukların üretilmesinde takip edilen döl sırası veya generasyonunu ifade eden tohumluk sınıflarına göre yetiştirilen ve üretilen tohumlukların sertifikasyon işlemine tabi tutulması,

► Söz konusu çeşitlerin tarla ve laboratuvar kontrollerinin yapılarak, "Tanımlar" başlıklı 3. maddede (3/v) "tohumculuk standardı" adıyla tanımlanan ve tohumluğun fiziksel ve biyolojik niteliklerini belirleyen kalite ölçüleri olarak tanımlanan, çıkarılacak yönetmelikle esasları belirtilecek tohumluk standartlarına uyularak sertifikasyon işleminin yapılması, ambalajlama ve etiketlemede uyulacak hususların belirtilmesi yetkilileridir.

c) Yasa'nın Tohumluk Ticareti başlıklı 7 inci maddesi yönünden:

7. maddenin 1. fıkrasına göre;" Yurt içinde sadece kayıt altına alınmış çeşitlere ait tohumlukların ticaretine izin veril"ecektir.

2. fıkrasına göre;"Bu tohumluklar, Bakanlık tarafından belirlenmiş nitelik ve standartlara uygun, sertifikalı veya kütüğe kaydedilmek üzere kabul edilmiş veya standart tohumluk olarak ambalajlı ve etiketli olarak ticarete arz edil"ecektir.

3. fıkrasına göre;"Tohumlukların ithal edilmesi ve ihracı Bakanlığın iznine tâbidir. İthal edilecek tohumluklarda yurt içi standartlara uygun olma şartı aranır. Tohumluk ithalatı ve

ihracatına ilişkin usul ve esaslar, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlen"ecektir.

Bu çerçevede Bakanlık tarafından kullanılacak ve devredilebilecek yetkililer,

► Tohumlukların ithal ve ihracına izin verilmesi,

► Tohumluk ithalatı ve ihracatına ilişkin usul ve esasların ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak belirlenmesi yetkilileridir.

d) Yasa'nın Piyasa Denetimi başlıklı 8 inci maddesi yönünden:

8. maddenin 1. fıkrasına göre;"Tohumlukları yetiştiren, işleyen ve satışa hazırlayan, dağıtan ve satan gerçek veya tüzel kişiler, Bakanlık tarafından yetkilendirilir ve denetlenir. Yetkilendirme ve denetim ile ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

8. maddenin 1. fıkrasına göre;"Ticarete arz edilen tohumlukların standartlara uygunluğu ile etiket ve ambalaj bilgilerinin doğruluğu Bakanlıkça denetlen" ecektir

Bu kapsamda Bakanlık tarafından kullanılacak ve devredilebilecek yetkililer,

► Tohumlukları yetiştiren, işleyen ve satışa hazırlayan, dağıtan ve satan gerçek veya tüzel kişilerin yetkilendirilmesi ve denetlenmesi ile bu görevlerin usul ve esaslarının yönetmelikle belirlenmesi,

► Ticarete arz edilen tohumlukların standartlara uygunluğu ile etiket ve ambalaj bilgilerinin doğruluğunun denetlenmesi yetkilileridir.

Yasanın "yetki devri" başlıklı maddesi ile; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, tohumluk üretimi (madde 5), sertifikasyonu (madde 6), ticareti (madde 7) ve piyasa denetimi (madde 8) alanlarındaki yetkilerini, 15. maddenin göndermesi ile tohumculuk faaliyeti ile uğraşan alt birlikler tarafından kurulacak Türkiye Tohumcular Birliği'ne ya da kamu kurum ve kuruluşlarına, özel hukuk tüzel kişilerine veya üniversitelere süreli veya süresiz olarak devredebilecektir.

Hele bu madde, Türkiye Tohumcular Birliği'nin görevlerini düzenleyen 27. maddenin (j) bendindeki "Bakanlıkça bu Kanun kapsamında verilecek diğer iş ve işlemleri yapmak" ile birleştirilerek yorumlandığında, Bakanlığın başlangıçta kendisine tanınmış tüm yetkileri, "görevlendirme, iş verme" kapsamında devredileceğini göstermektedir.

Dilekçemizin 2. bölümünde sunulduğu gibi, iptali istenen yasa ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na verilen yetkiler zaten Anayasa'ya aykırıdır. Şimdi bu anayasaya aykırı yetkilerin, yine anayasaya aykırı biçimde başkalarına devrine olanak sağlanmaktadır.

Anayasa'nın 6. maddesine göre "kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanama"yacağı halde, ve Anayasa'nın 8. maddesi uyarınca yürütme yetkisi cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluna kullanılacağı halde, bu yetkilerin, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na, oradan da özel hukuk tüzel kişilerine veya üniversitelere; süreli veya süresiz olarak devredilmesinin yolu açılmaktadır. Bu Anayasa'nın 6. ve 8., dolayısıyla 11. maddelerine aykırıdır.

ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

3 - YASANIN ALT BİRLİK VE ÜST BİRLİK OLUŞTURAN MADDELERİNİN ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

Yasanın 16 ila 39. maddeleri Alt Birlikler ve Türkiye Tohumcular Birliği başlıklı beşinci bölümü oluşturmaktadır.

31.10.2006 tarihinde kabul edilen 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu , (08.11.2006 Tarihli Resmi Gazete, sayı:2634) Kanunun 2. maddesinde de belirtildiği üzere "tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalar ile ilgili düzenlemeleri" kapsar.

Kanunun öngördüğü kurumsal yapılanma kapsamında "Alt Birlikler ve Türkiye Tohumculuk Birliği" ne yer verilmiştir. Bunlara ilişkin düzenlemeler de Kanunun 5. Bölümünde yer almıştır. Bu bölümde yer alan "Alt Birliklerin Kuruluşu " başlığı taşıyan 16. Madde de "Yürütmeyi durdurma ve iptal" talebimizin konusunu oluşturan maddedir.

5553 sayılı Tohumculuk Kanununun 16. maddesinin 1.fıkrası "alt birliklerin" ne olduğunu belirtmiştir. Buna göre, "Alt birlikler, tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile sektörde faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler arasında mesleki dayanışma sağlayarak mesleki faaliyetleri kolaylaştırmak, tohumculuk faaliyetinde bulunanların ekonomik ve sosyal haklarının korunmasını sağlamak ve mevzuatla verilen görevleri yerine getirmek amacıyla bitki ıslahçıları, tohum sanayicileri ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri ve tohumculukla ilgili diğer konularla iştigal eden en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından faaliyet konularına göre kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır."

Anayasanın kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarını düzenleyen 135. maddesinin 1. fıkrası kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; "belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleri" şeklinde tanımlanmıştır.

Anayasanın 135. maddesi müşterek ihtiyaçları olan 'belirli bir mesleğe mensup olanlar' için bir örgütlenme biçimi öngörmektedir. Nitekim Anayasa'nın 135. maddesiyle, örgütlenme özgürlüğüne bir istisna getirilerek bu gibi kuruluşlara üye olma zorunluluğu getirilmesine olanak sağlanmakta, bu kuruluşlara üye olmayanların mesleği icra etme imkânı da bulunmamaktadır.

Ancak Tohumculuk Yasası ile oluşturulan meslek kuruluşları, bir meslek alanı tarif etmemekte, bir sektörü meslek alanı olarak göstererek Anayasa'nın amaçladığından daha geniş bir düzenlemeye gitmektedir. Bu husus, tanımlar başlığı taşıyan 3. maddenin a.bendinde de alt birliğin tanımında geçen "Faaliyet konularına göre bitki ıslahçıları, tohum sanayicileri

ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri ve tohumculukla ilgili konularda iştigal eden..." ifadesinden olduğu kadar 16. maddede belirtilen "tohumculuk sektörünün geliştirilmesi ile sektörde faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler.." ifadesinden de anlaşılmaktadır. Yani kanunda sözü edilen 'alt birlik' anayasada belirtilen şekilde bir meslek örgütlenmesi değil, bir sektörün meslek olarak tarifi yapılması suretiyle yaratılmış olduğundan anayasal bir kurum olan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu değildir.

Şüphesiz kanun koyucunun belirli meslek alanlarını saptayarak bu alana ilişkin bu gibi örgütlenmeler geliştirmek konusunda bir takdir yetkisi vardır. Ancak meslek kavramını tanımlama konusunda kanun koyucunun sınırsız bir yetkisi olduğunu kabul etmek Anayasa'nın işlevsiz hale gelmesi ve delinmesi anlamına gelecektir. Örneğin tabiplik bir meslek alanıdır ve tabipler Tabip Odaları ve Türk Tabipler Birliği şeklinde örgütlenmek zorunda, bu kuruluşlara üye olmak zorunda ve bu kuruluşların kendileri üzerindeki denetim ve gözetim yetkisine tabi olmaktadır. Ancak kanun koyucunun sağlık sektörünün bütünü bir meslek alanı olarak tarif etmesi ve bu sektörde çalışan her gerçek ve tüzel kişiyi böyle bir kuruluş içerisinde örgütlenmeye zorlamasının Anayasa'nın 135. maddesindeki amacı aşan bir düzenleme olacağı açıktır. İlaç sektöründe çalışan bir firma ile bir özel hastane işletmesinin, bir tabibin ve hasta bakımının aynı meslek alanında tariflenmesi ve müşterek ihtiyaçlarından bahsedilmesi anlamsız olacağı gibi Anayasa 135.maddenin amacına da aykırı olacaktır.

5553 sayılı kanun, bir sektörü bir meslek alanı olarak göstermekte ve ortak ihtiyaçları, çalışma biçimleri birbirinden tamamen farklı olarak tohumculuk sektöründe çalışanları aynı örgütlenme içerisinde bulunmaya zorlamaktadır. Böyle bir düzenleme, mesleki dayanışmayı sağlamaktan çok, bir korporasyon kurmayı hedeflemektedir. Böyle bir düzenleme Anayasa'nın 135. maddesine aykırı olduğu gibi Cumhuriyet'in temel niteliklerinden olan demokratik devlet ilkesine de aykırıdır.

II- Anayasa'nın 135. maddesi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının "kanunla kurulabileceğini" belirtmiştir. Bunun temel nedeni meslek kuruluşlarına bazı kamu gücü ayrıcalıklarının verilmesidir.

5553 sayılı kanunda alt birliklerin kuruluşunu düzenleyen 16. maddesi alt birlikleri "...bitki ıslahçıları, tohum sanayicileri ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri ve tohumculukla ilgili diğer konularla iştigal eden en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından faaliyet konularına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları" olarak tanımlanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrası alt birliklerin nasıl kurulacağını düzenlemiştir: "Alt birlik, kuruluş ve çalışma esaslarını belirleyen tüzük ile Bakanlığa başvurur. Tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında mevzuata aykırılık ve noksanlık yoksa, alt birliğin kuruluşu Bakanlıkça onaylanır ve durum alt birliğe en geç onbeş gün içinde bildirilir. Alt birlik tüzüğü, alt birliğe yapılan yazılı bildirimden sonra onbeş gün içinde yerel bir gazetede ilân edilir. Alt birlik, tüzüğünün ilân edildiği günü izleyen üç ay içerisinde, ilk genel kurulunu toplamak ve

organlarını oluşturmak zorundadır. Tüzük değişikliği kuruluş işlemlerine tâbidir."

Maddenin 1.fıkrasında hangi işgal alanlarında alt birliklerin kurulacağı dahi sınırlı olarak sayılmamıştır. Bu husus anayasada kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları için belirtilen "kanunla kurulma" şartının amacına aykırıdır. Kanunla kurulma şartı "mesleğin" faaliyet alanının belirlenebilir olmasını, bu mesleğin içeriğini ve bu içeriğin çerçevesini belirlenebilir kılınmasını sağlar. Bu sayede kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları "kamu gücü" kullanılabilirler. Bu husus yukarıda da belirtildiği gibi kanunun oluşturduğu alt birliklerin bir meslek değil bir sektöre işaret ettiği iddiamızı güçlendirir niteliktedir.

Maddenin 2.fıkrasına göre, alt birlikler, maddede belirtilen faaliyet alanlarının birinde veya "tohumculukla ilgili diğer konularla işgal eden" ifadesine dayanarak kendi tarif ettikleri yeni bir faaliyet alanına ilişkin olarak yedi gerçek veya tüzel kişinin Bakanlığa başvurusu ile kurulacaktır. Görülmektedir ki alt birliklerin kuruluşu kanunla değil, yedi gerçek veya tüzel kişinin başvurusu ve Bakanlığın onayı ile gerçekleşmektedir. Bu düzenleme Anayasa 135. maddedeki "kanunla kurulma" şartına açıkça aykırıdır.

III- Maddenin 1. fıkrasında alt birliklerin "bitki ıslahçıları, tohum sanayicileri ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri ve tohumculukla ilgili diğer konularla işgal eden en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından" kurulacağı belirtilmiştir. Bu halde alt birliklerin kurucusu olan kişilerin bu faaliyet alanlarında bir meslek yapması şartı dahi aranmamıştır. Burada tarif edilen yukarıda da belirtildiği üzere bir meslek değil bir sektör olduğu için kurucu kişinin bu alanda meslek yürüttüğüne dair bilgi örneğin bir diplomayla kanıtlanamayacağından yalnızca beyana dayanacaktır. Kişi örneğin fide üreticisi olduğunu söyleyerek bu alanda bir 'meslek örgütü' kurucusu sıfatı kazanabilecek ve yine bu sıfatla kanunun 15. maddesine dayanarak ceza kesebilecektir. Bu durumda anayasanın 135. maddesinin lafzına ve ruhuna aykırı olacaktır.

IV- Maddenin 4. fıkrasında yer alan "Aynı konuda faaliyet gösteren birden fazla alt birlik kurulamaz." hükmü aynı alanda faaliyet gösteren birden çok alt birliğin kurulması engellenmiştir.

Anayasanın 135. maddesi kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının kanunla kurulacağını belirtmiştir. Bu yolla anayasa soyut bir tüzel kişilik tasarlayarak kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının kurucularını değil bu kuruluşun tüzel kişiliğini önceleven soyut, genel, kişilik dışı bir hukuki kurum yaratılmasına imkan tanımıştır.

Ancak Kanununun 16. maddesinin 2.fıkrasında yer alan "Tüzükte ve kurucuların hukukî durumlarında mevzuata aykırılık ve noksanlık yoksa, alt birliğin kuruluşu Bakanlıkça onaylanır" ifadesi ile alt birliklerin kurucusu olacak en az yedi kişinin niteliğinin o faaliyet alanındaki tek meslek örgütünü oluşturacak tüzel kişiliğin yaratılmasında kıstas alınacağı belirtilmiştir. Bu durumun yaratacağı sonucu bir örnekle açıklamak gerekirse; fidan üreticiliği konusunda "en hızlı" davranan ve yalnızca bildirimine dayanarak fidan üreticiliği

konusuyla işgal ettiği belirten yedi kişinin hazırladığı tüzüğün Bakanlıkça kabulü ve yine Kanunda belirtildiği üzere yerel bir gazetede ilanı ile bu alanda 'tek' olacak kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu kurulmuş olacaktır. Bu halde belirtilen alanda faaliyet gösteren ve sekizinci kişi olması dışında bu yedi kişiden hiçbir nitelik farkı olmayan yada bu yedi kişiden çok daha geniş kapsamlı düzenlemeye sahip tüzüğü hazırlayabilecek nitelikte ve bu alanda kamu yararını sağlayacak faaliyetlerde bulunabilecek nitelikteki yedi küçük üreticinin oluşturduğu bir grup "ilk" olma vasfını "kaçırılmış" olduğundan kurulan ilk alt birliğe yalnızca üye olmak zorunda kalacaklardır. Varılan bu noktanın da gerek belirtilen faaliyet alanındaki meslek kuruluşu mensupları için gerekse en geniş anlamda kamunun yararını gözetmesi beklenen kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşunun kuruluş gayesi ile bağdaşabilir bir durum olmadığı açıktır. Bu durum anayasada da güvence altına alınan hukuk devleti ilkesine ve eşitlik ilkesine aykırı olacaktır. Ayrıca meslek örgütü için yaratılan kuruculuk vasfının alt birlik tüzüğünü "ilk hazırlamak ve sunmak" gibi gayri hukuki bir şarta bağlanması hukuki belirlenebilirlik ilkesine ve Anayasanın 135. maddesine aykırılık teşkil eder.

IV- Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları'nın kurulmasına imkan veren Anayasa'nın 135. maddesi'nde bu kuruluşların amaçları yönünden, "Meslek mensuplarının ortak ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetleri kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek disiplini ve ahlakını korumak" şeklinde sınırlandırılmışlardır. Bu halde meslek kuruluşları ancak bu maksatlarla kurulabilirler.

Tohumculuk yasası ile, bu yasa ile düzenlenen kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu vasfındaki, Türkiye Tohumcular Birliğine ve diğer alt birliklerine, özel tüzel kişilerin üye olması imkanı tanımaktadır. Büyük şirketler, küçük üreticilerin ve bağımsız çalışan çiftçilerin de üye olmak zorunda olduğu bu kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına üye olabileceklerdir. Bu durum, bu şirketlerin meslek kuruluşunun politikalarının belirlenmesinde etkili olacakları anlamına da gelmektedir.

Şirketler bilindiği üzere çıkar örgütleridir. Şirketlerin temel amaçları üyelerinin maddi olarak kar etmesini sağlamak ve üyelerin karlarını maksimize etmektir. Temel gayeleri kar etmek ve karlarını arttırmak olan şirketlerin kamu kurumu niteliğindeki bu kuruluşların içerisinde yer alması tohumculuk sektöründe çalışan ve tekel güçleri oldukça fazla olan bu şirketlerin çıkarlarının gereklerini yerine getirmek için kamu gücüyle donatılmış bir kuruma sahip olmaları anlamına gelecektir. Böylece şirketler kendi çıkarlarının gereklerini bu kuruluşlar aracılığı ile hayata geçireceklerdir. Bu şekilde şirketler kar amaçları doğrultusunda, kuruluşa tanınmış olan kamu gücü kullanımını gerektiren yetkileri kullanmış olacaklardır.

Bu halde büyük tohumculuk şirketlerinin de yer aldığı bu birlik ve alt birlikler mesleğin genel menfaatlere, kamu yararına uygun olarak yürütülmesini sağlayan örgütlenmeler değil aksine tekel durumundaki şirketlerin çıkarlarının hayata geçirilmesi doğrultusunda faaliyet gösterebilecekleri bir kurumsal yapı oluşturacaklardır. Kanunla amaçlanan, kamu yararı doğrultusunda bir kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu kurmak değil kartellere kamu niteliğinde meslek kuruluşu unvanı bahşetmek olacaktır.

ANAYASAYA AYKIRILIK NEDENLERİ

Böylesi bir yapılanmanın Anayasa'nın 2. maddesinde bahsedilen Cumhuriyet'in temel niteliklerinden olan demokratik devlet ve sosyal devlet ilkesine aykırı olduğu aşikardır. Bu durumun sosyal devlet ilkesi ile bağdaşması mümkün olmadığı gibi, Anayasa'nın 2. maddesinde bahsedilen "millî dayanışma ve adalet anlayışı" ile bağdaşması da mümkün değildir.

Aynı zamanda şirketler ile küçük üreticileri aynı kuruluşa üye olmak ve aynı kuruluşun "kamu gücü kullanımı gerektiren" yaptırımlarına maruz bırakmak sonucunu doğuracak olan bu kanun, "sosyal devlet ilkesinin" hayata geçirilmesi önünde bir engel teşkil edeceği gibi şirketlerin tekelci faaliyetlerine olanak sağlayacağı ortadadır.

Bu maddeler ile "kamu kurumu niteliğinde meslek üst kuruluşu" olarak Türkiye Tohumcular Birliği ve bitki ıslahçıları, tohum sanayicileri ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri vb gibi çeşitli alt birlikler kurulmaktadır.

Bunlardan biri "tohum dağıtıcıları birliği"dir, tohum bayileri, yani, tüccarlardır. Tüccarlar bir alt birlik oluşturacaktır. Bir diğeri, "tohum sanayicileri birliği"dir. Oysa, Türkiye'de zaten tüccarların, sanayicilerin, ticaret odası, sanayi odası vardır.

Süs bitkisi yetiştiricileri birliği, fidan yetiştiricileri birliği, fide yetiştiricileri birliği kurulacaktır.

Ayrıca, tohum kullanıcıları birliği, yani üretici bir birlik oluşturacaktır ve bunlar kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olacaktır.

Tohum kullanıcıları çiftçiler, süs bitkisi yetiştiricileri de çiftçilerdir, bunların ziraat odaları vardır.

Ayrıca, çiftçilerin ekonomik örgütü olarak kooperatifler vardır.

38'inci maddeye göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'ndaki kooperatiflere sağlanan harçlar ve vergilerden bu birlikler muafır. Yasada kurulan birliklerin meslek örgütü mü, yoksa ekonomik örgütler mi olduğu bile belirsizdir.

Türkiye'de, üretici birliği olarak Ziraat Odaları Birliği vardır, mesleki örgüt olarak Ziraat Mühendisleri Odası vardır.

Tüm bunların dışında yasa ile Anayasa'nın 135. maddesi kapsamında yeni kamu tüzel kişilikleri oluşturmanın amacı, bu kapsama girmeyen özel tüzel kişiliklere, kamu tüzel kişiliği kazandırmaktır. Bu da Anayasa'nın 135. maddesine aykırıdır.

Yasa ile kurulan sistemde üretim yapanın aynı zamanda denetleyici sıfatını kazandığı görülmektedir. Hukukun temel ilkesi gereği, bir kişi hem savcı, hem yargıç olamaz. Tarımsal üretim ve bu üretimin her aşamasındaki denetimin, bağımsız iki ayrı yapı olması gerekir. Üretici ile denetleyicinin aynı kişi olabileceğini kabul etmek hukuken mümkün değildir.

Ayrıca yetki devredilen tüzel kişilikler, tohumlukların kalite güvencesinin sağlanması için bir sistem oluşturmak, tohumluk üretim sözleşmeleri düzenlemek gibi yetkilerle donatılarak denetleyeceği üretim aşamasının şartlarını kendisi belirleyecektir. Bir kimsenin hem kendi koyduğu kuralları denetleyerek, bu düzenlemelerin yanlışlıklarını ortaya koyması hem de sonuçlarını yaptırıma bağlaması düşünülemez.

Yetkinin devredildiği özel hukuk kişinin, kendi çalıştığı alan-

da ve kendisi gibi başka özel hukuk tüzel kişilerini denetleme yetkisi kazanması, Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine aykırıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun Mülkiyet Hakkının İçeriği başlıklı 683. maddesi, bir şeye malik olan kimsenin hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahip olduğunu düzenlemektedir.

Anayasa'nın "Mülkiyet Hakkı" başlıklı 35 inci maddesi de, özel mülkiyetten doğacak hakların, ancak kamu yararının gerekleri doğrultusunda kanunla sınırlandırılabilceğini ifade etmektedir. Temel haklardan olan mülkiyet hakkına getirilecek sınırlamaların da Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen demokratik toplum düzeninin gereklerine, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılmayacağı ölçütüne uygun yapılması gerekir. Toplum yararına aykırı kullanılmayan mülkiyet hakkı devlet güvencesindedir. Devlet, yetki devri ile bu güvenceye aykırı davranmak serbestliği imkânını getirirse kamu düzeninin onarılamaz derecede bozulacağı çok açıktır.

Anayasa'nın devletin yükümlülükleri kapsamında saydığı, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak görevi, sosyal devlet olmanın da başlıca gereklerindedir. Devletin, yetki devri ile temel hak ve özgürlüklerden olan ve anayasal güvence altındaki mülkiyet hakkının hukuka uygun olarak kullanılması ve bu hakkın kullanılmasının önündeki engelleri kaldırmak görevini yerine getirmekten kaçınması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğuna ilişkin Anayasa'nın 2. maddesi hükmüne aykırı düşer.

SONUÇ VE İSTEM:

Yukarıda açıklanan Anayasa'ya aykırılık nedenleri ile 5553 sayılı Yasa'nın;

1 - 4. maddesinin 3. ve 4. fıkraları, 5. maddesinin 2. fıkrası, 6. maddesinin 3. fıkrası, 8. maddesinin 1. fıkrası, 9. maddesinin 2. fıkrası, 15. maddenin 4. fıkrası ve geçici 1. maddenin 4. fıkrasının, Anayasa'nın 115, 8, 6 ve 11. maddelerine aykırılıktan,

2 - 15. maddesinin, Anayasa'nın 2, 6, 8. ve 11. maddelerine aykırılıktan,

3 - 16 (dahil) - 39 (dahil) maddeler arasındaki 5. bölümünün 16. ve 26. maddelerinin Anayasa'nın 135 ve 2. maddelerine aykırılıktan, bu maddelerin iptali bu bölümdeki diğer maddelerin uygulanması olanaksız kılacağından diğer maddelerin 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca iptaline,

4 - Tümüünün Anayasa'nın 2. ve 87. maddelerine aykırılıktan iptaline karar verilmesini ve yukarıda belirtilen maddeler ve tümü hakkında yürürlüğün durdurulması kararı verilmesini saygılarımızla dileriz.

KONU II: TOHUM DOSYASI

BAŞLIK IV: CUMHURİYET DÖNEMİNDE TOHUM ISLAHI

TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ

Dr.Arif Turhan ATAY

Türkiye' de ilk araştırmalar 13 Aralık 1925' de İslah-ı Buzr (Büzür) adı ile kurulan Eskişehir Tohum İslah İstasyonunda başladı. Başlangıçta sadece ıslah dalında yapılan çalışmalara, 1929' da aynı kuruluşun içinde oluşturulan Kuru Ziraat Deneme İstasyonu (Dry Farming) ile yetiştirme tekniği dalında yapılan çalışmalarda eklendi. Daha sonraki yıllarda da patoloji konusu diğer iki disiplin yanında yer aldı. 1951 yılında iki istasyon Eskişehir İslah ve Deneme İstasyonu adı altında birleştirilerek tek kuruluş halinde aynı çalışmalara devam etti. 1969 yılına kadar bu isimle araştırmalarına devam eden kuruluş, bu tarihte Eskişehir Zirai Araştırma Enstitüsü adını aldı. 1986 yılında önce Baklagil, daha sonra Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü adını alan kuruluş 24 Ekim 1996 yılında yeni kampüsün açılışı ile birlikte Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsüne dönüştürüldü.

Türkiye' nin ilk araştırma kuruluşunda üzerinde çalışılan ilk bitki buğdaydır. Yarım yüzyılı aşan buğday araştırmaları başlangıçtan günümüze kadar gerek araştırma felsefesi ve gerekse uygulama yönünden oldukça büyük değişimler göstermektedir. Yeni bilgilerin ortaya çıkması, yönetim değişiklikleri uygulamaya giren yeni tarım teknikleri ile araştırma imkan ve organizasyonlardaki gelişmeler bu değişiklikleri hazırlamıştır. Bu yüzden, yapılan çalışmaların üç dönem halinde incelenmesi gerekir.

Yapılan araştırmaları anlatmadan önce, başlangıç yıllarında bölgenin genel zirai durumunun ortaya konulması faydalı olacaktır. Bu yolla, yapılan çalışmalar sayesinde nereden nereye varıldığı daha iyi görülecek ve araştırmaların değeri daha iyi anlaşılacaktır.

GENEL ZİRAİ DURUM

1920' lerin Türkiye' sinde yapılan tarım geleneksel alışkanlıkların uygulandığı bir sistemdir. Bilgi, teknik ve alet-ekipman noksanlığı verimin çok düşük seviyede kalmasına sebep oluyordu.

Bu yıllarda bölgede ekmeklik ve makarnalık buğdayların üretimi yapılmakta, ekmeklik olarak "ak buğdaylar" (topbaş), makarnalık olarak "sarı buğdaylar" ekilmektedir. Çeşit ve tohum kavramı gerçek anlamıyla bilinmemekte, çiftçi tarlasında kaldırdığı buğdayı tekrar ekmektedir. Ekilen tohumluklar tam anlamıyla popülasyon halindedir.

Ekim zamanı sonbahar yağışlarına bağlı olarak yapılmakta olup tava ekim alışkanlık halindedir. Bu yüzden bazı yıllar ekim çok geçmekte, bazen Ocak ve Şubat aylarına kadar kaymakta, buda büyük ölçüde verim kaybına sebep olmaktadır. Eki elle serpmeye suretiyle yapılmakta, mibzer henüz bilinmemektedir.

Nadalarda toprak işleme kara sabanla yapılmakta, çeki gücü olarak hayvanlardan istifade edilmektedir. Bu durum, toprak işleminin çok gecikmesine, sürüm işleminin yetersiz kalmasına, dolayısıyla nadasın asıl amacından uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Toprak işleme zamanı, derinliği ve aletleriyle ilgili bilgilerde mevcut değildir.

Gübre kullanılmamakta, hastalıklara, zararlılara ve yabancı otlara karşı mücadele gerek ilaçların bilinmemesine ve gerekse bunların yetersiz oluşu yüzünden yapılamamaktadır.

Bu dönem buğday tarımı, genel hatları ile "Ektim bayıra mevlam kayura" felsefesi ile tam anlamıyla bağdaşmaktadır.

Bilgide ve uygulamadaki bu noksanlıklar, yetiştirilen çeşidin seçimine ve dolayısıyla verim üzerine etkili olmaktadır. Ekimin oldukça geç yapılması makarnalık buğdaylara ekmeklik karşısında bir avantaj sağlamaktaydı. Bu yıllarda mibzerin uygulamaya konulmasıyla birlikte avantaj ekmeklik buğdaylara geçti. Mibzerle birlikte tav beklemeden kuruya ekim sağlanınca ekim zamanı öne alınmış ve tohumun çimlenerek kısa girmesi sağlanmış oldu. Bu uygulama sonunda ise makarnalık buğdaylar üzerinde kış soğukları etkili oldu. Eski sistemde ekim yağışlardan sonra yapıldığı için tohumun çimlenmesi genellikle ilkbaharda olmakta, kış zararından kurtulmuş olan makarnalık ilkbaharda daha hızlı gelişmelerinden ekmekliklere göre daha erken oluma girmekte ve haziran sonunda başlayan sıcak ve kurak iklimin etkisinden kurtuluyorlardı. Ekmeklikler ise geç kaldıklarından dane doldurmada sıkıntı çekiyorlardı. Erken ekim sebebiyle önem kazanan ekmeklik buğdaylar için yinede bazı mahzurlar söz konusuydu. Çimlenmenin öne alınması, alternatif tabiatta olan akbuğdayların ilkbahar yağışlarından bilhassa erken Mayıs yağışlarından tam anlamıyla istifade edemedenden yerden kurtulmasına sebep oluyor, bu da verimi önemli ölçüde düşürüyordu.

Enstitü kurulduğu yıllarda, yukarıda kısaca özetlenen genel durum sebebiyle öncelikle bölgenin çeşit ihtiyacını karşılamaya yöneldi. Çalışmalarında : " mibzerle kuruya ekilip kıştan evvel çimlendiği halde kıştan zarar görmeyen sert buğday, ilkbaharda mayıs yağışlarından tam istifade edecek şekilde yavaş gelişen fakat bambul tehlikesinden evvel danelerini dolduran ekmeklik buğday elde etmeyi" hedef aldı.

Bu sırada bulguları Kuru Tarım uygulamaları için son derece önemli olan Dry Farming Deneme İstasyonu da 1929 yılında aynı mekanda kuruldu ve çalışmalarına başladı. Bu kurumda A. Numan KIRAÇ tarafından yürütülen ve türünün en uzun süreli araştırmaları olan, bugün pek çok ülkeye model olarak sunulan, uluslararası kuruluşlarca "Türk mucizesi" olarak takdim edilen buğday üretiminde kaydedilen gelişmelerin temeli olan toprak işleme ve ot kontrolü denemelerinin sonunda ortaya çıkan "Kuru tarım sistemi" yapılan ıslah çalışmalarını çok kuvvetli etkilemiş, bu etki ile bulunan daha güçlü çeşitler bu tarım sisteminin daha sağlıklı uygulanmasını sağlamıştır. Potansiyel verime ulaşmada etkin rol oynayan bu altyapı bilgilerini çeşit ıslah çalışmalarına geçmeden evvel çok özet olarak açıklamak faydalı olacaktır. Bu temel sistem üzerinde yürütülen çeşit ıslahı, gübre, ekim zamanı, ekim sıklığı gibi araştırmalardan etkili sonuçlar almak mümkün olmuştur. Günümüzde yaygın ve rutin olarak uygulanır hale gelmiş olan bu sistem 1930-50 yılları arasında kesintisiz 20 yıl A. Numan KIRAÇ tarafından farklı çiftçi uygulamalarının sistematik olarak karşılaştırılması ve bunların başarılı olanlarının metodik olarak bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.

TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ

BUĞDAY ISLAHI TARİHİ

Eskişehir Zirai Araştırma Enstitüsünde buğday Islahı ile ilgili çalışmalar, enstitünün kuruluş tarihi olan 13 Eylül 1925'de başlamıştır. Türkiye'nin en eski araştırma kuruluşu olan, o zamanki adı ile Islah-ı Büzüür yani Tohum Islah İstasyonu kuruluş tarihini takiben elinde bulunan veya çevre ve bölgeden topladığı köy çeşitleri üzerinde seleksiyon ve adaptasyon çalışmalarına başlayarak öncelikle bölgenin ekmeklik ve makarnalık çeşit ihtiyacını karşılamaya yönelmiştir.

Kuruluş yıllarında bölgede ekmeklik olarak Ak buğdaylar, makarnalık olarak Sarı buğdayların ekimi yapılmakta olup çiftçinin geleneksel alışkanlığı sonucu ekim geç yapılmaktaydı. Bu geç ekim nedeniyle makarnalık buğdaylar ekmeklik buğdaylara nazaran avantajlı durumdaydı. Mibzerin bu yıllarda kullanılmaya başlamasıyla tav beklenmeden kuruya ekim mümkün olunca makarnalık lehine olan denge ekmeklik lehine bozulmuş oldu. Çünkü kışa çimlenerek giren makarnalık buğdaylar kış soğuklarından zarar görmekteydiler. Eski sistemde ise geç ekim nedeniyle tohum ilkbaharda çimlenmekte, makarnalıklar ekmekliklere nisbetle daha hızlı gelişerek daha avantajlı olmaktadır. Erken ekim nedeniyle önem kazanan ekmeklik buğdaylar için yinede bazı mahzurlar söz konusuydu. Çimlenmenin öne alınması, ilkbahar yağışlarından bilhassa erken Mayıs yağışlarından istifade edemeden bitkilerin yerden kurtulmasına sebep oluyor buda verimi düşürüyordu.

Makarnalıklar ve ekmeklikler için müşahede edilen bu mahzurlar sonunda kuruluşun temel ıslah felsefesi şöyle oluşturuldu : " Mibzerle kuruya ekilip kıştan evvel çimlendiği halde kışa mukavemet eden bir sert buğday elde etmek ve ilk yazın Mayıs yağmurlarından tam istifade edecek derecede yavaş gelişen fakat bambul tehlikesinden evvel danelerini dolduran bir yumuşak buğday elde etmek" (1).

Bu temel görüş belirlendikten sonra çevre ve ülkeden toplanan çok sayıda köylü çeşidi dikkatli bir inceleme ve saflaştırmaya tabii tutuldu. 1925 yılından itibaren Türkiye'nin ve iklimi Türkiye ye benzeyen diğer ülkelerden toplanan ve getirilen çeşitlerin incelenmesi sonucu ancak yerli çeşitlerin Orta Anadolu'da yetişebildikleri, 1928-29 senesi verim denemeleri sonuçları alındıktan sonrada Eskişehir-Konya-Sivas üçgeni içinden gelen çeşitlerin daha iyi sonuç verdikleri anlaşıldı.

Üzerinde çalışılan çeşitlerden çok sayıda saf hat elde edilerek bunların adaptasyon yetenekleri ölçüldü ve bölge için kışa oldukça mukavim sarı buğday 710 makarnalık çeşidi elde edildi. İlkbaharda; başlangıçta yavaş, sonradan hızlı gelişen yumuşak buğday çeşidi Ak702 bulundu. 1931 yılında bulunan bu çeşit Eskişehir civarında yetiştirilen ak buğdaylardan elde edilen iki saf hattın karışımıyla meydana gelen suni popülasyondur. Uzun yıllar sürmeye çok mukavim bir çeşit olarak ilaçlanmadan ekilmiş, daha sonra ırk değişimi nedeniyle bu özelliği kaybolmuştur.

Bu iki çeşidin yanından bazı çeşitlerde dikkati çekmelerine rağmen iyi vasıflar yanında kötü vasıfları taşıyamaktaydı. Bu hususu göz önüne alan kuruluş, seleksiyon ıslahı yanında kombinasyon ıslahında gerekli olduğuna karar vererek ilk

melezleme yapılmıştır. Melezleme çalışmaları ikinci dünya savaşının başlangıcına kadar devam etmiştir.

İlk çeşit olan Ak 702'nin bulunmasından sonra gerek seleksiyon ve gerekse kombinasyon ıslahı çalışmaları devam etmiş ve Ak702 'den daha üstün Sertak52 çeşidi 1936 yılında elde edilmiştir. Bu çeşit; 1925 yılında Kayseri civarında Yumala köyü ve Kelkit vadisinde Karahisar köyü tarlalarından seçilmiş olan 1721 ve 1731 nolu iki saf hattın çeşit şeklinde karıştırılmasından elde edilmiştir. Başlangıçta sarı pasa, sürme ve rastığa dayanıklıdır.

1939 yılında ise Türkiye buğday tarımı için büyük önemi olan Yayla305 bulunmuştur. Bu çeşit Doğu Anadolu buğdayları içinden seçilen 1705.505 ve 517 nolu hatların karıştırılmasından elde edilmiş bir kompozit çeşittir. Soğuğa karşı yüksek mukavemeti olan Orta Anadolu yaylalarında ve Doğu Anadolu'da buğday tarımının gelişmesini teşvik etmiş bir çeşit olmasının yanında sürmeye karşı olan mukavemeti ayrı bir önem taşımaktadır.

Ekmeklik buğday ıslahında kaydedilen gelişmeler makarnalıklar konusunda tekrarlanamamıştır. Sarı buğday 710 ortaya çıkarılmış olmasına rağmen 1931-32 senesinde "Tohumuna tohum bile katamaması" şeklinde ifade edilen verimdeki büyük düşüş, başka bir çeşidinde bulunamaması yüzünden ekmeklik buğdaylardaki mesaiyi dağıtmamak için bu konudaki çalışmaların bir süre için yavaşlatılmasına sebep olmuştur.

1929-30 yılında başlatılan melezleme ıslahı çalışmalarının ilk başarılı sonucu 1944 yılında Melez13 isimli çeşidin ortaya çıkarılmasıyla alındı. Melez13 yüksek verimi ile tarımda bir hamle yapması, melezleme ile elde edilen ilk çeşit olması yanında uygulamaya konuluş şekliyle de üzerinde önemle durulması gereken bir çeşittir.

İlk yapılan melezlerden iki tanesi, Mentana X Kızıldil706 ile Mentana X Akdil707 çeşitleri arasındadır. 1935-36 yılında bu iki melezden F6 kademesinde birinciden 12, ikinciden 11 bitki seçilerek verim kontrollerinden geçirildi. 1938-39 yılında, Mentana X Kızıldil706 melezinden seçilen 15,22 ve 25 nolu hatlar ile Mentana X Akdil707 melezinden seçilen 36 ve 42 nolu hatlar beğenildi. Bu beş hat 1939-40 yılından itibaren standart çeşit Sertak52 ile birlikte verim denemelerine alındı. Bu denemelere 22 nolu hattın dışında kalan dört hattın karışımında bir çeşit gibi alındı. Yapılan denemelerin sonuçları tabloda verilmektedir (kg/da).

	Mentana X	Kızıldil706	Mentana X	Akdil707	Dörtlü Karışım
Yıllar	15	25	36	42	
1939-40	100.9	95.2	98.4	97.2	114.7
1940-41	120.2	122.2	105.4	109.6	110.7
1941-42	54.4	62.9	84.2	70.9	96.4
1942-43	128.1	100.6	105.5	111.1	136.9

Tablo incelendiğinde görüleceği gibi 4 hattın karışımı, bu hatların tek tek verimlerinde daha üstün durumdadır. İki ayrı melezden seçilen 5 tek bitki döllerinin o yıllarda standart Sertak52'ye göre nisbi verimleri yine tabloda verilmektedir. Sonuçlar 4 yıllık ortalamadır.

TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ

Standart (100)	HATLAR				
Sertak 52	15	22	25	36	42
100	120.16	115.56	122.2	105.37	109.59

Bu tabloda görüldüğü gibi 5 hattın ortalama verimleri standart çeşitten önemli derecede üstündür. Karışımın verimi ise hatlardan yüksektir. Bu farklılıktan istifade edilerek ik ayrı melezden gelen beş hattın eşit miktarda karıştırılarak Melez13 adı altında yeni bir çeşit meydana getirildi. 1944 yılında gerçekleştirilen bu işlemde gaye: O yıllarda uygulanmakta olan tarım sistemi içinde, değişik toprak ve değişik yıllardaki farklı iklim şartlarından etkilenmeden istikrarlı bir verim elde etmektir.

Çeşidin elde edilmesi için geçen yaklaşık 10 yıllık seleksiyon devresinde iki önemli karakter üzerinde duruldu. Bunlar sırasıyla kapalı kavuz-sert başak ve gevşek kavuz- yumuşak başak tipleridir. Bu seçimde; hasat ve harman işlerinin biçerdöğer veya döğen ile yapılmasında sağlayacağı faydalar dikkate alınarak yapıldı. Seleksiyon sırasında dikkate alınan bir başka özellikte seçilen bütün bitkilerin kahverengi kavuzlu ve kılçıksız olmalarıdır. Bununla da, kılçıksız ve kahverengi başağın bütün tarlayı doldurarak göze hoş gelmesi suretiyle çiftçi üzerinde yaratacağı psikolojik etkiden faydalanma yoluna gidildi.

Multiline tipinde ilk uygulamalardan birisi olan Melez13 popülasyonu, kıraç ve taban yerlere, kurak ve yağışlı yıllara, soğuk ve ılıman kışlara, erken veya geç kesilen ilkbahar yağışlarına uyabilen iklimatik ve edatif ekotipleri bünyesinde bulundurmaktadır. Morfolojik olarak bu tipleri ayırmak zordur. Sadece kavuz tüylülüğü yönünden iki basit gruba ayrılabilir.

Kuruluş II. Dünya Savaşı nedeniyle birkaç çalışma dışında diğer bütün çalışmaları belirli bir süre ertelemek zorunda kalmış ve araştırmaların yerini üretme faaliyetleri almıştır. 1946 yılından itibaren araştırma işleri yeniden hızlanmış bu arada sonuç alınmamasına rağmen ıslah yönünden önemli bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bunlardan birisi çok yıllık buğday elde edilmesi ile ilgili çalışmalardır. Buğdayın çok yıllık ayrık ve çavdar gibi uzak akrabalarıyla yapılacak melezlerinden çok yıllık bir buğdayın elde edilebileceği düşünülmüş ve bu amaçla çavdar da bulunan rastık, sirmе , soğuğa ve kurağa mukavemetin buğdaya aktarılmasıydı. Bu programa alınan ve üzerinde çalışılan melezler aşağıda verilmektedir.

Sertak52 - Ak702 X S.montanum

Melez13 - Sertak52 X S.anatolicum

Melez13 - Sertak52 X S.anatolicum - Sertak52

Melez13 - Sertak52 X S.anatolicum - Melez13

Sertak52 - Ak702 X S.anatolicum

Yapılan bu melezlemelerin seleksiyonunda pedigrî ve bulk metodu kullanılmış, çok yıllık ve tek yıllık tiplerin seçimi ayrı ayrı yürütülmüştür. Takip edilen açılmalarda çok yıllık tipler yakalanamamış, açılmalar ekmeçlik ve makarnalık yönünde olmuştur. Makarnalık tiplerin ortaya çıkması, çavdarda bulunan R genomlarının buğday D genomu nu redüksiyona uğrattığı, bu nedenle A ve B genomlarını ihtiva eden makarnalık

tiplerin ortaya çıkmasına sebep olduğu şeklinde izah edilebilmiştir. Seçilen bitkilerden çok yıllık tiplerin bulunamamış olmasına karşılık, ikinci amaca yönelik tipler bulunabilmiş ve bunlar ÜBÇVD kademelerine kadar yükselmiştir. (P9 ve P10 dölleri)

1950 ve 1951 yıllarını kuruluş için değişik yönlerden bir dönüm noktası olarak kabul etmek gerekir. Gerek eleman gerekse araç-gereç sıkıntısı ve dünyada meydana gelen büyük olayların Türkiye'de yarattığı zorluklara rağmen araştırma işleri 25 yıl başarıyla devam ettirmiş, sıfırdan başlayarak kendinden beklenen görevleri belirli bir seviyeye getirmiştir.

Bu yıllar gerçekten idari, araştırma, tarım ve konulara bakış açıları yönünden bir dönüm noktası olmuştur.

22 sene aralıksız ıslah çalışmalarını yürütmüş ve yönetmiş olan, hizmetlerini bugün şükranla andığımız büyük araştırmacı, mütevazi insan rahmetli Emcet YEKTAY görevden ayrılmış, ayrıca 1931 yılında Tohum Islah İstasyonundan ayrılmış bir arazi üzerinde yetiştirme tekniği ve kültürel uygulamalar konusunda çalışmalar yapan Dry Farming İstasyonu, Tohum Islah İstasyonu ile birleştirilerek Tohum Islah ve Deneme İstasyonu adı altında çalışmalara başlamıştır.

1950-51 yılları, idarede meydana gelen değişiklik yanında Türkiye tarımında bazı değişikliklerin başladığı ve araştırma konularına daha değişik açılardan bakılmaya başlandığı yıllardır.

Başlangıç yıllarında çiftçilik hayvan gücü ile yapılmakta olup bunun neticesinde ekim, bakım, hasat ve harman işleri zamanında yapılamadığı gibi bu konularada ne gibi işlemlerin nasıl ve ne ile yapılacağına dair teknik bilgi ya hiç yoktu veya yeterli değildi. Makinalı tarım hemen hiç yok denecek kadar az, çeşit, tohum ve kimyevi gübre ise üzerinde durulmayan konulardı.

Bu yüzden kuruluş, başlangıçta çeşit ıslahına yönelirken bu faktörleri dikkate alarak öncelikle seleksiyon yoluyla çiftçinin daha iyi ürün almasını sağlayarak çeşitleri bulmaya yönelmiştir. Bu çeşitlerin tamamı, gübresiz, toprak hazırlığı iyi ve zamanında yapılmayan bir ziraat sisteminde en iyi mahsülü verebilen çeşitlerdir. Bir başka ifade ile kötü ziraat sistemine iyi adapte olmuş çeşitlerdir. Bunlar ; zayıf saplı, uzun boylu, kurağa mukavim, hastalıklara başlangıçta dayanıklı, sonraları hassas, değişik yıllarda oldukça sabit fakat düşük verim kapasitesine sahiptirler.

Islah yönünden ise, ilk kompozit ve multiline çeşitler olmaları, ayrıca taşıdıkları bazı iyi karakterler yönünden bugünkü ıslah programının demirbaş çeşitleri olmaları en önemli özellikleridir.

1950'lerde başlayan ve giderek artan makinalı ziraat 1931'den 1950'ye kadar süren nadaslarda toprak işleme zamanı, şekli, derinliği ve diğer yetiştirme tekniği ile ilgili araştırmalar sonuçlarının pratiğe intikal ettirilmesini kolaylaştırmış, kimyevi gübreler buğday tarımında kullanılmaya başlanmış, dolayısıyla toprak verimliliğinin artmasına sebep olmuştur. Daha önce bulunmuş olan çeşitler ise fakir şartlar için geliştirildiklerinden bu yeniliklere ya tamamen veya kısmen uyamamışlar, daha yüksek verim için hazırlanmış

TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ

yetişme ortamlarında uzun boylu ve zayıf saplı olduklarından yatmışlardır. Dolayısıyla da ileri tarım tekniğine uygun yeni çeşitlerin bulunması gereği ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmaların bir başka özelliğide çeşit bulmadan seleksiyon ıslahı ve introüksiyon kadar melezleme ıslahında önemli olduğu kararına varılmış, bu yöndeki çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu amaçla melezleme ıslahında kullanılmak için yerli ve yabancı pek çok çeşit FAO ve IRN kanalıyla kuruluşa getirilerek değişik yönlerden gerekli gözlemler yapılmış, doğrudan çeşit olabilecek olanlar verim denemelerine, belirlenmiş özelliklere sahip olanlar ise melezleme programlarına intikal ettirilmiştir.

Birinci dönemde çeşitlerde dane verimi kadar sap veriminin önemli olduğu düşünülmüş, bu dönemde ise dane verimi esas alınmıştır. Bundan başka 308 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile kompozit çeşitler yerine saf hatlardan oluşan çeşitlerin geliştirilmesi esas alınmıştır.

1931'de bulunan makarnalık çeşit Sarı710'un 1932'deki başarısızlığı sonucu uzun süre bırakılan bu alandaki araştırmalar yeniden başlanmış olup sağlam saplı, yatmayan, hastalıklara ve kışa mukavim makarnalık çeşit bulmak için gerek seleksiyon ve gerekse kombinasyon ıslahına yönelmiştir.

Başlangıç yıllarında sadece kıraç şartlar için yapılan ıslah çalışmalarına bu dönemde taban ve sulanır şartlarda ileve edilmiştir. Böylelikle bölge içindeki üç farklı yetişme ortamına gidebilecek çeşitlerin bulunması amaç olmuştur.

Çalışma konuları içine mukavemet ıslahında dahil edilmesi, bilhassa rastık ve sürme daha sonraları paslar için özel melezlemelerin yapılması bu dönemin bir başka özelliğidir.

1952 yılında başlayan ikinci dönem çalışmalarını başlatan aynı zamanda hem yönetici hemde araştırmacı olarak 20 yıla yakın Türk tarımına büyük hizmetleri geçen, kendine has bir ekol yaratan Rifat GEREK takip ettiği ıslah konularını şöyle tesbit etmiştir.

- 1- 1- 1- Kıraçta kışık olarak yetişen ekmeklik buğday
- 2- 2- 2-Kıraçta kışık olarak yetişen makarnalık buğday
- 3- 3- 3- Sulanır tarlalarda kışık olarak yetişen ekmeklik buğday
- 4- 4- 4- Sulanır tarlalarda yazlık olarak yetişen ekmeklik buğday
- 5-5- 5-Sulanır tarlalarda kışık olarak yetişen makarnalık buğday
- 6- 6- 6-Sulanır tarlalarda yazlık olarak yetişen makarnalık buğday

Bütün bu ıslah istikametlerinde yüksek verim, iyi kalite ve hastalıklara mukavemet gözünününde bulundurulmuş hususlardır.

1952 yılında yeni şartların yeni isteklerini karşılayabilmek amacıyla yeni bir düşünce ve bilgilerle çalışmaya başlayan kuruluş ilk başarılı ürünlerini 1964 yılında vermiştir. Bu yıl uzun yıllar Orta Anadolunun en verimli çeşitlerinden biri olarak bilinecek olan ekmeklik çeşit 4-11 ile bir makarnalık çeşit olan 195-1 çeşitleri tescil ettirilerek üretime intikal ettirilmiştir.

4-11 çeşidi, melezlemesi 1930'lara, üretime alınması 1940'lara dayanan ve bir multiline olan Melez13 populasyonu içinde seçilen 256 hattın birisidir. Kılçıksız, kahverengi başaklı, tüysüz kavuzlu, beyaz daneli ekmeklik bir buğday çeşidi olan 4-11, Orta anadolu'nun bilhassa taban topraklarına çok iyi adapte olmuştur.

Aynı yıl, uzun bir aradan sonra başlatılan makarnalık buğday çalışmalarının ilk olumlu sonucu alınmış ve 185-1 çeşidi tescil ettirilmiştir. 1952 yılında Burdur civarından gelen Fata buğdayı içinden seçilen bir hattın, 1961-63 yıllarında verim denemelerinde verdiği olumlu sonuçlar neticesi üretime alınmıştır. Böylelikle makarnalık buğday alanındaki bir boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

1966 yılı ise üç çeşidin birden tecil edildiği yıl olması bakımından önemlidir. 4-22, P8-6, P8-8 çeşitlerinin uygulamaya konulmasıyla kuruluşun Türk tarımına kazandırdığı buğday çeşitlerinin sayısı 9'a ulaşmıştır.

4-22 çeşidi de 4-11 gibi Melez13 populasyonundan seçilmiş kılçıksız, beyaz başaklı, tüysüz kavuzlu, beyaz daneli ve 4-11'den daha uzun boylu bir çeşit olup Orta Anadolu 'nun kışları daha az yağışları biraz fazla olan Geçit bölgeleri ve Trakya için tavsiye edilmiştir.

Aynı yıl tescil edilen diğer iki çeşit ise Ak702-Sertak X Yayla305- Melez 13 melezlemesinden elde edilmiştir. P8-6 kılçıklı, kahverengi başaklı, tüysüz kavuzlu ve beyaz daneli olup 70-80 cm boyunda oldukça sağlam saplıdır. Bu özelliği nedeniyle yapısı 400-500 mm civarında olan Geçit bölgelerine iyi adapte olmuştur.

Aynı kökenden gelen P8-8 ise kılçıksız, kahverengi başaklı, tüysüz kavuzlu, beyaz daneli, orta boylu ve sağlam saplı olup kışa dayanması orta ve orta erkenci bir tiptir. Geçit bölgelerine ve Trakya için tavsiye edilmiştir.

1967 yılı ise makarnalık buğdaylar için yeni gelişme yılı olmuş, Kunduru1149 çeşidi devreye girmiştir. Bu alanda büyük bir boşluğu dolduran, Orta Anadolu ve Batıgeçit bölgesindeki makarnalık ekim alanlarının yarısına yakın kısmında halen üretimi yapılan bu çeşit 1946 yılında Konya-Kadınhanı'nda bir Pazar yerinden alınan ve Bolvadin buğdayı diye bilinen köy çeşidi içinden seleksiyonla seçilmiş Orta Anadolu- Geçit Bölgeleri ile Trakya'da gösterdiği yüksek verim ve kışa dayanma özellikleri yönünden tescilli yapılmıştır. Bugün dahi kış mukavemeti en yüksek olan makarnalık çeşittir. Kılçıklı, Kahverengi başaklı, tüysüz kavuzlu, beyaz amber daneli olan bu çeşidin çok geniş bir adaptasyon kabiliyeti vardır.

1952 yılında programa alınmasına rağmen gerçek anlamda 1958 yılında uygulamaya konulabilen sulanabilir alanlar için çeşit geliştirme çalışmaları ilk başarılı örneğini 1967 yılında vermiştir. Bu çeşidin devreye girmesine kadar olan dönemde Alpu Ovasındaki sulama şebekesi içinde az bir alanda sulanır buğday tarımı yapılmakta ve Ankara 093/44 çeşidi üretilmekteydi. Dr Turhan ATAY'ın yaptığı başarılı çalışmalar sonunda, introüksiyon yoluyla 1955 yılında Yeşilköy Zirai araştırma enstitüsünden temin edilen İtalyan orijinli olan ve kayıtlarda mentana X Aegilops ovata E. Olarak bildirilen çeşit kıymetli hizmetleriyle kuruluş tarihinde mümtaz bir yeri olan rahmetli

TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ

Emcet YEKTAY adına izafeten Yektay406 adıyla tescil ettirilmiştir. Kılçıklı, kahverengi başak ve kırmızı daneli bir ekmeklik çeşit olan Yektay406 sulu alanlar için nisbeten uzun boylu bir çeşit olmasına rağmen sapının sağlamlığı ve yüksek verim potansiyeli nedeniyle bölgede hızla yayılmış, gerçek anlamda sulu alanlarda buğdayın sulanarak yetiştirilebileceğini ve dolayısıyla yüksek verim alınabileceğini ispat etmiştir. Ayrıca 220.000 dekarlık sulama şebekesindeki fiili sulanan alanda %10 olan buğday sulamasını bir iki yıl içinde %50'nin üstüne çıkarmış olmakla kalmamış her sene ekimin yapılabileceği bir dörtlü münavebenin doğmasına da sebep olmuştur. Sulanan alanlarda pancar-yazlık arpa-fasülye-buğday sistemi içinde yetiştirilmesi tavsiye edilen çeşit, aynı zaman yağışı bol ve kışı şiddetli geçen geçit bölgelerine de adapte olmuştur.

Çeşidin orijini Mentana X Aegilops ovata E. Olarak bildirilmiş olmasına rağmen daha sonra yapılan incelemeler sonunda bunun İtalyan San Marino çeşidinin bir seleksiyon veya onun kardeşlerinden biri olabileceği kanaatine varılmıştır.

1950'lerde başlayan, gelişerek ve genişleyerek devam eden ikinci dönem çalışmaları, Türkiye tarımında devrim yapan ve buğday ithal eden bir ülkeyi ihracatçı ülke durumuna getiren en büyük eserlerini 1970 yılında üretime intikal ettirdiği 3 büyük çeşidi ile zirveye ulaştırmıştır. Ortaya çıkarılan bu üç çeşit ile verim rekorları kırılmış, değişik yetiştirme ortamlarında verim güvenilirliği sağlanmış, kurağa, kışa, hastalıklara mukavemet ve kalitede arzu edilen seviye tutturulmuş, yüksek verim nedeniyle yatma problemi ortadan kaldırılmıştır. Yetiştirme ortamları sınırlandırılmış olmalarına rağmen gösterdikleri geniş adaptasyon yetenekleri nedeniyle Türkiye'nin sahil kuşağı hariç hemen her yerine uyabilmeleri nedeniyle üretim alanları hızlı gelişerek Türkiye ölçüsünde universal çeşit haline gelmişlerdir.

Bu çeşitlerden birincisi, Orta Anadolu'nun kır-bayır nisbeten fakir topraklarında çok iyi adapte olan, bu alanlardaki yüksek verimi ve kurağa olan mukavemeti nedeniyle daha önce bu tip topraklarda üretimi yapılan 111/33 ve Sertak52 çeşitlerinin yerini alan Kırac66 çeşididir. Yıllık ortalama yağışı 300 mm2nin altında olan yerlerde yüksek verimi ile dikkati çeken çeşit Yayla305 X floransa melezinden elde edilmiş ve 1970 yılında, toprak işleme ve yetiştirme tekniği konularında 1931-50 yılları arasında çok kıymetli araştırmalar yapan Dry Farming İstasyonu Müdürü ve araştırmaların yürütücüsü rahmetli A.Numan KIRAÇ adına izafeten, yetiştirileceği yerlerde dikkate alınarak Kırac66 adıyla tescil ettirilmiştir. Kılçıklı, beyaz kavuzlu, beyaz daneli olan çeşidin ekmeklik kalitesi oldukça iyidir. Protein nisbeti ve protein içindeki lisin oranı dünyada en yüksek olan çeşitlerden birisi olup, kalite ıslahına önem veren pek çok ülke tarafından genitör olarak kullanılmaktadır. Halen AK702, 111/33 ve Sertak52 gibi kurağa çok mukavim olan topbaş buğdayların üretildikleri alanın hemen tamamına yakın kısmında yetiştirilmeye başlanmıştır.

Aynı yıl yağışı 300-500 mm. Arasında olan yerler için 4-11 çeşidinin yerini almak üzere tescil ettirilen diğer çeşit ise Bolal2973 tür. Nebraska (USA) orijinli olan ve 1958 yılında IRN (International Rust Nursery) kanalıyla gelen çeşit Chenne X Konya - Mentana melezlemesinden elde edilmiştir.

Kılçıklı, Kahverengi başak ve kırmızı daneli olan çeşit Orta Anadolu'nun kuvvetli taban yerleri, yüksek yağışlı geçit bölgelerine çok iyi uyum sağlamıştır. Köse 220/39 ve 4-11 çeşitlerinin yerlerinin almak üzere uygulamaya alınan bu çeşit verim yönünden bunların çok üstünde olmasına karşılık kalite yönünden bu çeşitlerden zayıftır.

1970 yılında kuruluşumuz adına tescil ettirilen son çeşit ise Rusya orijinli Bezostaya-1 çeşididir. 1963 yılında FAO kanalıyla kuruluşumuza gelen çeşit sap sağlamlığı, kışa ve hastalıklara mukavemeti ve yüksek verimi ile dikkati çekmiştir. Çok geniş bir adaptasyon yeteneğine sahip olan çeşit kalite yönünden 220/30'dan sonra gelmektedir. Kışları soğuk hemen her yerde fazla yağışlı, su tutma kapasitesi yüksek taban alanlarda güvenilerek yetiştirilebilmektedir. Kurağa mukavemeti az olduğundan yer seçimi önemlidir. Yüksek gübre dozlarında yatmaması nedeniyle sulu alanlarda ki üretimi giderek artmaktadır. Kalite yönünden 220/39 ayarında olması, hastalıklara, bilhassa sarı pasa mukavemeti ve yüksek verimi, çeşidin uzun süre kuvvetli taban topraklarda tutunmasını sağlayacak önemli özelliklerindedir. Kırmızı sert dane yapısına sahip olan çeşidin mahzurlu yönleri kurağa mukavemetinin azlığı yanında son yıllarda görülmeye başlayan kök boğazı ve virüs hastalıklarına karşı olan hassasiyetidir.

Bu üç çeşidin üretime alınması sırasında çok değerli hizmetler yapmış olan Rifat GEREK görevden ayrılmış, yerine yine kuruluşta uzun yıllar hizmet yapmış olan Dr. Turhan ATAY[1] gelmiştir. Bu sırada ise yeni bir anlayış ile ülkesel projeler dönemi başlamıştır. Bu bağlamda CIMMYT ve Rockefeller Foundation desteğiyle genç araştırmacılar yurt dışı eğitimine gönderilmiştir. Önce yavaş daha sonra artan hızla yürütülen çalışmalar sonunda yeni çeşitler geliştirilmeye ve bu arada kuruluş hem isim hemde yönetici değiştirmeye devam etmiştir. Dr Turhan ATAY'ı, Naim DİNCER onu Nuri TAYŞI onu da Kemalettin HAKSEL takip etmiş, 1980'de Dr Fahri ALTAY nöbeti devralmıştır.

Bu gelişmeler olurken çeşit geliştirme işleri durmamış, iki önemli çeşidin tescili gerçekleştirilmiştir.

Bunlardan birisi sulu alanlar için geliştirilen Porsuk2800'dür. Kendisini 1970'lerde gösteren ve tescil edilmediği halde sulu alanlarda hızla yayılarak Yektay406'nın yerini alarak Türkiye verim rekorunu uzun süre elinde tutan çeşit, çeşit tescil işlerindeki gecikmeler yüzünden ancak 1976 yılında tescil edilebilmiştir. Sulu alanların istediği gibi kısa boylu, gübreye olan reaksiyonu çok iyi, kış mukavemeti yüksek olan çeşit, paslara çok hassastır. Kökboğazı hastalıklarına olan mukavemeti ve yüksek verimi nedeniyle tescil ettirilmiştir. USA menşeyli ve introüksiyon yoluyla gelen çeşidin pedigrisi aşağıdadır:

NID X Brevor - 1427-15 X Rio Rex . - 2 Burt

Diğer çeşit ise Orta Anadolu'ya damgasını vuran Gerek79'dur. Kuruluşta 1951-71 yılları arasında 20 yıl süreyle yöneticiliğinin yanında ıslahçı olarak çalışan Rifat GEREK adının yaşatılması gayesiyle bu isimle tescil ettirilen çeşit melezleme yoluyla elde edilmiştir. 1964 yılında Men Sib X Yayla305 - 4-14 çeşitlerinin melezlenmesinden elde edilmiş olup

TÜRK TOHUM ISLAHININ TARİHÇESİ

halen Orta Anadolu'nun en yüksek verim potansiyeline sahip yeni bir çeşiddir. Orta boylu, kahverengi başaklı, amber daneli çeşit yüksek verim kabiliyetine ve geniş adaptasyon gücüne sahiptir. Tarla koşullarında rastık ve virüs hastalıklarına, sarı ve kahverengi pasa karşı hassas kara pasa dayanıklıdır. Kurağa mukavemeti ise en belirgin özelliği olup sulu alanlar hariç her türlü toprak yapısına kolaylıkla uyum sağlamaktadır. Ortalama verim seviyesi 400 kg/da'nın üzerindedir.

Gerek79, kuru şartlar için yapılan ıslah çalışmalarında çıtayı çok yukarıya yükseltmiş, bu yüzden uzun süre yeni bir çeşidi öne çıkarmak mümkün olmamıştır. Sahip olduğu özellikler bu çeşidin çok geniş alanlara yayılmasına ve hatta yurt dışında dahi üretilmesine yol açmıştır. Bugün dahi bu çeşidi geçmek yerine buna alternatif çeşitler bulmak yoluna gidilmektedir.

Yine de bazı çeşitler öne çıkmış durumdadır. Bu çeşitler sırasıyla sulu alanlar için Atay85 [2] , sultan95, yıldız98, Harmankaya99 ile kuru alanlar için Kutluk94, Kırgız95, Süzen97, Ayın98 ve makarnalık Altıntaş95 çeşitleridir.

Kuruluşundan beri yapılan ıslah çalışmaları sonunda toplam 24 ekmeklik ve 3 makarnalık buğday ıslah edilmiş bunlardan 13 çeşit üretim programında yer almakta ve ülkemizde geniş alanlarda yetiştirilmektedirler. 1991 yılında yapılan ve 1997 yılında tekrarlanan bir araştırmaya göre Türkiye'deki kışık buğday ekim alanlarının %67'sinde, toplam ülke buğday ekim alanının %46 'sında bu enstitü tarafından ıslah edilen çeşitler ekilmektedir. Yine aynı çalışmalardan derlenen bilgilere göre yeni çeşitlerden eski çeşitlere göre ilave emek, hammadde ve sermaye girdisi olmaksızın elde edilen ürün artışı 4.2 milyon ton buğday olup bunun 1999 agustos ayı itibarıyla milli ekonomiye sağladığı parasal katkı 231 trilyon TL. olmaktadır. Bu arada değişik ülkelerden bazı çeşitlere yoğun talep gelmektedir. Gerek79 Pakistan'da tescil ettirilmiş, Atay85 Afganistan ve Orta Asya cumhuriyetlerine tohum olarak ihraç edilmiş. Sultan95 Tacikistan, Afganistan, Türkmenistan ve Gürcistan'dan istek gelmektedir.

(kaynak: <http://www.ataem.gov.tr/ataem/?pg=121&ft=22>)

16. Reaction Of Some Wheat Varieties To Known Races

[1]Dr. Arif Turhan ATAY - ÖZGEÇMİŞ

1926 Yılında Balıkesir ili Susurluk ilçesinde doğdu. 1948 Yılında Ankara Ziraat Fakültesini bitirdi. 1949 Yılında askerliğini Yedek Subay olarak yaptı. 1951-1969 Yılları arasında Eskişehir Tohum Islah ve Deneme İstasyonu'nda Teknik Personel, 1969-1971 de Konya Zirai Araştırma Enstitüsünde, 1971-1974 de Eskişehir Zirai Araştırma Enstitüsünde, 1974-1976 da Ege Bölge Zirai Araştırma Enstitüsünde, 1976-1978 de Ankara Tohumluk Kontrol ve Sertifikasyon Enstitüsünde, 1978-1980 de Menemen Tütüncülük Araştırma Eğitim Enstitüsünde Müdür olarak çalışmış, 1981 yılında tayin edildiği Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğünden kendi isteği ile Emekli olmuştur. 1959 yılında mısır Yetiştirme ve Islahı konusunda , 1970 yılında Paslara Dayanıklı Buğday Islahı konusunda ,Ankara Ziraat Fakültesi Bitki Yetiştirme ve Islahı Kürsüsünde İhtisas ve Doktora yaptı. 1956-1958 yılları arasında iki yıl süre ile İngiltere'de, 1961-1962 yılları arasında bir yıl süre ile Amerika Birleşik Devletlerinde bilgi ve tecrübesini arttırmak için bulunmuş, çeşitli kurs, toplantı ve seminerlere katılmak üzere Tarım Bakanlığı tarafından İran, Romanya, Lübnan, Mısır, Meksika ve Afganistan'a gönderilmiştir. 1969 yılına kadar Teknik Personel , bu süreden sonrada Müdür olarak görevlendirildiği İstasyon ve Enstitüler ,Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü ile Topraksu Genel Müdürlüğüne bağlı devlet kuruluşlarıydı. 1981 yılında emekli olan Dr.Arif Turhan Atay 26 Mayıs 1984 de aramızdan ayrıldı.

YAYINLARI

Mısır Islahında Kendilenmiş Döllerin Elde Edilmesi, 1955, Eskişehir Bölgesi Mısır Ziraatında Belli Başlı Esaslar, 1956, Belli Başlı Deneme Metodları (1) 1960, Belli Başlı Deneme Metodları (2) 1961, Belli Başlı Deneme Metodları (3) 1962, Belli Başlı Deneme Metodları (4) 1965, Belli Başlı Deneme Metodları (5) 1966, Recommended Organization For An Agricultural Research Administration 1962, Eskişehir'de Yaygın Bulunan Buğday Kara Pas Soyları (1) 1963, Kocide ve Leytosan'ın Buğday Danelerinde Meydana Getirdikleri Menfi Tesirler 1964, Buğday Tanelerinde Esmerleşme 1965, Yurdumuz Buğday Üretimi İle İlgili Gerçekler 1967, Rust Survey Scale For Stem, Leaf And Yellow Rust 1967, Verim Artışı ve Bizim Çeşitler 1968, Possibilities Of Increasing Wheat Production 1968, Reaction Of Some Wheat Varieties To Known Races 1968, Sulunur Güzlük Ekmeklik Buğday Çeşitlerinde Bazı Gübre Dozlarının Etkileri 1969, Buğday Pasları 1969, Pasa Dayanıklı Buğday Islahı İle İlgili Araştırmalar 1970, The Inheritance Of Field Resistance Of Some Bread Wheat Varieties 1970, Field Resistant Varieties Of Wheat 1972, Paslara Katlanma ve Bu Özelliğten Buğday Islahında Yararlanma 1973, Eskişehir'de Yaygın Bulunan Buğday Kara Pas Soyları (2) 1976, Gama İşnleminin Arpanın Bazı Karakterleri Üzerindeki Etkisi 1976, Bitkisel Araştırmalarda Kullanılan Bazı Deneme Yöntemleri 1977, Bazı Buğday Çeşitlerinde Kılçıklılık ve Kavuz Tüylülüğünün Kalıtımı 1977 Sertifikasyon İşlemlerine Giren Bitkilerde Tohumluk Üretimi 1978

[2] ATAY 85

Kuruluş ve Tescil Yılı: ATAE 1979 Morfolojik Özellikleri: Kılçıklı, Başak rengi: Beyaz ,Dane rengi: Beyaz, Boy: 100-110 cm Tarımsal Özellikleri: Kışa dayanıklılığı: İyi Kardeşlenme: Orta-Yüksek Erkencilik: Erkenci Yatma: Dayanıklı Verim Özellikleri: Ortalama: 850 kg/da Min-Maks: 800 - 900 kg/da Teknolojik Özellikleri: BDA: 30-34 gr; HLT: 79-81 Protein: 11-13; Sed:40-50 Hastalık ve Zararlı: Kara pas, rastık ve sürmeye dayanıklı Tavsiye Edilen Bölgeler: Orta Anadolu ve Geçit Bölgeleri (kaynak: <http://www.ataem.gov.tr/ataem/?pg=135&ft=8>)

KONU III: FINDIK DOSYASI

FINDIKTA “SİYASET” ÜRETİCİ VE DIŞ TİCARETİ VURDU!..

Fındık sektörü Türkiye’de, 395 bin çiftçi ailesi olmak üzere, toplam iki milyon kişiyi doğrudan ilgilendiriyor. Türkiye dünya fındık ihracatının yıllar itibarıyla değişmekle birlikte yaklaşık % 70-80’ini karşılıyor. Ancak fındıkta üretici ile ihracatçı sık sık karşı karşıya gelirken, siyasilerin de devreye girmesiyle sorun giderek büyüyor.

İktidar ile Fiskobirlik arasında uzun zamandan beri yaşanan çatışma, 2006 yılında en üst noktasına çıktı. Fiskobirlik, Giresun kalite fındığın fiyatını, 2005-2006 sezonu için 7,45 YTL olarak belirledi. Ancak, fiyatlar 4-5 YTL üzerine çıkmadı. Fiskobirlik, üreticiye ödeme yapmak için Hazine’ye yaptığı başvurulardan sonuç alamadı. Destekleme Fiyat İstikrar Fonu’ndan (DFIF) talep edilen kredi başvurusuna yanıt verilmedi. Geçmiş yıllarda rahatlıkla kredi çekerek, üreticiden fındık alabilen Fiskobirlik, çok sayıda banka ve kuruluşla görüşmesine karşın olumlu bir sonuç çıkmadı.

Üreticiler, kredi talebini, bir dönem Fındık İhracatçıları Birliği Başkanlığı da yapmış olan Başbakan’ın Danışmanı Cüneyt ZAPSU’nun engellediğini iddia ettiler. Bilindiği üzere ZAPSU ailesinin şirketi Balsu, fındık ihracatı yapıyor. AKP’nin kuruluşundan sonra İstanbul İhracatçıları Birliği Başkanlığı, Fındık Tanıtım Grubu Eşbaşkanlığı ve Dünya Fındık Konseyi Eşbaşkanlığı görevlerinden istifa eden Cüneyt ZAPSU ise bu iddiaları reddetti.

Fiskobirlik’in içine düştüğü kriz Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN’ın 18 Haziran 2006 tarihinde Giresun İl Kongresi’nde birlik aleyhine yaptığı konuşmayla daha da büyüdü ve fındık fiyatları 4.5 YTL’den 2.5 YTL’ye indi.

Ordu’da 22 Temmuz 2006’da büyük bir protesto mitingi gerçekleştirildi. Hükümetin, fındık alımının Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından yapılmasına ilişkin kararı da, "Fiskobirlik devreden çıkarılmak isteniyor" yorumlarına yol açtı.

Ancak hükümetin Eylül ayında Giresun kalite kabuklu tombul fındık için 4 YTL olarak açıkladığı fiyat, üreticiler tarafından tepkiyle karşılandı.

Fındık, maliyeti altında satıldı, üretici perişan oldu. Yaşanan tartışmalar sonucu, 2005 yılında 2 milyar dolar düzeyine çıkan fındık ihracat geliri, 2006 yılında üçte iki oranında azaldı.

Konuyla ilgili olarak Necdet ORAL’ın "TMO’dan Fındık Alımı, Fiskobirlik Devre Dışı" makalesi ile Giresun Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Gazeteci Ahmet GÜRİSOY’un "Çıkar Çatışmaları Bağlamında Fındığın Hikâyesi" başlıklı yazısını, Dergimizin ilerleyen sayfalarında sizlerin bilgisine sunuyoruz.

TMO'DAN FINDIK ALIMI, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI

Fiskobirlik olağanüstü genel kurulu 12 Eylül'de, fiyatlar 15 Eylül'de belli olacak. Yani AKP Fiskobirlik'i fethedirse sorun kalmayacak! Fındık üreticileri hedefi doğru koymalı: Kavga, çokuluslu fındık tekelleri, IMF ve DB ile fındık üreticileri arasında.

Dr. Necdet ORAL

Belgeler, fındığın Karadeniz'de en azından 25 yüzyıllık bir yaşantısı olduğunu ortaya koyuyor. Fındık ihracatı ilk kez 600 yıl önce gerçekleşmiş. Doğa, Karadeniz'in toprağına yeryüzünün en kaliteli fındığını yetiştiren olağanüstü özellikler vermiş. Bu olanağı değerlendiren Karadeniz insanı, yılda 550-600 bin tonluk üretimi ile (1996-2005 yılları ortalaması 500 bin ton) dünya üretim ve ticaretinin yüzde 70-75'ini elinde tutuyor.

Karadeniz'de yaklaşık 400 bin aile, 580 bin hektar alanda fındık tarımı ile uğraşılıyor. Fındık ülke nüfusunun 7-8 milyonunu doğrudan ya da dolaylı olarak yakından ilgilendiriyor. Fındık geleneksel tarım ürünleri ihracatında ilk sırada yer alıyor. 1996-2005 yıllarını kapsayan 10 yıllık dönemde tarım ürünleri ihracatındaki payı yüzde 17 düzeyinde. 2005 yılı itibarıyla fındık ihracatı 2 milyar dolar ve tarımsal ihracattaki payı yüzde 23.

Fındık İhracatının Tarımsal İhracattaki Payı					
Yıl	Üretim (Kabuklu/bin ton) Üretim (Kabuklu/bin ton)	Fındık İhracatı		Fındığın Payı (yüzde)	
		Miktar (İç/bin ton)	Değer (Milyon \$)		
1996	446	198	613	4.949	12,4
1997	410	203	926	5.470	16,9
1998	580	200	860	5.053	17,0
1999	530	189	708	4.442	15,9
2000	470	177	587	3.855	15,2
2001	625	258	740	4.349	17,0
2002	600	253	604	4.052	14,9
2003	480	221	662	5.257	12,6
2004	350	218	1.221	6.501	18,8
2005	530	209	1.928	8.298	23,2
Ortalama	502	213	885	5.223	16,9

Kaynak: TÜİK, DTM

1960'lara değin dünya fındık piyasasında arz-talep dengesi Türkiye lehine idi. 1960'larda gerek öteki kuruyemişlerin rekabeti, gerekse İtalya ve İspanya'nın üretimlerini artırmaları Türkiye'nin durumunu sarstı. ABD, Balkan ülkeleri ve Rusya da üretime geçtiler. Sonuçta dünya fındık talebi dörtte bir oranında arzın altında kaldı, fiyatlar düşmeye başladı. Bunun üzerine 1964 devlet piyasaya girdi. Bu müdahale 2000'li yılların başına dek süregeldi.

FINDIKTA DİKİM ALANLARI

Herhangi bir üretim planlaması yapılmaksızın siyasi iktidarlar tarafından uygulanan popülist politikalar, fındık dikim alan-

larının Ordu, Giresun, Trabzon gibi normal ekolojik bölgesinin dışındaki alanlarda da yoğunlaşmasına yol açtı. 1960'ların başlarında 200 bin hektar dolayında olan üretim alanları, 70'li yılların ortasında 370, 80'li yılların ortasında 400, 90'lı yılların ortasında 500, 2005 yılında ise 580 bin hektara ulaştı.

Son 25 yılda üretim alanları yaklaşık yüzde 50 oranında genişledi. Yalnızca son 10 yıldaki genişleme yüzde 17'yi buldu. Aynı şekilde 1960'ların başında 70-100 bin ton dolayında olan üretim de 70'li yılların ortasında 200-250, 80'li yılların ortasında 300, 90'lı yılların ortasında 450, 2000'li yılların başında ise 600-650 in tona yükseldi.

Fındık Dikim Alanlarındaki Bölgesel Gelişmeler (Hektar)					
Yıl	Akçakoca	Ordu	Giresun	Trabzon	Toplam
1950	-	-	-	-	160
1960	-	-	-	-	212
1970	-	-	-	-	326
1975	88	135	99	46	368
1980	95	142	100	49	385
1985	105	150	100	50	405
1990	125	160	98	53	435
1995	147	196	100	57	500
2000	161	226	100	57	544
2001	164	227	100	57	548
2002	164	228	100	57	549
2003	167	234	101	61	563
2004	169	239	103	62	572
2005	172	245	103	64	584

Kaynak: Fiskobirlik

FINDIK DİKİM ALANLARI -YASALARA RAĞMEN- SINIRLANDIRILAMADI

1980'li yılların başında üretimin iç tüketim ve ihracat hacmini önemli oranda aşarak büyük miktarda stoklar yaratması, dikim oranlarının sınırlandırılmasını gündeme getirdi. 1984'te 2844 sayılı Fındık Üretim Planlanması Ve Dikim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Kanun çıkarıldı. Bu Kanunun 1989'da çıkarılan uygulama yönetmeliği ile yük-seltisi 750 metreyi geçmeyen ve eğimi en az yüzde 12 olan arazilerde, 1. ve 2. sınıf araziler ile eğimi yüzde 6'dan az olan 3. sınıf arazilerde hiçbir biçimde fındık yetiştiriciliği yapılamayacağı öngörülmesine karşın, yeni dikimler yoğun biçimde sürdü. Böylelikle fındıklıkların çoğu hemen her çeşit tarım ürününün yetiştirileceği taban arazilere kaydı. Oysa fındık eğimi yüksek alanlarda da yetiştirilmekte, buralarda erozyonu önlediği gibi bu dik yamaçlardan tarımsal açıdan yararlanılmasını sağlamaktadır.

Taban arazilerde fındığın yerini aldığı ürünler arasında gerçekten çok önemli olanlar bulunuyor. Örneğin; pirinci ile ünlü Terme Ovasında artık çeltik tarımı yapılmıyor. Doğu Karadeniz'in sebze ambarı Çarşamba Ovasının yanı sıra patates, tütün, ayçiçeği, şekerpancarı ve birçok sebzenin yetiştirildiği Sakarya Ovası da artık fındıklık haline geldi.

Öte yandan 6831 sayılı Orman Kanunu'nun orman niteliğini yitirmiş olan yerlerde çeşitli bağ, bahçe tarımı yanında fındık yetiştiriciliğine de olanak sağlamasıyla son yıllarda fındık dikiminin yapıldığı alanlar arasında bu şekilde ormandan kazanılmış bahçeler de yer aldı.

FINDIĞIN KADERİNİ ALICILAR BELİRLİYOR

Türkiye dünya üretim ve ticaretinin yüzde 70-75'ini elinde tutsa da asıl belirleyici olan alıcılar. Yıllık ihracat yaklaşık 210 bin ton iç fındık (420 bin kabuklu fındığa eşdeğer) düzeyinde. İhracatın yüzde 80-85'i AB ülkelerine yapılıyor. Bu ülkelerin başında 65-70 bin ton ile Almanya geliyor. Piyasada Alman gıda tekelleri egemen durumda. Dünya fındık piyasasının merkezi de Hamburg.

2001 yılında açıklanan fındık fiyatları çok düşük düzeyde kaldı, fındık üreticisi ciddi kayıplara uğradı. Buna karşılık ihracatta düşük fiyat politikası uygulanması nedeniyle, miktar olarak son yılın en yüksek seviyesine ulaştı. Satış yapamayan İtalya ve İspanya harekete geçerek, Türkiye'den AB'ye yapılacak fındık ihracatında ton başına 50 Euro fon koydular. Buna karşın ihracatın hızını kesemeyince, gümrük kapısında aflatoksin (küf) kontrolü yapılacağına ilişkin AB Komisyonu kararını AB'nin 4 Şubat 2002 tarihli resmi gazetesinde yayımlattılar.

AB VE ABD'İN FINDIK POLİTİKALARI

Bu arada Türkiye'nin fındık ihracatına darbe vurmak için çeşitli politik oyunlar içinde olan emperyalist merkezlerin, kendi ülkelerindeki fındık politikalarına da değinmek gerekiyor. AB, sert kabuklu meyve üreticilerine sunacakları projeler kapsamında, üretici birlikleri aracılığıyla yapısal destekler ve pazarlama yardımları sağlayarak özellikle İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz'de fındık üretimini artırmayı hedefliyor.

En önemli fındık ithalatçısı olan Almanya Türkiye'nin dışında alternatif üretici ülkeler (Azerbaycan, Gürcistan, Yugoslavya ve Romanya gibi) oluşturmaya çalışıyor. ABD, her yıl 5 bin adet fındık fidanı yetiştirerek üreticilere dağıtıyor. Ayrıca verim ve kaliteyi artırmaya yönelik araştırmaları destekliyor.

Öte yandan AB, topluluk kökenli fındığı üçüncü ülkelere satan ihracatçılara, fındığın uluslararası fiyatları ile topluluk fiyatları arasındaki farkı ihracat iadesi olarak vererek, diğer ülkelerin fiyat avantajını ortadan kaldırmaya ve ihracatı teşvik etmeye çalışıyor.

Gelelim Türkiye'nin eksikleri ya da beceriksizliklerine:

► Türkiye'nin fındık verim düzeyi ABD ve AB'deki üretici ülkelerden çok düşüktür. 1998-2002 dönemi ortalamasına göre Türkiye'de dekardan 100 kg fındık alınmışken, FAO verilerine göre ABD'de 249 kg, Fransa'da 194 kg, İtalya'da 163 kg, Yunanistan'da 159 kg ve Gürcistan'da 143 kg fındık alınmıştır. Türkiye'de verim düzeyinin diğer üretici ülkelere göre çok düşük olması, uluslararası piyasalarda rekabet gücünü düşürmektedir.

► Türkiye dünya fındık piyasasında yeterince etkin değildir. Almanya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Avusturya, İngiltere, İrlanda, İsviçre gibi ülkeler fındık üreticisi olmalarına karşın Türkiye'den sağladıkları fındığı değişik biçimlerde işleyip paketleyerek daha yüksek fiyatlardan ihraç etmektedirler (re-export).

► Fındık ihracatının çok önemli bir bölümünü AB ülkelerine (özellikle Almanya'ya) yapılması, ihracatta tek bir ülkeye aşırı bağımlı olunduğunun bir göstergesidir. Buna karşın Norveç, Kanada, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda gibi refah düzeyinin yüksek olduğu ülkeler ile Çin ve Hindistan gibi yüksek nüfuslu ülkelere hemen hiç ihracat yapılmamaktadır.

► Türkiye pazarlama eksiklikleri nedeniyle Avrupa pazarı dışında bademe rakip olamamaktadır. Kaldı ki Türkiye'nin en önemli fındık pazarları olan Almanya, İsviçre ve Hollanda'nın badem ithalatı fındığa göre daha yüksek bir oranda artmaktadır.

► Hasadın ardından harmanlama ve kurutma sürecinde havaların yağışlı geçmesi, harman ve depolamada naylon malzeme kullanılması nedeniyle fındıkta kabuk kararması, iç çürüklüğü ve aflatoksin oluşumuna yol açmaktadır. Kaliteyi düşüren bu etmenler, ihracatta önemli sorunlar yaratmaktadır.

► Fındıkta uygulanabilir bir üretim planlaması yapılmamış, yapılan kısıtlı çalışmalar da popülist politikalarından dolayı yaşama geçirilmemiştir. Günümüzde fındık dikim alanları 580 bin hektarı geçiyor; oysa 1990'ların başında 435 bin hektar dolayındaydı. En azından Terme, Çarşamba, Sakarya ovalarındaki mevcut üretim deseni hukuksal önlemler ve ekonomik özendirmeyle korunarak, fındık dikimine açılmasıyla, bu denli hızlı bir alan genişlemesi yaşanmazdı.

TARIMDA IMF VE DÜNYA BANKASI PROGRAMI

Türkiye 2000 yılından itibaren uluslararası sermayenin resmi kurumları olan IMF ve Dünya Bankası'nın buyrukları doğrultusunda hazırlanan Tarımsal Reform Projesini (ARIP) uygulamaya koydu. Altyapısı Dünya Bankası tarafından hazırlanan bu programın arka planında ülke tarımını uluslararası tekelin yağmasına açmak, ABD ve AB gibi metropol ülkelerin biriken gıda stoklarına yani pazarlar açmak yatıyordu. Bu "sözde" reform programı çerçevesinde yapılan uygulamaların tarımı çökerttiği; çiftçiyi yoksullaştırdığı bizzat Dünya Bankası'nın yayımladığı raporlarda da kabul ediliyor. Söz konusu programın fındık üreticilerini yakından ilgilendiren yönlerini ana başlıklarıyla şöyle sıralayabiliriz:

► Girdi, kredi ve fiyat desteklerine dayanan mevcut sistem aşama aşama ortadan kaldırılarak doğrudan gelir desteği (DGD) sistemine geçildi.

► Tarımsal kredilere uygulanan sübvansiyonlar kaldırıldı.

► Gübre ve diğer girdilere ilişkin sübvansiyonlar önce nominal olarak sabit tutuldu, 2002 başında tümüyle kaldırıldı.

► 2002 yılından itibaren destekleme alım fiyatı açıklanmaya-çağı ilan edildi.

► 2000-02 döneminde destekleme alım fiyatı hedeflenen enflasyona göre belirlendi.

► Çıkarılan tarım satış kooperatif ve birlikleri (TSKB) yasası ile Fiskobirlik'e (16 Birlik ile birlikte) devlet ya da diğer kamu tüzel kişilerinden mali destek sağlanması yasaklandı.

► TSKB'nin satılması beklenenden daha fazla ürün alımı yapmaması kararı uyarınca Fiskobirlik'in de fındık alımlarına sınırlama getirildi (Dünya Bankası'nca hazırlanan raporda Fiskobirlik'in 50 bin tondan fazla fındık alamayacağı belirtildi).

TMO'DAN FINDIK ALIMI, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI

► Dünya Bankası'ndan ARIP'nin finansmanı için sağlanan 600 milyon dolarlık krediye ilişkin anlaşmada (Alternatif ürün projesi adı altında) fındık üretim alanlarının 100 bin hektar azaltıldığı taahhüt edildi.

Fiskobirlik üreticiden fındığı satın alıyor, topladığı ürünü işleyemediği için ya özel sektöre çok daha düşük değerlerle satarak ya da yağ fabrikasına vererek biriken stoklarını azaltıyor. Gerekçesi, ürünü pazarlayamamak. Oysa piyasada özel sektör tarafından üretilen her türlü işlenmiş fındık ürünü mevcut. Fiskobirlik ürünleri ise yalnızca kendi reyollarında bulunuyor. Özel sektörün ürünlerine göre daha kaliteli ve ucuz olan ürünleri için pazar arama zahmetine girmiyor.

DÜNYA BANKASI FINDIK BAHÇELERİNİN SÖKÜLMESİNİ İSTİYOR

Alternatif ürün programının 13 ilin (Artvin, Düzce, Giresun, Kastamonu, Kocaeli, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon, Zonguldak ve Bartın) 87 ilçesinde uygulanacağı; bu illerde yükseltisi 750 metrenin üstündeki araziler dışındaki 1. ve 2. sınıf tarım arazileri ile yüzde 6'dan daha az eğimli 3. sınıf tarım arazilerinde, fındık üretimini bırakarak bir başka ürün yetiştiren üreticilere sökülme, bir yıllık girdi ödemesi ile bakım ve hasat masraflarını karşılamak için bir yıllık gelir kaybı ödemesi yapılacağı belirtilmiştir.

Söz konusu yönetmeliğe göre; yukarıda sayılan iller dışında kalan yöreler ile alternatif ürün programı uygulanacak illerdeki 1., 2. ve eğimi yüzde 6'nın altındaki 3. sınıf tarım arazilerinde, ayrıca yükseltisi 750 metrenin üstündeki tarım arazilerinde fındık bahçesi oluşturulması ve yenilenmesi yasaklanmaktadır.

Öte yandan yönetmelikte fındık üretimini bırakarak bir başka ürün ekimini/dikimini yeğleyen, proje kapsamına giren illerdeki üreticilere yapılacak ödemeler için gerekli finansmanın uluslararası mali kuruluşlardan sağlanan kaynaklardan karşılanacağı vurgulanmaktadır.

Burada sözü edilen kaynak, Tarım Reformu Uygulama Projesi'nin (ARIP) finansmanı için 12 Temmuz 2001'de Dünya Bankası ile imzalanan İkraz Anlaşması çerçevesinde alınacak krediyle sağlandı. Kredinin verilme koşulları arasında, alternatif ürün projesi kapsamında 100 bin hektar fındık bahçesinin 5 yıl içerisinde sökülmesi de yer almaktaydı.

Emperyalist merkezler kendi ülkelerinde fındık üretim ve ihracatını çeşitli yöntem ve araçlarla teşvik ediyorlar. Buna karşılık uluslararası sermayenin resmi örgütlerinden birisi olan Dünya Bankası, Türkiye'ye fındık bahçelerini söktürmesi için borç para veriyor. Gerekçe; fındığın yüksek sübvansiyonlu ve ekonomik bakımdan sürdürülemez bir ürün oluşudur. Tercüme edelim: Türkiye ürettiği dünyanın en kaliteli fındığını pazarlamayı beceremiyor, bu nedenle büyük ölçekte stoklar oluşuyor, bu da büyük ekonomik kayıplara yol açıyor. Türkiye, Dünya Bankası'ndan alacağı borçla üreticilere fındık bahçelerini söktürecek, daha sürdürülebilir nitelikteki ürünlere geçmelerini sağlayacak(!).

Daha sürdürülebilir nitelikteki ürünlerin hangileri olduğunu ise Giresun Tarım İl Müdürü açıklıyor: Bulancak ve Piraziz'de kestane, Merkez ilçe ve Dereli'de ceviz, Keşap, Yağhdere ve Espiye'de kivi, Eynesil ve Çanakçı'da kızılçık (Dünya, 6/9/2002).

Öyle anlaşılıyor ki, Dünya Bankası'nın dayatmaları ve IMF'ye verilen taahhütler doğrultusunda hazırlanan bu projeyi yaşama geçirmek için, Doğu Karadeniz'in alternatifsiz ürünü fındığın yerine nerede, neyin üretileceği enine boyuna düşünülmüş.

Ancak üretici kendisine dayatılan yeni ürünlerin fındık kadar pazarının olacağına inanmıyor, fındık üretmeyi sürdürüyor. O zaman senaryoyu hazırlayanlar için yapacak tek şey kalıyor: Üretmemeyi üretimden daha kârlı duruma getirmek. İşte tam da bu nedenle fındık üreticisine maliyeti bile karşılamayacak fiyatlar dayatılıyor.

Fındıkta Alternatif Ürün Projesine İllere Göre Başvuru Durumu			
İller	Üretici Sayısı	Alan (Da)	Ödeme (Dolar)
Düzce	59	390	78.1
Ordu	181	431	86.2
Sakarya	98	1.053	210.7
Samsun	456	9.268	1.853.5
Zonguldak	26	173	34.6
Diğer	17	315	63.0
Toplam	837	11.630	2.326.1

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Fındık coğrafi ve topografik özellikleri nedeniyle Doğu Karadeniz'in alternatif ürünü. Fındık dışında herhangi bir alternatif ürün yetiştirme olanağı bulunmayan fındık üreticilerine, hem de ülkeye en yüksek döviz girdisi (1996-2005 yılları ortalaması olarak 885 milyon dolar) sağlayan tarım ürününü yetiştirmelerine karşın, maliyetini bile karşılamaktan uzak fiyatlar vermek ne sosyal devlet anlayışına, ne insafa, ne de ekonomik gerçeklere uymamaktadır.

FINDIKTA ORTALAMA İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ 14 DÖNÜM

Araştırmalar fındık tarımında bir çiftçi ailesi için bir yılda yeterli tarımsal geliri sağlayabilecek en küçük işletme büyüklüğünün; sahil kolda (0-250 m) 22 dekar, orta kolda (250-500 m) 34 dekar, yüksek kolda (500 m+) 45 dekar olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Oysa 1991 Tarım Sayımı Sonuçlarına göre fındık tarımı yapan toplam işletme sayısı 362 bin, fındık üretim alanları ise 522 bin hektar olup; ortalama işletme büyüklüğü 14,4 dekar dolayındadır. Üreticilerin yüzde 86'sını oluşturan 312 bin aile

Fındık Tarımında Toprak Mülkiyeti Dağılımı (1991)					
İşletme Ölçeği	İşletme		Arazi		Ortalama Büyüklük
	Bin	Yüzde	Bin Ha	Yüzde	
-19	173.0	47.8	108	20.6	6.2
20-49	139.0	38.4	228	43.6	16.3
-49	312.0	86.2	335	64.2	10.7
50-99	39.0	10.8	126	24.2	32.3
100-199	8.7	2.4	36	7.0	42.5
200+	2.2	0.6	24	4.5	113.0
Toplam	362		522		14.4

Kaynak: DİE

TMO'DAN FINDIK ALIMI, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI

toplam 335 bin hektar fındık bahçesine sahiptir ve ortalama bahçe büyüklüğü 10,7 dekadır. Aynı şekilde üreticilerin yüzde 48'inin (173 bin ailenin) sahip oldukları toplam bahçe alanı 108 bin hektar olup, bu dilimde ortalama bahçe büyüklüğü 6,2 dekadır. Üreticilerin yaklaşık yüzde 18,5'inin ortalama bahçe büyüklüğü ise 3,5 dekadır.

Bu verilerden hareketle fındık üreticilerinin yüzde 80'inin ortalama bahçe büyüklüğünün 10 dekar, yüzde 35'inin ise 5 dekar dolayında olduğu söylenebilir.

FINDIK ÜRETİCİLERİNİN YARISI YOKSULLUK SINIRINDA

Günümüzdeki fındık verimi (100 kg/dekar) ve ürün alm fiyatı (1 dolar/kg) göz önünde bulundurulduğunda; fındık üreticilerinin yüzde 80'inin günlük 2,7; yüzde 35'inin ise günlük 1,4 dolarlık gelire geçinmeye çalıştığı ortaya çıkarmaktadır. Bu üreticilerin dekar başına 16 milyon lira (11 dolar) da DGD aldığı varsayarsak; üreticilerin yüzde 80'inin geliri 3 dolar, yüzde 35'inin ise 1,5 dolar olmaktadır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, üreticilerin yüzde 50'sini aşkın bölümünün fındıktan sağladığı gelir günde 2 doların altında kalmaktadır.

Yoksulluk çizgisi olarak, genellikle, bir kişinin bir günde 1 dolar kazanması esas alınmakta; 1 günde 1 dolar yaklaşımı basitçe ikiye katlanarak bir günde 2 dolar yaklaşımı da kullanılmaktadır. Yoksulluk oranı ise, geliri yoksulluk çizgisinin altında kalan kişi sayısının toplam nüfusa oranı olarak tanımlanmaktadır.

Yoksulluk çizgisi olarak bir günde 2 dolar yaklaşımını kabul edersek, fındık üreticilerinden en az yüzde 50'sinin kesinlikle yoksul olduğu ortaya çıkmaktadır.

FİSKOBİRLİK'İN ÜRÜN ALIMLARI

Bilindiği gibi 2000 yılı öncesinde Fiskobirlik, üretim fazlası olarak nitelenen fındığın devletin verdiği kaynak ile satın alıp depoluyordu. Devletin her yıl yaptığı gibi 2002 yılında da Fiskobirlik'e üretim fazlası fındığın alması için kaynak aktarması bekleniyordu. Ancak devletin Fiskobirlik'e kaynak aktarmasının önünde artık yasal engel vardı. Bu yasal engelin mucidi ise Dünya Bankası.

Türkiye'de son yıllarda tarım politikaları IMF ve Dünya Bankası'nın buyrukları doğrultusunda uygulanıyor. Mevcut destekleme sisteminin kaldırılarak DGD sistemine geçilmesi de, TSKB yasaasının çıkarılması da bu iki kurumun dayatmaları ile gerçekleşti. 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri (TSKB) Hakkında Kanun 16 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu yasa ile aralarında Fiskobirlik'in de bulunduğu 16 Birliğe bütçeden kaynak aktarımına yasak getirilmiştir: "Kooperatif ve Birliklere devlet ya da diğer kamu tüzel kişilerden herhangi bir destek sağlanamaz".

Altyapısı Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve finanse edilen ARIP projesi kapsamında çıkarılan TSKB'ye ilişkin yasa uyarınca Fiskobirlik'e bütçeden kaynak aktarılması yasaklandı. Fiskobirlik'e bu madde nedeniyle kaynak aktarılmadı ve fındık fiyatı açıklanmadı.

Fındık konusunda Dünya Bankası'nı bir buyruğu daha var: "Fiskobirlik, 50 bin tondan fazla fındık almayacak". Çünkü

daha fazla fındık almırsa üreticide destekleme beklentisi sürer ve fındık üretimi artar. Yani Dünya Bankası üreticinin burnunun sürtülerek hizaya getirilmesini dayatıyor.

Fındık Üretimi ve Fiskobirlik Alımları			
Yıl	Üretim (Bin ton)	Fiskobirlik Alımı	
		Bin ton	Payı (yüzde)
1990	375	130	34,6
1991	314	85	27,1
1992	520	186	35,8
1993	305	2	0,7
1994	490	63	12,8
1995	455	34	7,5
1996	446	105	23,6
1997	410	65	15,1
1998	580	239	41,0
1999	530	142	26,4
2000	470	92	19,5
2001	625	129	20,6
2002	600	48	8,0
2003	480	8	1,6
2004	350	12	3,4
2005	530	51	9,6

Kaynak: TÜİK, DPT

FİSKOBİRLİK'TE YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİ

2000 yılı uygulamaları: Fiskobirlik'in 2000 yılında 92 bin ton ürün almış, ürün bedeli (99 trilyon TL) üreticiye peşin ödenmiştir. Birlik, ürün alm bedellerinin tümünü, yeniden yapılandırma döneminin başlangıcında 2000 yılı bütçesinden tahsis edilen ödeneklerle oluşturulan "Döner Fon"dan aktarılan kaynaklarla karşılamıştır. 2000-2001 üretim sezonunda 59 bin ton kabuklu fındık satışı gerçekleştirilmiş ve bu satışlardan 120 trilyon TL gelir sağlanmıştır. Kalan 32 bin ton fındık 18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/2791 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yağlığa ayrılmıştır.

2001 yılı uygulamaları: Fiskobirlik 2001-2002 üretim sezonunda 129 bin ton ürün almış, üreticiye ürün bedeli 195,6 trilyon TL olarak peşin ödemiştir. Birliğe, ürün alımlarının finansmanı için DFİF kaynaklarından 63 trilyon kredi tahsis edilmiştir. Fiskobirlik'in 2000 yılı ürün alımlarının finansmanında kullandığı 99 trilyon TL kredinin vadesi uzatılarak 2001 yılı ürün bedellerinin ödenmesinde kullanılmıştır. Toplam DFİF kredisi 162 trilyon TL'dir. Değişik zamanlarda yapılan satışlar sonrasında 2001 yılı ürününden Fiskobirlik depolarında 104 bin ton fındık kalmıştır.

2002 yılı uygulamaları: 4572 sayılı Kanun hükümleri karşısında, Fiskobirlik ile DFİF'te yeterli kaynak bulunmaması nedeniyle arz fazlası fındığın devlet adına alınmasına olanak veren 2 Ekim 2002 tarih ve 2002/4772 sayılı kararname ile değişik 23 Eylül 2002 tarih ve 2002/4765 sayılı kararname kapsamında yapılan alımlar sona ermiş olmakla birlikte ürün fazlası piyasadan çekilemediği için üreticinin elinde kalmıştır. Bu nedenle üretici mağduriyetini önlemek için 31 Aralık 2002 tarihinde sona eren devlet adına fındık alımları 29 Ocak 2003 tarih ve 2003/5222 sayılı kararname ile 7 Mart 2003 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu alımlar sonucu Fiskobirlik tarafından devlet adına 77,8 trilyon TL tutarında toplam 48 ton 2002 yılı ürünü kabuklu fındık alınmıştır.

TMO'DAN FINDIK ALIMI, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI

Alımlar sonrasında fındık üreticilerinin gelir kayıpları karşılanamadığı için 29 Ocak 2003 tarih ve 2003/5203 sayılı kararname ile dekar başına üreticilere 25 milyon TL ek ödeme yapılmasına karar verilmiştir. 2002-2003 ihraç sezonu sonuna yaklaşılırken piyasada fındık sıkıntısı baş göstermesi nedeniyle devlet adına alınan fındıkların satılması olanağı doğmuş ve satışlar Hazine Müsteşarlığı'nın talimatları doğrultusunda Fiskobirlik tarafından partiler halinde satılarak Hazine hesabına 54 milyon dolar aktarılmıştır.

Fiskobirlik Alımları ve Kullandırılan DFİF Kredileri				
Dönemi	Alım Miktarı(Bin Ton)	Alım Tutarı(Trilyon TL)	SağlananDFİF Kredisi	Alımda DFİF Payı (Yüzde)
1999-2000	142	154	147	96
2000-2001	92	99	99	100
2001-2002	129	196	162*	83

(*) Birliğe 2000-01 döneminde kullanılan kredinin vadesi uzatarak, 2001-02 döneminde de kullanılması sağlanmıştır. 2001-02 döneminde sağlanan ek kredi 63 trilyon TL'dir.

2003 yılı uygulamaları: Fiskobirlik tarafından 2003 yılında alınan ürün miktarı 8 bin ton olup, üreticiye ürün bedeli olan 21 trilyon TL olarak peşin ödenmiştir. Ayrıca Birlik aldığı ürünün büyük bir bölümünü alım fiyatının üzerinde satarak üreticilere 550.000 TL/kg fiyat farkı dağıtmıştır.

2004 yılı uygulamaları: 2004 yılı üretiminin iklim koşulları nedeniyle düşük gerçekleşeceğinin ortaya çıkması üzerine Fiskobirlik stoklarında bulunan 103 bin ton 2001 yılı ürünü kabuklu fındığın satılması, yağlıya ayrılması ya da başka şekilde değerlendirilmesi sonucu oluşacak zararların Fiskobirlik'in DFİF kaynaklı borçlarına mahsup edilmesine ilişkin 31 Mayıs 2004 tarih ve 2004/7411 sayılı kararname yayımlanmıştır.

Kararnamede mahsup işleminin en eski borçtan başlanarak yapılacağı, satılmayan fındığın yağlık ya da diğer yöntemlerle değerlendirilmesi işlemine 31 Ağustos 2004 tarihinden başlanıp 30 Haziran 2005 tarihine kadar sonuçlandırılması koşulu getirildiği, elde edilen gelirin yüzde80'inin DFİF gider hesabına aktarılacağı, 1 Mayıs 2000 sonrası DFİF yükümlülüklerinin 1 Temmuz 2004 tarihinden itibaren faizsiz olarak erteleneceği, vadenin de Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakan'ın uygun göreceği süreye kadar uzatılabileceği, Fiskobirlik'in 1 Mayıs 2000 tarihinden sonra kullandığı kredilerin tümünü geri ödemediği DFİF kaynaklı kredi kullanmayacağı öngörülmüştür.

Satışlar sonucu, 293 trilyon TL gelir temin edilmiş ve Fiskobirlik tarafından DFİF borçlarından mahsup edilmek üzere de Hazineye 235 trilyon TL ödeme yapılmıştır.

Hazine Müsteşarlığı kontrolörleri ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müfettişleri tarafından yapılan inceleme sonucu hazırlanan rapora göre Birliğin borcu aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1 Mayıs 2000 öncesi DFİF' ten kullandırılan kredi borcu: 1.163.099.300 YTL

DFİF şartlarına dönüştürülen köprü kredisi: 133.405.798 YTL

1 Mayıs 2000 sonrası kullandırılan DFİF kredisi: 167.773.584 YTL

Toplam borç: 1.464.278.682 YTL

Mahsup edilecek toplam tutar:

1998 yılından: 707.639.964 YTL

1999 yılından: 440.884.443 YTL

2000 yılından: 93.421.765 YTL

2001 yılından: 127.849.656 YTL

Toplam: 1.369.795.828 YTL

Fiskobirlik'in kalan borcu: (1.464.278.682.YTL-1.369.795.828.YTL) = 94.482.854 YTL olarak belirlenmiştir.

Borç-alacak ilişkisi Hazine kontrolörleri ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müfettişlerince Mayıs 2005 tarihinde makama rapor halinde bildirilmiş olmasına karşın, borç tasfiye işlemi 7 ay sonra yani 30 Aralık 2005 tarihinde yapılarak Birliğin kredi temininde ilave güçlük yaratılmıştır.

Fiskobirlik'in hesaplarına göre ise; 4572 sayılı kanun yürürlüğe girdiği 2000 yılından bu güne kadar fındık politikası uygulamaları aşağıda açıklandığı şekilde yürütülmüştür:

Fiskobirlik tarafından 2000 yılında alınan ürün alım bedellerinin tümü, yeniden yapılandırma döneminin başlangıcında 2000 yılı bütçesinden tahsis edilen ödeneklerle oluşturulan "Döner Fon"dan aktarılan kaynaklarla karşılanmıştır.

4572 sayılı TSKB'ye ilişkin Yasa sonrasında Fiskobirlik, 2001 yılında DFİF'ten kredi kullanarak kendi adına fındık alımı yapmıştır. 2002 yılında da Hazine adına fındık alımı için Fiskobirlik görevlendirilerek 47 bin ton fındık alımı yapılmıştır. Buna karşılık Birlik anapara ve faizleri dahil toplam 171 trilyon TL borçlanmıştır. Bu borç Hazine tarafından 235 trilyon TL olarak Fiskobirlik'ten tahsil edilmiştir.

Yasa gereği 1 Mayıs 2000 tarihi öncesindeki tüm borçlar Hazine tarafından üstlenilerek silinmesi gerekirken, Fiskobirlik'in borcu silinmediği gibi 2001 ürünü fındık alımı için Hazine'nin parası ile fındık alan Fiskobirlik, 2003 yılında bu fındığı acele ve alış fiyatından satmak zorunda bırakılmıştır.

Nisan 2006 tarihi itibarıyla 51 bin ton kabuklu fındık alımı yapılarak 340 trilyon TL üreticiye borçlanan Fiskobirlik bu borcun 189 trilyon TL'sini kendi kaynaklarından ödedikten sonra geriye kalan 171 trilyon TL'yi 235 trilyon TL olarak Hazineye ödemek zorunda bırakılarak 64 trilyon lirasına fazladan el konulmuştur.

Oysa Fiskobirlik 4 yıldır DFİF kredisi kullanmadığı gibi özerkleşmeden sonraki döneme ilişkin borcu olmayan bir kuruluştur. Bu duruma karşın Hazine, fazladan ödenen 64 trilyon lirayı Fiskobirlik'e geri ödemek yerine, 2000 öncesinde DFİF'ten kullandığı ve yasaya göre silinmesi gereken 147 trilyon liralık borcu gereğe göstererek mahsuplaşma yaparak 147-64= 83 trilyon TL daha para ödemesini istemiştir. Böylece Hazine hiçbir kaynak aktarımı yapmadığı halde Fiskobirlik'in kendi yarattığı kaynağa da el koymuştur.

DON FELAKETİNİN PARASI HALA ÖDENMEDİ

2004 yılında Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşanan don olayı nedeniyle yaklaşık 300 bin ton ürün kaybı olmuş ve bölge yine yaklaşık olarak 1 katrilyon liralık gelir kaybına uğramıştır. Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı'nın çalışmalarında ise Giresun,

TMO'DAN FINDIK ALIMI, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI

Ordu, Samsun ve Trabzon illerinde toplam 626 trilyon liralık zarar saptanmış ve bu zararın yüzde 46,6'sı olan 291,6 trilyon liranın ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ödenmesi kararlaştırılan zararın yüzde 15'i olan 43,7 trilyon lirası 2004 yılında ödenmiştir. Zararın ödenmesi kararlaştırılan kısmından 2005 yılına kalan tutar olan 247,8 trilyon lira (247,8 milyon YTL) 2006 yılında hala ödenmemiştir.

2001 yılı ürününden Fiskobirlik stoklarında bulunan ve don olmaması halinde yağlığa gidecek olan yaklaşık 103 bin ton ürün don olayı nedeniyle değer kazanmış ve Fiskobirlik tarafından piyasaya satılarak 293 trilyon lira gelir elde edilmiştir. Bu gelirin 235 trilyon lirası Hazine'ye aktarılmıştır.

Don nedeniyle değer kazanan fındığın satışından hiç hesapta olmadığı halde elde edilen 235 trilyon TL Hazine'ye gelir kaydedilirken üreticinin alacağı olan 247,8 trilyon TL ise üreticiye verilmemiştir.

FİSKOBİRLİK BORÇLARININ TAHKİMİ

"IMF-Dünya Bankası Programı" çerçevesinde 16 Haziran 2000 tarihinde çıkartılan 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerin Yeniden Yapılandırılması Kanunu'nun geçici 1. maddesinin E bendi, Birliklerin 1 Mayıs 2000 tarihi itibarıyla geriye dönük borçlarının ve bunların faiz ve gecikme zamlarının Hazinece üstlenilip, tasfiye edilmesini öngörmektedir.

Bu kanun çerçevesinde yapılan tahkim işlemlerinden 8 adet Birlik (Tariş Pamuk Birliği 227,9 trilyon lira, Tariş İncir Birliği 39,2 trilyon lira, Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği 72,5 trilyon lira, Trakyabirlik 173,8 trilyon lira, Marmarabirlik 154,9 trilyon lira, Antbirlik 75,3 trilyon lira, Gülbirlik 1,7 trilyon lira ve Tiftikbirlik 3,8 trilyon lira) yararlanmış ve 749 trilyon TL tutarında borç silinmiştir. Fiskobirlik'e ise farklı bir işlem yapılmış, 2000 sonrası borç ve alacakları da mahsuplaşma kapsamına alınmıştır. Fiskobirlik'in, Mayıs 2000 öncesi öncesindeki borcu 147,9 trilyon TL iken, Mayıs 2000 sonrasında Hazine'den 53,4 trilyon TL alacaklı olduğu belirlenmiş ve yapılan mahsuplaşma sonucunda Fiskobirlik'in yalnızca 94,5 trilyon TL'lik borcu silinmiştir.

2005-2006 sezonu uygulamaları: 2005 ürünü 355 milyon YTL değerinde gerçekleştirilen ürün alımının 197 milyon YTL'si Fiskobirlik olanaklarıyla, 23 milyon YTL'si Tarım Kredi Kooperatifleri kaynaklarından ödenmiştir. Birliğin halen üreticilere 135 milyon YTL borcu bulunmaktadır.

Fiskobirlik, üreticiye olan 171 milyon YTL borcunu ödemek için 3 defa 2005/8839 sayılı Kararname doğrultusunda Hazine Müsteşarlığından ürün rehini karşılığı DFİF kredisi talep etmiş, ancak bu kredi talebine olumlu ya da olumsuz bir cevap verilmemiştir.

4572 sayılı Birlikler Yasası kapsamında bütün birliklere kullandırılan DFİF kredisi, tüm koşulları yerine getirmesine rağmen Fiskobirlik'e kullanılmamıştır. Yasal bir hak doğmasını diye, Fiskobirlik yeniden yapılandırma sürecinin dışına çıkarılmıştır.

Fiskobirlik yardım, hibe ya da ulufe istemiyor, elindeki fındığı rehin bırakarak, gayrimenkulleri teminat göstererek faiziyle kredi istiyor. Ama Türkiye'deki her birliğe verilen DFİF kredisi Fiskobirlik'e verilmedi, verilmiyor. Öte yandan, Fiskobirlik'in kamu ya da özel bankalardan kredi talepleri de belli

çevrelerin etkisiyle yerine getirilmemektedir.

Oysa AKP milletvekilleri, yöneticileri, Fiskobirlik 'in 5 Ocak 2006'da yapılan seçimli genel kurulunda, "Bizim listemizi seçerseniz, paranızı yarın alırsınız" demişlerdi. Seçim kaybedilince kredi yolları tamamen kapandı.

Uluslararası bağlantısı olan ve üretici ile tüketicinin buluşmasını gerçekleştiren Fiskobirlik'in politikalarından rahatsız olanlar var. Bunlar, kurdukları sömürü düzenlerinin bozulması için Fiskobirlik 'i boğmak istemektedirler.

2004 yılında yaşanan don felaketi sonrasında gerçekleşen düşük reelte (yıllık ürün) sonrası fındık referans fiyatı Fiskobirlik tarafından 5.250.000 TL/kg olarak açıklanmış ve 8.000.000 TL'ye kadar alıcı bulmuştu. 2004 yılında yaşanan don afetinin yarattığı yaraları sarmak için Fiskobirlik, 2005 yılında Giresun kalite fındığa brüt 7.450.000 TL/kg, diğer fındıklara brüt 7.050.000 TL/kg fiyat açıkladı.

Başbakan'ın her konuşmasında Fiskobirlik'i hedef tahtasına koyuyor. Fındığın ana vatani Giresun'da 18 Haziran günü bir konuşma yaptı ve konuşmasında, fındık üreticisini adeta "hortumcu" yerine koydu. Bu da şok etkisi yarattı. Fındık fiyatları tepe taktak aşağıya düştü. Konuşma öncesinde 4,5 YTL fındığın fiyatı, konuşmadan sonra 3,2 YTL'ye geriledi. Başbakan, Giresun konuşması yetmedi, 9 Temmuz günü de yine fındığın bir diğer ana vatani olan Ordu'da bir açılış töreninde konuştu. Sonuçta ertesi gün fındık alımları durdu. Ürünü satmak zorunda kalan üreticilere, alıcılar 1,9 YTL fiyat vermeye başladılar.

TMO FINDIK ALIMI YAPACAK, FİSKOBİRLİK DEVRE DIŞI

Fındık üreticileri 27 Temmuz'da mevcut fındık alım fiyatlarını, hükümetin tavrını ve hasat dönemine bir hafta kalmasına karşın alım kararının halen çıkmamasını protesto etmek amacıyla Ordu'da 80 bin kişinin katıldığı bir miting düzenlediler.

Üretici mitingini tepkiyle karşılayan ve değişik suçlamalarda bulunan Hükümet; 8 Eylül'de yaptığı toplantıda, esas görevi hububat alımı olan Toprak Mahsulleri Ofisi'ni (TMO) fındık alımında görevlendirerek, Fiskobirlik'in depo ve uzmanlarından yararlanmasına karar verdi. Başbakan "fındık fiyatlarının da piyasa şartlarında oluşacağını açıkladı ve 15 Eylül'de fındığın piyasaya girmesiyle fiyat oluşur" dedi.

Ağustos 2005'te Fiskobirlik'in fındık fiyatını 7.450.000 TL/kg olarak açıklaması üzerine, fındık ihracatının yaklaşık yüzde 25'lik kısmını tek başına yapan Kenan Oltan "Üreticiler çok dikkatli olmalıdır. Sakın Fiskobirlik'in eline düşmesinler. Fiskobirlik iflas edecektir" demişti.

230 bini aşkın fındık üreticisinin örgütü olan Fiskobirlik iflas etmedi, İstanbul Sanayi Odası'nın 2005 yılı için belirlediği Türkiye'nin 500 sanayi kuruluşu arasında 77. sırada. Ancak, MHP'nin kadrolaştığı Fiskobirlik ile AKP hükümetinin siyasal çatışmasının acısını üretici çekmekte.

Fiskobirlik 12 Eylül 2006'da olağanüstü genel kurula gidecek, Başbakan ise fındık fiyatlarının 15 Eylül'de belli olacağını açıkladı. Yani Fiskobirlik AKP tarafından fethedilirse sorun kalmayacak!

Fındık üreticileri hedefi doğru koymalıdır: Kavga, çokuluslu fındık tekelleri, IMF ve Bankası ile fındık üreticileri arasındadır. (NO/TK)

ÇIKAR ÇATIŞMALARI BAĞLAMINDA FINDIĞIN HİKÂYESİ

Ahmet GÜRSOY

Giresun Işık Online Gazete

21 Temmuz 2006

Fındık üreticisi aylardır sıkıntı içindeydi. Sattığı ürünün parasını alamamıştı. Fındık üreticisi borçlarını ödeyememiş, hedeflediği amaçlarını gerçekleştirememişti. Kısacası psikolojik bir yıkım, sürekli beklenti içinde geçen günler ve sayılı geceler zihinlere acı kazımağa devam ediyordu.

"Nasıl olsa bir yolun bulunur ve paramız verilir" beklentisi içindeydi. Çünkü hiçbir zaman ve hiçbir dönemde bu derece ağır bir sıkıntı çekilmemişti. Kimilerine göre Tayip "Allah adamı" idi. Herkesten çözüm çıkmasa bile ondan mutlaka çözüm çıkardı. Dolayısı ile hiç kimse Başbakan'ın bu kadar suçlayıcı olabileceğine, bu derece fındık üreticisine sırtını döneceğine ihtimal vermiyordu.

Gerçi, kulislere, kapalı kapılar ardında, kimi zaman irili ufaklı gazetelerin ekonomi sayfalarında fındık ile ilgili olumsuz haberler çıkıyordu ama yine de kimse koskoca Başbakan'ın 8,5 milyon üreticisi bir anda gözden çıkaracağına ihtimal vermiyordu. Ta ki Başbakan'ın gerçeği 18 Haziran 2006 günü AKP Giresun İl kongresinde açıklayınca kadar.

O gün 19 Eylül Spor salonunda parti icraatları anlatırken dinleyenler arasında yükselen "fındık paraları" sözüyle her şey bir anda değişiverdi.

Cin şişesinden çıkmıştı.

"Fiskobirlik'in 1,5 Katrilyonluk borcunu sildik" diye söze başlayan Başbakan Fiskobirlik yönetimini kast ederek: "Bu yönetim maalesef farklı anlayışla, farklı mantıkla faturayı hükümete kesmeğe kalkıyor" dedikten sonra, Fiskobirlikçilerle konuştuğunu anlatarak "siyasileri kastediyorum. Bekâra karı boşamak kolay. Hep bugüne kadar böyle aldattılar milleti. 1,5 katrilyon kimin cebinden çıkıyor? Değerli kardeşlerim bu da bir hortumlama metodu değil mi?" diyerek suçlamalarla başladığı sözünü aynı düzlemde sürdürdü.

Bunun anlamı çok açıktı.

"Bizden size para yok" demekti bu. Üstelik bir de "hortumculukla" suçlan-

ma vardı ki üzerine tuz biber ekmişti.

Başbakan'ın Artvin'den Düzcü'ye kadar 8,5 milyona yakın insana yaptığı gönderme zihinlerdeki hükümet ve tayip algısını önce bir sarstı sonra yerini sorgulamamaya bıraktı.

Üretici parasını alamayacağını en yetkili ve birinci ağızdan duymanın şaşkınlığını yaşarken, fındık lobileri gülümsüyor olmalıydı.

Herkes iddiaların doğruluk derecesini merak etmeğe başladı. Başbakan bu derece kesin konuştuğuna göre, herhalde bir bildiği olmalıydı. Gerçekten de Fiskobirlik hükümeti kızdıracak bir şeyler mi yapmıştı?

Fiskobirlik'in 1,5 katrilyon borcu var mıydı? Varsa nasıl bu kadar borç yapılmıştı?

Dahası Başbakan doğru söylüyor muydu?

Halk ve halkın ileri gelenleri bunları sorgularken, aradan bir ay geçmişti ki Başbakan AKP Odu İl kongresinde görüldü.

Yine icraatlarını ve başarılarını anlatıyordu ki, Giresun'dakine benzer soru aşağıdan kendisine ulaştı.

"Fındık paralarını alamıyoruz"

Dilin kemiği yok. Cevap hazırды.

"Fiskobirlik'in kapısını çalın. Fiskomar yaptıracağına parasını ödesin..Güvenilir olmadıkları için kredi bulamıyorlar. Fiyat yüksekken satmayanlar şimdi 'yandım Allah' diyor".

İşte bu ve devamında söylediği sözler dev kitleleri teyakkuz durumuna geçirdi. Tüm üreticiler, dağ bayır, mahalle köy bir anda çalkalandı. Ulusal basın konuya özel bir önem verdi. Suçlanan taraf, Fiskobirlik Yönetim Kurulu Başkanı basın toplantıları düzenleyerek ve çeşitli ziyaretlerle meseleyi anlatmağa koyuldu?

Böylece "bir fındığın içini yar senden ayrı yemem" diyen, fındıkla yârini aynı güzellikte gören yurdum insanı, bu insanların önderleri, bilgili kimseleri gerçeğin peşine düştü.

-Kim haklı?

-Hükmet, 16 tarım birliğine davrandığı gibi mi Fiskobirlik'e davrandı?

-Fiskobirlik neden borcunu ödeyemez

duruma geldi. Kredi kaynaklarını kim kesti?

-Sahiden o kadar borcu var mıydı?

İşte bu ve benzeri daha pek çok sorunun cevabını bulmak adına yüzümüzü geçmişe çevirdik ve fındığın hikâyesini araştırdık. Bulduğumuz belge ve bilgileri olabildiğince sade bir dille sizler anlatma çalışacağız. Bunun için belgelerin sayı, tarih, bürokratik anlatım dilini bir kenara bırakarak içeriğini kendi anlatım biçimimizle dönüştürerek size vermeyi uygun bulduk.

İşte gerçek!

Üreticiyi Fiskobirlik'in kapısına gönderen hükümet, buranın özerk, dolayısı ile hükümetin karışmadığı bir alan olarak halka tanıtıyor. Öyle ise bakalım. Fiskobirlik özerk mi değil mi? Özerkse ne kadar özerk veya bu özekliği kullanabilmiş mi? Daha doğrusunu özerk olmak adına başına neler gelmiş.

Birlikte bakalım.

Buyurun.

FİSKOBİRLİK ÖZERKLİĞİN NERESİNDE

Müsaadenizle önce çok kısa olmak kaydı ile sizlere Fiskobirlik'in kuruluşundan söz edeceğim. Sonra adım adım asıl konuyu izah etmeğe çalışacağım.

Türkiye'de Kooperatifçiliğin tarihi Mithat Paşa dönemine kadar gider. Ancak Cumhuriyet'in kurulmasından sonra 1932'de kooperatifçiliğin temelleri atıldı. 1938'e gelindiğinde fındık tarımına yönelik olarak pek çok kooperatif kurulmuştu. Lakin her biri birbirinden bağımsızdı. 1938 yılında Giresun, Ordu, Trabzon, Bulancak ve Keşap kooperatifleri bir araya gelerek bir birlik oluşturdu. Böylece Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (FİSKOBİRLİK) kurularak faaliyetine başlamış oldu.

1938'den 1964 yılına kadar bağımsız ve özerk bir kurum olan Fiskobirlik, 1964 yılına kadar bu konumunu sürdürdü. 1964'den itibaren hükümetler tarafından fındık alımlarında desteklenmeğe başlandı. Bu aynı zamanda özerkliğin yitirilmesi anlamına geliyordu. İnisyatif hükümetlere geçmekteydi.

1994 yılına gelindiğinde Türkiye'nin ekonomisi zor durumdaydı. Ülke bir kriz

ÇIKAR ÇATIŞMALARI BAĞLAMINDA FINDIĞIN HİKÂYESİ

yaşamış ve meşhur 5 Nisan kararları alınmaktaydı. IMF ve Dünya Bankasıyla ilişkiler yeniden güçlenmiş, dışa bağımlılık artmağa başlamıştı.

Bu durum fındığa da yansdı. Hükümet fındıktan desteği kaldırdı. Böylece Fiskobirlik tek başına kaldı. Ancak, uzun sürmedi. Çünkü fındık, oldukça önemli bir üründü. Türkiye'nin Osmanlı Devletinden bu tarafa yegâne ihraç ürünüydü. Dış satımdan gelecek dövizlere ülkenin ihtiyacı vardı. Dahası, Türkiye bu sayede dışa açılıyor, kapalı ekonomi Avrupa ile ilişkilere fındık sayesinde kapı aralıyordu.

Ayrıca Türkiye fındık üretimi açısından dünyada tekel durumundaydı. Dolayısı ile Fiskobirlik ile hükümet ilişkileri sürekli canlı kalmak zorundaydı. Nitekim öyle de olmuştu.

2000 yılına gelindiğinde IMF ve Dünya Bankası, Türkiye'den "yapısal değişim" istemekteydiler. Bu istek, Fiskobirlik dâhil, sayıları 17'yi bulan tüm tarım birliklerini hem ilgilendiriyor ve hem de yeni bir yapılanmaya zorluyordu. İşbaşındaki Hükümet, yeni dönemde tarım alarındaki verimliliği artırmak, tarım ürünlerinde devlet müdahalelerini en aza indirmek ve serbest piyasa şartlarını güçlü kılmak maksadıyla "Tarım Reformu Uygulama Projesi" adı altında tarım birliklerini yeniden yapılandırmayı amaçlayan "Yapısal dönüşüm Projesi'ni" gerçekleştirdi.

Bu bağlamda 16 Haziran 200 tarihinde 4572 Sayılı Tarım Satış ve Birlikleri Hakkında bir kanun çıkarılarak yeni bir dönem başlatıldı.

KANUN BİRLİKLERİN BORÇLARINI ÜSTLENİYOR

4572 Sayılı kanun, içinde Fiskobirlik'in de bulunduğu 17 tarım satış kooperatif birliğini özerkleştirmeyi amaçlıyor. Bunu yaparken de devlete (hazineye) olan borçlarını üstleniyor. Çünkü birlikler ve elbette Fiskobirlik, o güne kadar devlet (hükümet-hazine) adına fındık almış, hükümet emirleri doğrultusunda stok yapmış ve yine hükümetlerin uygun görüp açıkladığı taban fiyatı üzerinden fındık almıştır.

Hatta Fiskobirlik çalışanlarının hemen tamamına yakını başka Genel müdür olmak üzere yine iktidarda bulunan partililerce hükümet aracılığı ile atanmıştı. Dolayısı ile 4572 sayılı Kanun devlet

adına yapılan kâr-zarar her ne çeşit işlem varsa devlet adına kabulleniyor, kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar olan borçlarını da üstleniyordu. Böylece birlikleri kendi ayakları üzerinde durun özerk kuruluşlar haline getirmeyi amaçlıyordu.

İşte Başbakan'ın "Fiskobirlik'in 1,5 milyar dolar borcunu bir çırpıda sildik" diyerek halkı terslediği borç bu.

Borç bu ama "aması" var.

Her şey kanunda anlatıldığı gibi uygulandı mı?

Bir de ona bakalım.

BİR İSTİSNA

4572 Sayılı kanunun uygulanmasında bir tek istisna vardı. O istisna Fiskobirlik'ti. 4572 sayılı Kanun, Fiskobirlik dışında kalan öteki birliklere ufak-tefek arızalarla da olsa uygulanmış, lakin sıra Fiskobirlik'e gelince, kanun, işte sonuçlarını şimdi tartıştığımız, Türkiye Başbakanı'nı yürütme erki sınırları içinde olan bir kurumla çatışmaya götüren süreci doğurmuştu.

Ama neden?

Kanun Fiskobirlik aleyhine bir koz olarak kullanıldı.

Başbakan'ın "güvenilir olmadıkları için kredi bulamıyorlar" demesinin temelinde de bu süreç var.

Dolayısı ile "ama neden" diye sormaktayız. Neden?

Her şey 2003 yılı fındık fiyatlarının verilmesiyle başlıyor. Oraya gelmezden evvel isterseniz AKP'nin fındığa ve Fiskobirlik'e ilk müdahalesine bakalım.

AKP'NİN İLK MÜDAHALESİ

4572 sayılı Kanunla borçlarının silinmesi ve 4 yıllık uyum süreciyle de özerk bir kuruluş haline getirilmesi gereken Fiskobirlik, sürekli müdahalelerle karşılaştı.

3 Kasım seçimleri öncesi Ecevit hükümeti tarafından 1 milyon 650 bin lira olarak açıklanan taban fiyatını, seçim süreci boyunca AKP'liler diline dolandı. Seçim mitingi sebebiyle Giresun'a gelen AKP Genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan iktidara geldiklerinde fındık fiyatını 2000 liraya çıkaracaklarını vaat etti.

Bunun anlamı şuydu: "Fiskobirlik'in fiyat politikasına karışacağız ve fiyatı yeniden biz belirleyeceğiz."

Gerçi kendisinden önce 4572 Sayılı kanuna rağmen taban fiyatını 1 milyon 650 bin lira olarak açıklayan Ecevit Hükümeti de müdahale etmişti etmesine ama yeni iktidar adayı olan parti ondan aşağı kalmadığı gibi bir de hazinenin parasını, seçim vadi olarak açıklamakta bir beis görmüyordu.

Seçim sonuçlandıktan sonra AKP vaadini tuttu. Fındığı 2000 lira yaptı, o güne kadar fındığını satan müstahsilin fiyat farkını doğrudan gelir desteği olarak ödedi.

Devlet kasasını üreticiye açtı.

Her nedense o günlerde koruyup kolladığı, hazinenin kapılarını açtığı Fiskobirlik ve ortaklarını bugün tersliyorsay da elbette sebepleri var.

Peki, neden Fiskobirlik birden bire "tu kaka" oldu?

Şimdi o nedeni oluşturan en kritik döneme bakacağız.

FİSKOBİRLİK İLE HÜKÜMETİN İLK POLEMİĞİ

2003 yılına gelindiğinde Başbakan'ın bugün Fiskobirlik aleyhine konuşuracak olaylar ilk meyvesini verdi.

Başbakan'ın 2003 ürünü için "Nisan'da fındık fiyatlarını açıklanacak" sözü tutmadı. Ayrıca Hükümette yapılan çelişkili açıklamalar fındık piyasasını alt-üst etti.

Dolayısı ile yasa gereği "yapısal değişimi" tamamlayıp 4 yıllık süre içinde, hükümetin yardım ve desteği ile yavaş yavaş özerk olması beklenen Fiskobirlik, 2003 fındık alım sezonuna girerken yine rahat değildi.

Genellikle fındık toplamaya her yıl ağustos ayının ilk haftasını veya ikinci haftası başlanır. Fındıklar toplanmaya başlanmazdan evvel de o dönemin fiyatları açıklanırdı. Ancak 2003 yılı Ağustos'unun ilk haftası bitmek üzeriydi ve fiyatlar henüz açıklanmamıştı.

Demek ki ortada yolunda olmayan bir şeyler vardı.

Gerçekten de fiyatların tespitinde esas iki taraf önemli rol oynamaktaydı. Üretici tarafı olarak Fiskobirlik ve elbette ortakları, tüccar/ihracatçı. Öteden beri

ÇIKAR ÇATIŞMALARI BAĞLAMINDA FINDIĞIN HİKÂYESİ

bu iki kesim, sürekli polemik yaşamaktaydı. Ve bu polemikler de yine hükümetlere akseder ve çözümü de oradan beklenirdi.

Polemiklerin temelini de rekolte (yıllık ürün miktarı) belirlerdi. Tüccar rekoltenin yüksek olduğunu, üretici ortaklarının birliği olan Fiskobirlik'te az olduğunu dile getirirdi.

Rekolte yüksek olursa fındık taban fiyatı düşük olacağından ihracatçı/tüccar bunda ısrar ederdi.

2003 yılı Ağustosuna gelinceye kadar bu tartışma yine yapıldı. Bu defa Fiskobirlik inisiyatif kullanma açısından hükümete çok bağımlı olmadığından, kendi gücünün farkına vararak fiyatı kendisi belirlemek istedi. Tüccar ise, endişeliydi ve mümkünse Hükümet belirlesin istiyordu. Rekoltenin düşük olduğunu biliyordu ama, alivre yapmıştı. Yani fiyat belirlenmeden "nasıl olsa bu fiyatın dışına çıkamazlar" diyerek yabancı ülkelerle gelecek adına sözleşme yapmıştı.

Bu da pek çokları için zarar demektir. Öyle ise yapılması gereken tek şey hükümete baskı yapmak, kendileri gibi fındık ihracatçısı olan AKP Kurucular Kurulu Üyesi ve Başbakan'ın veri danışmanı olan Cüneyt Zapsu'dan yardım almaktır. Aksi halde kendileri için durum hüsrandı.

Fiskobirlik ise alivrenin gayri ahlaki olduğunu, yasal olarak da hoş karşılanmadığını biliyordu. Ayrıca "yenden yapılandırma" sürecinin gereği olarak 4572 sayılı Kanun'un kendilerine verdiği "üreticiyi koruma ve kollama göreviyle", "piyasa yapıcılığı" yetkisini kullanmak istiyordu.

Ancak borçları vardı. Daha doğrusu yasa gereği silinmesi gerektiği halde silinmeyen ve tepesinde Demoklesin kılıcı gibi sallandırılan borçları duruyordu. Dengeleri doğru oluşturması, hükümetle bağı koparmaması ve bu arada da kanun kendilerine verdiği yetkiyi kullanması gerekiyordu. İşte bu dönem ürün fiyatlarının açıklanması böyle bir karar arifesini işaret etmekteydi.

FİSKOBİRLİK İNİSİYATİFİ ELİNE ALIYOR

2003 yılı fındığının taban fiyat vermesi zorlaşınca Hükümet, 5 bakanı ve bağlı bürokratları ve bir de Başbakan'ın veri danışmanı Cüneyt Zapsu ile birlikte

Fiskobirlik genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Başkanını Ankara'ya çağırarak fındık fiyat zirvesi düzenledi.

Beklediği gibi oldu. Bu toplantıdan fındığa zam çıkmadı. 2002 yılı fiyatı olan 2 milyon lira olarak kararlaştırılan 2003 yılı fındık fiyatı, üretici kesimin temsilcileri olan Fiskobirlik tarafından uygun bulunmadı. Ancak yine de hükümet, alınan kararları bir tavsiye (!) niteliğinde Fiskobirlik'e bir yazı ile bildirdi.

Bunun üzerine Fiskobirlik, Giresun'da bulunan merkezinde bir fiyat değerlendirme toplantısı düzenledi. Toplantıya Düzce'den Artvin'e kadar faaliyet gösteren 50 kooperatif başkanı ile ziraat odaları başkanlarını çağırdı.

Bu toplantıda hükümetin önerisi kabul edilmez bulundu. Bu karar doğrultusunda Fiskobirlik, 14 Ağustos 2002 tarihli bir yazı ile Fiskobirlik yönetiminin hükümetçe önerilen 2 milyon liralık taban fiyatı kabul etmesinin mümkün olmadığı bildirilerek, yaptıkları toplantıda alınan karar doğrultusunda 2003 yılı fındık taban fiyatının 2,5 milyon lira olacak açıklanacağını ilgili bakanlara duyurdu.

Böylece Fiskobirlik ilk defa kendi inisiyatifini kullanmış ve ilk defa hükümete rağmen karar almış oluyordu.

Alivreciler için hayal kırıklığı ve hükümete karşı bir meydan okumaydı. Bu karar aynı zamanda içinde Başbakan danışmanı ve bir zamanlar fındık ihracatçısı olan veri danışmanı Cüneyt Zapsu'nun da işe yaramadığı anlamına gelmekteydi.

Hükümete soğuk duş etkisi yaptı.

Ve bu davranışı bir kenara not etti.

Şimdilik Fiskobirlik kazanmıştı.

Üretici adına "piyasa yapıcılığı" görevini yapmış görülmüyordu.

Peki bundan sonrası?

Bundan sonrası, hükümet ile Fiskobirlik arasında sürdürülecek olan derin dip dalganın ve kırılmaların da başlangıcı olacaktı. Nitekim çok geçmeden ilk tepki 2001 yılı fındığının yönelik olarak bir genelgeyle geldi.

2001 YILI ÜRÜNÜ DÜŞÜK FİYATTAN SAT

2000 yılında çıkarılan 4572 sayılı

Kanun'un getirdiği bir özellikten daha söz etmemiz gerekiyor. Devlet ile bağı koparılacak olan birliklerin, ürün alabilmesi için hazine kaynaklarını kullanması mümkün olmayacağına göre Destekleme Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) adıyla bir fon kurulmasını gerekli kılıyor. Fonun işlevini sürdürmesi için de 250 trilyon aktarılıyor.

Öteden beri devlet memuru gibi hükümet emriyle alım yapan, para yönünden kaynak sıkıntısı çekmeyen birlikler bu sayede işlevlerini sürdürecektir. DFİF'ten kredi kullanacak olan birlikler, faizi ile birlikte yeni ürün sezonuna başlamazdan evvel aldıklarını geri ödeyecekler ve böylece fon süreklilik kazanacaktır.

Bu arada DFİF çerçevesinde bir de "Yeniden Yapılandırılma Kurulu" kurulmuştu. Amacı, birliklerin yeni den yapılandırılmasına katkı sağlayarak, 4572 sayılı Kanunun belirttiği yükümlükleri üstlenebilen kurumlar haline gelmelerine yardımcı olmaktır.

Fiskobirlik, 2003 yılında bir rekora imza attı. Kendi öz kaynaklarını kullanarak fındık aldı. Hazineye ait 48 bin ton fındığı da yüksek fiyattan satarak elde ettiği 83 trilyon lirayı hazinenin hesabına yatırdı. Böylece 2002 yılında Başbakan Erdoğan'ın emriyle alınan fındığın devlete olabilecek zararını önlemiş oldu. Kendi aldığı ürünün tamamını satarak DFİF'e olan borcunu ödedi. Üstelik fındığa değer kazandırarak 2002 başında kentali 225 dolar olan fındık 470 dolara çıkmasını sağladı.

Bu durum Alivrecilerin hoşuna gitmiyordu.

Öte yandan Fiskobirlik tüm başarılarına rağmen AKP hükümetine göre halen daha devlete borçluysa ve 2000 Öncesi borçları silinmemişti. Şimdilik silinecek gibi de görülüyordu. Çünkü borç bir anlamda Fiskobirlik'i gerektiğinde köşeye sıkıştırmak için bir araç vazifesi görecekti.

Bunun böyle olduğunu ilerleyen bölümde ayrıntılı olarak izah edeceğiz.

Nitekim Fiskobirlik'in inisiyatifini elinde tutması uzun sürmedi. Hükümet "2001 Yılı ürünü fındıkların değerlendirilmesi hakkında 7411 Sayılı kararname" çıkarmıştı.

Hâlbuki bu dönem fındıkları hazine

ÇIKAR ÇATIŞMALARI BAĞLAMINDA FINDIĞIN HİKÂYESİ

tarafından, devlet adına Fiskobirlik'e satın alınılarak yağlığa ayrılmıştı.

Olsun! Ne önemi var. Önemli olan Fiskobirlik'i kontrol altında tutmaktı.

Nitekim bunun böyle olduğunu kararnameden yola çıkarak anlamak hiç de zor değil.

Bakınız ne istiyor 7411 sayılı Hükümet Kararnamesi:

1. Fındığın tamamının en az 25 bin tonluk partiler halinde 15 günde bir yapılacak ihalelerle 31 Ağustos 2004 tarihine kadar satışa çıkarılması;

2. Satış sonrası bedellerin %80'inin 3 gün içinde DFİF gider hesabına aktarılması;

3. Fiskobirlik iştirakçilerinin ihaleye katılmamasını istemektedir.

Özetini verdiğimiz bu emirnamenin demek istediği şudur: "Fiskobirlik olarak depolarımızdaki fındığı her ne kadar yağlığa ayırdık ve satış yetkisini size verdikse de siz satacaksınız. Bunu 15 günde bir yapacaksınız. İlk gün ihaleye girilmezse fiyat düşer diye korkmayın, bırakın düşsün. Tüccarımız düşürebildiği fiyattan satın alsın. Ola ki fiyatları yükseltmek istersiniz. Sizin ne yapacağınız belli olmaz. Bu sebeple ben tedbirimi alayım. Size bağlı olan, aboneleriniz veya yan kuruluşlarımız bu ihaleye girmesin".

Fiskobirlik'e bu tür baskılar sürerken o günlerin gazetelerinde adlarını burada yazmayı gereksiz saydığımız çeşitli Fiskobirlik benzeri çeşitli tarım birliklerine ait toplam 749 trilyon borcun sildiği haberleri yayınlanmaktaydı. Ayrıca 412 trilyon lira olan 7 birliğin daha borçlarının silineceği Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun tarafından açıklanmaktaydı.

Hâlbuki Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun Fiskobirlik'i ziyareti sırasında övmüş, fındık için "altın yıl" tanımlaması yapmıştı.

O günlerde Fiskobirlik Genel Müdürü olan ve aynı zamanda 2002 seçim döneminde AKP'den milletvekilliği aday adayı olan Cemal Öztürk hükümetin Fiskobirlik'e uyguladığı haksızlığa dayanamayıp kendilerin ziyaret eden Bakan Coşkuna "Kararnamede 2001 yılı ürünü fındığı 15 günde bir ihale ediliyor. Benim iştirakçilerim ihaleye katılmıyor. Oluşacak ortalama fiyattan fındık

alabiliyor. Sayın Bakanım, serbest piyasa ekonomisi uygulayan bir ülkede böyle ticaret olur mu" diyerek oldukça sert tepki göstermişti.

Bu tepki üzerine Bakan Coşkun konuşmasında cevap vermek durumunda kalmış ve şöyle demişti: "Hem serbest piyasa uygulayacağız ve hem de zaman zaman müdahale edeceksiniz. Bu kontrollü serbest piyasa olur ki literatürde böyle bir model yok. Ben sayın genel müdürün yaklaşımlarına aynen katılıyorum."

2004 DON VURGUNU

Ziraat odaları, Fiskobirlik şube yönetim kurulu başkanları yeniden bir araya geldiklerinde önlerinde don sebebiyle rekoltesi düşük, fiyatı cazip kılacak her şey hazır bir ortam vardı. Hükümetin kurumun borçlarını silip silmemesi kale alınmadan yine cesur bir karar çıktı ortaya. 2004 yılı fındık taban fiyatı bürüt 5 milyon 50 bin lira idi.

Fındık fiyatta rekor kırılıyordu. Üretici memnundu.

Bu fiyat dünya fındık üretiminin %75'ini elinde bulduran Türkiye, bu kararlar ihracat gelirlerinde rekora doğru koştuğunun sinyallerini vermiş oldu. Nitekim sezon sonuna doğru ihracat rakamlarına bakıldığında Türkiye'nin ihracat geliri 1,5 milyar doları bulmuştu. Fındık tüm öteki tarım ürünlerinden 6 kat daha fazla gelir getirmişti.

Fiskobirlik ele avuca sığmıyor. Bu durumdan rahatsız olanlar endişelerini sürdürmeğe devam ediyorlar. Bu arada Fiskobirlik'i kontrol etmenin tek yolu olarak 2000 öncesi borçlar elde koz olarak tutulmağa devam ediyor.

Fiyatların açıklanmasından sonra sevinmeyen yok. İktidar partisinin yerel teşkilatları dâhil, tüm partiler, durumdan memnun. Aleyhte çıkan haberlerin kaynağı belli, çoğu alivire yapmış tüccar kesimiyle, inisiyatifli elinde tutamayan guruplar.

O dönemin gazetelerini inceleyenler bunu açıkça göreceklerdir.

Ancak bu olumlu ve memnuniyet verici hava fazla sürmeyecekti.

Zaman ilerledikçe Fiskobirlik'in boyuna atılan borç kemendi daha da sıkılacak, en nihayetinde Giresun ve Ordu AKP il Kongrelerinde Başbakan tarafından üreticilere düşman gibi gös-

terilecekti.

2005 HESAPLAŞMANIN BİTTİĞİ ZAMAN

Fiyatların beklenenin üstünde getiri sağlanması, rekoltenin az olmasının verdiği avantajla Fiskobirlik'i zirveye taşımıştı. Lakin yeni sezon eskisi gibi olmayacaktı.

Fiskobirlik yöneticileri, yine fındık üretimi yapılan illerin ziraat odaları başkanları ve 50 şube kooperatif yönetim kurulu başkanlarının katılımıyla, oldukça tartışmalı bir toplantıdan sonra 2005-2006 dönemi ürün taban fiyatını 7 milyon 400 lira olarak açıkladığında yer yerinden oynadı.

Herkes sevinliyordu. Tüm partilerin Giresun'da bulunan İl ilçe başkanları Fiskobirlik yönetim Kurulu Başkanı Salih Erdem'i kutlamak için randevu kuyruğuna girdi desek yeridir.

Kimileri ilan edilen fiyatı beğenmeyip daha fazlası olması gerektiğini söylüyordu.

Halk birbiriyle şaka yapmağa başlamıştı. "fındığın bir tanesi kaç, bir avuç yersen ne kayıp ederim biliyor musun sen" deyip, bahçesinden fındık koparak komşusuna tıklıyordu.

Fiyat konusunda ilk itiraz sesi Trabzon'da faaliyet gösteren ve fındık ihracatının % 25'ini elinde bulduran Oltan Gıda'nın sahibi Kenan Oltan'dan geldi."Ellerindeki parayla alabilecekleri kadarını alacaklar ve ondan sonra işin içinden çıkamayıp, sorunu devletin önüne atacaklar" dedi (18.8.2005 Sabah Gazetesi).

Fiskobirlik yönetim kurulu Başkanı Salih Erdem ise ürünün tamamını satın alabileceklerini ve parasını peşin ödeyeceklerini söyleyerek sezonu açtı.

İki taraftan biri ya da her ikisi birden yanılıyordu.

Zaman içinde anladık ki, Oltan Gıdanın sahibi Kenan Oltan haklıymış. Gerçekten de onun 2005 Ağustos ayının tam ortasında yani fındık toplanırken söylediği şey tıpkısının aynısı hakikat oldu.

Fiskobirlik, üreticiye fındığını emanete bırakmaması gerektiğini azar azan kendine yetecek kadar pazara getirerek fiyatı düşürmemesini öğütlerken, bir taraftan da belirlediği fiyattan fındık

ÇIKAR ÇATIŞMALARI BAĞLAMINDA FINDIĞIN HİKÂYESİ

almayı sürdürdü ve açıkladığı gibi aldığı ürünün parasını kasasındaki para yetinceye kadar peşin ödedi.

Ancak ürün gelmeye, Fiskobirlik para ödemeye yetmiyordu. Baktı ki iddia ettiği gibi tüm fındığı alamayacak DFİF'ten kredi istedi.

Hazine bunu uygun görmedi. Çünkü hazineye göre Fiskobirlik ta başından beri borçluydu. Oltan Gıda'nın açıklamasının gerçek olacağına dair işaretler belirmişti.

Aynı zamanda 2003'ten bu tarafa sürüp gelen hükümet Fiskobirlik ilişkilerinin de sonuna doğru ilerleyiş başlamıştı.

Toplantılar yapılıyor, başbakana heyetler halinde gidiliyor, toplum kesimleriyle bir araya geliniyor ama nafile.

En nihayetinde Fiskobirlik ortaklarından aldığı fındıkların parasını ödeyemez duruma geldi.

Borç bulamıyor, kredi alamıyor, gittiği bankalar yüzüne kapanyordu. Hatta Fiskobirlik yönetim kurulu başkanı Salih Erdem'in ifadesine göre anlaşmaları banka ile "tam anlaşma imzalayacakken birileri başvurusunu kabul eden bankaya telefon ediyor, para bulmalarını engelliyordu".

Başbakanla yapılan toplantının sonucundan Fiskobirlik'in borçlarına karşılık tarım Kredi Kooperatiflerinin üreticiyi borçlandırma yoluyla ödeme yapması şeklinde bir karar çıkmadı değil Lakin, bu çözüm işe yaramadı. Çünkü Tarım Kredi Kooperatifleri Fiskobirlik'i değil, Fiskobirlik'ten alacağı olan üreticiyi/ortağı kendisine borçlandırıyordu. Önü açık olmayan bir durumdu.

Boyle olduğu içinde işe yaramadı.

Öte yandan Hükümet DFİF'ten borcunu ödemeyen ancak faizini ödeyen pek çok birliğe kredi verdiği halde her nedense aynı kolaylığı Fiskobirlik'e göstermemişti. Çünkü Hükümete göre Fiskobirlik farklıydı ve devlete karşı borçluydu?

Gerçekten öyle miydi?

Şimdi borç hikâyesine kısaca bir göz atalım ve dosyayı kapatalım.

FİSKOBİRLİK-HÜKÜMET BORÇ POLEMİĞİ

4572 sayılı kanun, 2000 yılı borçlarının

hazineye ait olduğunu kabul ediyor ve birlikleri mali bakımdan 2000 öncesinden sorumlu tutmuyor demistik. Bu bağlamda Fiskobirlik'in 2000 öncesinden toplam 14 trilyon 890 milyar, 691 milyon 163 bin 857 lira borcu bulunuyordu.

2000 yılı sonrası ise DFİF'e 167 trilyon 773 milyar 858 milyon 52 bin 28 lira borçlanmıştı. Ancak ortada bir durum vardı. Fiskobirlik 2000 öncesinde olduğu gibi 2001 ve 2002 yılında yine hazine adına fındık almış ve burada kararı kendisi vermemişti. Dolayısı ile kendisine iradesi dışında hükümet kararlarıyla zarar ettirilmişti. Bu zarar 2003 yılı itibarıyla 221 trilyon,271 milyar 420 milyon 636 bin 754 lira idi. Görev zararlarından borçları çıkarıldığında Fiskobirlik devletten 53 trilyon lira alacaklı görülüyordu.

Hükümet ise bu alacaklılığı kabul etmeyerek 2000 öncesi borçlarına saydığını söylüyor. Böylece ta öteden beri sürüp gelen borç polemigi iyice kızışıyordu. Bunun üzerine Fiskobirlik inceleme istemiş ve hükümet 2 hazine,2 de sanayi bakanlığı görevlisini görevlendirmişti.

Yapılan inceleme sonunda inceleme yapan heyet Fiskobirlik'i haklı bulunmuş ve durumu bir rapor halinde hazine müsteşarlığına bildirilmişti.

Bu arada hal Fiskobirlik'in kapısına yığılıyor parasını ne zaman alacağını soruyordu.

Hükümetin ise acelesi yoktu.

53 trilyon lira alacaklı olduğu tespit edilmesine rağmen yine de Fiskobirlik alacağını kullanmadı. Üstelik kullanmaması için hukuki hiçbir engel yoktu. Çünkü Fiskobirlik DFİF'e Ağustos 2004'de başladığı borç ödemesini 12 Ocak 2005 tarihinde bitirmişti. Buna rağmen hazine, 6,5 ay boyunca tınmadı. 2005 Mayıs ayına kadar mahsup işlemleri için kimseyi görevlendirmede. Hâlbuki işlerin bir an evvel bitirilmesi gerekmekteydi. Ne kadar erken davranılırsa o kadar üretici lehine olacaktı. Aynı zamanda fındık piyasada değer kayıp etmeyecek, fiyatlar düşmeyecekti.

Bir şey daha; 2005 yılında DFİF'ten kredi talep edebilmesi için hazinenin borçların bittiğine dair mahsup işlemlerinin bir an evvel yapılması şartı.

Fiskobirlik işte bu şartlar altında 7 milyar 400 lira olarak fiyat açıkladı ve kasasında bulunan para ile alımlara başlamış oldu. "Nasıl olsa borçlarımı ödedim. Hazineden de 53 trilyon lira alacaklıyım" Bir de "borcu yoktur" yazısı alırsam, ödeyemediğim fındıkların parasını DFİF'ten alacağım krediyle öderim" hesabını yapıyor olmalıydı. Anam aldanıyordu. Çünkü "özel borçlarımız tahsil edilmiştir yazısı tam bir yıl sonra ancak verilecekti.

Bu da 2 Ocak 2006 demekti.

Fiskobirlik'in boyunduruktan kurulması, 2006'nın ocak ayından Başbakan'ın Giresun'da "hortumcu" diye suçlayarak üreticiyi Fiskobirlik'e yönelttiği günden 5 ay, 16 gün önce bitmişti.

Bu tarihten sonra her kimin kapısına gidip borç istediye elinde temiz kâğıdı olsa da alamadı. Hâlbuki mal varlığı, deposundaki fındıklar, banka kuracak değere sahipti. Üstelik 4572 sayılı Kanunla kurulan DFİF gibi borç vermekle yükümlü kuruluşlar bile Fiskobirlik'e kredi vermediler. Fiskobirlik yönetim kurulu Başkanı Salih Erdem'in ifadesiyle söylersek "verdirilmediler"

Hem de Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun imzası ve "gizli" mahreçli 29 Ağustos 2005 tarihli Devlet Bakanı Ali Babacan'a hitaben yazdığı resmi yazıya rağmen. Bu yazıda Sanayi ve Ticaret bakanı Ali Coşkun Fiskobirlik'i haklı görüyor ve yardım edilmesini istiyor.

SONUÇ

Sonuç olarak, Fiskobirlik hükümetin iddia ettiği gibi yan gelip yatmış uyumsuz bir kuruluş değildir. Borçlarının tamamını ödemiş, 2005 yılı fındık sezonuyla hazineye 2 milyar dolar gelir sağlamıştır. Fındık piyasasının düşürülmesi ile gelecek yıl ihracatın da gerileyeceği bilinmelidir. Hazine, Fiskobirlik'i cezalandırmakla aslında Türk tarımını, fındığını ve üreticisini cezalandırmıştır. Bu yazı dizisinde daha pek çok belgeye yer vermemiz mümkündü. Ancak, bu kadarının me-ramı anlatacağımı düşünerek, meseleyi olabildiğince özetledik. Çok daha detaylı bilgi isteyecek olanlara yardım edeceğimizi belirterek hoşça kalın di-yorumuz.

KONU V: BİYODİZEL DOSYASI

BAŞLIK I: BİYODİZEL ÇÖZÜM OLABİLİR Mİ?

T Ü R K İ Y E ' D E

BİTKİSEL HAYVANSAL

ATIK YAĞLAR SORUNU VE

BİYODİZEL ÜRETİMİ

Arş. Gör. Baran YAŞAR*

Ülkemizde son günlerde oldukça tartışılan, tarım sektörü ve enerji sektörünü yakından ilgilendiren biyodizel, ortaya çıkan yeni gelişmelerle gündemdeki yerini korumaktadır. 8 Nisan 2006'da Resmi Gazete yayınlanan ve biyodizel'e 0.65 YTL ÖTV uygulanmasına başlanması ve 1 Mayıs 2006 tarihi itibarıyla biyodizel işleme lisansı zorunluluğunun getirilmesi piyasada faaliyet gösteren biyodizel üreticilerini olumsuz etkilemiştir.

Ülkemizde biyodizel üretimi sözkonusu olduğunda enerji, tarım, istihdam ve maliyet konuları tartışılmakta, buna rağmen çevreye yönelik konular gözardı edilmektedir. Biyodizel kullanımının karbondioksit gibi sera gazı etkisinin azalımı, kanser yapıcı klorlu organik maddelerin egsozdan atmosfere atılmasının azaltılması, motorine göre % 75 daha az kirleticilerin egsozdan atılması, su kaynaklarının daha az kirlenmesi gibi çevreye yönelik olan olumlu etkilerinin yanında, biyodizel üretimiyle de çevre ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlanabilecektir. Biyodizel üretiminde farklı teknolojiler ve hammaddeler kullanılabilir gibi, evsel kızartma yağları diğer bir ifadeyle kullanılmış bitkisel ve hayvansal yağlar da biyodizel hammadde olarak kullanılabilir. Sektörde biyodizel üretimi söz konusu olduğunda; ana sorun hammadde olarak karşımıza çıktığından bitkisel ve hayvansal atık yağların hammadde olarak kullanımı sektör için olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

KULLANILMIŞ BİTKİSEL VE

HAYVANSAL YAĞLAR

Türk mutfağında genel olarak fazla miktarda yağ kullanılır. Özellikle kızartmalarda; tavuk, hindi ve balık gibi gıda ürünlerinin hazırlanmasından sonra önemli miktarda hayvansal atık yağ oluşumu gerçekleşmekte ve yağların tekrar kullanımı kanserojen etki yarattığından, bu yağlar yeniden kullanılamamaktadır. Ülkemizde son yıllarda fast-food tipi işletmelerin sayılarının artması, artan kızartılmış patates tüketimi ve diğer kızartılmış gıdaların da tüketiminin de artış gösterdiği görülmektedir. Buna paralel olarak kullanılmış bitkisel yağ miktarı da artmaktadır.

Bitkisel ve hayvansal yağ atıkların kalorileri yüksek olmakla birlikte; bu atık yağlar, suya,

kanalizasyona döküldüğü zaman su yüzeyini kaplar, su sistemine zarar verir, havadan suya oksijen transferini önler, zamanla suda bozunarak sudaki oksijenin tükenmesini hızlandırır, ayrıca atık su arıtma tesisinin işletme maliyetini de artırır. Atık su kanal borularına yapışarak boru kesitinin daralmasına ve tıkanmasına neden olur. Kullanılmış bitkisel yağlar atık su kirliliğinin % 25'ini oluşturmaktadır. Denize, akarsuya ve göle ulaşan bitkisel atık yağlar, kuşlara, balıklara ve diğer canlı türlerine zarar vermektedir. Yukarıda sıralanan olumsuzluklardan dolayı gelişmiş ülkelerde kullanılmış bitkisel ve hayvansal yağların kanalizasyona, yüzeysel sulara dökülmesi yasaktır (Öztürk,2004).

Kullanılmış bitkisel ve hayvansal atık yağların yoğun olarak bulunduğu yerlere bakıldığında; lokantalar, hazır yemek sanayi, restoranlar, oteller, fast-food işletmeleri ve hastahanelerin ilk sırayı aldıkları görülmektedir. Ülkemizde Genel Sanayi ve İşyeri sayımına göre 174.390 adet otel, lokanta, kahvehane ve diğer yeme - içme yerleri bulunmaktadır (TÜİK,2006). Bu miktara kayıt dışı işletmeler ve evsel tüketimin de eklenmesiyle, sayının daha fazla olduğu ve buna paralel olarak atık yağ miktarının da artış gösterdiği rahatlıkla söylenebilmektedir.

Ülkemizde kullanılmış bitkisel ve hayvansal atıkların ne şekilde değerlendirileceği, 19.04.2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 25791 sayılı Bitkisel Yağların Kontrolü Yönetmeliği'ne göre belirlenmektedir. Yürürlükte olan yönetmelik özetle, bitkisel atık yağların üretiminden kullanımına ve kullanım sonrasında, çevreye zarar vermesini önlemek amacıyla doğaya doğrudan verilmesinin önlenmesini hedeflemektedir.

Yönetmelikle birlikte; atık yağların ithali, atık yağlar ile bu yağların işlenmesi sonucu oluşan atıkların çevreye zarar verecek şekilde depolanması, taşınması, doğrudan ve dolaylı biçimde yüzey suları ile yer altı suyuna, denizlere, kanali-

*Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

TÜRKİYE'DE BİTKİSEL HAYVANSAL ATIK YAĞLAR SORUNU VE BİYODİZEL ÜRETİMİ

zasyona, drenaj sistemleri ile toprağa verilmesi ve mevcut düzenlemeler ile belirlenen sınır değerleri aşarak hava kirliliğine neden olacak şekilde yakılması yasaklanmıştır. Yönetmeliğe göre atık yağların ithali yasaklanırken, ihracatı ve transit geçişiyle ilgili kurallar 'Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'ne' tabi tutulmaktadır (Elmas,2006).

Bitkisel ve hayvansal atık yağlarını yakından ilgilendiren bu yönetmeliğin oluşturulma nedenleri incelendiğinde; atık yağların kişiler ve kurumlar tarafından gerektiği şekilde imha edilmediği ya da doğaya atılarak çevreye zarar vermesinden kaynaklandığı görülmektedir. Özellikle lavaboya dökülerek kanalizasyon sistemine ulaşan atıklar, zamanla kanalizasyon sisteminde birikerek sistemin akış düzenini bozmaktadır. İlerleyen dönemde kanalizasyon boruları daralmakta hatta tıkanmakta ve kanalizasyon sisteminin bozulmasına yol açabilmektedir. Zarara uğrayan ve tıkanan kanalizasyon sistemi, su taşkınlarına yol açmakta ve maddi zararlara neden olmaktadır.

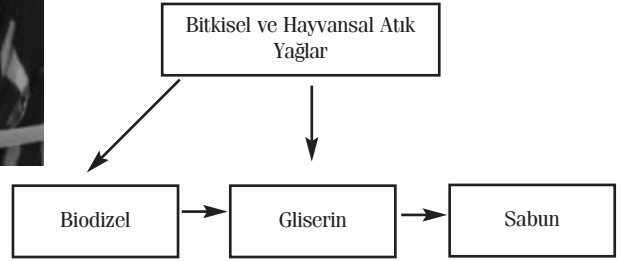
Atık yağların çevreye olabilecek zararlarını azaltabilmenin en kolay yolu, bu yağların lisanslı firmalar tarafından toplanarak, alternatif yakıt olarak kullanılmasıdır. Örnek olarak, 2004 yılında Petrol Sanayi Derneği ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yaptıkları protokol ile, PETDER'in üyelerinden topladığı atık yağları lisanslı firmalara teslim etmesi gösterilebilir. PETDER 31 Aralık 2005 tarihine kadar tüm ülkeden 1.098 adet atık motor yağı üreticisinden 6.567 MT atık motor yağı toplamıştır. PETDER'in 2005 yılında oto servis istasyonları ve diğer kuruluşlardan topladığı 6.567 MT Atık Motor Yağı, lisanslı araçlar ile taşınarak 20 ayrı lisanslı bertaraf tesisine alternatif yakıt olarak kullanılmak üzere teslim edilmiştir. Yapılan bu hizmet PETDER tarafından elinde atık motor yağı bulunan tüm işletmelere bedelsiz olarak götürülmekte olup bu hizmetlerin yapılabilmesi için gerekli

olan ilave finansman ihtiyacı doğrudan PETDER üyesi gönüllü madeni yağ üreticisi kuruluşlar tarafından karşılanmaktadır. (Petder,2005).

BİTKİSEL VE HAYVANSAL ATIK YAĞLARDAN BİYODİZEL ÜRETİMİ

Türkiye'de yılda 1.5 milyon ton bitkisel yağ gıda amacı ile kullanılmaktadır. Bu yağdan yaklaşık olarak 350 bin ton atık yağ oluşmaktadır. Bu atık yağların kanalizasyona dökülmeyle geri kazanılması ile yılda 350 milyon kg biodizel ve 35 milyon kg gliserin ve elde edilen bu gliserin ile 3.5 milyon kg sabun üretilerek ekonomiye katkı sağlanabilir (Öztürk, 2004).

Çizelge 1. Bitkisel ve Hayvansal Atık Yağlardan Biyodizel Üretimi

Elde edilecek biyodizel miktarının ülkemizde tüketilen 12 milyon ton motorinin yanında rakamsal olarak küçük olması düşündürücü olabilir. Fakat bu atık yağların biyodizel üretilmesiyle değerlendirilmesiyle, özellikle su kaynakları ve bizleri yakından ilgilendiren içme suyu kalitesi korunacaktır. Çevre bilinci ve gelecek nesillerin yaşama koşulları dikkate alındığında, konunun gözardı edilmemesi ve pratikte kullanımını olmayan atık yağların değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Elmas, P.,2006. 'Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği Yürürlüğe Girdi'. İzmir Ticaret Borsası, Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü. Ar-Ge Bülteni. Mayıs Sayısı. <http://www.izto.org.tr/> (Erişim tarihi:15.07.2006)

Öztürk, M., 2004. Kullanılmış Bitkisel ve Hayvansal Yağlar. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, Ankara.

Petder, 2005. Petder Sektör Raporu, 2005. <http://www.petder.org.tr/Yayinlar/>

TÜİK, 2006. Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi. www.tuik.gov.tr

KONU V: BİYODİZEL DOSYASI

BAŞLIK II: TÜRKİYE’NİN YAĞ AÇIĞI KAPATILABİLİR Mİ?

YAĞLI TOHUMLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Özer KOLSARICI¹ Atilla GÜR² Dilek BAŞALMA³ M. Demir KAYA⁴ Necmi İŞLER⁵

ÖZET

Dünyada giderek artan nüfus artışına paralel olarak gıda maddeleri tüketiminin de arttığı bilinen bir gerçektir. Ülkemizde 1990 yılındaki nüfus sayısı 56.473.035 iken 2000 yılında % 18.34'lük bir artışla 67.844.903 olmuştur. On yıl içerisinde 11.371.868 kişi artmıştır. Ülkemizde 2003 yılında kişi başına yağ tüketimi 17.6 kg/yıl gerçekleşmiş ve aynı yıl 853.540 ton yağ üretimi yapılmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere yağ üretimimizi yaklaşık olarak 300 bin ton arttırmamız gerekmektedir. Ülkemizde tarımı yapılan yağlı tohumlar grubuna giren ürünleri ayçiçeği, çiğit, soya, yerfıstığı, haşhaş, susam, kolza ve aspir olarak sıralayabiliriz. Bu ürünler içerisinde sadece pamuk tohumu (çiğit) yağ bitkisi olmayıp, ülke bitkisel yağ sanayinde önemli katkı sağlaması bakımından bu gruplandırmada yer almaktadır. Ayrıca, bu grup içerisinde yer almayan mısır ve zeytin bitkilerinden de yıllara göre değişmekle birlikte 100-200 bin ton bitkisel sıvı yağ elde edilmektedir. Ülkemizde yağ elde edilen tüm bitkiler göz önüne alındığında, insan beslenmesinde tüketilen sıvı yağların % 39.4 ayçiçeğinden olup, bunu %29.2 ile pamuk yağı, %13.4 soya yağı, %8.2 zeytin yağı, %4.8 mısır yağı ve %5 ile diğer yağlar (haşhaş, kolza ve palm yağı) takip etmektedir (Anonim, 2004a).

Ülkemizde yağ bitkileri üretimine ilişkin tutarlı tarımsal planlamaların yapıp, uygulamaya sokulamayışı nedeniyle yıldan yıla bitkisel yağ açığımız artmaktadır. 2003 yılında yaklaşık 1.400 bin ton yağlı tohum ithalatı ile 400 milyon dolar; 900 bin ton ham yağ ithalatı ile yaklaşık 450 milyon dolar döviz ödenmiştir. Yağlı tohum, ham ve rafine yağ ile yağlı tohum küspesi olarak yaklaşık 1 milyar dolarlık döviz karşılığında ithalat yapılmıştır.

Hemen her türlü iklim bitkisinin yetiştirilebileceği ülkemizde bitkisel yağ açığımızın bu aşamaya gelmiş olması düşündürücü bir olaydır. Ayrıca yağlı tohum üretiminin istenen düzeyde artırılmaması, kapsamlı ve planlı bir çalışma yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Ülkemizin çeşitli yağ bitkileri için uygun ekolojiye sahip olması, Tarım Bakanlığınca yağlı tohumlara teşvik edici prim sisteminin uygulanması, yağlı tohumlara uygun fiyat paritesinin belirlenmesi, GAP alanı içerisinde yağlı tohumların yer alması, kışık kolza ve aspirin ekim nöbetine girmesi, devletin araştırma projelerini desteklemesi ve planlı ve programlı bir çalışma yapılarak yağlı tohum ve bitkisel yağ üretiminde kendine yetebilecek ve üretim fazlasını ihraç edebilecek düzeye gelebilmesi için sağlanması gereken temel unsurlar olarak görülmektedir.

1. GİRİŞ

Temel besin maddelerinden olan ve insan beslenmesinde önemli bir yere sahip olan yağlar, insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan ana besin maddelerinden birisidir. Yetişkin bir insanın günlük aktiviteleri için 2000-3000 kalori gerekli olduğu ifade edilmektedir. Dengeli ve sağlıklı beslenmenin gereği olarak da bu miktarın 650-900 kalorininin yağlardan karşılanması gerekmektedir. 1 gram yağın 9.3 kalori verdiği bilindiğine göre; bir insanın bir günde yaklaşık 95 g yağ tüketmesi gerekir. Bu miktar yağın 1/3'ü sıvı olarak yemeklerle, geri kalan 1/3'ü katı yağ olarak kahvaltılarda, geriye kalan 1/3'ü ise peynir, süt vb. besinlerden karşılanmalıdır. Bu hesaba göre doğrudan alınması gerekli toplam yağ miktarı günde 63 gramdır. Bu ise kişi başına yılda 23 kg yağ tüketilmesi demektir. Avrupa normlarında ise yılda yaklaşık 24 kg yağ tüketildiği takdirde sağlıklı bir beslenmeden söz edilebileceği vurgulanmaktadır.

Türkiye’de kişi başına yıllık toplam yağ tüketimi konusunda değişik kaynaklarca çok farklı veriler bulunmakla birlikte, bu değerlerin bugün için kişi başına 17 kg/ yıl olarak alınması daha isabetli olacaktır. Farklı kullanım alanları da dikkate alındığında yeterli beslenme koşuluyla ülkemizin toplam yağ gereksinimi 1.200-1.500 bin ton arasında görülmektedir. Ancak Türkiye’nin yıllık ham yağ ithalatı ile yağlı tohum ithalatı her geçen yıl artmaktadır. 2003 yılı verilerine göre 853.540 ton bitkisel ham ve rafine yağ ve 1.401.623 ton yağlı tohum ithalatı yapılmıştır (Anonim, 2004a). 2001 yılında yağlı tohum işleyen fabrikaların bir çoğunun kapanması sebebiyle ham yağ ithalatında önemli bir artış olmuştur.

Yağ bitkileri üretim alanlarının artırılmasında GAP illeri büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Güneydoğu Anadolu Projesi tamamlandığında 1.7 milyon hektar tarım alanlarının aşamalı olarak sulamaya açılması ile yağ bitkileri ekim alanı ve üretimi de büyük ölçüde artacaktır. GAP master planında öngörülen ürün deseninde soya için % 10, yerfıstığı, ayçiçeği ve susam içinde % 5 lik bir pay ayrılmıştır. Bilindiği gibi yağ bitkilerinden istenen verim potansiyelinin sağlanması tamamıyla sulamaya bağlı olduğundan, GAP projesinin biran önce tamamlanması ülkemiz ekonomisi bakımından önem taşımaktadır. Yağ bitkileri

---

Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ankara
Prof. Dr. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Şanlıurfa
Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ankara
Araş. Gör. Ankara Üniversitesi, Ziraat fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ankara
Prof. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Hatay

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

yetiştiriciliğinin sulamaya bağlı olması, kuru tarım alanlarında yetiştirilebilen diğer tarla bitkilerine göre uzun yıllara dönük üretim ve tüketim projeksiyonlarının hesaplanmasında zorluklar çıkarmaktadır. Devletin sulanabilir tarım alanlarının artırılması için öngördüğü ileriye dönük sulama projelerinde, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan gecikmeler yağ bitkileri için hedeflenen değerlerin gerçekleşmemesinde önemli etken olabilmektedir. Bu nedenle yağ bitkilerinin ileriye dönük üretim projeksiyonlarının hesaplanmasında daha kısa süreleri kapsayan planlamaların yapılması sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

Dünyada yağ bitkilerinin ekim alanı ve üretimini ülkemizle karşılaştıracak olursak, ülkemizde dünya genelinden farklı bitkiler ön plana çıkmaktadır. Örneğin; Dünya bitkisel yağ üretiminde lider bitki olan soyanın 189.2 milyon tonluk üretimini, 56.1 milyon tonla pamuk çiğiti, 36.1 milyon tonla kolza ve 35.6 milyon tonla yerfıstığı izlerken, ayçiçeği 27.7 milyon tonla 5 sırayı almaktadır. Diğer yağ bitkilerinin üretimi ise oldukça düşüktür. (Anonim, 2004a). Halbuki, ülkemizde en önemli yağ kaynağı olarak ilk sırayı 1.310 bin tonla pamuk çiğiti alırken, ayçiçeği 800 bin ton, yerfıstığı 85 bin ton, soya 85 bin ton, susam 22 bin ton, haşhaş 52 bin ton, kolza 6.500 ton ve aspir ise sadece 170 ton ile sıralanmaktadır (Anonim, 2004a). Ayrıca, toplam yağ üretimimizin % 40-45 kadarını tek başına ayçiçeği sağlamakta, pamuk % 30, soya %13 ve mısırözü yağı %5' lik paylar almaktadır. Kolza ve aspir yağlarının ise kayda değer bir üretimleri söz konusu olmamaktadır. GAP bölgesine kayan pamuk üretiminde kaydedilen artış yanında, ayçiçeği üretiminin ülke çapında uygun bulunan ekolojilere adaptasyonu, yağ açığımızın kapatılmasında mutlaka olumlu etkiler yapacaktır. Güneydoğu Anadolu Projesinde yer alan Şanlıurfa iline baktığımızda ayçiçeği, kolza, aspir, soya ve yerfıstığının kayda değer bir üretimi söz konusu değildir. Ancak susam üretimine baktığımızda 20 537 ha ekim alanı, 5 603 ton üretimi, 27.3 kg/da verimi bulunmaktadır (Anonim, 2004b).

Güneydoğu Anadolu bölgesine uyumlu olduğu belirlenen ideal yağ bitkileri olan aspir ve kolza'nın kışlık ürün olarak ekim nöbetinde yer bulması, dünyada en çok ekilen yağ ve baklagil bitkisi olan soyanın, öncelikle Güneydoğu Anadolu bölgesi olmak üzere, Akdeniz kuşağındaki hak ettiği yeri alması durumunda, ülkemizin yağ açığı probleminin çözüme kavuşabileceği umulmaktadır.

2. YAĞLI TOHURLU BİTKİLERİN DÜNYADAKİ DURUMU

Çizelge 1. Dünya yağlı tohumlu bitkilerin ekiliş, üretim ve verim değerleri

Yağ Bitkileri		2000	2001	2002	2003
Ayçiçeği	Ekiliş (1000 ha)	20.960	17.656	19.536	22.333
	Üretim (1000 ton)	26.313	20.348	24.173	27.740
	Verim (kg/da)	125.5	115.3	123.7	124.2
Soya	Ekiliş (1000 ha)	74.372	76.834	78.842	83.696
	Üretim (1000 ton)	161.413	176.794	180.729	189.234
	Verim (kg/da)	217.0	230.1	229.2	226.1
Pamuk	Ekiliş (1000 ha)	31.939	34.587	30.725	32.168
	Üretim (1000 ton)	53.022	60.674	52.875	56.097
	Verim (kg/da)	166.0	175.4	172.1	174.4
Yerfıstığı	Ekiliş (1000 ha)	24.090	24.041	24.105	26.463
	Üretim (1000 ton)	34.984	36.083	33.303	35.658
	Verim (kg/da)	145.2	150.1	138.2	134.8
Susam	Ekiliş (1000 ha)	7.293	7.468	6.771	6.566
	Üretim (1000 ton)	2.883	3.184	2.966	2.943
	Verim (kg/da)	39.5	42.6	43.8	44.8
Kolza	Ekiliş (1000 ha)	25.823	22.553	22.485	22.944
	Üretim (1000 ton)	39.511	35.925	34.044	36.146
	Verim (kg/da)	153.0	159.3	151.4	157.5
Aspir	Ekiliş (1000 ha)	882	871	757	743
	Üretim (1000 ton)	673	594	572	648
	Verim (kg/da)	76.3	68.2	75.6	87.2

Kaynak: Anonim 2004a

YAĞLI TOHURLU BITKİLER ÜRETİMİ

Dünyada yağlı tohumlu bitkiler tarımında; soya fasulyesi, yerfıstığı, ayçiçeği, kolza (kolza), mısır, zeytin, susam, palmiye tohumu, yağ keteni, aspir, Hindistan cevizi ve hintyağı bitkileri anlaşılmaktadır. Ancak ülkemizde gerçek anlamda bu bitkilerden üretimi yapılan sadece yağlık olarak ayçiçeği ve zeytin bir miktar da soya fasulyesi yan ürün olarak da yağ elde edilen mısır ve pamuktur.

Dünyada yağ bitkilerinin üretimine baktığımızda, 189.2 milyon ton ile soya fasulyesi ilk sırada yer alırken, çığit 56.1 milyon ton ile 2., kolza 36.2 milyon ton ile 3., yerfıstığı 22.9 milyon ton ve ayçiçeği 27.7 milyon ton ile 4 ve 5. sıralarda yer almaktadır (Çizelge 1). 2000-2003 yılları arasında dünyada son dört yıl içerisinde soyanın ekim alanı yaklaşık 10 milyon ha, üretimi 30 milyon ton artmıştır. Soyanın ekim alanındaki bu artışın 5 milyon ha'ı Brezilya' da, 4 milyon ha'ı ise Arjantin'deki artıştan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, ayçiçeği ve yerfıstığında 2 milyon ha'lık bir artış gerçekleşmiştir. Bununla birlikte kolzanın ekim alanında 3 milyon ha azalmayla yaklaşık 3 milyon ton'luk üretim azalması olmuştur. Ekim alanı bakımından ise ilk sırayı soya fasulyesi almakta olup, bunu sırası ile pamuk (çığit), yerfıstığı, kolza, ayçiçeği ve susam izlemektedir. Soya fasulyesinin ekim alanında ve üretiminde periyodik olarak yıldan yıla artış gösterdiği gözlenmektedir. Ayrıca susam veriminde düzenli bir artış söz konusudur.

Çizelge 2. Önemli Bitkisel Yağların Dünya Üretim Değerleri

Bitkiler	Üretim Değerleri (Milyon ton)			
	2000	2001	2002	2003
Soya Fasulyesi	25.1	27.4	30.1	31.1
Kolza	13.5	12.5	12.4	11.9
Pamuk Tohumu	3.8	3.9	3.8	3.8
Yerfıstığı	5.0	5.3	5.1	5.8
Ayçiçeği	10.0	8.4	8.1	8.5
Hindistan Cevizi	3.4	3.7	3.2	3.4
Palmiye Çekirdeği	2.8	3.1	3.2	3.4
TOPLAM	94.9	97.7	100.3	105.5

Kaynak: Anonim 2004a

Çizelge 2'de görüldüğü gibi; dünyada 2000 yılında toplam bitkisel yağ üretimi 94.9 milyon ton iken, 2003 yılında 105.5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünyada en fazla yağ elde edilen bitkiler incelendiğinde soya fasulyesi 31.1 milyon ton ile ilk sırada yer almaktadır. Soyayı 11.9 milyon ton ile kolza ve 8.5 milyon ton ile ayçiçeği izlemektedir. Soya yağı üretiminin fazla olmasının başlıca sebebi geniş ekim alanlarına sahip olması ve çok fazla kullanım alanının bulunmasıdır. Bu nedenle ekim alanlarındaki artış ile soya üretiminin artması sonucunda son dört yıl içerisinde soya yağı üretimi de 6 milyon ton artmıştır. Dünyada üretim bakımından ikinci sırada yer alan çığit yağ üretimi bakımından 5. sırada yer almaktadır. Özellikle tohumlarında yağ miktarının düşük oranlarda (%17-24) bulunması çığit yağ üretiminin kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ayçiçeği yağlı tohumlu bitkiler içerisinde üretim bakımından dünyada 5. sırada yer almasına rağmen, tohumlarında bulunan yüksek yağ miktarı (%45-55) sebebiyle elde edilen yağ miktarı da fazla olmaktadır. Dolayısıyla yağ üretimi bakımından 8.5 milyon ton ile 3. sırada yer almaktadır. 2000-2003 yılları arasında bitkisel yağ üretimi miktarında görülen artış, özellikle soya ekim alanlarında görülen 9 milyon ha'lık artıştan kaynaklanmaktadır.

Çizelge 3'de bazı ülkelere ait yağlı tohumlu bitkilerin üretim miktarlarının ülkelere göre dağılımları verilmiştir. ABD, Brezilya, Arjantin, Çin ve İtalya' da en önemli yağ bitkisinin soya fasulyesi olduğu, buna karşılık Fransa, Kanada ve Almanya'da kolzanın ilk sırayı aldığı görülmektedir (Çizelge 3). Hindistan' da ilk sırayı alan yağ bitkisinin yerfıstığı olduğu, İspanya' da ise ülkemizde olduğu gibi ayçiçeği en önemli yağ bitkisi olarak üretimdeki yerini almıştır.

3. YAĞLI TOHURLU BITKİLERİN ÜLKEMİZDEKİ DURUMU

DİE verilerine göre; 1999 yılından itibaren, yağlı tohumlu bitkilere ayrılan alan, toplam ekim alanı içerisinde azalmaktadır. 1999 yılında 1.505 milyon ha olan yağlı tohumlu bitkiler ekim alanı, 2000 yılında 1.319 milyon ha'a düşmüştür. 2001 ve 2002 yıllarında ise sırasıyla 1.335 milyon ha ve 1.429 milyon ha ekim alanı ile artış göstermesine rağmen, 2003 yılında 1.373 milyon ha'a gerilemiştir. Bu azalma kolza ve haşhaş dışındaki diğer tüm yağlı tohumlarda belirgin olarak gözlenmiştir. Özellikle son üç yılda kolza ekim alanında periyodik bir artış gözlenmektedir.

Yağlı tohum üretim değerlerine baktığımızda (Çizelge 4), 1999 yılında toplam yağlı tohum üretimi 2.298 bin ton iken, 2000 yılında 2.253 bin tona ulaşmıştır. Fakat 2001 yılında 2.170 bin ton üretimi ile bir gerileme gözlenmektedir. Bunun nedeni olarak ayçiçeği ve yerfıstığının hem ekim alanındaki hem de verimdeki azalış gösterilebilir. Üretim 2002 yılında 2.515 bin ton'a ve 2003 yılında ise 2.359 bin ton'a ulaşmıştır. Üretimdeki bu artışın nedeni özellikle ayçiçeği, soya ve çığitteki verim artışına bağlı olarak meydana geldiği gözlenmiştir.

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Çizelge 3. Bazı Ülkelerin Yağlı Tohum Üretim Değerleri		
ÜLKELER	ÜRÜNLER	ÜRETİM (TON)
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETİ	Soya Fasulyesi	65 795 340
	Pamuk Çiğiti	10 040 500
	Yerfıstığı	1 879 750
	Ayçiçeği	1 208 930
	Kolza	686 470
ARJANTİN	Soya Fasulyesi	34 818 552
	Ayçiçeği	3 714 000
	Yerfıstığı	315 600
	Pamuk Çiğiti	204 500
	Aspir	13 300
	Kolza	10 450
ÇİN	Soya Fasulyesi	16 500 000
	Pamuk Çiğiti	15 600 000
	Yerfıstığı	13 447 455
	Kolza	11 410 005
	Ayçiçeği	2 000 000
	Susam	825 531
	Aspir	28 000
BREZİLYA	Soya Fasulyesi	51 532 344
	Pamuk Çiğiti	2 197 980
	Yerfıstığı	177 058
	Ayçiçeği	100 000
	Kolza	56 000
	Susam	15 500
İSPANYA	Ayçiçeği	769 300
	Pamuk Çiğiti	293 600
	Kolza	11 300
	Soya Fasulyesi	300
	Yerfıstığı	87
	Aspir	17
HİNDİSTAN	Yerfıstığı	7 500 000
	Soya Fasulyesi	6 800 000
	Pamuk Çiğiti	6 300 000
	Kolza	3 841 600
	Ayçiçeği	1 220 000
	Susam	620 000
	Aspir	157 400
KANADA	Kolza	6 669 200
	Soya Fasulyesi	2 268 300
	Ayçiçeği	150 300
	Aspir	2 000
FRANSA	Kolza	3 341 000
	Ayçiçeği	1 494 000
	Soya Fasulyesi	147 000
ALMANYA	Kolza	3 638 000
	Ayçiçeği	75 000
	Soya Fasulyesi	1 000
İTALYA	Soya Fasulyesi	424 452
	Ayçiçeği	238 812
	Kolza	6 919
	Susam	1 696
TÜRKİYE	Pamuk Çiğiti	1 307 920
	Ayçiçeği	800 000
	Yerfıstığı	85 000
	Soya Fasulyesi	85 000
	Susam	22 000
	Kolza	6 500
	Aspir	170

Kaynak: Anonim, 2004a

Çizelge 4 'de ülkemizde üretilen önemli yağlı tohumlu bitkilerin ekiliş ve üretim değerleri ile verim potansiyelleri verilmiştir. Yağlı tohumlu bitkilerimizin bugünkü mevcut durumunu önemlilik sırasına göre aşağıdaki gibi değerlendirebiliriz.

3.1. Ayçiçeği

Ayçiçeği hemen her bölgemizde yetiştirilebilen ve tanelerinde yüksek oranda kaliteli yağ bulunduran, ekim alanı, üretimi ve yağ üretimi bakımından ilk sırada yer alan önemli bir yağ bitkisidir. Bu nedenle ayçiçeği üretiminin artırılması gerekmektedir. Üretim artışı ekim alanı veya birim alan verimi artışıyla gerçekleştirilebilir. Günümüzde ayçiçeği ekim alanını artırmada, I. ve II. ürün tarımı olarak, GAP ve Akdeniz bölgeleri potansiyel görülmektedir. Bunun dışında üretim deseninde meydana gelen değişikliklerle ayçiçeği ekim alanı artırılabilir. Verimi artırmada ise yeni geliştirilen hibrit ayçiçeği çeşitlerine uygun yetiştirme teknikleri uygulamak etkili olacaktır.

Ayçiçeği ekiliş alanları 1999 yılında 595 bin ha iken her yıl giderek azalan bir trend izleyerek 2001 yılında 510 bin ha'a kadar düşmüştür (Çizelge 4). 2002 yılında ekim alanı tekrar 550 bin ha'a yükselmiştir. 2003 yılında ekim alanı 545 bin hektar olarak gerçekleşmiştir. Üretim ise 1999 yılında 950 bin ton iken, 2000 yılında 800 bin tona 2001 yılında ise 650 bin tona gerilemiştir. Bu azalmada en önemli neden ekim alanındaki ve verimdeki düşüşlerdir. 2002 yılında üretim tekrar 850 bin ton'a yükselmiştir. Bu yükselmenin ise bir önceki yıl ayçiçeği fiyatlarının iki kata yakın oranda artması ile ekim alanındaki ve verimdeki olumlu gelişmelerden kaynaklanmaktadır. 2003 yılında ise üretim 800 bin ton'a gerilemiştir.

Ülkemizde ekimi yapılan yağlı tohumlu bitkiler arasında ekim alanı ve yağ üretimi bakımından (%73) ilk sırayı alan ayçiçeği, ağırlıklı olarak Trakya bölgemizde üretilmekte olup, bununda %30.8'ni tek başına Tekirdağ ili karşılamaktadır. Edirne % 20.1 ve Kırklareli % 11.2 ile diğer önemli ayçiçeği üretimi yapan illerdir.

Türkiye'de ayçiçeğinin ekim alanlarının % 75.9'u Trakya-Marmara, % 10.2'si Orta Anadolu, % 4.9'u Ege, % 4.2'si Karadeniz, % 3.3'ü Akdeniz ve % 2.5'i Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Ayçiçeği verimi bakımından Türkiye ortalaması 125 kg/da iken, bölgeler arasında en düşük verim 79.8 kg/da ile Orta Anadolu Bölgesi'nden elde edilmektedir (Kaya, 2003). Bunun nedeni bölgede kurak koşullarda, geniş sıra aralıkları ile ayçiçeği yetiştirilmesi, genellikle ülkemizin çerezlik üretiminin büyük kısmının bu bölgede yapılması ve entansif ayçiçeği tarımının yapılmamasıdır. Bu bölgede, iklimin ayçiçeği yetiştirilmesine uygun olması, şeker pancarına kota uygulanması ve şeker pancarında uygulanan üçlü ekim nöbeti yerine dörtlü ekim nöbe-

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Çizelge 4. Türkiye yağlı tohumlu bitkilerin ekiliş, üretim ve verim değerleri*

Ürün		1999	2000	2001	2002	2003
Ayçiçeği	Ekiliş (ha)	595.000	542.000	510.000	550.000	545.000
	Üretim (ton)	950.000	800.000	650.000	850.000	800.000
	Verim (kg/da)	159.7	147.6	127.5	154.5	146.8
Pamuk (Çiğit)	Ekiliş (ha)	719.294	654.177	684.665	721.077	629.610
	Üretim (ton)	1.157.583	1.295.066	1.353.888	1.457.122	1.307.920
	Verim (kg/da)	160.9	198.0	197.7	202.1	207.7
Soya	Ekiliş (ha)	24.000	15.000	17.000	25.500	27.000
	Üretim (ton)	66.000	44.500	50.000	75.000	85.000
	Verim (kg/da)	275.0	296.7	294.1	294.1	314.8
Haşhaş	Ekiliş (ha)	87.194	27.555	45.836	50.741	97.121
	Üretim (ton)	31.332	11.564	21.436	19.000	52.000
	Verim (kg/da)	35.9	42.0	46.8	37.4	53.6
Yerfıstığı	Ekiliş (ha)	28.000	28.300	27.000	33.000	28.000
	Üretim (ton)	75.000	78.000	72.000	90.000	85.000
	Verim (kg/da)	267.9	275.6	266.7	272.7	303.6
Susam	Ekiliş (ha)	51.000	50.900	50.000	48.000	44.000
	Üretim (ton)	28.000	23.800	23.000	22.000	22.000
	Verim (kg/da)	54.9	46.8	46.0	45.8	50.0
Kolza	Ekiliş (ha)	187	82	290	550	2.800
	Üretim (ton)	330	187	650	1.500	6.500
	Verim (kg/da)	176.5	228.0	224.1	272.7	232.1
Aspir	Ekiliş (ha)	50	30	35	40	250
	Üretim (ton)	50	18	25	25	170
	Verim (kg/da)	100.0	60	71.4	62.5	68.0
TOPLAM	Ekiliş (ha)	1.505.646	1.319.247	1.335.816	1.429.818	1.376.991
	Üretim (ton)	2.308.577	2.253.448	2.171.314	2.514.827	2.358.780

* Kaynak: Anonim 2004b

tine geçilmesi gibi nedenler, bölgede sulanan alanlarda çiftçileri alternatif ürün arayışına yöneltmektedir. Bu nedenle, hem ülkemiz yağ açığının kapatılmasında önemli bir yeri olan, hem de bölge şartlarında daha yaygın yetiştirme olanağı olan ayçiçeği, bölge üreticilerine rahatlıkla önerilebilir.

Son yıllarda ayçiçeğinde herbisitlere (Yabancı ot öldürücü) dayanıklılık sağlayarak yabancı ot kontrolünün etkin bir şekilde yapılması ve herbisitlerle orabans zararının en aza indirilmesi amacıyla değişik ıslah çalışmaları yürütülmüştür. Ayçiçeğinde imidazolinone (IMI) herbisit grubuna dayanıklılığın yabancı ayçiçeği bitkilerinde belirlenmesi ve bu genlerin geri melezlemeyle kültür çeşitlerine aktarılması ile herbisitlere dayanıklı ayçiçeği çeşitleri geliştirilmiştir. Imidazolinone grubu herbisitlere dayanıklı ayçiçeği çeşitlerinin kullanılmasıyla, başta ayçiçeğinde büyük verim azalmalarına neden olan orobans olmak üzere birçok yabancı ot kontrol altına alınabilmektedir (Kaya, 2004). Herbisite dayanıklı bu çeşitler ayçiçeği verimini, dolayısıyla üretimi artıracak önemli bir ıslah çalışması olarak görülmektedir.

Ayçiçeği kurağa fazla dayanıklı olmamakla birlikte diğer kültür bitkilerinin yetişemediği kurak koşullarda başarıyla yetişebilmektedir. Ayçiçeği bitkisi topraktaki suyu en iyi değerlendiren bitkilerden biridir. Yetiştirme süresi boyunca 500-600 mm' lik toplam yağışa gereksinim duymaktadır. Ancak yağışlarla alınan su miktarı yeterli değilse verim alınması için sulama gereklidir. Kurak koşullarda sulama ile % 100'e varan bir verim artışı sağlanabilmektedir (Kolsarıcı ve ark. 2000). Ayçiçeğinde su isteği toprak yapısına, sıcaklığa, nispi neme ve rüzgarın etkisine göre değişmektedir. Suya en fazla ihtiyaç duyduğu dönem çiçeklenmeden önceki ve sonraki 40 günlük dönemdir. Özellikle, çiçeklenme ve döllenmenin olduğu 10 günlük dönemde, bitki su stresine maruz kalırsa, verim çok fazla etkilenmektedir. Ayrıca, çiçeklenmeden sonraki 20 günlük dönemde bitkinin su stresine girmesi halinde, yağ verimi olumsuz yönde etkilenmektedir (Arıoğlu, 1999). Bu periyotta yapılacak 1-2 sulama ile verim artışı sağlanabilmektedir. Özellikle Orta Anadolu Bölgesi ve Batı Geçit Bölgelerimizde daha çok kuraklıktan kaynaklanan verim düşüklüklerini minimize edebilmek için ayçiçeğinde özellikle sulama potansiyeli olan alanlarda sulamanın teşvik edilmesi hem üretici hem de ülke ekonomisi açısından bir kazanç olacaktır.

Ülkemizdeki yağ açığının kapatılması açısından, yağlı tohumlu bitkilerden ayçiçeği, soya fasulyesi ve kolza ile zeytinyağında prim sistemi uygulaması yapılmaktadır. Bu kapsamda, 1998 yılı ürünü pamuk ve zeytinyağına yaklaşık 111 trilyon Türk Lirası prim ödemesi yapılmıştır. Bu politika, 1999 yılı ürünü pamuk, yağlık ayçiçeği ve soya fasulyesi,

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

2000 ve 2001 yılı ürünleri pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kolza ve zeytinyağı için uygulanmış; sırasıyla, yaklaşık 180, 335, 180 trilyon Türk Lirası ödeme yapılmıştır.

Prim ödemesine ait 2003/11 sayılı tebliğ, 30 Nisan 2003 tarih ve 25094 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğe göre, yağlık ayçiçeğine 85.000 TL/kg, soya fasulyesine 100.000 TL/kg, kolzaya 90.000 TL/kg olarak ödenecektir. Ayrıca, sertifikalı tohumluk kullanmak suretiyle soya fasulyesi üretimi yapan ve bu durumu belgelendiren üreticilere verilecek prim miktarı yüzde 10 fazla ödeme yapmak suretiyle karşılanacaktır (Anonim, 2004c).

Son yıllarda ayçiçeği üretiminde görülen yetersizliğin temel nedenlerinden biri üretim alanlarında görülen azalmadır. Ayçiçeği- buğday Trakya yöresinde yetiştirilen iki ana ürün olup fiyat açısından ayçiçeğinin buğday ile rekabet edebilmesi için ayçiçeği / buğday fiyat paritesinin ayçiçeği lehine 2.5-3.0 arasında olması gerekmektedir. Ayçiçeği / buğday fiyat paritesinin 2.5 'dan aşağı düşmesi sonucu Trakya bölgesi üreticilerinin ayçiçeğinden kaçarak buğday / buğday ekim nöbetini uygulaması bölge topraklarında yer yer % 1'in altına düşen organik madde miktarının daha da azalmasına neden olduğu gibi bölgede süne ve zabrus zararlarının yaygınlaşmasına da neden olmaktadır. Halbuki Trakya bölgesinde tahullar ve ayçiçeği ekim nöbeti toprak verimliliği ve bitkisel yağ açığının kapatılması açısından çok önemlidir.

Ülkemiz; ortalama verim değerleri yönünden dünya ortalamasının üzerinde olup, Rusya, Çin ve Ukrayna ile başa baş giderken, özellikle Slovenya (400 kg/da), İsviçre (360 kg/da), Fransa(200-240 kg/da), Mısır (227.9 kg/da) ve Lübnan (227.7 kg/da), gibi ülkelerin altında kalmaktadır. Verim artışının sağlanmasında sulamanın teşvik edilmesi yanında, kuraklık stresine dayanıklı, yüksek yağ oranı ve kalitesine sahip, daha yüksek oranda hibrit çeşit kullanımı, başta orabaşın yeni ırkları ile mevcut hastalık ve zararlılarına dayanıklı çeşitlerin üretimde kullanılması önem taşımaktadır.

3.2. Pamuk Tohumu (Çiğit)

Pamuk tohumlarından lif elde edilen bir bitki olması ve üretiminde asıl amacın lif üretimi ve lif verimi olması ile birlikte, ortalama lif randımanının %35-40 olması nedeniyle birim alandan elde edilen kütlünün %60'ı çiğittir. Çırcırlama sonrasında lifleri alınan tohumlarda (çiğit) %17-24 oranında yağ bulunmaktadır. Yaklaşık 700 bin ha'lık bir alanda, 1.3 milyon ton çiğit üretiminin yapılması, içerdiği düşük yağ oranına (%17-24) rağmen, ülkemiz için pamuğu önemli miktarda yağ elde edilen bir bitki konumuna getirmiştir.

Çizelge 4'de görüldüğü gibi;1999 yılında 1.157 bin ton olan çiğit üretiminin 2000 yılında 1.295 bin ton'a ulaştığı gözlenmektedir. Bu artış doğrudan doğruya çiğit verimindeki yaklaşık %23'lük artıştan kaynaklanmıştır. Üretimdeki artış 2001 yılında 1.354 bin ton'la devam etmiştir. Bu artışın nedeni ise bir önceki yıla göre ekim alanındaki artıştan kaynaklanmıştır. 2002 yılında üretim 1.457 bin ton'a yükselmiştir. Bunun artışın nedeni ise hem verimdeki hem ekim alanındaki artıştan kaynaklanmıştır. 2003 yılında ise üretim bir önceki yıla göre % 10.2 azalarak 1.308 bin ton'a düşmüştür. Bunun en önemli nedeni ekim alanındaki % 12.7'lik azalıştan kaynaklanmıştır.

GAP alanında sulamaya açılan alanlarda pamuk ekiminin yaygınlaşmasına da bağlı olarak toplam pamuk ekim alanında bir artış gözlenmiştir. Ekim alanı 1999 yılında 719.264 hektar iken, 2000 yılında 654.177 hektara gerilemiştir. Ekim alanı 2001'de 684.665 hektara, 2002 yılında ise 721.077 hektara yükselmiştir. 2003 yılında ise ekim alanı tekrar 620.610 hektara gerilemiştir. Bunun nedeni pamuk fiyatındaki düşüklükten kaynaklanmaktadır.

3.3. Soya

Soya tohumlarında bulunan % 18-26 yağ ve % 40 oranındaki protein ile önemli bir yağ bitkisidir. Soya proteininde bulunan lycine hayvan beslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Soya yağında bulunan önemli yağ asitlerinden oleik ve linoleik yağ asitlerinin yüksek olması, buna karşılık linolenik yağ asidinin düşük olması yağın kalitesini arttırmaktadır. Dünyada 250-300 değişik alanda kullanımı olan soyanın ülkemizde de birçok ürünün yapımında kullanıldığı bilinmektedir. Unu, lesitini, küspesi, proteini, yağı ve onlardan elde edilen yan ürünleri sanayi hammaddesi oluşturmaktadır. Ancak, ülkemizde soya ile ilgili entegre yan sanayi tesislerinin olmayışı, yerli üretim açısından büyük olumsuzlukları beraberinde getirmekte ve soya tohumunun sadece yağını çıkarıp, kalanından küspe olarak yararlanma şeklindeki katma değeri yetersiz bir sanayi üretim metodunu geçerli kılmaktadır ki, bu da ekonomik potansiyel adına önemli bir kayıptır.

Çizelge 4 incelendiğinde;1999 yılı soya ekiliş alanı 24 bin ha, üretim ise 66 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında soya ekiliş alanı 15 bin ha, üretim ise 44.5 bin ton olarak, 2001 yılında soya 17 bin ha alanda 50 bin ton üretilmiştir. 2002 yılında soya ekiliş alanı 25.5 bin ha, üretim ise 75 bin ton olarak ve 2003 yılında ise soya ekiliş alanı 27 bin ha, üretim ise 85 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi, ülkemizde soya ekim alanlarında ve üretiminde dalgalanmalar olmaktadır. Bunun başlıca nedeni soya / mısır paritesi ve soya alımlarında yaşanan sorunlardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Soya tarımı daha önce ağırlıklı olarak ekildiği bölgelerde ve GAP'ın faaliyete girmesiyle tekrar büyük bir atılım yapabilir.

Ülkemizde en çok soya üretimi yapan illerin başında 22.084 ton'la Adana'nın geldiğini, bunu sırasıyla 10.310 ton'la Osmaniye, 9.432 ton'la Samsun ve 1.030 ton'la İçel ili izlemiştir. Ekim alanı bakımından 7.277 ha ile başta Adana, 3.580 ha ile Samsun ve 3.150 ha ile Osmaniye en fazla soya ekimi yapılan illerdir. Verim bakımından ise en yüksek verim 327.3 kg/da ile Osmaniye'den, en düşük verim Şanlıurfa ilinden 80 kg/da olarak elde edilmiştir. Şanlıurfa ilimizdeki verimin Türkiye ortalamasının çok altında olmasının nedeni soya yetiştiriciliğinin yeni yapıyor olması ve yanlış sulamadan kaynaklanabilir. Ayrıca, bölgedeki yüksek hava sıcaklığı soyanın çiçeklenme dönemine denk gelmesi, çiçek dökümüne neden olduğundan verimin düşmesine neden olmaktadır.

3.4. Kolza

Ülkemize 1960 yıllarında getirilmiş olan kolza özellikle Trakya yöresinde yaygın olarak yetiştirilmeye başlanmış, ancak 1979 yılında kolza yağındaki insan sağlığına zararlı olan erusik asit

ve küspesinde de hayvan sağlığına zararlı olan toksik etkili glukosinolat oranlarının yüksek olması nedeniyle yasaklanmıştır. Daha sonra 00 tipi kaliteli yağ içeren çeşitler ülkemize getirilmiş ise de ekimi yaygınlaştırılamamıştır. Kolza tohumlarında % 40-45 oranındaki yağı, daha çok sıvı halde gıda sanayinde değerlendirilmektedir. Eski kalitesiz kolza yağında bulunan erusik asidin margarinde kristalleşmeyi ters yönde etkilemesi nedeniyle margarin sanayinin başlangıçta duymadıkları ilgi erusik asitsiz çeşitlerin geliştirilmesiyle tamamıyla kalkmış, kolza yağı margarin sanayinde de geniş ölçüde üretici ülkelerde tüketilmeye başlanmıştır. Özellikle yağın kalitesinin de iyileştirilmesi ile yağlı tohumlu bitkiler arasında soya'dan sonra dünya da 2. sırayı alan kolzanın her yıl ekiliş ve üretiminde artışlar görülmektedir. Başta Çin, Hindistan, Kanada ve Avrupa Ülkeleri'nden Fransa, Almanya, İngiltere ve Polonya'nın üretime katkıları ile bu artışlar gözlenmektedir.

Kolza veya son yıllarda yağ kalitesi yönünden geliştirilmiş ticari ismi ile Kolza bitkisi de ülkemizde son derece ihmal edilmiş bir bitkidir. Ülkemizde rapiska ve rapitsa isimleriyle de bilinmektedir. Bugün ülkemizde tahıl üretimi yapılan her yerde kolzanın yetiştirilebileceği göz önüne alınarak ve GAP bölgesinde sulamaya açılan tarım alanları da dikkate alındığında yağ açığımızı kapatmada önemli alternatif yağ bitkilerinden birisi olabileceği bilinen bir gerçektir. Ayrıca yağı da son derece kaliteli ve oleik asit oranı yüksek omega 3 yağ asitleri grubu içerisinde yer alan bir yağdır.

Petrol ürünü dizele alternatif olarak kolza yağından basit bir kimyasal reaksiyonla 'Biodizel' adı altında bir yakıt üretilmektedir. Biyodizel üretiminde en önemli kaynak; kolza, ayçiçeği, soya, aspir ve bunun gibi yağlı tohumlar olmakla birlikte, hayvansal yağlar ve atık yağlar da kullanılmaktadır. Dünya biyodizel üretiminin % 84 gibi önemli bir kısmı kolzadan karşılanırken, % 13'ü ayçiçeğinden ve %3'ü ise soya vb. ürünlerden karşılanmaktadır.

Bilindiği gibi birçok yağ bitkisi başta ayçiçeği olmak üzere yazlık olarak ekilmektedir. Kolzanın yazlık ve kışık çeşitlerinin bulunması, yazlık ekildiğinde temmuz, kışık ekildiğinde haziran ayında hasat olgunluğuna gelmesi ile bu aylarda hiç bir yağ bitkisinin hasadının söz konusu olmaması nedeniyle atıl kapasite ile çalışan yağ ve yem fabrikalarının hammadde gereksinimini karşılayarak tam kapasiteyle çalışmalarına olanak vermesi, ekimden hasadına kadar mekanizasyona uygun olması, birim alandan birçok yağ bitkisine göre yüksek tohum ve yağ vermesi, küspesi yem sanayimizin protein kaynağı açığını hem de en çok sıkıntısı çekilen dönemde karşılaması, yağ fabrikasyonunda ayçiçeği tohumu ve pamuk tohumu gibi yağlı tohumların önce kabuk ayırım işlemine tabi tutulmaları gerektiği halde, kolza tohumunun doğrudan doğruya öğütülmesi bu bitkinin olumlu özellikleri arasında sayılabilir (Kolsarıcı, 1998).

Kolza, GAP, Trakya-Marmara, Orta Anadolu ve Geçit bölgelerimizde kışık yağ bitkisi olarak ekim nöbetine girebilecek bir bitkidir. Ancak Trakya yöresinde yabancı hardalın olması ve son yıllarda özel tohumluk firmalarınca ülkeye sokulan ve üretim izni alan çeşitlerin kompozit olması nedeniyle kullanılacak tohumların her yıl yenilenmesi gerekmektedir. Eğer üretici kullanılacak tohumluğun pahalı olması ve bilgi eksik-

liği nedeniyle kendi tohumluğunu kullanması durumunda, yabancı formlardan tozlanarak yağ kalitesini olumsuz yönde etkileyen erusik asidin artmasına neden olabilmektedir. Bunun için kolzanın yaygınlaştırılması için mutlaka tohumlukla ilgili düzenlemelerin önceden yapılması ve belli bir süre sözleşmeli üretim yaptırılması, alım garantisinin verilmesi gibi teşvik edici tedbirler sağlanmalıdır.

Ülkemizde son üç yılda kolza ekim alanında periyodik olarak bir artış olduğu gözlenmektedir. 2001 yılında 290 hektar olan ekim alanı, 2002 yılında 550 hektara ve 2003 yılında ise 650 hektara yükselmiştir. Bunun nedeni yukarıda belirtilen kolzanın avantajlarından ve ayrıca prim sisteminden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Üretimin ise yıllara göre değiştiği gözlenmiş olup, bunun nedeni ise verimdeki değişikliklerden kaynaklanmıştır.

3.5. Yerfıstığı

Yerfıstığı bir baklagil bitkisi olup, tohumları %44-56 oranında yağ içermektedir. Ayrıca tohumları % 22-30 protein içerdiğinden beslenmede önemli bir yer alır. Bu nedenle yerfıstığı tohumları çerez olarak da tüketilmektedir. Yerfıstığı yağında bulunan Tocopherol, antioksidan bir madde olup, yağın oksitlenme ile bozulmasını önlemektedir.

Yerfıstığında yağlık çeşitlerin geliştirilmesi yanında hasat ve harmanda mekanizasyonun gerçekleştirilmesi ile özellikle Güney Anadolu bölgemizde ikinci ürün olarak, GAP yöresinde de ekim nöbetinde ana ve ikinci ürün olarak üretimi artırılabilir.

Çizelge 4 incelendiğinde, ülkemizde son üç yılda yerfıstığı ekim alanında artış olduğu gözlenmektedir. 2001 yılında 27 bin ha olan ekim alanı, 2002 yılında 33 bin ha'ya yükselmiş, 2003 yılında ise 28 bin ha'ya gerilemiştir. Üretimin ise yıllara göre değiştiği gözlenmiş olup, bunun nedeni ise verimdeki değişikliklerden kaynaklanmıştır.

Ülkemizde en çok üretim yapan illerin başında 26.748 ton'la Osmaniye'nin geldiğini, bunu sırasıyla 26.686 ton'la Adana, 8.463 ton'la İçel, 4.672 ton'la Aydın, 3.884 ton'la K.Maraş, 2.885 ton'la Muğla ve 2.770 ton'la Antalya ilinin geldiği görülmektedir. Verim bakımından ise en yüksek değer 337.7kg/da ile Adana'dan elde edilmiş olup, en düşük verim İçel ilinden 161.2 kg/da olarak elde edilmiştir.

3.6. Susam

Susam bitkisi tohumlarında %40-60 oranında yağ bulunduğu için önemli bir yağ bitkisidir. Susam yağı içerdiği antioksidan etkili sesamin ve sesamolin nedeniyle yağdaki bozulmaya karşı çok dayanıklıdır. Bu özelliğinden dolayı patates cipsi yapımında susam yağı diğer yağlara göre daha fazla tercih edilmektedir. Susam yağı gıda maddesi olarak kullanıldığı gibi, ilaç sanayinde kozmetik yapımında, sesamol etken maddesiyle böcek öldürücü ilaçların yapımında ve ayrıca sabun yapımında yaygın olarak kullanılmaktadır. Susam tohumları ezilerek tahin yapıldığı gibi çerez olarak da tüketilmektedir. Ancak susam yağının birim fiyatının mekanizasyonun tam olarak uygulanmaması sonucu pahalı olması nedeniyle bitkisel yağ sanayimizde bugün için bir katkı

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

sağlamamaktadır. Ayrıca tohum veriminin düşük olması da bir dezavantaj getirmektedir.

Ülkemizde ekilişi ve üretimi üreticiler tarafından plansız ve programsız olarak gerçekleştirilmektedir. GAP yöresinde gelecekte yüksek tohum verimine sahip çeşitlerin devreye sokulması, sulama koşulları altında mekanizasyon sorunlarının da çözümlenmesi, ekilişi ve üretiminin planlı bir şekilde yapıldığı takdirde yağ açığının kapatılmasında katkı sağlayabileceği beklenebilir.

1999 yılı susam ekiliş alanı 51 bin ha, üretim ise 28 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında susam ekiliş alanı 50.9 bin ha, üretim ise 23.8 bin ton, 2001 yılında 50 bin ha, üretim ise 23 bin ton, 2002 yılında ekim alanı 48 bin ha, üretim ise 22 bin ton ve 2003 yılında ise ekim alanı 44 bin ha, üretim ise 22 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Susam tarımında ekimin kuruya yapılması, sertifikalı tohumluk kullanılmaması, ekimin serpmeye olarak yapılması, hasat ve harmanında fazla iş gücüne ihtiyaç olmasından kaynaklanan verim düşüklüğü, üretim artışı kısıtlayan en önemli faktörler olduğunu söylemek mümkündür.

3.7. Haşhaş

Tohumunda %50 oranında yağ bulunan haşhaşın ekilebileceği bölgeler her yıl Bakanlar Kurulunca tespit edilmekte olup, üreticilerin ekim için izin alması gerekmektedir. TMO'nun ajans müdürlükleri tarafından ekim alanlarının kontrolü yapılır. Haşhaş kapsülünden morfin ve türevleri üretilmektedir. Tohumlarından elde edilen yemeklik yağ içerdiği yüksek orandaki linoleik asit (%60-75) ile essential yağlar içerisinde haşhaş yağının değerini artırmaktadır. Haşhaş tohumları kavrulup ezilerek ya da çerez olarak gıda ürünlerinde çeşni vermek için değerlendirilebilmektedir. Ancak, haşhaş bitkisinin ülkemizdeki esas kullanım amacı ilaç sanayinin hammaddesini oluşturmaktır.

Haşhaş, son yıllarda özellikle de 2000 yılından itibaren ekiliş ve buna bağlı olarak tohum üretiminde çok büyük artışlar sağlamıştır. Çizelge 4 incelendiğinde; 2000 yılında 27.555 ha olan ekiliş alanı 2003'de 97.121 ha'a, tohum üretimi de 11.564 ton'da 52.000 ton'a yükselmiştir. Bugün haşhaş üretim izni alan illerin sayısı Ankara'nın Polatlı ve Nallıhan ilçeleri de dahil edilerek 15'e çıkarılmıştır. Ülkemizde alkaloid üretimine yönelik tarımı yapılan haşhaşın üretim alanlarında 52.000 ton'a ulaşan tohumlardan bitkisel yağ üretimi de; sadece yöresel basit yağhaneler yerine gelişmiş yağ fabrikalarında değerlendirmeye alınarak bu kaliteli bitkisel yağın yemeklik yağ üretime katkısı sağlanabilmelidir. Hatta tohum verimini artıracak yetiştirme teknikleri uygulayarak sadece yağ üretimi için de tarım alanlarında artışlar sağlanabilir.

Bugün için alkaloid üretiminde Avustralya başta olmak üzere haşhaş üretici ülkeler ile haşhaş kabuğundaki alkaloid oranımızın düşük olması (%0.05) nedeniyle binde 15-20 gibi değere sahip haşhaş çeşitlerini ürettikleri için rekabet şansımız giderek azalmakta, dünya piyasalarındaki pazarlama şansımızı maliyet yüksekliğinden kaybetmekteyiz. Bu nedenle başta TMO ve ilgili fakültelerin bilim adamlarının halen başlatılmış olan müşterek çalışmalarıyla yüksek alkaloid içerikli ıslah çeşitleri geliştirme yanında, yüksek tohum veren

çeşitlerin de geliştirilmesine yönelik çalışmaların devam ettirilmesi gerekmektedir.

3.8. Aspir

Ayçiçeği yanında alternatif yağ bitkileri arasında kolza ile birlikte aspir de ülkemiz için önemli bir potansiyel olarak görülmektedir. Özellikle aspirin tuza ve kurağa dayanıklı bir bitki olması GAP, Orta Anadolu ve Geçit bölgelerimizde nispeten kurak koşullarda ekim nöbetine alınarak üretimi yaygınlaştırılabilir. Tohumunda ortalama %40 oranında yağ bulunan aspir fazla bakım gerektirmeyen bir bitkidir. Mekanizasyon problemi olmayan, yağ kalitesi özellikle linoleik asitçe zenginliği yüksek olan bu yağ bitkisinin geleceği ümitvar görülmektedir. Halen kurağa dayanıklı bir bitki olarak bilindiğinden sulama koşulları sağlanmadan yetiştirilmekte ancak verim düşük olmaktadır. Uygun şartlarda verim 150 kg/da çıkabilmektedir. Yetiştirme tekniklerinin olumlu uygulanması halinde bitkisel yağ açığımızın kapatılabilmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde yetiştirilen yağlı tohumlu bitkilerin durumları ve üretimin artırılması için yapılan bu değerlendirmelerin dışında; özellikle mısır, zeytin ve fındık gibi bazı bitkilerle birlikte hayvansal yağ üretimi de bulunmaktadır. Ülke şartlarında ayçiçeği, çığit, zeytin, soya ve mısır dışında ekonomik olarak yağ elde edilen bitkiler bulunmamaktadır. Özellikle yerfıstığı, susam ve haşhaş çerez olarak ve pasta yapımında kullanılması, verimlerinin çok düşük olması nedeniyle üretiminin sınırlı olması ve birim maliyetinin yüksek olması gibi nedenlerle, bu bitkilerden yağ elde edilmesini ekonomik olmaktan uzaklaştırmaktadır. Kolza ve aspir gibi ülkemiz ekolojik koşullarına adaptasyonu kanıtlanmış yağ bitkilerinin ise gün geçirmeden demastrasyon çalışmaları ile çiftçilere tanıtılması ve geçmişte soyada uygulanan destekleme politikalarıyla bu bitkilerin ekim alanları artırılabilir.

4. ÜLKEMİZ YAĞLI TOHUM VE BİTKİSEL YAĞ TİCARETİ

4.1. İTHALAT

1960' lardan beri kapatılamayan bitkisel yağ açığı, her yıl giderek artan miktarlarda milyonlarca dolar döviz ödenerek ithalata karşılansmaktadır. Çizelge 5' de yağlı tohum ithalat değerleri verilmiştir.

Çizelge 5 incelendiğinde; toplam yağlı tohum ithalat miktarı 2000 yılında 1.147.453 ton olup, 227 milyon dolar döviz ödenmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında yağlı tohum ithalatında bir azalma görülmesine rağmen, 2003 yılında 1.4 milyon ton ithalat karşılığında yaklaşık 410 milyon dolar ödenmiştir. 2000 yılında en çok ithal edilen yağlı tohumların başında yer alan ayçiçeğinin yerini 2001, 2002 ve 2003 yıllarında soya fasulyesinin aldığı görülmektedir.

1991-1998 yılları arasında toplam sanayi bitkileri ithalatımızda % 92'lik pay ile ilk sırayı ayçiçeği ve soya almaktaydı. Her yıl 500-600 bin ton civarında ayçiçeği ithal ediliyordu. İthal edilen bu ayçiçeği tohumlarının yarıya yakını bitkisel yağ olarak ihraç edilmekte ise de, ithal edilen bu miktar üretimin

YAĞLI TOHUMLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Çizelge 5. Türkiye yağlı tohum ithalat değerleri

ÜRÜN		2000	2001	2002	2003
SOYA FASULYESİ	TON	386.707	321.252	612.498	831.453
	\$	82.938.975	67.386.583	139.613.537	226.524.867
	\$/TON	214.4	209.8	227.9	272.4
AYÇİÇEĞİ	TON	523.903	182.728	129.108	540.852
	\$	103.323.583	42.706.560	42.008.275	153.335.246
	\$/TON	197.2	233.7	325.4	283.5
ÇİĞİT	TON	179.112	32.046	54.509	3.578
	\$	23.103.600	3.996.370	7.155.672	713.117
	\$/TON	128.9	124.7	131.3	199.3
SUSAM	TON	23.147	38.096	70.320	66.098
	\$	10.903.312	18.230.169	33.670.326	43.120.804
	\$/TON	471	478.5	478.8	652.4
KOLZA	TON	24.156	2.182	-	1.5
	\$	4.900.901	406.349	-	4.460
	\$/TON	202.9	186.2	-	2973.3
PALM MEYVESİ ve ÇEKİRDEĞİ	TON	6.183	172	-	-
	\$	1.772.838	43.173	-	-
	\$/TON	286.7	251	-	-
HAŞHAŞ	TON	32	-	86	232
	\$	19.619	-	65.702	230.632
	\$/TON	613.1	-	763.9	994
DİĞER	TON	4.213	436	770	870
	\$	857.921	220.551	400.114	440.428
	\$/TON	203.660	505.846	520.784	505.846
TOPLAM	TON	1.147.453	578.049	867.853	1.401.623
	\$	227.820.749	133.169.454	223.420.896	411.213.788

Kaynak: Anonim 2004

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

yaklaşık %70'i kadardı. Soya fasulyesindeki ithalat bu yıllar içerisinde 100 kat artmış olup, günümüzde de artışını devam ettirmektedir. Ayçiçeğindeki ithalat son yıllarda bir azalış göstermektedir (Anonim, 2001).

Ülkemizde üretilen toplam bitkisel yağ miktarı yıllar itibarıyla, 2000 yılında 1.059.481 ton olmuştur (Çizelge 6). Yıllar itibarıyla yağ üretimi dalgalanmalar göstermesine rağmen, genelde azalma eğilimiyle 2003 yılında 853.540 ton yağ üretimi gerçekleşmiştir. Buna karşılık, ülkemiz bitkisel yağ tüketimi ortalama 1.100.000 ton civarındadır. Bu üretim-tüketim dengesi içinde ülkemizin bitkisel yağ açığı ortalama 500 000 ton dolaylarındadır. Bu yağ açığını kapatmak için 2003 yılında 893 bin ton bitkisel yağ ithal edilmiş ve toplam ödenen döviz miktarı ise 426 milyon doları geçmiştir.

Ürün	2000	2001	2002	2003
Ayçiçek yağı	481.371	299.838	354.700	336.270
Pamuk yağı	249.828	233.274	224.642	249.446
Zeytin yağı	185.700	65.000	160.000	70.000
Soya yağı	72.705	62.252	116.130	114.436
Mısır yağı	25.631	31.770	28.919	41.339
Susam yağı	10.871	14.264	22.918	22.918
Kolza yağı	8.263	960	525	355
Diğer	35.983	960	18.792	41.694
Toplam	1.059.481	713.957	926.626	853.540

Kaynak: Anonim 2004a

Çizelge 7 incelendiğinde; ayçiçeği, soya, mısır, kolza ve palm yağı olarak 2000 yılında toplam 714 bin ton ham yağ ithal edilmiştir. Yağ ithalatımız yağ bitkileri üretimindeki azalmaya da bağlı olarak yıllar itibarıyla sürekli artış göstermiş ve 2003 yılında 893 bin tona ulaşmıştır. Son yıllarda ham mısır ve palm yağının ithalatında artış görülürken, çığit ve kolza ham yağının ithalatında bir azalış görülmektedir. 2001 yılında yağlı tohum işleyen fabrikaların bir çoğunun kapanması sebebiyle ham yağ ithalatında önemli bir artış olmuştur.

4.2. İHRACAT

Ülkemizin yağlı tohum ihracatı yok denecek kadar az olup, daha çok ihtiyacından fazla ithal ettiği yağlı tohumları işleyerek bitkisel yağ olarak ihraç etmektedir.

Çizelge 8 incelendiğinde, ülkemizdeki ihraç edilen yağlı tohum, zeytin yağı ve fraksiyonlarına bakıldığında son yılda miktar ve dövizde bir artış söz konusudur. 2003 verilerine göre toplam bitkisel yağ olarak 150 bin ton ihracat karşılığında 225 milyon dolar döviz elde edilmiştir. Özellikle zeytin yağı ihracatında üretime bağlı olarak yıldan yıla büyük dalgalanmalar olmuştur. Zeytin yağı ihracatındaki bu dalgalanmalar toplam ihracat miktarında da dalgalanmalara yol açmıştır. 128 bin ton margarin ihracatından ise 93.6 milyon dolar elde edilmiştir.

Türkiye'nin yağ ihracatı son 4 yıl içerisinde dalgalanmalar göstermiştir (Çizelge 9). Özellikle zeytin yağı üretiminin fazla olduğu yıllarda fazla ihracat yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında diğer önemli bir ihracat kalemini de ayçiçek yağı oluşturmaktadır. Ancak son 3 yıl içerisinde ayçiçek yağındaki ihracat miktarı ve payı önemli ölçüde azalmıştır. İhracatın azalmasındaki en önemli nedenler, ülkemizde yağ talebinin giderek artması, ihracat yaptığımız ülkelerde

ÜRÜN		2000	2001	2002	2003
Soya yağı ve fraksiyonları	TON	159.717	154.579	174.892	134.634
	\$	61.378.678	56.213.052	71.738.274	72.670.193
Ayçiçek yağı ve fraksiyonları	TON	100.680	133.474	93.142	92.548
	\$	39.541.337	62.780.857	65.081.000	60.047.339
Çığit yağı ve fraksiyonları	TON	12.776	965	15	-
	\$	5.011.269	296.396	12.383	-
Mısır yağı ve fraksiyonları	TON	97.144	91.413	116.563	95.468
	\$	45.868.662	39.195.518	61.936.381	68.810.551
Kolza ve hardal yağları	TON	42.140	12.251	15.132	9.605
	\$	17.629.887	4.957.146	7.259.256	5.824.016
Palm yağı	TON	250.522	308.362	325.584	444.501
	\$	87.169.867	96.336.601	127.611.938	194.980.602
Hindistan cevizi yağları	TON	13.135	10.926	13.697	12.703
	\$	7.341.711	3.637.859	5.484.099	5.917.356
Margarin	TON	7.766	5.459	6.746	12.085
	\$	4.392.003	3.128.449	3.848.830	8.261.730
Diğer	TON	30.541	3.806	16.118	91.999
	\$	39.331.991	12.618.011	4.648.069	10.449.082
TOPLAM	TON	714.429	721.235	761.293	893.543
	\$	307.665.405	279.163.889	347.620.230	426.960.869

Kaynak: Anonim 2004d

YAĞLI TOHUMLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Çizelge 8. Türkiye yağlı tohum ihracat değerleri

ÜRÜN		2000	2001	2002	2003
SOYA FASULYESİ	TON	101	-	166	-
	\$	52.569	-	39.508	-
	\$/TON	520.5	-	238.0	-
AYÇİÇEĞİ	TON	2.120	2.200	2.318	4.269
	\$	4.850.180	4.522.498	3.713.299	8.406.248
	\$/TON	2287.8	2055.7	1601.9	1969.1
ÇİĞİT	TON	705	555	714	984
	\$	941.396	819.056	2.342.079	1.678.047
	\$/TON	1335.3	1475.8	3280.2	1705.3
SUSAM	TON	3.529	4.555	3.913	4.177
	\$	4.709.395	4.799.552	4.460.392	5.135.830
	\$/TON	1334.5	1053.7	1139.9	1229.5
KOLZA	TON	0.2	0.2	-	-
	\$	103	114	-	-
	\$/TON	515.0	570.0	-	-
HAŞHAŞ	TON	13.014	24.988	17.772	34.480
	\$	12.036.399	19.035.041	15.623.817	32.290.174
	\$/TON	924.9	761.8	879.1	936.5
DİĞER	TON	71	43	27	56
	\$	93.766	54.855	22.922	86.914
TOPLAM	TON	19.540.2	32.341.2	24.910	43.966
	\$	22.683.808	29.231.116	26.202.017	47.597.213

Kaynak: Anonim 2004d

yeni fabrikalar kurulması, söz konusu ülkelerde uygulanan yüksek ithalat vergi oranları ve ülkemizde iç ticarete uygulanan yanlış mevzuat uygulamalarıdır.

5. YAĞLI TOHUMLU BİTKİLERİN ÜRETİM HEDEFLERİ

Yağlı tohumlu bitkilerin 2015 yılına kadar ki üretim hedefleri hesaplanırken birçok faktörün yanında en başta geleni DPT'nin öngördüğü yıllık nüfus artış oranıdır. Bunun yanında nadas alanlarının yıllara göre azaltılarak tarıma kazandırılması ile sağlanacak ekili alanların belli oranda ekim nöbeti içerisinde yağlı tohumlara tahsisi, sulamaya açılacak olan tarım arazilerinin yıllık artış oranı önemli etkenlerdir. Çizelge 10 incelendiğinde; 2015 yılı yağlı tohum ekiliş alanları ve bitkisel yağ tüketimi hesaplanmıştır. Çizelgede kişi başına yağ tüketimi Avrupa normlarındaki değerler dikkate alınarak 23 kg olarak belirlenmiştir.

Çizelge 10'a baktığımızda; 2000 yılında bitkisel yağ tüketim değeri olan 1.559.490 ton'dan 2015 yılında 2.037.977 tona çıkabileceği, bunun içinde yağ bitkileri üretiminin 3.375 bin ton'dan 4.413 bin ton'a ulaşması gerektiği görülmektedir. 2003 yılı verilerine göre Türkiye'de yağ bitkileri üretimi 2.359 bin ton olmasına rağmen, projeksiyona göre gerekli miktar 3.562 bin ton olmaktadır.

Çizelge 9. Türkiye yağ ihracat değerleri

ÜRÜN		2000	2001	2002	2003
SOYA YAĞI ve FRAKSİYONLARI	TON	1.469	1.220	5.415	15.006
	\$	700.023	606.998	3.262.065	12.012.967
AYÇİÇEĞİ YAĞI ve FRAKSİYON.	TON	38.521	24.400	11.325	28.580
	\$	21.726.937	14.048.090	8.697.822	22.765.557
ÇİĞİT YAĞI ve FRAKSİYONLARI	TON	4.145	2.714	6.994	16.950
	\$	2.075.744	1.109.393	3.304.571	12.088.380
MISIR YAĞI ve FRAKSİYONLARI	TON	11.242	13.340	9.564	8.396
	\$	8.530.880	8.391.604	7.409.809	8.608.584
KOLZA YAĞI ve FRAKSİYONLARI	TON	31	525	-	-
	\$	29.976	246.750	-	-
ZEYTİN YAĞI ve FRAKSİYON	TON	16.327	98.575	25.621	76.238
	\$	30.265.938	135.675.662	46.762.217	163.505.557
DİĞER	TON	4.553	3.904	5.947	5.643
	\$	9.099.455	5.316.210	6.319.843	6.571.208
TOPLAM	TON	76.288	144.678	64.866	150.815
	\$	72.428.953	165.394.707	75.756.327	225.552.253

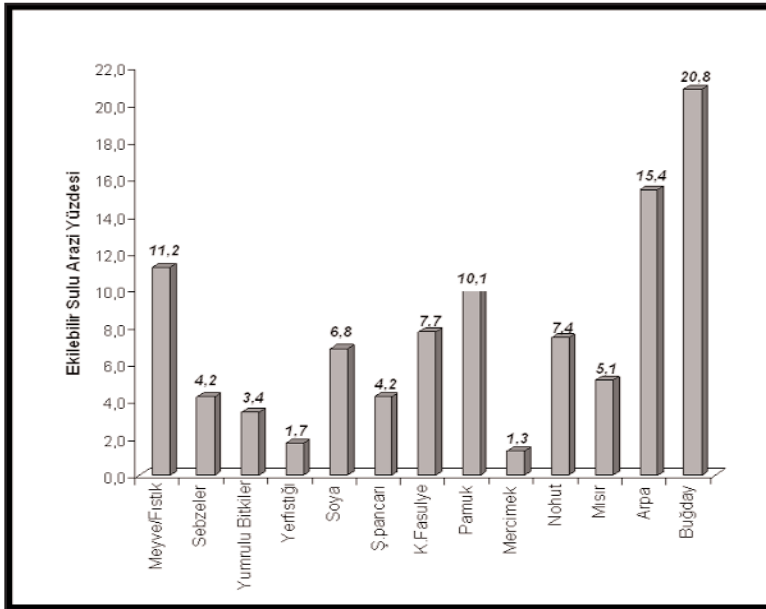
Kaynak: Anonim 2004d

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Çizelge 10. Türkiye 2015 Yılı Bitkisel Yağ Tüketim Projeksiyonu*

Yıllar	Türkiye Nüfusu (1000 Kişi)	Kişi Başına Yağ Tüketimi (kg)	Gerekli Yağ Miktarı (Ton)	Gerekli Çiğit (Bin ton)	Gerekli Ayçiçeği (Bin ton)	Gerekli Yerfıstığı (Bin ton)	Gerekli Soya (Bin ton)	Gerekli Yağ Bitkileri (Bin ton)
2000	67.804	23	1.559.490	1.472	1.318	36	431	3.375
2001	69.024	23	1.587.561	1.498	1.339	41	441	3.437
2002	70.267	23	1.616.137	1.524	1.363	42	449	3.499
2003	71.532	23	1.645.228	1.552	1.388	43	458	3.562
2004	72.819	23	1.674.842	1.580	1.413	44	466	3.626
2005	74.130	23	1.704.989	1.609	1.438	44	474	3.692
2006	75.464	23	1.735.679	1.637	1.464	45	483	3.758
2007	76.822	23	1.766.921	1.667	1.490	46	492	3.826
2008	78.205	23	1.798.726	1.697	1.517	47	500	3.895
2009	79.613	23	1.831.103	1.728	1.544	48	510	3.965
2010	81.046	23	1.864.062	1.759	1.572	49	519	4.036
2011	82.505	23	1.897.616	1.790	1.600	49	528	4.109
2012	83.990	23	1.931.773	1.823	1.629	50	538	4.183
2013	85.302	23	1.966.545	1.851	1.655	51	546	4.248
2014	87.041	23	2.001.942	1.889	1.689	52	557	4.335
2015	88.608	23	2.037.977	1.923	1.708	53	567	4.413

* Gerekli olan ürün miktarları hesap edilirken 2000 yılındaki (üretim + ithalat) - (ihracat + tohumluk) / nüfus formülünden elde edilen kişi başına düşen ürün miktarları belirlenerek, ilgili yıldaki nüfus sayısı ile çarpılarak belirlenmiştir. Tohumluk miktarları çığit için 2.5 kg/da, ayçiçeği için 0.75 kg/da, yerfıstığı için 5 kg/da, soya için 4 kg/da olarak alınmıştır.

Grafik 1. GAP Alanı İçin 2010 Yılında Sulu Alanda Öngörülen Ürün Deseni

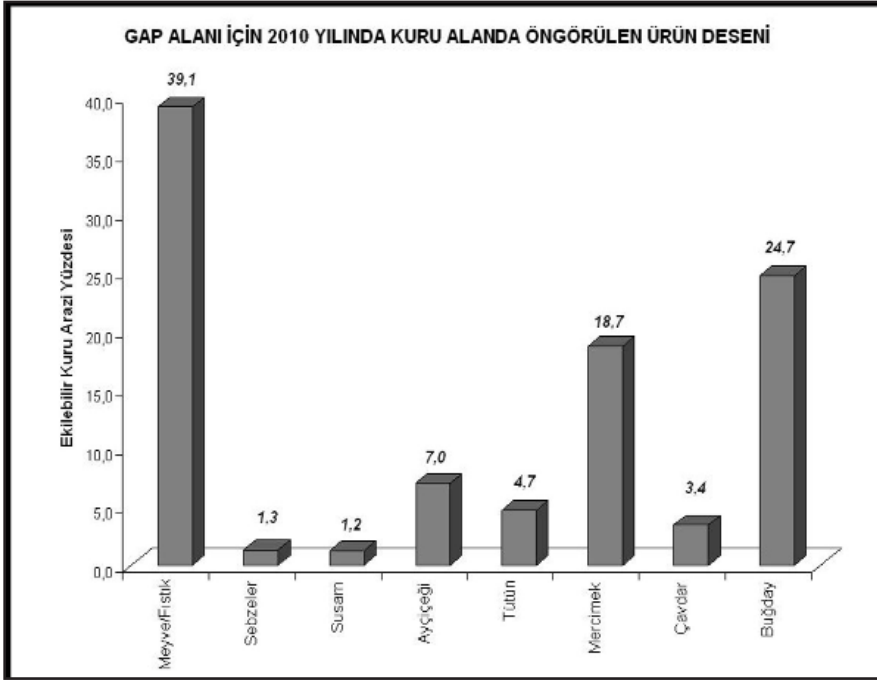
Kaynak: Anonim, 2004e

Bu durum dikkate alındığında, Türkiye'nin yağlı tohum ekim alanı yaklaşık 1.200-1.250 bin hektarlık bir alanda yapılmaktadır. Yağlı tohumlu bitkilerin ekim alanlarının artırılmasında, ileriye dönük üretim hedeflerimizi gerçekleştirebilmek için önümüzde; kademeli olarak sulamaya açılan GAP alanı büyük bir şanstır. Bu bölgede özellikle soya, yerfıstığı, aspir, ayçiçeği ve kolza gibi alternatif yağ bitkilerinin üretimi devletçe teşvik edici tedbirlerle gerçekleştirildiği takdirde büyük bir adım atılmış olacaktır.

Ayrıca Orta Anadolu ve Geçit bölgelerimizde nadas alanlarının kaldırılmasıyla aspir ve kolzaya ekim nöbetinde yer verilerek ekiliş ve üretim potansiyelimiz artacaktır. Özellikle sulanan şekerpancarı sahalarında ayçiçeğine tahıl yerine ekim nöbetinde daha çok yer verilerek de yağlı tohum üretimi artırılacaktır.

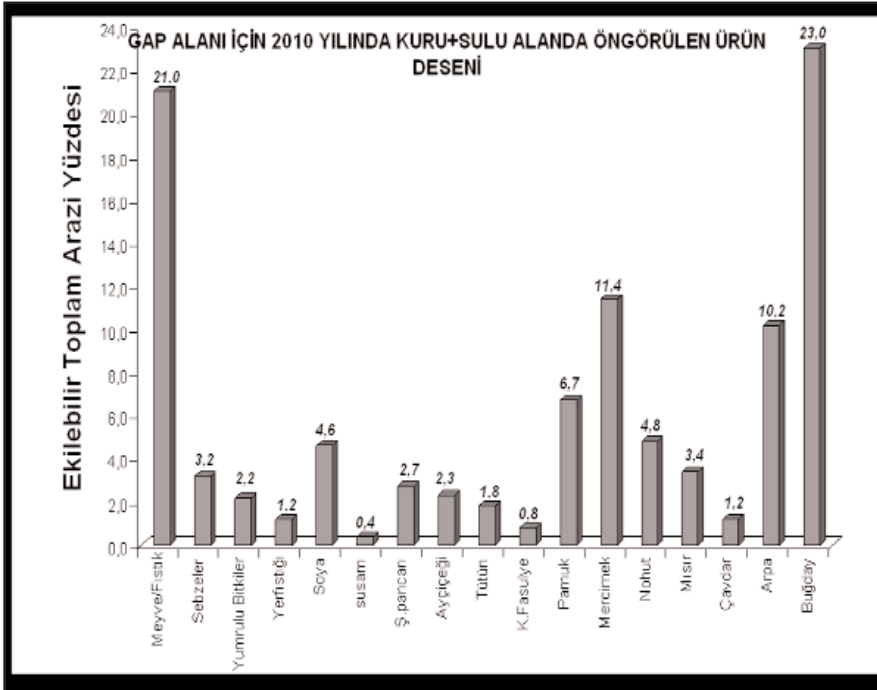
Güneydoğu Anadolu bölgesinde kışların çok sert geçmemesi nedeniyle kışlık aspir yetiştiriciliği rahatlıkla yapılabilmekte ve çeşitlere göre

YAĞLI TOHUMLU BİTKİLER ÜRETİMİ

Grafik 2. GAP Alanı için 2010 Yılında Kuru Alanda Öngörülen Ürün Deseni

Kaynak: Anonim, 2004f

Grafik 3. GAP Alanı için 2010 Yılında Kuru+Sulu Alanda Öngörülen Ürün Deseni

Kaynak: Anonim, 2004g

civarında döviz ödeyerek ithalatla karşılamaya çalıştığımız bitkisel yağ açığımı kapatabilmek için derhal alınması gereken tedbirler kısa başlıklarla aşağıdaki gibi özetlenebilir.

► Yağlı tohumlara uygulanan prim sisteminde ayçiçeğine verilen kg başına 85.000 TL, soya fasulyesinde 100.000 TL, Koltada 90.000 TL öngörülmüş olup, bu primin artırılması sağlanmalıdır.

ortalama 260 kg/da civarında verim alınabilmektedir. Aspirdeki yağ oranını da ıslah çalışmaları ile iyileştirerek yeni çeşitlerin üretime sunulması üretim projeksiyonlarının yakalanmasında etkili olacaktır.

Aşağıdaki grafiklerde de görüleceği gibi GAP alanı için kuru, sulu ve kuru+sulu alanlardaki öngörülen üretim deseni aşağıda verilmiştir. Grafik 1'de görüldüğü gibi 2010 yılı için GAP alanının da ekilebilir arazi yüzdesi içerisinde yağ bitkilerinin alabileceği yüzde miktarlar tahmin edilmektedir. Buna göre 2010 yılında sulu alanda pamuğun ekilebilir arazi içerisindeki payı % 10.1, soya fasulyesi % 6.8, mısır % 5.1 ve yerfıstığı %1.7'lik pay alacağı belirtilmektedir.

Grafik 2'de görüldüğü gibi 2010 yılı için GAP alanının da ekilebilir arazi yüzdesi içerisinde yağ bitkilerinin alabileceği yüzde miktarlar tahmin edilmektedir. Buna göre 2010 yılında kuru alanda ayçiçeğinin ekilebilir arazi içerisindeki payı %7.0'dir . Bunu %1.2 ile susam izlemektedir.

Grafik 3'de görüldüğü gibi 2010 yılı için GAP alanının da ekilebilir arazi yüzdesi içerisinde yağ bitkilerinin alabileceği yüzde miktarlar tahmin edilmektedir. Buna göre 2010 yılında kuru+sulu alanda pamuğun ekilebilir arazi içerisindeki payı % 6.7 olup, Bunu % 4.6 ile soya, % 2.3 ile ayçiçeği, %1.2 ile yerfıstığı ve % 0.4 ile izlemektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde ortaya çıkan yağ açığını kapatabilmek, ithalat yoluyla döviz kaybını önleyebilmek ve mamul yağ ihraç ederek ülkemize döviz kazandırmak, üreticimizin gelir düzeyini yükseltmek, devletin ve ilgili kurum ve kuruluşların acilen yapması gereken en temel görevleridir. Her yıl 500 - 600 milyon dolar

YAĞLI TOHURLU BİTKİLER ÜRETİMİ

▶ Prim sistemine diğer yağlı tohumlar olan aspir, susam ve yerfıstığının da yer almalı, bu prim sisteminin makine ve diğer girdilerin temininde kullanılması sağlanmalıdır.

▶ Yağlı tohumların rekabet ettiği diğer ürünler arasında fiyatlandırma yönünden dengenin sağlanması gerekmektedir.

▶ Yapılan araştırma sonuçlarına göre, her bölge için üstün performans gösteren yağ bitkilerinin yetiştiriciliğine prim verilmelidir.

▶ Yağlı tohum üretimi, örneğin geçmişteki başarılı çalışmalarıyla bilinen şeker şirketi gibi devlete bağlı özel bir kuruluşun denetimine verilerek ülke çapında yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

▶ Bitkisel yağlarda % 8 olan KDV oranı perakendeciye kadar olan satış kademesinde zeytinyağında olduğu gibi % 1 'e düşürülmelidir.

▶ Yağlı tohum üretiminde ekimden önce devlet tarafından ekonomik teşvik ve güvence mutlaka sağlanmalıdır.

▶ Yağlı tohumlara devletin alım garantisi verilmelidir.

▶ Orta Anadolu'da şekerpancarı tarımı yapılan sulu alanlarda ekim nöbeti içerisinde başta ayçiçeği ve kışlık kolza olmak üzere yağlı tohumlu bitkilerin daha fazla yer alması sağlanmalıdır.

▶ Yeni ıslah edilen İmidazolinone herbisit grubuna dayanıklı ayçiçeği çeşitlerinin çiftçilere tanıtılması ve yaygınlaştırılması ile ayçiçeği verimi artırılabilir.

▶ Özellikle ayçiçeği ekim alanları bakımından 2. sırada bulunan Orta Anadolu Bölgesinde hibrit ayçiçeği çeşitlerinin ekimi sağlanmalı ve bu çeşitlerin istediği yetiştirme teknikleri bakımından çiftçiler mutlaka doğru bilgilendirilmelidir.

▶ Yerfıstığı ve susam tarımında mekanizasyon devletçe sağlanarak, yağın maliyeti düşürülerek yağ sanayisine daha fazla katkısı gerçekleştirilmelidir.

▶ Soya ve yerfıstığında yüksek verimin önemli koşullarından olan bakteri üretimi devletçe desteklenmeli ve üreticilere verilmelidir.

▶ Üretilen ürün devlet ve özel sektör tarafından bekletilmekten alınmalı ve alınan ürünü işleyecek fabrika ve işletmelere taşımacılıkta kolaylıklar sağlanmalıdır.

▶ Yağ bitkileri üretiminin artırılmasında kooperatifçilik özendirilmelidir.

▶ Özellikle son yıllarda kolzada Monsanto gibi diğer özel tohumluk firmalarının da kolza ekimi ve üretiminde artış için çiftçi bazında tohumluk dağıtımına yönelik çalışmalar özendirilmelidir. Ayrıca, Afyon'da Oruçoğlu Holding tarafından sözleşmeli çiftçilere ektilmek suretiyle kolza üretimindeki artışa katkıları, diğer yağ üretici firmalara da örnek teşkil etmesi bakımından, böyle firmalar desteklenmelidir.

▶ Türkiye de yetiştirilen yağ bitkilerinin GAP bölgesi kuru, sulu ve kuru+sulu ürün deseni içerisinde yer alması sağlanmalıdır.

▶ GAP alanında kışlık kolza ve aspir mutlak surette ekim nöbetinde yerini almalıdır.

▶ GAP alanına uygun kuraklığa ve soğuğa dayanıklı yağ bitkileri çeşitlerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

o GAP içerisinde yer alan Şanlıurfa ilimiz susamda en çok ekim alanına sahip olup, verim bakımından ise oldukça düşüktür. Verim artırılması için gereken önlemlerin alınması sağlanmalıdır.

▶ GAP alanının da üretimi yapılan yağlı tohumların işleme tesisleri kurulmalıdır.

▶ GAP alanının da sulamaya yasal düzenlenmenin getirilmesi gerekmektedir.

▶ Sulu tarıma açılmış olan GAP bölgesinde yağlı tohumlu bitkilerin planlı ve programlı olarak yaygınlaştırılmasıyla yağlı tohum üretimi artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Anonim, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Sanayi Bitkileri Alt Komisyon Raporu. Yayın No: DPT: 2648-ÖİK:656.

Anonim, 2004a. www.fao.org

Anonim, 2004b. Başbakanlık D.İ.E. Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara.

Anonim, 2004c. (http://www.enistutuncu.nom.tr/tbmm/tbmm_22_1_sayfa_3.asp)

Anonim, 2004d. Dış Ticaret Müsteşarlığı Kayıtları, 2004.

Anonim, 2004e. http://www.gap.gov.tr/Turkish/Tarim/starim1.html (sulu)

Anonim, 2004f. http://www.gap.gov.tr/Turkish/Tarim/ktarim1.html (kuru)

Anonim, 2004g. http://www.gap.gov.tr/Turkish/Tarim/sktarim1.html (K+S)

Arnoğlu, H.H. 1999. Yağ Bitkileri Yetiştirme ve Islahı. Ç.Ü. Ziraat Fak. Yayın No:220, Ders Kitapları yayın No: A-70, Adana, 204 s.

Kaya, M.D. 2003. Orta Anadolu'da Ayçiçeği Yetiştirme Tekniği. Türk-Koop. Ekin Dergisi, Yıl:7, sayı:24, sayfa:20-25.

Kaya, M.D. 2004. Ayçiçeği ıslahında imidazolinone dayanıklılık. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Doktora Semineri. Mayıs 2004, 24 s.

Kolsancı, Ö. 1998. Bitkisel Yağ Açığımız ve Çözüm Yolları. A.Ü. UTABİM Seri Konferansları. Ankara. 1-7.

Kolsancı, Ö., Başlama, D., İşler, N., Arnoğlu, H., Gür, A., Olhan, E. ve Sağlam, C. 2000. Yağ Bitkileri Üretimi. Türkiye Ziraat Mühendisliği 5.Teknik Tarım Kongresi, 17-21 Ocak 2000 Ankara, 485-503.

KONU VI: PAMUK DOSYASI:

HAZIR GIYİM SEKTÖRÜ AÇISINDAN PAMUK TARLADAN FABRİKAYA YERELDEN KÜREŞELE POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ

Dr. Gökhan GÜNAYDIN

Pamuk, tarım ürünleri arasında ileri ve geri bağlantılara (forward - back linkages) sahip, yüksek katma değer ve istihdam yaratan, tarım - sanayii bütünleşmesinde öncü rol oynayan, dünya tarım ticaretinin başta gelen tartışma konusu olagelmış önemli bir üründür.

Hazır giyim sektörü açısından analitik bir değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma, iki ana başlık altında yapılandırılacaktır. Bunlardan birincisi, Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasının çizdiği çerçeveye içinde, hammadde üretim ve uluslararası ticaretini anlamaya yöneliktir. Bunun yanında, post fordist işbölümü koşullarında, hazır giyim alanındaki uluslararası yapılanma, asıl belirleyici eksen olarak bir değerlendirmeyi hak etmektedir.

Pamuk Üretim ve Ticareti

Tablo 1 : Dünya Lifi Pamuk Üretim Verileri

Ülkeler	Ekiliş (000 ha)	Verim (kg/ha)	Üretim (000 ton)	Tüketim (000 ton)	Dışalım (000 ton)
Hindistan	8.249	309	2.551	2.920	318
ABD	5.216	749	3.905	1.744	10
Çin	4.362	1.074	4.672	5.620	495
Pakistan	2.933	586	1.712	1.844	183
Özbekistan	1.442	709	1.023	208	1
Brezilya	838	987	829	854	149
Türkiye	700	1.204	858	1.231	403
Avustralya	348	1.538	528	28	-
Suriye	232	1.368	307	119	-
İsrail	12	1.623	20	5	2
Endonezya	16	309	4	505	510
Meksika	80	1.072	82	475	422
DÜNYA	31.998	615	19.688	20.255	6.262

Kaynak : Cotton : Review of the Worl Situation. International Cotton Advisory

Committee, 1999 - 29003

düzeyindeki dünya üretiminde, verim ortalaması 1760 kg/ha'dır. Türkiye'nin 2,5 milyon tona yakın kütlü pamuk üretimindeki ortalama verimi, dünya ortalamasının iki kat üzerinde, oldukça sınırlı alanlarda üretim yapan İsrail bir tarafa bırakıldığında yalnızca Avustralya'nın (4330 kg/ha) gerisinde, 3500 kg/ha düzeyindedir. (FAO, 2003)

Tabloda net dışalımçı ve net dışsattımcı ülkelerin ayrışması ilgi çekicidir. Buna göre; Hindistan, Çin, Türkiye, Endonezya ve Meksika net dışalımçı ülkeler iken; ABD, Özbekistan ve Avustralya net dışsattımcı ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Bu tablo, dünya genelindeki sınırlı kaydırmacılık sürecinde post - fordist üretim ilişkilerine ilişkin sonuçlar ortaya koymaktadır. İşbölümü yeniden yapılandırılırken, eski mal ve hizmet üreticisi merkez ülkeler üretim işini çevre ülkelere transfer etmekte, kendileri küresel üretimin planlanması, yönlendirilmesi ve uluslararası ekseninde marka yaratma etkinliklerine yönelmektedirler.

Bu değerlendirmeyi çalışmanın ikinci bölümüne bırakarak, sürecin yalnızca hammadde üretimi boyutuna ilişkin birkaç noktanın altını çizilmesinde yarar görülmektedir.

Yetiştirilmesi için gereksinim duyduğu ekolojik koşulların getirdiği sınırlamalar nedeniyle dünya pamuk üretiminin % 80'i, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 8 ülke tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablodan da izleneceği üzere, Türkiye pamuk ekim alanı açısından dünya yedincisidir. Buna karşılık verim değerlerinde, 350 bin hektarın altında görece küçük alanlarda üretim yapan Avustralya, İsrail ve Suriye bir tarafa bırakıldığında, 700 bin hektarın üzerinde üretim yapan büyük üretici ülkeler arasında en yüksek verim değerlerine sahip olan Türkiye, üretimde altıncı, tüketimde beşinci, dışalımda dördüncü sıradadır.

Dünya kütlü pamuk üretimine ilişkin verilerde de, benzer bir sıralama söz konusudur. Toplam 57 milyon ton

POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ

Yukarıda sözü edilen işbölümünün "geleneksel" döneminde, katma değer üretimi düşük olan tarımsal üretim çevre ülkelere bırakılırken, merkez, yüksek katma değerli teknoloji üretimine odaklanmakta idi. "Avrupa'nın ve Atlantik ötesinin manevi olmak" bu dönemin bir eleştirisi olarak anılmaktadır. Buna karşılık, "yeni dönemde", özellikle 1994 yılında imzalanan GATT Uruguay Turu Tarım Anlaşması ve Dünya Ticaret Örgütü'nün halen sürmekte olan "İleri Tarım Müzakereleri" nde, denge değişmiş görünmektedir. Özellikle ABD'nin 25 bin pamuk üreticisine (Başkan BUSH'un seçim bölgesi olan Teksas merkezli olmak üzere) 4 milyar doların üzerinde sübvansiyon sağlayarak GSM kredileri ile dış pazar açma - yaratma girişimleri, dünya pamuk üretiminde önemli rol oynayan çevre ülkelerde bir dışalım baskısı yaratmış ve sonuçta üretim yapısında kırılmalar görülmüştür.

Bu durum, merkezi kapitalizmin, tarım ürünleri üretim ve ticaretinde egemen olmaya yönelik içsel savaşını DTÖ aracılığıyla kurallara bağladığı, pazara giriş (market access) hükmü ile de korunan pazarların kilidini açmaya çalıştığı bir uluslararası tarım ticareti yapısı doğurmuştur. Pamuk, bu alanda önemli tarıma başlıklarından birisidir. Özellikle DTÖ Cancun ve Honk Kong görüşmelerine, pamuk damgasını vurmuştur.

Cancun'da, 4 Batı Afrika ülkesi temsilcisi, özetle şu görüşleri ileri sürmüştür: "Sizlerin dış ticaret doktrinimize göre Batı Afrika, pamuk ticaretinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ne varki, ABD'deki 25 bin pamuk çiftçisine 4 milyar dolara yakın sübvansiyon veriyorsunuz. Bu sübvansiyonlar sayesinde aslında pamuk ihraç etmemesi gereken bu çiftçiler, dünya piyasalarına pamuğu bizim maliyetlerimizin altında satıyorlar. Batı Afrika'da pamuktan geçimini sağlayan 10 milyon insan, bu yüzden yoksulluğa mahkum oluyor. 2006'ya kadar pamuğa dönük tüm sübvansiyonlarımızı kaldırın ve bu arada pamuk fiyatlarındaki düşmeden dolayı bizim uğradığımız zararları tazmin edin. Bunları kabul etmezseniz, Konferansın diğer ve yeni konularda alaçağı her karara karşı çıkacağız" (Boratav, K)

Bu yaklaşım, görece demokratik bir karar alma mekanizmasına sahip DTÖ görüşmelerini tıkamış, küreselleşme karşıtı sokak gösterilerinin de etkisi ile Cancun Turu, hiçbir karar alınmadan dağılmıştır.

Bu süreç, Dünya Ticaret Örgütü kapsamında özellikle ABD ve AB'nin gümrük vergilerinde kapsamlı bir indirim talep eden yaklaşımı üzerine önemli bir tehdit oluşturmuş, hatta tarım ticaretinde yeniden ikili anlaşmalar yaklaşımına dönülebileceği teorileri ortaya atılmıştır.

Ne varki "yeşil odalarda" geri kalmış - az gelişmiş ülke temsilcileri ile yürütülen ve tehdit ve teşviğin birlikte gündeme getirildiği diplomasi çalışmaları, sözü edilen blokta önmlü kırılmalar yaratmıştır.

2005 yılı DTÖ görüşmeleri, 13 - 18 Aralık 2005 tarihlerinde Honk Kong'da yapılmıştır. Tarımın geneli ile ilgili bir niyet bildiriminden öte gitmeyen ve Nisan 2006 Ayı'nda Cenevre'de yapılacak görüşmelere konuyu erteleyen Honk Kong Turu, buna karşılık pamuk alanında kesin sonuçlar üretmiştir. Buna göre;

Gelişmiş ülkeler (GÜ) tarafından sağlanan ihracat sübvansiyonları 2006 yılı sonu itibarıyla kaldırılacaktır. GÜ'ler, En Az Gelişmiş Ülkelerin (EAGÜ) pamuk dışsattımına, uygulama döneminin başlamasından itibaren tarifersiz ve kotasız pazara giriş olanağı tanıyacaklardır. Pamuk için verilen iç destekler ise, tarım müzakerelerinde belirlenecek genel indirime göre daha yüksek oranlı ve daha kısa süreli bir indirime tabi tutulacaktır. (DTÖ Honk Kong Bakanlar Konferansı Deklarasyonu, WT/MIN(05)/DEC)

Bu kararlar, uluslararası pamuk ticaretinde eskiye oranla daha gerçek bir "karşılaştırmalı üstünlük" döneminin başlayacağına işaret etmektedir. Bu bağlamda, ABD'nin yüksek iç destek ve yüksek dışsattım sübvansiyonları ile dünya pazarlarına ucuz pamuk satmak suretiyle edindiği mutlak üstünlük sona erecek, içlerinde Batı Afrika ülkeleri ve Türkiye'nin de bulunduğu ülkeler avantaj elde edebileceklerdir.

Buna karşın, şu noktanın sürekli anımsanmasında yarar vardır: ABD'nin pamuk konusunda somutlaşan bu tutumu, tıkanan görüşmeleri açmaya yöneliktir. Bu taktiğin başarıya ulaşması halinde, karşılığında tarife dışı engellerin (non tariff barriers) tarifelere dönüştürülmesi ve gümrük vergilerinin hızla indirilmesi söz konusu olacak ve böylece birçok tarımsal ürün için iç piyasa korumasız kalacaktır.

Ayrıca, Türkiye'nin pamuk alanında karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanabilmesi, maliyetlerin indirildiği rekabetçi bir ortam yaratmaya yönelik yapısal önlemler ve destekleme politikalarının buna göre düzenlenmesi ile olanaklıdır. Buna karşılık, IMF/Dünya Bankası odaklı politikaların, tarım satış kooperatifleri üzerindeki etkinlik alanını genişleterek Türkiye'nin pamuk-taki dışalımci konumundan kısa sürede uzaklaşacağı bir ortamın doğmaması için hemen çalışmaya başlaması, sürpriz sayılmamalıdır.

Bu açıklamalardan sonra, Türkiye'nin pamuk üretim ve ticaretindeki yerine ilişkin değerlendirmelerimizi ortaya koyalım;

Türkiye'de pamuk tekstil, harp ve gıda sanayii başta olmak üzere, 50 çeşit sanayii kolunun hammaddesini oluşturmaktadır. Elyafı ürün özelliği ile tekstil ürünlerinin hammaddesini oluştururken, barut ve film malzemesi yapımında da kullanılmaktadır. Bunun yanında "yağ bitkisi" olma özelliği ile tohumu bitkisel yağ üretimine hammadde oluştururken, küspesi proteini yüksek bir hayvan yemi niteliği taşımaktadır.

POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ

Bu bağlamda, tarım üreticisi ve işçisi, nakliyecisi, tüccar, işleyici, sanayici, dışalım ve dışsatımcı ve tüketici konumundaki geniş bir kitle, pamuğa yönelik gelişmelerden ve politika değişimlerinden doğrudan etkilenmektedir. Türkiye'de 6 milyon kişinin yaşamlarını sürdürebilmek için pamuk ve pamukla bağlantılı faaliyetlerle uğraşması, evrenin sosyo-ekonomik hacmini ortaya koymaktadır. Türkiye'de Ege, Antalya, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yoğunlaşan pamuk üretimine ilişkin veriler, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Yıllar	Ekiliş Alanı (ha)	Üretim (ton)
1997	721.723	831.672
1998	756.566	882.154
1999	719.294	791.298
2000	654.177	879.940
2001	696.566	919.661
2002	721.077	988.120
2003	637.329	919.531
2004	636.832	928.122
2005	* 600.000	851.200

Kaynak : DİE ve TZOB Verileri
* FAO verisidir.

Tablodan da izleneceği üzere, Türkiye'de pamuk ekim alanlarındaki azalışa karşın, lif veriminde son derecede çarpıcı bir artışın kaydedilmesi, üretim artışları sağlamıştır. Bununla birlikte, 2002 yılından sonra ekiliş alanlarındaki radikal daralma, pamuk üretiminde 988 bin tondan 851 bin tona bir gerileme durumunu ortaya çıkarmıştır.

Türkiye genelini gösterir tablonun analiz edilebilmesi, gelişmeleri bölgeler itibarıyla incelemek ile olanaklıdır. Buna göre; pamuk ekim alanları 1960'lı yıllardan sonra Çukurova Bölgesinde (400 bin hektardan 130 bin hektara) ve Antalya Bölgesi'nde (30 bin hektardan 8 bin hektara) sürekli bir düşüş göstermiş, GAP Bölgesinde sürekli bir artış eğilimi içinde olmuş (80 bin hektardan 330 bin hektara), Ege Bölgesinde ise 200 - 260 bin hektar aralığında bir değişim göstermiştir. (Gencer, 2005)

Pamuk ekim alanlarının daralmasında, pamuk üretim maliyetlerinin altında kalan çıktı fiyatları nedeniyle üreticinin pamuk ekiminden

vazgeçerek, mümkün ise mısır ve buğday gibi diğer ürünlere geçmesi başat etkindir.

2000 yılından 2005 yılına kadar pamuk üretim maliyetleri % 191 oranında artmıştır. Sulama ve işçilik masraflarının öne çıktığı pamuk maliyetleri, 2000 yılında 431.726 TL/kg iken, aynı rakam 2001'den 2005'e sırasıyla 713.826 TL/kg, 799.425 TL/kg, 912.800 TL/kg, 1.179.617 TL/kg ve 1.260.697 TL/kg olarak artmıştır.

Pamuk ürünü, Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde sanayii ürünü olarak değerlendirildiğinden, AB'den yapılan dışalımda 1995 yılından bu yana herhangi bir tarife uygulanmamaktadır. Bu bağlamda pamuk, dünya fiyatlarından en fazla etkilenen ürün olmaktadır. Pamuk dışalımının % 60'ından fazlasının gerçekleştirildiği ABD'nin pamuk maliyetleri, 2005 yılı itibarıyla, Türkiye'nin neredeyse yarısı kadardır;

Görüldüğü gibi Türkiye üretim maliyetleri, ABD üretim maliyetlerinin % 168 üzerindedir. Türkiye'nin verim değerlerinin ABD'nin % 58 üzerinde olmasına karşın, üretim maliyetlerindeki bu farklılıkta, özellikle gübre, ilaç, akaryakıt ve tarla kirasına ödenen yüksek bedeller rol oynamaktadır.

Girdi ve masraflar	Türkiye	ABD	Fark (%)
Tarla kirası (TL/da)	100.000.000	16.250.000	515
Tohum (TL/da)	21.000.000	16.173.600	30
Gübre (TL/da)	32.000.000	16.350.360	96
İlaç (TL/da)	21.500.000	8.740.485	146
Akaryakıt (TL/da)	59.000.000	12.522.997	371
Masraflar Genel (TL/da)	473.000.000	175.382.000	170
Verim (kg/da)	375	237	58
1 kg. pamuk maliyeti (TL)	1.260.000	740.000	167.9

Kaynak : Ünal, H. ve ark., "Ürün Maliyeti ve Üretici Satın Alma Gücündeki Değişimler", 2000'li Yıllarda Tarım Sektörü Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI, Ocak 2006, s. 108.

Yıllar	Maliyet		Fiyat		Enflasyon		Girdi	
	Değişim %	Endeks	Değişim %	Endeks	Değişim %	Endeks	Değişim %	Endeks
2000	-	100	-	100	-	100	-	100
2001	65	165	79	179	89	189	84	184
2002	12	185	18	211	31	247	38	254
2003	14	211	12.5	237	14	281	28	325
2004	29	272	0	237	14	320	16	377
2005	7	291	-8	218	8	345	15	434

Kaynak : Ünal, H. ve ark., "Ürün Maliyeti ve Üretici Satın Alma Gücündeki Değişimler", 2000'li Yıllarda Tarım Sektörü Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI, Ocak 2006, s. 109.

POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ

Pamuk maliyet, girdi ve çıktı fiyatları ile enflasyonun yıllar itibarıyla değişimini gösterir yukarıdaki tablo, aslında herşeyi özetlemektedir. 2000 - 2005 yılları arasında enflasyon % 345, girdi fiyatları % 434 artarken, maliyetler % 291 oranında yükselmiş, buna karşılık çıktı fiyatlarındaki artış % 218 ile sınırlı kalmıştır.

Yukarıda özetlenen gelişmelerin bir sonucu olarak pamuk ekim alanları sürekli daralırken, tekstil sanayiindeki gelişmeye koşut olarak, pamuk tüketimi sürekli bir artış eğilimi içindedir. Tüketimin yerli üretimle karşılanamayan kısmı ise, sürekli artan dışalım ile kapatılmaya çalışılmaktadır ;

Yıllar	Tüketim (ton)	Dışsatım (ton)	Dışalım (ton)
1995 -1996	950.000	60.000	129.000
1996 -1997	1.050.000	46.000	342.000
1997 -1998	1.150.000	28.000	408.000
1998 -1999	1.076.000	86.000	287.000
1999 -2000	1.200.000	44.000	491.000
2000 -2001	1.250.000	20.000	450.000
2001 -2002*	1.230.541	22.000	326.943
2002 -2003*	1.254.833	13.000	493.819

Kaynak :Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verileri
* : TZOB Pamuk Danışma Kurulu notları

Üretim ve tüketim arasındaki bu farklı gelişim çizgisi, Türkiye'nin net pamuk dışalmıcısı bir ülke konumuna yerleşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, 1995 yılında 129 bin ton pamuk dışalım yapılırken, bu miktar 2003 yılında 493 bin tona çıkmıştır. Pamuk dışalımını, 2003 - 2004 yılında 516.151, 2004 - 2005 yılında 975.131 ton olarak gerçekleştirmiş, pamuk dışalımına aynı yıllarda sırasıyla 761.000 ve 905.191 milyon \$ dışalım parası ödenmiştir.

Türkiye'de pamuk destekleme politikaları, özellikle Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri üzerindeki "yeniden yapılandırma" baskısı nedeniyle, önemli ölçüde zora girmiş görünmektedir.

Yukarıdaki tablodan da izleneceği gibi, üretim maliyetlerinin altında belirlenen çıktı fiyatları, pamuk üreticisini üretimini sürdürmez konuma itmiştir.

Pamuk pazarlama sistemi içinde düşünülebilecek bir başka açılım, lisanslı depoculuk (public warehouse) sistemidir. ABD'de yüz yıllık geçmişine sahip olan bu sistem içinde, üretici pamuğunu HVI (High Volume Instrument) denilen gelişmiş aletlerde balya bazında analiz ettirerek lisanslı depoya teslim etmekte ve karşılığında mekuz senedi (warehouse receipt) almaktadır. Böylece depoda olan pamuğun mülkiyeti halen kendisinde bulunmakta ve Amerikan Tarım Bakanlığı (USDA) altında çalışan Ürün Kredi Kurumu (CCC: Commodity Credit Cooperation) kurumundan 9 ay vadeli ürün rehin kredisi olarak kısa süreli finansman gereksinimini karşılamaktadır. Pamuk için 2004 - 2007 yılları arasında belirlenen kredi limiti 1148 \$/ton'dur. Bir üreticinin alabileceği en fazla kredi miktarı ise 75 bin \$/ton düzeyine kadar çıkabilmektedir.

Yıllar	Pamuk Fiyatı TL/Kg	Prim Miktarı (TL/Kg)	Sertifikalı tohumluk primi (TL/Kg)
1998	195.000	10 cent/kg	
1999	230.000	12 cent/kg	
2000	380.000	9 cent/kg	
2001	680.000	70.000 TL/Kg	77.000
2002	800.000	85.000 TL/Kg	93.500
2003	900.000	90.000 TL/Kg	99.000
2004	820.000	190.000 TL/Kg	38.000
2005	730.000	267.500 TL/Kg	52.500

Kaynak :Çukobirlik verileri

Ciro edilebilir mekuz senetleri sistem içinde dolaşmaya başlamakta ve internet aracılığıyla duyurulmaktadır. Böylece sanayici, gelecekteki bir dönem için gereksinim duyduğu miktar ve kalitedeki pamuğu önceden satın alarak kendisini piyasa gelişmelerinden koruyabilmektedir (hedging).

Buna karşın Türkiye'de AKP iktidarı döneminde çıkarılan Lisanslı Depoculuk Yasası, lisanslı depoculuk sisteminin kamusal destekleme ayağını kopararak ABD sisteminden dahi geri (liberal), çalışmaz bir yapı kurmuştur. HVI cihazlarıyla balya bazında analiz, tarım sanayii entegrasyonunun sağlanması açısından yaşamsal önem taşımaktadır. Mevcut yasada bu yapının da öngörülmemesi, sanayicinin istediği kalite ölçütleri bakımından, satın aldığı partilerde kötü sürprizlerle karşılaşmasına neden olmaktadır.

ABD'nin yukarıda açıklanan lisanslı depoculuk sistemi dışında güçlü bir pamuk destekleme mekanizması bulunmaktadır. Buna göre, pamuk için doğrudan ödeme katsayısı 147 \$/ton olup, bir üretici 40 bin dolara kadar doğrudan ödeme alabilmektedir. Bunun yanında;

$$\text{Ek Ödeme} = \text{Hedef fiyat} - (\text{Pazar fiyatı} + \text{Doğrudan ödeme})$$

denkleminde üretici, 65 bin dolara kadar ek ödmeden yararlanabilmektedir.

ABD'de 2004 - 2007 yılları için pamuk taban fiyatı 1148 \$/ton, hedef fiyatı ise 1598 \$/ton olarak belirlenmiştir. Üretici, pamuk fiyatının taban fiyatına düşmesi halinde, aradaki fark kadar (457 \$/ton) ek ödeme de alabilmektedir.

POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ

Ürün Kredi Kurumu (CCC), ABD pamuğunun dışsattım kapasitesini satışlar, ödemeler, dışsattım kredileri ile geliştirme programına sahiptir. Bu kapsamda kullanılan en önemli araç olan GSM kredileri, dışsattım kredileri üç ila on yıl arasında değişen uzun vadeli kredi olanağı sağlamaktadır. Pamuk için uygulanan GSM 102 kredi programı, üç yıla kadar sağladığı kredi olanaklarıyla, Türkiye gibi yüksek iç faizlerin bulunduğu ülkelerde, dışsattım yanında paradan para kazanma olanağı dahi sunmuştur. Bu sistemde örneğin Tük pamuk dışsattımcısı pamuk bedelini vadeli öderken, Amerikalı pamuk üreticisi ürün bedelini CCC garantörlüğünde aracı bankadan peşin almaktadır. (ABD Çiftlik Güvenliği ve Kırsal Yatırım Yasası 2002 - 2007)

Avrupa Birliği ise, 1981 yılındaki Yunanistan genişlemesine kadar, 9'lu yapısı içinde pamuk üreticisi ülke barındırmadığından, pamuk ortak piyasa düzenine (common market order) sahip değildi. Yunanistan'ın katılımı sonrası, pamuk destekleme mekanizması oluşturulmuş, 1985 yılında bir başka pamuk üreticisi ülke olan İspanya'nın da Topluluğa katılımı ile pamuk üretimi, "maksimum garanti edilmiş miktar" ile sınırlandırılmıştır.

AB'de pamuk için sezon başında bir hedef fiyat açıklanmaktadır. Bu fiyat baz alınarak, çırçırıcının pamuk üreticisine ödemesi gereken bir en az fiyat ilan edilmektedir. Sistem içinde;

$$\text{Fark ödemesi} = \text{Hedef fiyat} - \text{Dünya Fiyatı}$$

olarak belirlenen denklem içinde fark ödemesi, çırçırıcıya verilmektedir. Dünya fiyatı ise, her ay toplanan Komisyon tarafından saptanmaktadır.

Bunun dışında, AB'de pamuk ortak piyasa düzeni içinde örgütlenmiş üreticilere, makinalı hasada geçişlerini sağlamak için yaptıkları mekanizasyon yatırımlarının % 50'si geri ödenmektedir.

Türkiye'nin hedef ve amaçları belirlenmiş bir pamuk politikasına sahip olduğunu söylemek güçtür. Pamuk alanında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı yanında, kısmen Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yetkisi bulunmaktadır. Bu yapı, sektörün etkin bir şekilde yönetilememesi sonucunu doğuran önemli etkenlerden birisidir.

Fiyatlar ürün maliyetlerinin altında belirlenmekte, zamanında açıklanmayan ve yetersiz olan primler üretim planlamasının bir aracı olamamaktadır.

Tohum konusunda, Genetiği Değiştirilmiş (GDO) pamuk tohumlarının ülkeye sokulması için önemli bir lobi faaliyeti bulunmaktadır. ABD, kendi ülkesinde yaygın olarak kullanılan GDO'lu pamuk tohumları ile çevre ülkelere yüksek verim vaat ederken, aslında çevre ülkelerin tarım yapılarını çokuluslu şirketlere bağımlı kılma amacını gütmektedir. Kaldı ki, daha önce de belirttiği gibi, Türkiye'de pamuğun verim değerleri, ABD verim değerlerinin hayli üzerindedir.

Türkiye'de pamuk üretiminin geleceği, düşük maliyet - yüksek kalite ortaklığını yakalaması ile olanaklıdır. Üretim maliyetlerinde en önemli unsuru oluşturan dizel gideri, pamuk çiğidi ve diğer yağ bitkilerinden elde edilen biyodizelin tarım sektöründe yaygın olarak kullanılabilmesi ile geriye çekilebilecektir.

Üretim maliyetlerindeki diğer önemli unsur işçiliktir. Pamukta işçilik giderleri, kg başına 300 bin TL'ye kadar çıkabilmektedir. Oysa kendi yürür pamuk hasat makineleri, hem bu gideri 75 bin TL/kg. düzeyine çekmekte hem de pamukta yabancı madde oranını (kontaminasyon) önemli oranda azaltmaktadır.

4 sıralı kendi yürür bir pamuk hasat makinesinin fiyatı, 240 bin \$ düzeyindedir. Sözü edilen makineler peşin alındığında % 18, leasing yolu ile satın alındığında ise % 1 KDV uygulanmaktadır. Etkilerini sonraki yıllarda da sürdüreceği bir destekleme politikası çerçevesinde, ortak makine parkları aracılığıyla üreticiye hasat makinesi için destek sağlanmalıdır.

Pamuk analizinde, HVI cihazlarının kullanımı mutlaka sağlanmalıdır. Balya bazında analiz sistemi sonrasında tarım satış kooperatifleri aracılığıyla sürdürülen lisanslı depoculuk sistemi ve kısa vadeli kamu kredileri ile makbuz senedine dayalı ürünlerin desteklenmesi, tarım - sanayi entegrasyonunun sağlanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, lisanslı depoculuk sisteminin Avrupa Birliği'nde bulunmadığı, Ortak Tarım Politikası'na uyum başlığı altında bir müktesebat transferinin söz konusu olmadığı belirtilmek gerekir.

Bunun yanında, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, ülkede sürekli gerileyen pamuk ekim alanı ve üretim miktarları, "maksimum garanti edilmiş miktar" sistematığı içinde Türkiye'nin elini sürekli zayıflamaktadır.

Adaylık sürecinde pamuk üretiminin artırılması, büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin pamuk verimliliğinde üst sınıra yaklaşmış olduğu düşünüldüğünde, üretim artışı ancak ekim alanı artışı ile olanaklı olabilecektir. Bu bağlamda, ülkenin teknik ve ekonomik ölçütlere göre sulayabileceği alanların tümünü sulayabilmesi için, önümüzdeki on yıl boyunca, her yıl 500 bin hektar düzeyinde sulama yatırımı yapması gerekmektedir. Özellikle GAP yöresinde realize edilecek sulama yatırımları ise, yeterli kaynak ve güçlü bir kamu yönetimi aygıtına gerek duymaktadır.

Bütçenin iç ve dış borç faizi ödemeye odaklı yapısı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kendisine en çok gereksinim duyduğu bir süreçte kapatılması, sulama yatırımları konusunda iyimser bir düzlem yaratmamaktadır.

Bu bağlamda pamuk dışsattım, önümüzdeki süreçte, tekstil sanayiinin gelişimine bağlı olarak artacaktır. Türkiye pamuk sektörü

POST FORDİST BİR YOL ÖYKÜSÜ

üzerindeki belirleyici etkisi nedeniyle, aşağıda, hazır giyim sektörü incelenmektedir.

Hazır Giyim Sektörü Üretim ve Ticareti

Başta çevre kirleticisi ve katma değeri düşük sanayiilerin çevre ülkelere transferi esasında yürüten "sınai kaydırmacılık" politikaları, tekstil sektöründe oldukça yaygın bir uygulama alanı bulmaktadır.

Sanayii devrimi, İngiltere öncülüğündeki tekstil sanayiinin, kol gücüne dayalı dokuma imalathanelerini kısa sürede tasfiye etmesi ile sonuçlanmıştır. Sözü edilen "kapitalist gelişim", Hindistan dokuma işçileri ve ustalarını yok ederken, Marx süreci "vahşi ama ilerici" olarak tanımlamıştır.

Bu "devrimci kapitalist gelişim", merkez ülkelerde işgücü maliyetlerinin artması, işgücünün sınırlar içine hapsedildiği süreçte sermaye, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı önündeki tüm engellerin kaldırılması, ulaşım ve taşıma sektörlerindeki hız ve kapasite artışı yanında çevre ülkelerde sürekli yaratılan krizlerle emeğin ucuzlatılması koşullarında, yeni bir aşamaya geçerek, sermayenin kendini ençoklaştırabildiği post - fordist koşulları dünyaya tanıtmıştır.

Sözü edilen "yeni dünya düzeninde", ulus devletlerin emek ve kaynak koruyucu siyasaları, "yarışan kentler - yarışan yerellikler" ekseninde zayıflatılmıştır. Buna göre, ücretsiz ya da çok ucuz temel hizmetler (arsa -su - elektrik - işgücü - taşıma vb) sağlanan yereller, taşeronlaşma ilişkisi içinde doğrudan merkeze bağlanacak, bu eklemleme ilişkisi içinde merkez sömürü ilişkisini derinleştirirken, "taşeron" payına düşene razı olacaktır.

Küresel meta zincirlerindeki ilişkilene biçimi, tüccar yönlendirmeli ve üretici yönlendirmeli olmak üzere iki farklı kategoride yapılmaktadır (Gereffi 1994). Hazır giyim, tüccar yönlendirmeli meta zinciri içinde yer almaktadır. Bu yapı altında çokuluslu şirketler, uluslararası bir ağ yapısı içinde çevre ülkelerin oluşturduğu dışsatımcı ülke gruplarına fason üretim yaptırarak ve kendi markasını kullanarak ürünleri pazarlamaktadır. ABD'de Walmart, Kmart, Sears, J.C. Penney, Liz Claiborne, The Gap ve The Limited gibi şirketler, bu yeni "işbölümü modelini" organize etmekte öne çıkmaktadırlar.

Türkiye, bu yeni modelin etki alanı içinde bir tekstil üretim yapısı sergilemekte, pazarın doğurduğu krizlerden de bu bağlamda doğrudan etkilenmektedir. Denizli'de bir bornoz fabrikası pamuğu almakta, iplik yapmakta, ipliği boyayıp haşilladıktan sonra kumaş olarak dokumakta, kumaşı kesip bornoz olarak dikmekte, fason üretim yaptığı şirketin markasını ve fiyat etiketini yapıştırmakta, paketlemekte, karayolu ile İzmir limanına, deniz yolu ile ABD'ye sevk etmekte ve tüm bu işlemler için malın fiyat etiketinin 1/5'ini almaktadır (Dikmen, A).

"KOBİ", "Anadolu Aslanı" olarak tanımlanan bu işletmeler, emek sömürüsünün gözle görülür hale geldiği Denizli benzeri kentlerde, iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesi sonucunda köylerinde tutunamayarak kent varoşlarına savrulan ve yedek işgücü stoku niteliği ile işçilik ücretlerini geriletip sendikal hareketi baskılayan iç göç hareketinden geniş oranda yararlanmaktadırlar.

Ancak merkezi kapitalizm, Denizli - Manisa - Gaziantep hattındaki gelişimi yeterli bulmayarak, Kahramanmaraş - Van hattını devreye sokmak istemektedir. GAP'ın sağladığı olanaklar ve yüksek işsizlik oranları, bölgenin "cazibesini" artırmaktadır. Bölge Kalkınma Ajansları ve 19 il için gündeme getirilen bölgesel asgari ücret önerisi (sözü edilen illerde asgari ücretin 380 YTL'den 250 YTL'ye indirilmesi), "yarışan yerelliklerin" uluslararası sermaye yerel taşeronların yaptığı çağrı olarak değerlendirilmelidir.

O zaman, sorulması gereken soru şudur: Tekstil sektöründeki kriz kimin krizidir ve "krizi aşmak" için "daha fazla emek sömürüsü" senaryoları üreten taşeronların istemlerinin karşılanabileceği bir ortamın Türkiye'de yol taşları döşenmekte midir?..

Kaynakça

ABD Çiftlik Güvenliği ve Kırsal Yatırım Yasası 2002 - 2007

Boratav, K., "Cancun'daki Tıkanma Üzerine Çeşitlemeler", TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI, Tarım ve Mühendislik, sayı :68, Ankara, 2004, s: 6 - 11.

Cotton : Review of the World Situation. International Cotton Advisory Committee, 1999 - 29003

Çukobirlik verileri

DİE verileri

Dikmen, A., "Küresel Üretim ve Uluslararası İşbölümü", Küreselleşme Siyasaları Kışkırcısında Türkiye, TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI Bahar Konferansları, 2003, Ankara, s. 37 - 46

DTÖ Honk Kong Bakanlar Konferansı Deklarasyonu, WT/MIN(05)/DEC

FAO verileri

Gereffi, G., "The organization of buyer-driven global commodity chains : how US retailers shape overseas production networks", in Gereffi, G., and Korzeniewicz, M., (eds) Commodity Chains And Global Capitalism, Praeger, Westport, C.T. 1994, Chapter 5.

Gencer, O. ve ark., "Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Sorunları", Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI, Ocak 2005, s. 459 - 479.

Sanayii ve Ticaret Bakanlığı verileri

Tarış verileri

TZOB verileri

Ünal, H. ve ark., "Ürün Maliyeti ve Üretici Satın Alma Gücündeki Değişimler", 2000'li Yıllarda Tarım Sektörü Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI, Ocak 2006, s. 97 - 123.

KONU VII: TARIMSAL YÜKSEKÖĞRETİM DOSYASI

1846 yılında, Yeşilköy - Ayamama Çiftliği'nde başlayan tarımsal öğretim süreci, dönemin özelliklerine göre değişerek devam ediyor.

Çalışmalarını 2 yıl sürdürebilen Yeşilköy Okulu'nun ardından 1891 yılında Halkalı Ziraat Okulu açılıyor.

Cumhuriyet döneminde, 1930 yılında Ankara Yüksek Ziraat Okulu, 1933 yılında ise Yüksek Ziraat Enstitüsü kurularak çalışmalarına başlıyor.

1955 yılına kadar Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Türkiye'nin tek Ziraat Fakültesi olarak eğitim - öğretimine devam ediyor. Ardından, Ege, Atatürk ve Çukurova Ziraat Fakülteleri açılıyor.

Günümüzde, 53 devlet - 24 vakıf olmak üzere toplam 77 üniversitenin 25'inde Ziraat Fakültesi bulunuyor.

Aşağıdaki listede, ODA'mızın Fakültelerden derlediği genel bilgiler ile oluşturulan mezun sayısı veriliyor.

FAKÜLTE	DÖNEM	MEZUN SAYISI
ADNAN MENDERES ÜNİV. ZİR. FAK.	1993-2006	809
AKDENİZ ÜNİV. ZİR. FAK.	1984-2006	2315
ANKARA ÜNİV. ZİR. FAK.	1933-2006	18438
ATATÜRK ÜNİV. ZİR. FAK.	1958-2006	11513
ÇUKUROVA ÜNİV. ZİR. FAK.	1973-2006	9834
DİCLE ÜNİV. ZİR. FAK.*	1988-2006	777
EGE ÜNİV. ZİR. FAK.	1955-2006	14381
GAZİOSMANPAŞA ÜNİV. ZİR. FAK.**	1992-2006	2596
HARRAN ÜNİV. ZİR. FAK.	1992-2006	1267
ORDU ÜNİV. ZİR. FAK.	1994-2006	222
MUSTAFA KEMAL ÜNİV. ZİR. FAK.	1992-2006	706
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİV. ZİR. FAK.	1994-2006	731
K.MARAŞ SÜTÇÜ İMAM. ÜNİV. ZİR. FAK.	1993-2006	742
NAMIK KEMAL ÜNİV. ZİR. FAK.	1982-2006	4650
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİV. ZİR. FAK.	1982-2006	2012
ONDOKUZ MAYIS ÜNİV. ZİR. FAK.	1976-2006	3831
ONSEKİZMART ÜNİV. ZİR. FAK.	1995-2006	518
OSMANGAZİ ÜNİV. ZİR. FAK.	2002-2006	14
SELÇUK ÜNİV. ZİR. FAK.	1982-2006	4450
ULUDAĞ ÜNİV. ZİR. FAK.	1981-2006	4711
	TOPLAM	84517

* DÜZF 1992 yılında kuruldu ancak 1998-1992 dönemi Harran Üniversitesi ZF mezunları da bu sayıya dahil.

** 1984-1992 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesine Bağlı olan ZF'nin bu dönemdeki mezun sayısı hariç. İl.Öğretimler dahil.

Yukarıdaki listede yer alan ve mezun veren 20 ziraat fakültesinin yanında,

- Erciyes Üniversitesi Seyrani Ziraat Fakültesi (Kayseri)
- Kafkas Üniversitesi Iğdır Ziraat Fakültesi (Iğdır)

açılmış ve dekanları atanmıştır.

Bunların yanında;

- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi
- Bozok Üniversitesi Yozgat Ziraat Fakültesi
- Fırat Üniversitesi Bingöl Ziraat Fakültesi

kurulmasına yönelik kararlar üretilmiştir.

Elinizdeki derginin VII. Konu başlığı olarak, tarımsal yükseköğretimin içinde bulunduğu durum hakkındaki görüşlerimizi sizlerle paylaşıyoruz.

"ULUSLARARASI TARIMSAL YÜKSEKÖĞRETİM ÇALIŞTAYI" YAPILACAK!..

ODA'mız, Tarım, Orman ve Su Ürünleri Konseyi ile birlikte 10-11 Mayıs 2007 tarihleri arasında Ankara'da, "Uluslararası Tarımsal Yükseköğretim Çalıştayı" düzenleyecek. Çalıştay, akademisyenlerden yöneticilere, kamu ve özel sektör çalışanlarından öğrenciler ve işsizlere dek uzanan geniş bir yelpazede ilgili tüm tarafları bir araya getirecek. Çalıştay'da, dünyada ve Avrupa'daki gelişmeler, demokratik, sorgulayıcı ve çözüm üreten bir tartışma düzleminde ele alınarak, tarımsal yüksek öğrenimin yeniden yapılanmasına yönelik görüş ve öneriler dile getirilecek. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Çalıştay'a ev sahipliği yapacak.

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

Prof. Dr. Cemalettin Yaşar ÇİFTÇİ*

Ziraat Fakültelerini tercih eden öğrenci sayıları her geçen yıl azalmakta ve ziraat fakültelerini tercih eden öğrencilerin puanları düşmektedir. Bu durum, 1980 li yılların ortasına kadar ÖSYM sınavında % 1 lik dilime giren öğrencilerin tercih ettiği ziraat fakülteleri için oldukça düşündürücüdür. Bu olumsuz tablonun birçok nedeni bulunmaktadır. Bu makalede geçmişten günümüze ziraat fakültelerinin durumu incelenmeye ve bu olumsuzluğun nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

I. 2006 - 2007 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN KONTENJANLARI, TERCİH EDEN ÖĞRENCİ SAYILARI ve ORANLARI

2006 - 2007 eğitim öğretim yılında, Türkiye'de toplam sayısı 24 olan, ancak 20'si öğrenci alan ziraat fakültesinin kontenjanları, bu fakülteleri tercih eden ve yerleştirilen öğrenci sayıları, kontenjanlarını dolduran ziraat fakültelerine yerleştirilen öğrencilerin en düşük ve en yüksek puanları ile yerleştirilen öğrenci sayılarının kontenjanlara oranları Çizelge 1'de verilmiştir.

a) İlk Tercihlerde ziraat fakültelerinin durumu

Çizelge 1 de görüldüğü gibi, ÖSYM ce 3 ziraat fakültesinin kontenjanlarının tamamına öğrenci yerleştirilmiştir. Bunlar; Ankara, Ege ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakülteleridir.

Fakültelerin kontenjanları 31 (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi) - 308 (Ankara Üniversitesi) arasında olup, 20 fakültenin toplam kontenjanı 3268, yerleştirilen öğrenci sayısı 1298 dir. Yerleştirilen öğrencilerin, toplam kontenjana oranı % 39.7 olup, bu da 20 ziraat fakültesinin toplam kontenjanlarının ancak % 40 ının dolduğunu göstermektedir.

Sadece 4 ziraat fakültesi kontenjanının % 50 sinden fazlasını doldurabilmiştir. Bunlar; Ankara, Ege ve Osmangazi % 100, Akdeniz % 78.0 dir.

Kontenjanının % 25'ini ve daha azını doldurabilen ziraat fakülteleri 12 adet olup, bunlar; Selçuk % 25.4, Adnan Menderes % 21.4, Mustafa Kemal % 19.4, Yüzüncü Yıl % 18.1, Süleyman Demirel % 16.9, Namık Kemal % 15.7, Atatürk % 15.4, Ondokuz Mayıs % 14.9, Ordu % 14.0, Sütçü İmam % 11.8, Gaziosmanpaşa % 8.6, Harran % 7.8 dir.

b) Birinci Ek Yerleştirmede ziraat fakültelerinin durumu

ÖSYM ce ilk yerleştirmede ziraat fakültelerine yerleştirilen öğrenci sayısı 1 298 olduğundan, toplam kontenjan (3 268) dolmamış ve ÖSYM I. Ek Kontenjanına göre yerleştirme yapılmıştır. ÖSYM ce ilk tercihlerde ziraat fakültelerine yerleştirilen öğrencilerden 43 ü kayıt yaptırmamış, bu nedenle I. Ek kontenjan yerleştirmesinde ziraat fakültelerinde açık kontenjan 2 002 olmuştur.

Ordu Ziraat Fakültesinde toplam kontenjan 93, yerleştirilen öğrenci sayısı 13 olarak belirtilmesine karşın, I. Ek kontenjanda açık kontenjan 71 olarak gösterilmiştir. Eğer 13 öğrenci yerleştirilmiş ise açık kontenjanın 80 olması gerekirdi.

ÖSYM ye ziraat fakültelerini I. ek kontenjandan tercih eden ve kayıt yaptıran öğrenci sayısı sadece 143 tür. İlk tercih ve I. Ek kontenjan yerleştirmesi sonucunda ziraat fakültelerinin açık kontenjanları 1 859 dur (% 57.2).

c) İkinci Ek Yerleştirmede ziraat fakültelerinin durumu

İkinci ek yerleştirmede ÖSYM ye 4 ve Daha Fazla Yıllık Programlara yerleştirilen öğrenci sayısı 277, açık kontenjan 7862 dir. (Anonim, 2006d). Görüldüğü gibi Ziraat fakültelerinin toplam açık kontenjanı 1859 iken, tüm üniversitelerin 4 yıllık programlarını tercih eden ve yerleştirilen öğrenci sayısı sadece 277 dir. Ziraat fakültelerinin açık kontenjanlarının dolması olası değildir.

d) Genel Değerlendirme

Ziraat fakülteleri toplam kontenjanının yarısını bile dolduramamıştır.

2. ek kontenjan tercihlerinin de 1. ek kontenjan tercihleri gibi olması beklenen bir sonuçtur. Çünkü birinci ek yerleştirmede sadece Ankara, Ege ve Osmangazi Üniversitelerinin karşısında en düşük ve en yüksek puanlar verilmiştir. Bu üç ziraat fakültelerini tercih edecek öğrencilerin puanlarının, tercih edecekleri fakültenin en düşük puandan daha yüksek olması gerekmektedir, karşısında en düşük puanı belirtilmeyen fakülteye barajı geçmiş tüm öğrenciler başvurabilmektedir. Eğer öğrenciler tercih edecek olsalar idi birinci ek yerleştirmede tercih ederlerdi. Bu durum da göstermektedir ki, az ya da çok, Harran 12, Ordu 13, Sütçü İmam 16, Gaziosmanpaşa 18, Dicle ve Mustafa Kemal 19, Yüzüncü Yıl 22, Süleyman Demirel 26, Namık Kemal 32, Adnan Menderes 35, Çanakkale 18 Mart 36, Atatürk 44, Selçuk 56, Ondokuz Mayıs 83 öğrenci ile 2006 - 2007 eğitim öğretim yılı ziraat mühendisliği eğitimine başlayacaklardır.

*Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

Çizelge 1. 2006 - 2007 Öğretim Yılı Ziraat Fakülteleri Kontenjanları, Tercih Eden Öğrenci Sayıları, I. Ek Kontenjan ve II. Ek Kontenjanları ve % leri												
Üniversite	İlk Tercihle							I. Ek Kontenjanda		I. Ek Kontenjan Dahil		II. Ek Kontenjanda
	Kontenjan	Yerleştirilen	%	En düşük Puan	En yüksek Puan	Kayıt Yaptıran	%	Açık Kontenjan*	Kayıt Yaptıran	Toplam Kayıt Yaptıran	%	Açık Kontenjan**
Adnan Menderes	154	33	21.4	-	-	33	21.4	121	2	35	22.8	119
Akdeniz	164	128	78.0	-	-	122	74.4	42	12	134	81.7	30
Ankara	308	308	100.0	249.406	294.655	300	97.4	8	7	307	99.7	1
Erzurum	267	41	15.4	-	-	40	15.0	227	4	44	16.5	223
Çanakkale 18 Mart	134	36	26.9	-	-	34	25.4	100	2	36	26.9	98
Çukurova	257	105	40.9	-	-	101	39.3	156	14	115	44.7	142
Dicle	41	16	39.0	-	-	16	39.0	25	3	19	46.3	22
Ege	257	257	100.0	255.826	299.935	252	98.1	5	5	257	100.0	0
Gaziosmanpaşa	185	16	8.6	-	-	16	8.6	169	2	18	9.7	167
Harran	154	12	7.8	-	-	11	7.1	143	1	12	8.4	142
Sütçü İmam	144	17	11.8	-	-	16	11.1	128	0	16	11.1	128
Mustafa Kemal	103	20	19.4	-	-	19	18.4	84	0	19	18.4	84
Ondokuz Mayıs	154	23	14.9	-	-	23	14.9	131	60	83	53.9	71
Osman Gazi	31	31	100.0	252.100	274.361	31	100.0	0	-	31	100.0	0
Selçuk	185	47	25.4	-	-	44	23.8	141	12	56	30.3	129
Süleyman Demirel	154	26	16.9	-	-	26	16.9	128	0	26	16.9	128
Uludağ	154	114	74.0	-	-	108	70.1	46	15	123	79.9	31
Yüzüncü Yıl	144	26	18.1	-	-	22	15.3	122	0	22	15.3	122
Namık Kemal	185	29	15.7	-	-	28	15.1	157	4	32	17.3	153
Ordu	93	13	14.0	-	-	13	14.0	71	0	13	14.0	71
TOPLAM	3 268	1 298	39.7	-	-	1 255	38.4	2 002	143	1398	42.8	1859
Kaynak:22.09.2006. http://www.osym.gov.tr 2006 -ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları												
*)05.10.2006 http://www.osym.gov.tr (2006 ÖSYS Yükseköğretim Programlarına I. Ek Yerleştirme Kılavuzu Yükseköğretim Programları Tabloları												
**)16.10.2006 http://www.osym.gov.tr (2006 ÖSYS Yükseköğretim Programlarına II. Ek Yerleştirme Kılavuzu Yükseköğretim Programları Tabloları												

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

Tarım Orman ve Su Ürünleri Konseyinin aldığı karara göre, ziraat mühendisliği programında bir bölümün ve seçmeli derslerin açılması için en az 10 öğrencinin o bölümü ve o dersi tercih etmesi gerekmektedir.

Tüm fakültelerde baraj (1 - 3, 2 - 4 veya 1.80 gibi) söz konusudur. Yukarıda sayıları verilen öğrencilerin bazılarının baraja takılma durumları da olasıdır. Bölüm tercihleri 3. sınıfın sonunda yapıldığı göz önüne alındığında belki ziraat fakültelerinin çoğunda bölüm tercih hakkı kazanan öğrenci sayısı 10 un altında kalacaktır. Bu durumda bölüm ve seçmeli derslerin açılması nasıl olacaktır?

Türkiye'de sadece Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesinde 1 bölüm, diğerlerinde 5 - 10 bölüm bulunmaktadır.

Son yıllardaki ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzlarının tüm Ziraat Fakültelerinin Ziraat Mühendisliği programının özel koşullar ve açıklamalar kısmında 19 rakamı, bu rakamın açıklamasında ise, " Öğrenciler 4. yılda başarıları göz önünde tutularak, Bahçe Bitkileri, Bitki Koruma, Tarla Bitkileri, Toprak, Zootečni vb. alanlarda eğitim alacaklardır" ifadesi bulunmaktadır.

Örneğin Ankara Üniversitesinde kılavuzda yazanların dışında; Tarım Ekonomisi, Tarım Makinaları, Tarımsal Yapılar ve Sulama, Su Ürünleri, Süt Teknolojisi bölümleri de bulunmaktadır. Birçok ziraat fakültesinde de bu bölümler bulunmaktadır. Bu bölümlerin neden kılavuza yazılmadıklarını anlamak güçtür. Osmangazi üniversitesinde sadece tarla bitkileri bölümü bulunmaktadır. Kılavuza göre Osmangazi üniversitesinde Bahçe Bitkileri, Bitki Koruma, Toprak ve Zootečni Bölümleri ve vb. bölümler var anlamı çıkmaktadır.

Kılavuzda Ziraat Fakültelerinin Ziraat Mühendisliği programının özel koşullar ve açıklamalar kısmında 19 rakamının açılımı mutlaka değiştirilmeli vb. nin ne ifade ettiği açıklanmalı, gerekirse farklı rakamlar da kullanılmalıdır. Aynı bölümlere sahip olan fakültelere aynı rakam, farklılık olan fakülteler için ise ayrı bir rakam verilmelidir. Kılavuzlar incelendiğinde diğer fakültelerin özel koşulların açıklamasının yarım sayfayı bulduğu görülecektir.

Bugünkü açıklama ile her ziraat mühendisliği programında her bölüm bulunmakta sonucu çıkmakta ki gerçekte böyle değildir.

II. YÜKSEK ZİRAAT ENSTİTÜSÜ ZAMANINDA ZİRAAT FAKÜLTESİNDE DURUM

Yüksek Ziraat Enstitüsü zamanında ziraat fakültesine kayıt olabilme ile ilgili yönetmelik aşağıda verilmiştir. Yönetmelikte de görüldüğü gibi, parasız yatılı alınacak öğrenciler, pekiyi veya iyi dereceli ve fen kolundan mezun olanlar arasından tercih edilmekte ve en başarılı öğrenciler ziraat fakültesine kabul edilmekte idi.

Yüksek Ziraat Enstitüsü talebe talimatnamesi

Y. Z. Enstitüsüne yazılma ve alınma şartları:

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünün Ziraat, Veteriner ve Orman Fakültesine her yıl ihtiyaç nispetinde parasız yatılı, paralı yatılı ve yatısız talebe alınır. Paralı yatılı talebenin taksitleri her sene kabul şartlarıyla birlikte ilan olunur. 1) Bu ücret şimdi 200 lira olup 3 taksitte alınır. Birinci taksit 70 lira olup kayıt muamelesinin önündedir. Altmış beşer liralık ikinci ve üçüncü taksitler Birincikanun ve Mart iptidalarındadır. Yalnız ibate edilmek isteyen Türk ve Ecnebi talebeden kış sömestresi için tatil ile birlikte peşin olarak 60 lira ve yaz sömestresi için yine peşin olarak 40 lira alınır. (Yaz sömestresi taksitinde tatil dahil değildir).

Enstitüye yazılabilmek için aşağıdaki şartlara uymak gereklidir:

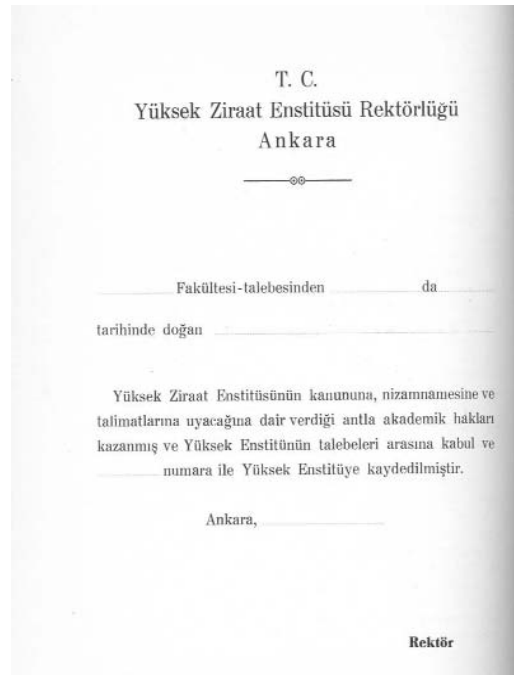
I. Lise mezunu olmak, ve olgunluk imtihanını vermiş bulunmak, (Türk liselerine muadilliği Maarif Vekaletince tanınmış ecnebi liselerin şahadetnameleri kabul olunur). Üniversite veya yüksek bir mektep mezunu bulunmak şarttır.

II. Üniversite ve yüksek mekteplerden naklen geleceklerin tahsillerine göre hangi sınıflara kabul edilecekleri hakkında Rektörlük karar verir. 2) Bu hususta fakültelerin hususi imtihan talimatnamelerine bakınız.

III. Enstitüye girecek yatılı talebenin yaşı 17 den aşağı ve 25 den yukarı olmaz. Nehari talebe yüksek yaş kaydına bağlı değildir.

IV. Parasız yatılı talebeden beden kabiliyeti ve sağlamlıkları hakkında tam teşekküllü bir hastahane raporu lazımdır.

V. Enstitüye yazılan parasız yatılı talebe, iki ay içinde yeniden sağlık ve sağlamlık muayenesinden geçirilerek mesleklerinin istediği beden kabiliyetini göstermeyenlerin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Resim 1. Yüksek Ziraat Enstitüsüne kabul edilen öğrencilere verilen belge

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

VI. Ziraat Fakültesine girecek talebe bir Devlet Çiftliğinde staj görmeğe mecburdur. Bu staj nihayetinde talebe imtihana tabi tutulur. Stajdan sonra talebenin Enstitüde nazari derslere devam edebilmesi için bu imtihanda muvaffak olması şarttır. Staj müddetince talebeye işe bedeli ve harçlık olarak muayyen bir para verilir ve yatacak yer parasız olarak temin edilir.

VII. Parasız yatılı talebeden, staj veya okuma devresi içinde her ne suretle olursa olsun kendiliğinden stajını veya tahsilini bırakanlardan veya cezaen çıkarılanlardan Hükümetçe yapılan masrafları ödeyecekleri hakkında, verilecek numuneye göre Noterlikten tasdikli bir kefaletname alınır.

VIII. Enstitüye girmek isteyenler, yukarıda yazılı sağlık raporundan başka lise ve olgunluk diplomasının veya tasdikli örneklerini ve nüfus tezkerelerini, Polis veya Belediyelerden alacakları hüsnühal kağıdını, aşı raporunu, orta mektep ve liselerde görmüş oldukları askeri dersler hakkındaki ehliyetnamelerini ilâştirerek el yazılılarıyla yazacakları pullu bir dilekçe ile ve 6 tane fotoğrafla birlikte doğruca Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörlüğüne müracaat ederler. Talipler dilekçelerinde hangi Fakülteye kayıt olmak istediklerini bildirmelidir.

IX. Pulsuz veya usulü dairesinde pullanmamış olan ve yukarıdaki maddede yazılı evrak silişğinde olmayan dilekçeler muteber değildir.

X. Parasız yatılı talebe alınmakta, birinci ve 8 nci maddede yazılı vesikalarla vaktunda başvuranlar arasından pekiyi veya iyi dereceli ve fen kolundan olanlar tercih olunur.

XI. Enstitüdeki Fakültelerden birinden diğerine geçilebilir. Ancak bu geçiş yazılma müddetinin bitmesinden bir ay sonraya kadar ve bir defalık olur. Parasız yatılı talebe naklini isterse parasız leylilik hakkı zayı olur.

XII. Meslek tedrisatı yapan yabancı memleket Fakültelerinden Enstitüye geçmek isteyenlerin liseden çıkmış ve olgunluk, imtihanını vermiş bulunmaları şarttır. Bu suretle yazılan talebenin ecnebi Fakültelerinde tamamlamış oldukları yıl ve sömestrelere, görmedikleri derslerden önce imtihan vermek şartı ile, muteber sayılır. 1) Bu hususta Fakültelerin hususi imtihan talimatnamelerine bakınız.

XIII. Enstitüye yazılmak zamanı gazetelerde ilan olunur.

XIV. Tedrisat başlangıcında ücretli yazılıp ta bilahare vaziyeti maliyesinin bozukluğundan ötürü parasız yatılı olmak isteyenlerin o sene nihayetinde yapılacak imtihanda "pekiyi" derecede muvaffak olmaları lazımdır. Bu gibiler kadronun müsaadesi tahtında ve Rektörün muvafakatiyle parasız yatılı kabul edilebilir.

XV. Parasız yatılı talebeden imtihanda muvaffak olmayıp nehariye çıkarılanların, tekrar parasız yatılı (olmak istedikleri takdirde ertesi yıl nihayetinde yapılan imtihanda "Pekiyi" derece ile muvaffak olmaları şarttır. Bu halde bunlar kadronun müsaadesi tahtında ve Rektörün muvafakatiyle kış sömestresi bidayetinde parasız yatılı talebeliğe kabul olunabilirler.

XVI. Dinleyici olarak yazılmak Rektörlüğün müsaadesiyle olur. Dinleyiciler imtihanlara giremezler. Enstitü kütüphane, laboratuvar ve kliniklerine devam edebilmeleri alakalı Fakülte dekanının ayrıca müsaadesine tabidir. Bu, müsaadeler bir seneye mahsus olup yenilenebilir.

XVII. Talebeyi Rektör kabul eder. Enstitüye yazılanların talebelik sıfatı Rektörün kendilerini kabul ve talebeliklerini tebliğ etmesiyle başlar. Rektör bu kabul esnasında yüksek tahsil talebeliğinin yüksek şeref ve mes'uliyetini kendilerine ihtar eder. 1) Buna ait vesikanın sureti talimatnamenin sonundadır.

Enstitüye öğrenci olarak kabul edilenlerin öğrencilikleri, Rektörün öğrencileri kabulü ve öğrenciliklerini tebliğ etmesiyle başlamaktadır.

Yüksek Ziraat Enstitüsüne kabul edilen öğrencilere verilen belge ile Rektörün öğrencilere bu belgelerin verilmesi töreni ile ilgili resim, Resim 1 ve 2 de verilmiştir.

Resim 2

Resim 2. Yüksek Ziraat Enstitüsü Rektörü Prof. Dr. FALKE, Yüksek Ziraat Enstitüsüne kabul edilen öğrencilere belgelerini verirken

3. ANKARA ÜNİVERSİTESİNE BAĞLANDIKTAN SONRA ZİRAAT FAKÜLTESİNDE DURUM

1948 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü kapanmış, Ziraat Fakültesi Ankara Üniversitesine bağlanmıştır.

1950 - 1961 yılları arasında, ziraat fakültesinde eğitim için başvuran ve bu adaylar

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

Çizelge 2. 1950 - 1961 ders yıllarında A. Ü. Ziraat Fakültesine başvuran ve alınan öğrenci sayıları ile oranları (%)			
Ders Yılı	Aday olarak kaydedilen	Alınan öğrenci	%
1950 - 1951	210	110	52.4
1951 - 1952	419	110	26.3
1952 - 1953	406	120	29.6
1953 - 1954	359	120	33.4
1954 - 1955	758	180	23.7
1955 - 1956	1 715	317	18.5
1956 - 1957	1 327	180	13.6
1957 - 1958	1 422	251	17.7
1958 - 1959	2 059	420	20.4
1959 - 1960	3 038	334	11.0
1960 - 1961	3 015	290	9.6

Kaynak: 1961 Öğrenci Rehberi

arasından seçilerek fakülteye kaydedilen öğrenci sayıları ile oranları Çizelge 2'de gösterilmiştir.

1955 yılına kadar ülkemizde sadece Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi varken, 1955 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 1957 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi açılmıştır.

Çizelge 2 de de görüldüğü gibi, 1950 - 1961 yılları arasında alınacak öğrenciden çok daha fazla başvuru yapılmış ve bu öğrencilerden seçilenler fakülteye kaydedilmiştir. 1960 - 1961 ders yılında aday olarak kaydedilen öğrenci sayısı 3 015, fakülteye alınan öğrenci sayısı 290'dır. Diğer bir ifade ile aday olarak kaydedilen öğrencilerin ancak % 9.6 sı fakülteye alınmıştır.

1969 yılında Türkiye'de Ziraat Fakültesi sayısı 4 olmuştur (Ankara, Ege, Atatürk ve Çukurova). 1970'li yıllarda da ziraat fakültelerini tercih eden öğrenci sayısı bakımından aynı durum devam ediyordu. O yıllarda üniversite imtihanına girilir, puanlar gelir ama yerleştirme olmazdı. Fakülteler bir taban puan açıklar, o puanın üstünde puanı olanlar fakülteye ön kayıt yaptırırlar, fakülteler kontenjanlarına göre öğrenci listelerini asar ve adaylara 2 - 3 gün süre verilir, kesin kayıt yaptırmak isteyenlerin kayıtları bu sürede yapılırdı. Eğer kontenjan dolmamışsa fakülteler, açık olan kontenjan kadar yeni bir liste asar ve kontenjanlar doluncaya kadar bu işlem devam ederdi.

Benim üniversite sınavına girdiğim 1970 yılında, tek isteğim olan ziraat fakültesine ön kayıt yaptırmış, listede adımın çıkmasını bekliyordum. Ama puanlar bir türlü düşmüyordu, ben bu arada ziraat fakültesinde puanlar belki

düşmez diye Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine kesin kayıt yaptırmış, yine de ziraat fakültesinde puanları sürekli kontrol ediyordum, 9 Kasım 1970 tarihinde Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde asılan listede adım çıkmıştı. Ben hemen hukuk fakültesine gidip, kaydımı almış ve o gün Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencisi olmuştum.

1980 li yılların ortasına kadar bu durum devam etmiş, ÖSYM sınavında çok yüksek puan alan öğrenciler ziraat fakültelerine kayıt yaptırmışlardır.

4. LİSANS PROGRAMLARI SİSTEMİNDE ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN DURUMU

1977 yönetmeliğine göre öğrenciler, ÖSYM tarafından ziraat fakültelerinin bölümlerine yerleştiriliyordu. Ancak, 1999 -2000 eğitim öğretim yılından itibaren öğrenciler, Tarım Orman ve Su Ürünleri Konseyinin aldığı karar uyarınca, lisans programlarına yerleştirilmeye başlanmıştır.

Ziraat Fakültelerinde kontenjanlar, 2002 - 2003 öğretim yılı için 30 - 240 öğrenci arasında değişmiştir. Bitkisel üretim lisans programı bulunan 20 üniversitede ortalama kontenjan 59 öğrenci, hayvansal üretim lisans programı bulunan 17 üniversitede ortalama kontenjan 53 öğrenci, tarım teknolojisi lisans programı bulunan 15 üniversitede ortalama kontenjan 55 öğrencidir. Bitkisel üretim lisans programının ortalama kontenjan açığı 9.7, hayvansal

üretim lisans programının ortalama kontenjan açığı 21.1, tarım teknolojisi lisans programının ortalama kontenjan açığı 14.2 öğrencidir (Çiftçi, 2004a).

Toplam öğrenci kontenjanı bitkisel üretim lisans programlarında 1180, hayvansal üretim lisans programlarında 900, tarım teknolojisi lisans programlarında 825 olup, bu programlara kayıt yaptıran (tercih eden) öğrenci sayısı bitkisel üretimde 986, hayvansal üretimde 541, tarım teknolojisinde 612'dir. Bu programları tercih eden öğrenci sayılarının toplam kontenjanlarına oranı bitkisel üretimde % 83.6, hayvansal üretimde % 60.1, tarım teknolojisinde % 74.2'dir. Açık olan kontenjanlar, ek kontenjanla eğer tercih edilirse doldurulacaktır.

Tüm Ziraat Fakülteleri ve lisans programları toplu halde değerlendirildiğinde, bitkisel üretim lisans programının kontenjan açığı 194, hayvansal üretim lisans programının kontenjan açığı 359, tarım teknolojisi lisans programının kontenjan açığı 213'dür. Sadece bitkisel üretim lisans programında 1 üniversitede kontenjan dolmuş, diğer 51 lisans programının 26'sında (132.005 Mustafa Kemal Üniversitesi - 162.673 Ankara Üniversitesi) taban puanı belirtilmiş (4 yıllık bir lisans programını kazanabilmek için 120 puanın gerekli olduğu düşünüldüğünde fakültelerimize kayıt yaptıran öğrencilerimizin puanlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir), 25'inde kontenjan açığı fazla olduğundan taban puanı belirtilmemiştir (bu lisans programlarına 120 puanı geçmiş tüm öğrenciler başvuruda bulunabileceklerdir) (Çiftçi, 2003a)

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

5. 3+1 SİSTEMİNDE ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN DURUMU

Lisans programlarına göre ziraat fakültelerine kayıt olan öğrenciler daha mezun olmadan, hemen hemen aynı hocalarımızın yer aldığı Tarım, Orman ve Su Ürünleri Konseyinin aldığı karar uyarınca 2003 - 2004 yılından itibaren 3+1 sistemine geçilmiş, ziraat fakültelerine ziraat mühendisliği programına öğrenci alınmaya başlanmıştır. Üniversitelerin Ziraat Mühendisliği Programlarının 2003-2004 Öğretim Yılı Kontenjanları ve Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı ve Oranları Çizelge 3' de özetlenmiştir.

Ziraat Fakültelerinde kontenjanlar, 2003-2004 öğretim yılı için 30 (Osmangazi Üniversitesi) - 300 (Ankara Üniversitesi) öğrenci arasında değişmiştir (Çizelge 23). Bu yıl da kontenjanı dolduran Fakülte Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi olmuş, diğer fakültelerin kontenjan açıkları 1 (Osmangazi Üniversitesi) - 34 (Yüzüncü Yıl Üniversitesi) arasında değişmiştir. Kontenjanı dolmayan 19 Fakülteden 18 inde taban puanı belirtilmiş, Yüzüncü Yıl Üniversitesinde kontenjan açığı fazla olduğundan taban puan belirtilmemiş, 185 puanı geçen her öğrenci ek kontenjan için başvuruda bulunabilecektir. Taban puanı belirtilen Fakültelerimizde taban puanları 214.694 (Gaziosmanpaşa Üniversitesi) - 266.294

(Ankara Üniversitesi) arasında değişmektedir (4 yıllık bir lisans programını kazanabilmek için 185 puanın gerekli olduğu düşünüldüğünde fakültelerimize kayıt yaptıran öğrencilerimizin puanlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir).

2003 - 2004 Eğitim Öğretim yılında Fakültelerimizde kontenjan açıklarının 2002 - 2003 Eğitim Öğretim yılına göre önemli derecede az olmasının; 2003 - 2004 yılı ÖSYM kılavuzunda Ziraat Mühendisliği Programı yazmasından kaynaklandığı söylenebilir. 2002 - 2003 ÖSYM kılavuzunda Bitkisel Üretim, Hayvansal Üretim, Tarım Teknolojisi Lisans Programları yazması öğrencileri tercihte zorlamıştır. Bu programların ne olduğu ve hangi bölümleri kapsadığı açık olmadığından Ziraat Fakültelerinden daha önce mezun olmuş velileri bile ikilemede bırakmıştır.

6. SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ziraat fakülteleri en fazla tercih edilen fakültelerden biri olma özelliğini 1980'li yılların ortasına kadar sürdürmüş, ancak daha sonraki yıllarda ziraat fakültelerini tercih eden öğrencilerin sayısı ve gelen öğrencilerin puanları giderek düşmüştür. Bu azalmanın nedenleri olarak;

a) Siyasilerin, siyasi nedenlerle Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde gereğinden fazla ziraat fakültesi açmaları,

Türkiye'de 23 adet ziraat fakültesi varken ve yeni bir ziraat

Çizelge 3. Üniversitelerin Ziraat Mühendisliği Programlarının 2003-2004 Öğretim Yılı Kontenjanları ve Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı ve Oranları (Çiftçi 2004a).

	Üniversiteler	Kontenjan	Kayıt Yaptıran Öğrenci	Açık Kontenjan	Kayıt Yaptıran Öğrenci Oranı (%)	Taban Puanı
1	Adnan Menderes Üniversitesi	150	141	9	94.0	251.962
2	Akdeniz Üniversitesi	150	139	11	92.7	261.304
3	Ankara Üniversitesi	300	292	8	97.3	266.294
4	Atatürk Üniversitesi	240	231	9	96.3	220.960
5	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	130	128	2	98.5	254.248
6	Çukurova Üniversitesi	240	231	9	96.3	254.108
7	Dicle Üniversitesi	40	40	0	100.0	-
8	Ege Üniversitesi	250	238	12	95.2	266.041
9	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	180	172	8	95.6	214.694
10	Harran Üniversitesi	120	114	6	95.0	222.828
11	Sütçü İmam Üniversitesi	130	122	8	93.8	232.029
12	K.T. Üniversitesi Ordu Z.F	80	71	9	88.8	245.819
13	Mustafa Kemal Üniversitesi	90	85	5	94.4	246.544
14	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	150	139	11	92.7	249.901
15	Osmangazi Üniversitesi	30	29	1	96.7	265.329
16	Selçuk Üniversitesi	180	175	5	97.2	254.108
17	Süleyman Demirel Üniversitesi	140	138	2	98.6	250.553
18	Trakya Üniversitesi Tekirdağ Z.F	180	176	4	97.8	249.263
19	Uludağ Üniversitesi	150	146	4	97.3	262.175
20	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	120	86	34	71.7	-----
	TOPLAM	3050	2893	157	94.2	

*)Karşılığında puan yazan programlara ek kontenjan için başvuracak öğrencilerin bu puandan daha yüksek puana sahip olmaları gerekir.

**) Karşılığında puan yazmayan ve ----- işareti bulunan lisans programlarına 185 den daha fazla puan alan tüm öğrenciler başvurabilir.

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

fakültesine gereksinim yokken 2005/9849 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Seyrani Ziraat Fakültesi açılmıştır. 31.12.2005 Cumartesi günü, 26040 Sayılı 4. Mükerrer Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı aşağıda verilmiştir (Anonim, 2005).

Karar Sayısı : 2005/9849

Erciyes Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı olarak Seyrani Ziraat Fakültesi'nin kurulması; Milli Eğitim Bakanlığının 15/12/2005 tarihli ve 28198 sayılı yazısı üzerine, 28/3/1983 tarihli ve 2809 sayılı Kanunun ek 30 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 27/12/2005 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ahmet Necdet SEZER
CUMHURBAŞKANI

Recep Tayyip ERDOĞAN

Başbakan

M. V.GÖNÜL

Dışişleri Bak. ve Başb. Yrd. V.

A. BABACAN

Devlet Bakanı

C. ÇİÇEK

Adalet Bakanı

H. ÇELİK

Milli Eğitim Bakanı

M. M. EKER

Tarım ve Köyişleri Bakanı

M.H.GÜLER

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

A. ŞENER

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

M. AYDIN

Devlet Bakanı

M. V.GÖNÜL

Milli Savunma Bakanı

F.N.ÖZAK

Bayındırlık ve İskan Bakanı

M. BAŞESGİOĞLU

Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı Sanayi ve Ticaret Bakanı

B. ATALAY

Kültür ve Turizm Bakanı V.

M. A. ŞAHİN

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

N. ÇUBUKÇU

Devlet Bakanı

A.AKSU

İçişleri Bakanı

R.AKDAĞ

Sağlık Bakanı

A. COŞKUN

O. PEPE

Çevre ve Orman Bakanı

B. ATALAY

Devlet Bakanı

A.COŞKUN

Devlet Bakanı V.

K. UNAKITAN

Maliye Bakanı

B. YILDIRIM

Ulaştırma Bakanı

Erciyes Üniversitesine bağlı olarak bu tarihte, 1992 de kurulmuş olan Yozgat Ziraat Fakültesi varken yine Erciyes Üniversitesine bağlı olarak Kayseri Seyrani Ziraat Fakültesi kurulmuştur. Diğer bir ifade ile Erciyes Üniversitesine bağlı aynı anda 2 ziraat fakültesi olmuştur. Bu durum 17 Mart 2006 tarih ve 5467 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Telsiz Kanunu ile 78 ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile düzeltilmiş. Erciyes Üniversitesine bağlı olan Yozgat Ziraat Fakültesi Bozok Üniversitesine aktarılmıştır.

Çizelge4'de görüldüğü gibi, 1982 yılına kadar ülkemizde 7 adet ziraat fakültesi varken ve bu fakülteler, coğrafik bölgelerimize uygun bir dağılım göstermişken, 1982 yılında 4, 1983 yılında 1, 1987 yılında 2, 1992 yılında 8, 1995 yılında 1, 2005 yılında 1 artarak toplam sayısı 24'e çıkmıştır.

Ülkemizde bulunan ziraat fakülteleri ihtiyaç duyulandan çok daha fazladır. Ziraat fakülteleri açılırken ülke gerçekleri ve gereksinimleri göz ardı edilmiş, siyasi tercihlerle yan yana bulunan birkaç ilde ziraat fakülteleri açılmıştır. Aynı bölgede bulunan, benzer ekolojije sahip olan ve birbirlerine çok yakın illerde ziraat fakülteleri açılmasının ülke tarımına ne kazandıracacağı ve ne kazandırdığı üzerinde düşünülmesi gerekli bir konudur. Bundan sonra hiçbir ilde ziraat fakültesi açılmamalı hatta mevcuttalardan bazıları kapatılmalıdır. Öğrencilerin tercihleri bu şekilde devam ederse, zaten bu kendiliğinden olacaktır.

Ayrıca, öğretim üyesi yeterli olan, uygulama çiftliği bulunan yakın fakültelerden en az bir fakültede, lisans eğitim ve öğretimi yapılmamalı, o fakülte sadece lisans üstü eğitim vermeli ve diğer fakültelerden de gereksinim duyulduğunda öğretim üyesi, alet ekipman desteği yapılmalıdır.

b) Öğretim üyelerinin yeni açılan fakültelere geçmeleri, fakülteye hemen öğrenci almaları ve öğretime geçmeleri. Siyasi nedenlerle de olsa ziraat fakülteleri açılabilir buralarda eğitime başlanmayabilirdi. Ancak, bu böyle olmamış hocalarımız, yeni açılan fakültelere geçmiş ve hemen öğrenci alımına başlamışlardır. 1992 yılında kurulmuş olan Yozgat, Kırşehir ve Bingöl Ziraat Fakülteleri halen öğretime başlamamışlardır. Diğer fakültelerde de böyle olabilirdi.

c) Ziraat Fakültelerine alınan öğrenci sayısının fazlalığı. Ziraat Fakültelerinin kontenjanları oldukça fazladır. Ziraat fakülteleri, ülke gerçeklerini ve kontenjan açıklarını dikkate alarak, öğrenci kontenjanlarını mutlaka azaltmalıdırlar. Ülkemizde 3 Ziraat fakültesinin bulunduğu ve 1960 yönetmeliğinin uygulandığı yıllarda Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinin öğrenci kontenjanı 200, 1967 yönetmeliğinin uygulandığı ve 4 fakültenin bulunduğu yıllarda Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinin öğrenci kontenjanı 200 dür. 1979 - 1980 öğretim yılında Ankara üniversitesine kayıt yaptıran öğrenci sayısı 320 iken, 1986 - 1987 öğretim yılında 664 e yükselmiştir. Özellikle YÖK Yasası'ndan sonra hem Ziraat Fakültesi sayısı hem de öğrenci kontenjanları hızla artmıştır. Bu da yeterli istihdam sağlanamadığından ziraat mühendislerinin iş bulmalarını zorlaştırmıştır. Bu artışlara karşı ne

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

Çizelge 4. Türkiye'de bulunan Ziraat Fakültelerinin kuruluş tarihleri (Çiftçi, 2003 b, Çiftçi, 2004a)

Kuruluş yılı	ZİRAAT FAKÜLTELERİ
1933 (1)	Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ANKARA)
1955 (1)	Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi (İZMİR)
1957 (1)	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ERZURUM)
03.04.1969 (1)	Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ADANA)
16.05.1976 (1)	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi (SAMSUN)
1978 (1)	Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ŞANLI URFA)
11.09.1980 (1)	Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi (BURSA)
20.07.1982 (4)	Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi (TOKAT)
	Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi (KONYA)
	Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi (TEKİRDAĞ)
	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi (VAN)
30.03.1983 (1)	Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ANTALYA)
27.06.1987 (2)	Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi (AYDIN)
	Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesi (KAHRAMANMARAŞ)
11.07.1992 (8)	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ÇANAKKALE)
	Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi (DİYARBAKIR)
	Bozok Üniversitesi Yozgat Ziraat Fakültesi (YOZGAT)
	Fırat Üniversitesi Bingöl Ziraat Fakültesi (BİNGÖL)
	Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Ziraat Fakültesi (KİRŞEHİR)
	Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ORDU)
	Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi (HATAY)
	Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi (İSPARTA)
21.07.1995 (1)	Osman Gazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi (ESKİŞEHİR)
27.12.2005 (1)	Erciyes Üniversitesi Kayseri Seyrani Ziraat Fakültesi (KAYSERİ)

Öğretim Üyesi olarak bizler, ne de Meslek Kuruluşlarımız yeterli tepkiyi gösteremedik. Ziraat fakültelerinde derslerin birçoğu uygulamalı olup, laboratuvara ve uygulama çiftliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle uygulamaların ne kadar az öğrenci ile yapılırsa, çok daha yararlı olacağı bir gerçektir. Sosyal bilim fakülteleri (laboratuvara, uygulama çiftliğine ve uygulamalarının olmamasına rağmen) kontenjanlarını azaltabilirken, ziraat fakültelerinin kontenjanlarını azaltamaması gerçekten düşündürücüdür.

Öğrenci kontenjanlarının azaltılması ve bu azalmanın yararları konusunda, örnek olarak Siyasal Bilgiler Fakültesini alırsak; bu konuda Yavuziyiğit, 1999, Mülkiye Tarihi kitabında, Fakültemiz, 1997 - 1998 Eğitim ve Öğretim yılına yeni bir heyecan içinde girmiştir. Bunun en önemli nedeni, yıllardır yaptığımız çalışmaların semeresi olarak, birinci sınıfımızın altı bölümüne kayıt olabilecek öğrenci sayısının 700'lü rakamlardan 450 ye indirilmesidir. 1998 - 1999 Eğitim Öğretim yılı içinse bu rakam 340 olarak belirlenmiştir. 1970 lerde dört bölümümüze 300, 1973 te yine dört bölümümüze 400 öğrenci aldığımız düşünülecek olursa, bugün için altı bölümümüze 340 öğrenci alınması, tabiri caizse, öğrenci sayısı bakımından 1970'li yıllara dönüş olmuştur.

Bu indirim sonucunda, gelecek dört yıl içinde sayımız toplam 100 kişi azalacak; bu gelişmeler şüphesiz, öğrenci kalitemizi daha da artırarak eğitim öğretimimizin çok daha etkin, verimli ve başarılı olmasına yol açacaktır demektir ve tespitleri oldukça yerindedir.

d) Kamuoyundaki yanlış düşünce; bundan 10 - 15 sene önce bir meslektaşımız önderliğinde "İşsiz Ziraat Mühendisleri Derneği Kurulmuştur". Ne amaçla kurulduğu belli olmayan bu

dernek nedeniyle ziraat mühendisleri öne çıkmış, yazılı ve görsel basın bunu kullanarak, işsizlikten bahsederken hep ziraat mühendislerinden bahseder olmuştur. Bu durum da ziraat fakültelerini tercih edebilecek öğrencilerin, tercih etmemesine zemin hazırlamıştır. Ülkemizin ne yazık ki acı bir gerçeği olarak, üniversitelerin değişik fakültelerinden mezun olanlar da çok büyük oranda işsizdir. Bugün üniversite mezunu işsizlerin sayısı oldukça yüksek olup, çığ gibi de artmaktadır. Ancak, o meslek gruplarında yer alan kişiler, işsiz şu meslek dernekleri kurmamaktadırlar. Kendini iyi yetiştirmiş, yabancı dili olan ve başarılı öğrencilerimiz çok rahatlıkla kamuda ve özel sektörde iş bulabilmektedir. Kamuoyundaki bu yanlış imajımızın düzeltilmesi ve bu derneğin kurulmasıyla ziraat mühendisliği mesleğine verilen büyük tahribatın ortadan kaldırılması gereklidir, ancak bu uzun bir süre alacaktır.

e) Ziraat fakültelerinde tüm bölümlerin açılması isteği; Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde 10 bölüm bulunmaktadır. Yeni açılan ziraat fakültelerinde de hemen hemen tüm bölümlerin açılması yoluna gidilmektedir. Her bölümün her ziraat fakültesinde bulunması mutlak bir zorunluluk değildir. Fakültenin bulunduğu, bölgenin gereksinim duyduğu bölümlerde eğitimin sürdürülmesi, o bölgenin gereksinim duymadığı bölümlerin kapatılması ve buna göre öğrenci talebinde bulunulması daha gerçekçi bir yol olarak görülmektedir.

f) Tarım, Orman ve Su Ürünleri Konseyinin aldığı kararlar; Bugünkü mevzuat içerisinde herhangi bir yasal yaptırım olmayan ancak sadece "tavsiye" niteliğinde görüş bildirmesi mümkün olan; Ziraat, Orman ve Su Ürünleri Fakülteleri Dekanları ve bu fakültelerden olan Rektörler tarafından oluşturulan "Tarım, Orman ve Su Ürünleri Konseyi", Türkiye'deki Ziraat Fakülteleri'nin vereceği eğitime ilişkin, adeta bir üst karar organı gibi, çeşitli kararlar almakta ve bunların uygulanmasını takip etmektedir.

Bilindiği gibi Ziraat Fakülteleri 1999 yılına kadar bölümlere öğrenci almakta idi, öğrenciler tercihlerini yaparken bölüm tercihi yapıp ona göre ÖSYM tarafından yerleştiriliyorlardı. Belki daha öncede bulunan ancak, 90 lı yılların ortasında işlerlik kazanan Tarım, Orman ve Su Ürünleri Konseyi bölümler yerine lisans programlarının oluşturulmasına yani, ziraat fakültelerinin bitkisel üretim, hayvansal üretim, tarım teknolojisi, gıda mühendisliği ve peyzaj mimarlığı lisans programı olmak üzere 5 lisans programından oluşmasına karar vermiştir. Hemen hemen aynı Hocalarımızın yer aldığı Konsey, lisans programlarına kayıt olan öğrenciler henüz mezun olmadan, bu kez 3 + 1 sistemine geçilmesine karar

TÜRKİYE'DE BULUNAN ZİRAAT FAKÜLTELERİNİN 2006 YILINDAKİ DURUMU

vermiş ve 2003 eğitim yılında bu sisteme göre öğrenci alınmasını kararlaştırmıştır. Tarım Orman ve Su Ürünleri Konseyi bugünlerde ziraat mühendisliği programı yerine yeni bir sistem arayışı içindedir.

Ziraat Fakültelerinde eğitim ve öğretim sistemi bir kaos içindedir. Bugün fakültemizde, bölüm sistemine göre, lisans programları sistemine göre ve ziraat mühendisliği sistemine göre kayıt olmuş öğrenciler bulunmaktadır. Aldıkları dersler farklı, ders saatleri farklı, vs.

Tarım Orman ve Su Ürünleri Konseyinin aldığı ve tüm ziraat fakültelerinde uygulama zorunluluğu getirdiği kararlar sonucunda; ziraat fakültelerinde merkezileşme, ziraat mühendisliği eğitiminde tekdüzeleşme meydana gelmiştir.

g) Bazı ziraat fakültelerinin zamanında ikinci öğretim yapıları; Ülkemizdeki Ziraat Fakültesi sayısı ve kontenjanları oldukça fazla iken, bazı fakültelerimiz zamanında ikinci öğretim programlarını da açmışlardır. Bu da zaten istihdam sorunu olan ziraat mühendislerinin iş bulma şanslarını daha da zorlaştırmıştır. Ülkemizde yeteri kadar ziraat mühendisi varken, bir de ikinci öğretim yaparak bu sayıyı daha da artırmak Türk tarımına ve ziraat mühendisliği mesleğine ne kazandırmıştır? (Çiftçi, 2004a).

h) Ziraat fakültelerine gelen öğrenci profili;

1980'li yıllara kadar Ziraat Fakültelerine gelen öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun tarımla az çok bir ilgisi ve bilgisi bulunmaktaydı ve ziraat fakültelerine isteyerek gelmekteydiler. Ancak Ziraat Fakültelerine son yıllarda gelen öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun tarımla hiçbir ilgisi ve bilgisi bulunmamaktadır (Çiftçi, 2004a).

Ne yazık ki, bazı öğrencilerimiz, kokuyor diye ahıra, ağıla ve kümeslere girmek, mikrop kaparam diye toprağa değmek istememektedirler. Tarımla daha önce hiçbir ilgisi olmayan ve ziraat fakültelerine isteyerek gelmemiş bu öğrencilere, tarımı öğretmek ve sevdirmek oldukça güç olmaktadır.

7. SONUÇ

FAO tahminlerine göre 2050 yılına kadar en fazla nüfus artışı, kıtalar bazında Afrika kıtasında olacak ve 2005 yılında 887 965 000 olan nüfus 2050 yılında 1 803 298 000 kişiye ulaşacaktır.

Gelişmiş ülkeler nüfusunun, 2005 yılında 1 336 155 000 iken 2050 yılında 1 362 577 000 kişiye ulaşacağı varsayılmaktadır. Görüldüğü gibi, gelişmiş ülkelerde 45 yılda meydana gelecek nüfus fazlalığı sadece 26 422 000 kişidir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise 2005 yılında 5 117 471 000 olan nüfusun, 2050 yılında 7 556 151 000 kişiye çıkacağı, 45 yılda nüfusta gelen artışın 2 438 680 000 kişi olacağı tahmin edilmektedir.

Dünya değerleri olarak 45 yılda dünya nüfusunun yaklaşık % 40 artacağı ön görülmektedir. Bu veriler de, zaten beslenmesini bitkisel kaynaklardan sağlayan ve nüfus artış hızı yüksek olan geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde bitkisel üretim gereksinimlerinin de en az % 40 artacağını göstermektedir.

Görüldüğü gibi, tüm dünyanın halen ve gelecekte en önemli

sorununun, beslenme sorununun olacağı açıktır. Bu nedenle besin maddesi üretiminde kendine yeterli ve aynı zamanda dış satım da yapabilecek üretim fazlasına sahip ülkeler, sanayileşmelerini de geliştirerek planlı ve programlı bir yol izleyebilirlerse dünya ekonomisinde söz sahibi olabileceklerdir.

Tarımsal üretim, geçmişte ve günümüzde olduğu gibi gelecekte de önemini kaybetmeyecek, aksine gelecekte çok daha önemli bir duruma gelecektir (Çiftçi, 2004b).

Ülkemizin tarım ürünleri potansiyeli ve ülkemiz ile diğer ülkelerin gereksinimleri dikkate alınarak, uzun vadeli tarım politikaları gerçekleştirilmeli, hangi yıl, ne kadar ve hangi ürün yetiştirilmesi gerektiğine bu politikalar ışığında karar verilmeli ve çiftçilerimiz buna göre yönlendirilmelidir. Bu yönlendirme de görev alacak meslek grubu, ziraat mühendisleri olacaktır.

Gelecekte (bugün de ziraat mühendislerine gereksinim oldukça fazla ancak istihdam edilmemektedirler) ziraat mühendislerine gereksinim artacaktır. Artan bu gereksinimi karşılayabilecek iyi yetişmiş, mesleğini seven ziraat mühendislerine sahip olabilmek ancak ziraat fakültelerinin, ziraat fakültelerindeki bölümlerin ve kontenjanların azaltılması ile mümkün olacaktır.

Ziraat fakültelerini tercih eden öğrencilerin, Yüksek Ziraat Enstitüsü zamanından 1980 yılları ortalarına kadar olduğu gibi yüksek puanlarla ve isteyerek gelmesi ziraat mühendislerinin kalitesini daha da artıracaktır.

KAYNAKLAR

ANONİM, 1961. Öğrenci Rehberi.

ANONİM, 2005. 31.12.2005 Cumartesi gün ve 26040 Sayılı 4. Mükerrer Resmi Gazete.

ANONİM, 2006a. <http://www.osym.gov.tr>. 22.09.2006 - 2006 -ÖSYS Yükseköğretim Programlarının Merkezi Yerleştirmedeki En Küçük ve En Büyük Puanları

ANONİM, 2006b <http://www.osym.gov.tr>. 05.10.2006 - 2006 ÖSYS Yükseköğretim Programlarına I. Ek Yerleştirme Kılavuzu Yükseköğretim Programları Tablolari.

ANONİM, 2006c <http://www.osym.gov.tr>. 16.10.2006 - 2006 ÖSYS Yükseköğretim Programlarına II. Ek Yerleştirme Kılavuzu Yükseköğretim Programları Tablolari.

ANONİM 2006d. <http://www.osym.gov.tr> 26.10.2006, 2006-ÖSYS Yükseköğretim Programlarına 2.Ek Yerleştirme Sonucunda Yerleşen Aday Sayıları.

ÇİFTÇİ, C. Y. 2003 a. Türkiye'de Tarım Eğitiminin Bugünü ve Geleceği. Türkiye 5. Tarla Bitkileri Kongresi 13-17 Ekim 2003, Diyarbakır, Cilt I . 8 - 15.

ÇİFTÇİ, C. Y. 2003 b. 157. Yılda Ziraat Öğretim, Ziraat Mühendisliği Dergisi, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı Yayınları. Temmuz-Aralık 2002, Sayı: 338/339, 44-48. Tarım ve Mühendislik, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı. Sayı: 64/65, 2002, 68-77.

ÇİFTÇİ, C.Y. 2004 a. Geçmişten Günümüze Türkiye'de Ziraat Mühendisliği Eğitiminin Değişimi. TMMOB, Z.M.O. Uluslar Arası Sempozyum. 50.Yıl Kutlama ve Tarım Haftası Etkinlikleri Tarım ve Mühendislik. 12 - 16 Ocak 2004. 304 - 332.Ankara.

ÇİFTÇİ, C.Y. 2004 b. Dünyada ve Türkiye'de Yemeklik Tane Baklagiller Tarımı, TMMOB Ziraat Mühendisler Odası, Teknik Yayınlar Dizisi No: 5, 200 s.

ANKARA.YAVUZYİĞİT, M. H. 1999. Yirmibirinci Yüzyılın Türkiye'si için Mülkiye, Mülkiye Tarihi (1859 - 1999). Mülkiyeliler Birliği Yayınları No: 2. 494 s. ANKARA.

KONU VIII: YAŞ MEYVE-SEBZE ÜRETİM-PLANLAMA SÜREÇLERİ

YAŞ SEBZE VE MEYVE TİCARETİNDE NELER OLUYOR?

Giriş

Türkiye'de bahçe bitkileri tarımı yapılan alanın işlenen araziye oranı % 12.4'tür. Yaş sebze ve meyve üretimi yıllara göre değişmekle birlikte 36 milyon ton civarında olup, dünyada üretilen incirin yaklaşık % 27'si, kayısının % 17'si, Kavunun % 12'si, karpuzun % 11'i, yeşil fasulyenin % 14'ü, patlıcan ve domatesin % 9'u, turuncgillerin % 13'ü ülkemizde üretilmektedir. Dünya sebze üretiminde Türkiye'nin payı ise %3 dolayındadır.

Türkiye'de yaş sebze-meyve üretiminin yalnızca % 5'i dışsattırma konu olmaktadır. Aynı oran İspanya'da % 45, İsrail'de % 31'dir. Bu anlamda, üretilen yaş sebze ve meyvenin % 95'i ülke içinde kalmakta, bu miktarın % 25-30'u ise tüketim merkezlerine ulaşmadan çürümektedir.

Yaş sebze ve meyve ticareti, bu ürünlerin üretimi ile uğraşan üreticileri, üretici birlikleri ve kooperatifleri, taşıyıcıları, aracı ve komisyoncuları, toptan ve perakende çalışan tüccarları, dışsattımcı ve dışalımıcıları, yerel ve merkezi kamu örgütünü ve en önemlisi bu ürünlerin tüketicisi konumundaki geniş halk yığınlarını çok yakından ilgilendirmektedir.

Bununla birlikte, bu kapsamda değerlendirilen ürünler hiçbir zaman, son günlerde olduğu kadar kamuoyunun gündemine oturmamıştı... Önce Merkez Bankası Başkanı bir türlü hedeflenen oranlara indirilemeyen enflasyonun sorumlusu olarak sivri biberi gösterdi ve kadınları sivri biber satın almayarak enflasyonla mücadeleye çağırdı!.. Ardından kim oldukları belli olmayan bir grup siyah gömlekliler, İstanbul'da Taksim meydanının göbeğinde halka 2 ton bedava fasulye dağıttı. Gereğe olarak ta yoğunlaşan fındık ve patates reklamlarına duydukları tepkiyi gösterdiler. Kampanyanın adı da kendisi kadar ilginçti: fasulyenin faydaları...

"Hal mafyası" tanımının günlük kullanım diline girişi ve yaygınlaşması, şimdilerde onlarca bulunan diğer mafya çeşitlerinden daha eskiye dayanmaktadır. Kimi zaman siyasilerin ağzından "hal mafyasının belinin kırıldığına" dair çeşitli açıklamalar duyulsa da, bugüne değin ne çatışmanın nerede olduğuna dair herhangi bir ize rastlanabilmiştir ne de bu "mücadelenin" olumlu sonuçları hissedilebilmiştir. Gözle görülen tek şey zaman zaman yaş sebze ve meyve fiyatları ucuzlamasın diye Boğaz'ın sularına dökülen yüzlerce ton biber-patlıcan-domates manzarası ve pazarcularla zabıtalarda arasında bitmek bilmeyen itiş- kakışdır.

Bu toz-duman ve sis perdesinin biraz aralanması ve bu alanda neler yapıldığına bir bakılması, kuşkusuz önem taşımaktadır. Ayrıca böylesine bir çalışma, Türkiye'de yaşamın her alanında görülen "değişim ve gelişimin", zamanlaması da dahil olmak üzere, toptancı halleri ve yaş sebze-meyve

ticaretine ilişkin düzenlemelere de yansıtılmı ortaya koymaktadır.

Yasal Çerçeve

Konu alan ile ilgili en üst düzenleme, Anayasa'nın 45. maddesinde yer almaktadır. Sözü edilen maddenin son fıkrasına göre: "Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır." 1982 Anayasası'nın bu genel hükmü dışında, konu ile ilgili yasal düzenlemelere, aşağıda kronolojik sıra ile değinilmektedir:

1580 sayılı Belediye Kanunu ile, alanla ilgili kimi düzenlemeler belediyelerin görevleri arasında gösterilmektedir. Konu yasanın 15. maddesinin 58. bendinin belediyelere yönelttiği görevin tanımı şöyledir; " Her nevi et, yağ, balık, zeytinyağı, peynir ve sebze ve meyve, turşu, tuzlu balık gibi muhafazası ve satılması sıhhi ve baytari şeraitine tabi yenilecek şeylerin müzayedeli, müzayedesiz toptan alım ve satımının muayyen mahallerde ve belediye nezareti altında icrasını temin için haller tesis ve idare etmek"

Alana yönelik ilk özel düzenleme ise, 12.09.1960 tarih, 80 sayılı ve "1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesinin 58. Bendine Tevfikan Belediyelerce Kurulan Toptancı Hallerinin Sureti İdaresi Hakkında Kanun" başlığını taşıyan yasa ile getirilmiştir. Bu yasa hükümleri uyarınca, toptancı halleri kamu malıdır ve kiraya verilemez. Belediye hudutları içinde yalnızca halde yapılacak toptan satışlar, kooperatif veya kooperatif birlikleri, üretici ve komisyoncular tarafından yapılabilir, ancak bunlar birbirlerinden mal alıp satamazlar. Hale ilişkin düzenlemeler, belediye meclislerinin çıkaracağı yönetmeliklerle belirlenir, yönetmelik hükümlerine aykırı davranışlara belediye encümenince çeşitli cezalar verilir. Kendilerine halde yer verilen ilgililer, belediyeye bir ücret ve resim öderler. Alınacak komisyonun miktarı, % 8'i aşmamak üzere encümenince saptanır.

Daha sonra, 28.06.1984 tarihinde 3033 sayılı yasa ile 1580 sayılı Belediye Yasası'nın 15. maddesi 58. bendine getirilen ek hükümler ile; belediyelerin, belediye hudutları içinde, gerçek veya tüzelkişilere yaş meyve ve sebzelerin toptan alımı ve satımı için haller açma izni verebileceği, açılacak toptancı hallerinin kuruluş, yönetim ve işleyişlerine ait usul ve esasların nüfusu 250.000'in üzerindeki belediyelerde belediye meclislerince, nüfusu 250.000'den az olan belediyelerde ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle saptanacağı, toptancı hali kuracak olan gerçek ve tüzel kişilere T.C. Ziraat Bankasınca kredi verileceği... hükmüne bağlanmıştır.

1960 - 1995 arasındaki 35 yıllık süre, 80 sayılı yasa ve Belediye Yasası'na ekler getiren 3033 sayılı yasa hükümleri ile geçildikten sonra, kendisinden önceki dönemin uzun süreli sessizliğinin aksine, ardı ardına konu ile ilgili yasal düzenlemeler getirilmiştir. İlk olarak, 24.06.1995 tarihinde, 552 sayılı "Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" çıkarılmıştır.

YAŞ SEBZE VE MEYVE TİCARETİNDE NELER OLUYOR?

552 sayılı Kararname ile üç temel amaç hedeflenmiştir; Yaş sebze ve meyve öncelikle hallerde toplanacaktır; serbest rekabet koşulları altında en uygun fiyat oluşumu sağlanacaktır ve denetim geniş ölçüde belediyeler eliyle yürütülecektir. KHK'nin yasadan farklı olarak getirdiği temel düzenlemeler şöyle özetlenebilir; toptancı halleri belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından, Bakanlığın izni ile kurulur. Bakanlık bu izni verirken, fiyatların serbest rekabet koşullarına göre oluşması, üretici ve tüketicinin korunması... gibi hususları değerlendirir. Üretici birlikleri hariç tüm kişi ve kuruluşlar mallarını toptancı halinden geçirmek zorundadırlar. Komisyoncuların alacakları komisyon oranı % 8'i aşmamak kaydıyla, taraflarca belirlenir. Üreticiler, belediyelerce belirlenen miktarları aşmamak kaydıyla ürettikleri malları üretici pazarlarında toptancı hale giriş zorunluluğu aranmaksızın doğrudan tüketicilere satabilirler.

Bundan yaklaşık 4 ay sonra, 552 sayılı KHK'de değişiklik yapan 4128 sayılı yasa 07.11.1995 tarih, 22456 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. "Toptancı Hallerinin Kuruluş Esasları Hakkında Yönetmelik" in 03.11.1996 tarihinde yürürlüğe girmesinin ardından, son olarak, 4367 sayılı "Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair" 4367 sayılı yasa, 14.06.1998 tarih, 23372 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4367 sayılı yasanın temel olarak, yaş sebze ve meyvelerin hal dışında pazarlanmasından doğan vergi kaybının önüne geçmek, kayıtdışı ekonomiyi azaltmak ve yaş sebze ve meyve ticaretini olabildiğince liberalize etmek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hal dışı satışa konu olduğu için kayıtdışı olan satışlardan ileri gelen ve 1998 rakamlarıyla 2 katrilyon TL. olan bir vergi kaybının önlenmesinden söz edilmektedir. Asal amaç vergi toplamak olunca, getirilen düzenlemelerin üretici ve tüketici lehine olmasını beklemek te olanaklı değildir. Yasa kapsamında, hale girmeden satış yapanların "taşınma araçları faaliyetten men edilir". Halin aktörleri arasında artık, "kendi nam ve hesaplarına olmak üzere ticaret yapan gerçek ve tüzel kişi tacirler" de vardır. "Ticarete dinamizm gelecektir" gerekçesiyle, komisyoncuların alacağı komisyon oranı serbest bırakılmıştır. Hal dışında yapılan satışlardan alınan pay, yüzde 10'dan yüzde 20'ye çıkarılmıştır. Kaynağı belli olmayan yaş sebze ve meyvenin gelir vergisi vermeden satışının engellenmesi amacıyla, yüzde 10 kanunî kamu kesintisi yapılması öngörülmüştür. Hal zabıtasına, semt pazarlarını denetleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca, hal dahilindeki hakem kurulunun aldığı kararları Bakanlık onayıyla bozma veya değiştirme yetkisi getirilmiştir.

Yaş Sebze ve Meyvenin Öyküsü

Yaş sebze veya meyve, üretildiği yerden tüketim merkezine ulaşımı amacıyla ödenen navlun, fiyatını yüzde 4 ila 15 oranında artırmaktadır. Ayrıca bu fiyatlara KDV ilave edilmektedir. Bundan başka hal içindeki nakliye, hammaliye, % 2-3 belediye rüsumu, % 4 stopaj, Millî Savunma Fonu, % 8 ilâ 10

arasında komisyon söz konusudur. Komisyoncu tüm haberleşme giderlerini üreticiden tahsil etmektedir. Satış fiyatının % 1'i oranında Bağ-Kur prim kesintisi yapılmaktadır.

Bu tablonun ülke pratiğindeki somutlaşması ise, üreticiden 50.00 ila 100.000 TL. arasında çıkan domatese, tüketicinin 750.000 - 900.000 TL ödemesi ile ortaya çıkmaktadır.

Yasaların bu sorunlara yönelik çözümleri nelerdir?

Son olarak yasalastırılan 4367 sayılı yasa dahil, hiçbir yasal düzenleme, sorunu doğru tespit edip doğru çözümler getirme amacını (en azından kapsamını) taşımamaktadır. Türkiye'de yaş meyve-sebze sektörünün; üretim yapısından, fiziki altyapısından ve pazarlama altyapısından kaynaklanan sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlardan muhafaza, ambalaj, girdi kullanımı, etiketleme, organik tarım, yetiştiricilik sistemleri, pazarlama altyapısının uygunsuzluğu ve eksikliği, üretici örgütlenmesindeki yetersizlikler öne çıkmaktadır. Alanla ilgili olarak kronolojik sıra içinde getirilen düzenlemeler, bu sorunların çözümüne yönelik yaklaşımlar içermekten öte, zincirin ilk ve son halkası olan üretici ve tüketici aleyhine bir eğilim sergilemiştir. Meyve ve sebze üretiminin artırılması, asıl hak sahibi üreticinin sistemden aldığı payı artırırken fiyatların düşürülmesi, yasal düzenlemelerin temel eksenini hiçbir zaman oluşturmamıştır.

Türkiye'de son yıllarda, tarımdaki kayıt dışılığın önlenmesinin en ivedi sorun olduğu yolunda bir sav gelişmektedir. 4367 sayılı yasanın da diğer yan amaçları dışında temel amacı bu yöndedir. Türkiye'nin -finans sektörü dahil- tüm kesimlerinde yaygın bir kayıt dışı ekonominin varlığı herkes tarafından bilinmektedir. Bunun yanında istihdamın % 47'sini barındırırken gayri safi millî hâsılının ancak % 16'sını alan tarımın öncelikli hedef haline getirilmesi, tarımdaki sahihsizliğin ve yoksulluğun yol açtığı vahim bir gelişmedir.

Tarım sektörü içinde bahçe bitkileri alt sektöründe de durum farklı değildir. Bahçe bitkileri ile aktif olarak uğraşanların sayısı hakkında bir veri edinebilmek, tarımın sosyal yapısı düşünüldüğünde pek te kolay olmamaktadır. Ülkemizde tarımsal işletmeler, birçok üretim şeklini aynı anda gerçekleştirmektedirler. Örneğin pamuk çiftçisi aynı zamanda turunçgiller ve sebzeçilik ile de uğraşabilmektedir. Bu nedenle, bahçe bitkileri üretici sayısına yönelik değerlendirmeler tahminden öteye geçmemektedir. Bununla birlikte, tarım sektörünün aktif nüfusun % 41'ini barındırdığı ve işlenen toplam arazinin %12'sini de bahçe bitkilerinin oluşturduğu gerçeğinden hareketle, Türkiye'de yaklaşık 2.5-3 milyon kişinin bahçe bitkileri alanının üretim cephesini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nüfusun tamamı ise üretilen ürünlerin tüketicisi konumundadır. Bu değerlendirmeler aynı zamanda, bir avuç aracının çıkarlarının, 65 milyon üretici ve 3 milyon tüketicinin yararlarına yeglendiği sonucunu ortaya koymaktadır.

YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZARLAMASI VE TOPTANCI HALLERİ

Doç.Dr. Hasan VURAL*

Türkiye sahip olduğu ekolojik özellikleri bakımından bir çok tarım ürününün yetiştirilmesine uygun olan nadir ülkeler arasındadır. Genel Tarım Sayımı (1991) sonuçlarına göre ülkemizde 4.1 milyon adet olan tarımsal işletmelerin, yaklaşık %3.6'sı hayvancılıkla, geri kalan %96.4'ü ise bitkisel üretim ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Tarımsal üretim içinde en büyük payı bitkisel üretim almaktadır.

Türkiye toplam tarım alanının (26.6 milyon hektar) %3.03'ünde sebze üretimi yapılırken, meyvelik alanının (meyvelik, bağ ve zeytinlik) payı %10.24'dür (Anonim, 2004). Dağınık bulunan ağaçların kapladığı alan bu orana dahil değildir. Yine, 2004 yılı itibarıyla toplam ülke bitkisel üretim değerinin (45.544 milyar YTL) %26.05'i sebze üretimine, %27.95'i ise meyve üretimine aittir. Toplam meyve ve sebze üretim değeri yaklaşık olarak 24 milyar YTL'dir. Sebze üretiminde pazarlanan kısmın oranı %88 iken, meyvede bu oran %86 kadardır. Buna göre, üretimin büyük kısmı pazara sunulurken, milyonlarca üreticinin geçim kaynağını oluşturmaktadırlar.

İklim ve toprak koşulları yönünden çok çeşitli meyve ve sebze üretimine elverişli olan ülkemizde, ürün fiyatlarının devamlı yükselmesi ve çoğu zaman arzın talebi karşılayamaması tarım sektörünün önemli sorunlarından. Gelişmiş ülkelerde, özellikle Avrupa Birliği'nde, üreticilerin tamamına yakınının örgütlenmiş olması, üreticilerin sürdürülebilir seviyede (refah

standardının yanı sıra, yeni teknolojilerden rahatlıkla faydalanmaktadırlar) tarım yapmalarının ana nedenidir. Bu nedenle ülkemizde ilk yapılacak olan üretici örgütlenmesinin tamamlanmasıdır. Aksi takdirde binlerce aracının faaliyette bulunduğu yaş meyve ve sebze sektöründe bütün sorunların toptancı hal yasası ile çözümlenmesi beklenmemelidir. Bu yüzden üretici örgütlenmesini ve bu şekilde hale kadar mal ulaşımının teşvik edilmesi yasanın ana ruhunu oluşturmaktadır. Böylece, pazarlama zinciri kısalacak, üreticinin karı artarken, tüketiciler daha az ödeyecek, mevsimlik arz ve fiyat dalgalanmalarının boyutu azalacaktır.

Amerika Birleşik Devletlerinde toptancı haller kuruluş şekillerine göre beş grupta toplanabilir:

- 1.Özel şirketler tarafından kurulup işletilen haller.
- 2.Çiftçi kooperatifleri tarafından kurulup işletilen haller.
- 3.Eyaletler tarafından kurulup işletilen haller.
- 4.Eyalet pazarlama idarelerince işletilen haller.
- 5.Belediyeler tarafından kurulup işletilen haller.

Bu pazarların hepsinde öncelik ve ağırlık üreticilere ve-rilmektedir. Çiftçiler hal idarelerinde de görev almaktadırlar.

Avrupa Birliği'ne dahil olan ülkelerde haller genelde belediye-ler ve çiftçi kooperatifleri tarafından kurulmuştur. Avrupa genelinde günlük fiyatlar (ithalat ve tüketicisi) halin ortalama fiyatı civarında (ulaşım masrafı dikkate alınarak) oluşmaktadır. Öne çıkan merkezi haller Londra (Covent Garden), Paris ve Münih halleridir. Hallerdeki satış yerleri üretici, komisyoncu, toptancı ve ithalatçı gibi satıcılara kiralanmaktadır. Ürünün bol ya da kıt olduğu dönemlerde Pazar düzenleme politikalarının oluşturulduğu merkezlerdir. Eğer yerli üretici zarar göreceği seviyede fiyat oluşmuşsa, o malın ithalatına izin verilmemektedir. Toptancı hallerde ambalajlama, tasnif ve soğuk depolama tesisleri de yer almaktadır.

Ülkemizde yaş meyve ve sebze pazarlamasını doğrudan ilgilendiren 552 sayılı yasaya ilaveten, 4367 sayılı bazı düzenlemeleri

*Uludağ Üniversitesi,Ziraat Fakültesi

YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZARLAMASI VE TOPTANCI HALLERİ

içeren kanundur. 4367 sayılı yasa ürünlerin ticaretini kayıt altına almak amacı ile çıkarılmış ve Hal dışındaki satışlar yasaklanmıştır. Ancak sektördeki sorunların çözülmesinde bu yasa da yetersiz kalmıştır.

Bugünlerde hazırlanan SEBZE VE MEYVE TİCARETİNİN DÜZENLENMESİ VE TOPTANCI HALLERİ HAKKINDA KANUN TASARISI TASLAĞI ilgililerin görüşlerine Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na sunulmuştur. Bu yasa taslağında dikkate alınmasını gereken bazı önerilerimiz aşağıda sıralanmıştır.

1.Yasa taslağı mevcut sorunların çözümüne, sistemin daha faydalı işlemesine katkıda bulunmaktan uzaktır. Eski yasalardan çok farklı özellikler taşımamaktadır. Çıkacak yasa öncelikle sektörde pazarlama elemanlarını yeterli ve doğru olarak tanımlamalıdır.

2.Üreticilerin satışta önemli sorunlarından biri çoğu zaman kar değil zarar etmeleridir. Halbuki toptancılar malı kendi namlarına alarak çalışmalarını halince üretici zararı ortadan kalkacaktır. Şimdiki sistemde satılmayan ya da zarar gören malların tüm riski üreticiye yüklenmektedir. Bu da çiftçileri halden uzaklaştırmakta, başka şekillerde satış yapmalarına neden olmaktadır. Komisyonculuk sistemi etkin çalışmamaktadır.

3.Toptancı halleri "ürünlerin toptan alım satımının yapıldığı yerlerdir" şeklinde tanımlanmaktadır. Durum gerçekten böyle ise burada sadece toptancılar olmalıdır. Üreticilerden ya da pazarlayıcılardan ürünler toptan alınıp, satılır. Pazarlaması gelişmiş ülkelerde işleyiş bu şekildedir. Ülkemizde hallerin komisyonla çalışmak şeklinde işlemesi sistemi tıkamaktadır. Toptancı halinde, perakende satış gibi komisyonla ürünler pazarlanmaktadır. O zaman bu pazarlara "Toptancı Pazar" denmesinin anlamı kalmamaktadır.

4. Hal komisyoncuları ve toptancıları çiftçilerin hasat zamanında ve pazarlamada en önemli finans kaynaklarıdır. Böylelikle üreticiyi kendilerine bağlamaktadırlar. Bu yüzden üreticilere yeterince ve zamanında pazarlama için devlet kredi vermemelidir. Yoksa üreticiler tarlada pazarlık yapmadan toptan, aracılara ya da komisyonculara mallarını satmaya devam edeceklerdir. Bunun tespit edilmesi halinde, rekabet şartlarını bozduğu için, alıcılara nasıl bir işlem uygulanacağı yasa taslağında yer almamaktadır.

5. Modern hallerde ihracatçılar da bulunabilir, ya da halden ihracata yönelik satış olabilir. Bununla ilgili olarak taslakta maddeye yer verilmemiştir. Toptancı hal'den yapılacak dışsatım esasları belirlenmelidir.

6. Yasa taslağı bu ürünlerin ticaretini genel olarak belirleme amacından uzaktır. Çünkü meyve ve sebze ticareti uygulamada illerdeki hal yönetmeliklerinden etkilenir. Bu taslakta hal yönetmeliklerinde temel olarak nelerin alması gerektiğine yine değinilmemiştir. Özellikle üretim bölgesindeki toptancı hallerde farklı yönetmelikler ihtiyaca göre değişik hazırlanabilir. Yönetmeliklerde ürünlerin ticaretini yasaya uygun şekilde belirleyecek yer alması gereken maddeler, bu taslakta ayrıntılı şekilde madde madde açıklanmalıdır. Aksi takdirde yasaya uymayan maddeler hal yönetmeliklerinde yer almakta, bu da uygulamada sorunlara yol açmaktadır.

7. Ülkemizde meyve ve sebze ticaretinde pazarlama masrafını artıran bir unsur bazı ürünlerin birden fazla toptancı hale giriş çıkış yapmalarıdır. Bunun nedeni ürünlerin satış fiyatının yükseltilmeye çalışılmasıdır. Bunun önlenmesi için ürünün en fazla iki halde (üretici ve tüketici) işlem görebileceği maddesi yasa taslağına eklenmelidir.

8. Pazarlamada güven unsurunun üretici lehine geliştirilmesi ve üreticinin zararının önlenmesi amacı ile, şehirlerarası nakliyede sigorta yapılması şart koşulmalı, sigorta masrafını devlet desteklemelidir.

9. Yasa taslağında toptancı hallerde ürünün fiyatlandırma yöntemi açık değildir. Bu eksiklik spekülasyon fiyat artışlarının temel nedenidir. Fiyatlandırma şekli açık bir sisteme kavuşturulmalıdır. Ürün fiyatlandırmada kalite önemli bir unsur olarak yer almalıdır. Üretici temsilcilerinin görüşleri alınmalıdır.

10. Halden yapılan satışlarda kar oranları yasada açık olarak belirtilmelidir.

11. Toptancı hal satış fiyatlarının saptanmasında üretici maliyetlerinin doğru olarak belirlenmesi üretici gelirini artıracaktır. Yasada bununla ilgili madde yer almalıdır.

12.Şehir içinde manav ve süpermarketlerin fiyatları büyük farklılıklar göstermektedir. Bununla ilgili olarak yasada bir maddeye yer verilmelidir.

13. Üretim bölgelerindeki hallerde satış fiyatlarının tespitinde ürünün pazara çıkış zamanlarını dikkate alan, mal yığılmalarını önleyen fiyat sistemi kurulmalıdır. Özellikle bu hallerde üretici satış yerleri artırılmalıdır.

14. Üretimin yoğun olduğu Tarım Bakanlığınca belirlenen illerde, ilçeler büyükşehir belediyesi sınırları içinde bile olsa, ilçe belediyelerine bağlı toptancı haller kurulmasına izin verilmelidir.

15. Tüketici fiyatlarını liberal ekonomilerde sadece tüketim kooperatifleri tüketici lehine düzenleyebilirler. Bu nedenle tüketim kooperatiflerinin doğrudan, toptancı hale sevk edilmeden üreticiden mal alabilmeleri maddesi yasada yer almalıdır.

YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZARLAMASI VE TOPTANCI HALLERİ

16. Yerli ürünlerin benzerlerinin dışalımında, yerli üreticiyi ve milli ekonomiyi korumak amacı ile, ithalatı düzenleyici önlemlere yasada mutlaka yer verilmelidir.

17. Yasa taslağının 4. maddesinin 2. bendinde üretici birliklerinin ortak olmayanların mallarını satmaları yasaklanmaktadır. Bu serbest piyasa ekonomisinde birliklerin etkinliklerini kısıtlamaktadır. Bu yanlıştır. Onlarda ticaret yapmaktadırlar. Birliklerin ortak olmayanların mallarını pazarlayabilmeleri gereklidir. Çünkü kendi üretim dönemleri dışında yüksek hal ve kira masrafları ile karşı karşıyadırlar. Bu madde bu haliyle üretici birliklerine hale gelmeyin demektir. Bu şekilde rekabet kuralı işlemez, zaten bugüne kadar da işlememiştir.

18. Aynı maddenin 4. bendinin konulmasının amacı anlaşılammıştır. Bu durum ancak bürokrasiyi artırır, birliklerinde pazarlama masrafını yükseltir. İptal edilmelidir.

19. Yasa taslağının 14. maddesinde semt pazarlarında satış fiyatının nasıl saptanacağı belirtilmelidir. Özellikle kar haddi yasa da yer almalıdır.

20. Taslağın 11. maddesinin 4. bendinde komisyoncuların kendi namlarına mal alamayacakları yer almaktadır. Oysa toptancılar alabilmektedirler. Bu durumun uygulamada sorunlara yol açabileceği olasıdır.

21. Hipermarketler hale uğramayan mallardan, çiftçilerle sözleşme usulü ile mal alabilmektedirler. Bunların ticaretini kim denetleyecek; Taslağın 18. maddesinde bu belirtilmelidir. Hipermarketlerin toptancı hallerden alım yapması özendirilmelidir. Yasada açık olarak üreticiden alivire (bahçede toptan) alım yapanların nasıl uygulama ile karşılaşacakları belirtilmelidir. Hale girmeyen ürünlerden alıcılar, toptancı halin hiçbir hizmetini almadan neden % 15 ceza ödeyecekler? Bu durum ceza gibidir. Bu cezalar ve uygulama şekilleri Anayasaya aykırıdır. Ticarete ne pazarlayıcıya, nede taşıyıcıya ceza kesilmemelidir. Sonuçta fiyatlar artacak, asıl cezayı tüketici ödemiş olacaktır.

22. Yaş meyve ve sebzelerin yurtiçi pazarlamasında en etkin rolü oynayan, iller arasında mal akışını sağlayan araçlar 'sevkiyatçı tüccarlar'dır'. Komisyonculara mal göndererek çalışan bu kesim yasa da yine göz ardı edilmiştir. Bu toptancıların halde yer alması teşvik edilirse, sektörde zincir kılacak, kayıplar azalacak, büyük ölçüde sektör kayıt altına alınmış olacaktır. Ayrıca vadeli (komisyonla) pazarlamadan üreticinin zararı azalacak, üreticiler daha fazla peşin satış olanağına kavuşabileceklerdir. Böylelikle hallere mal akışı artacaktır.

Büyük şehirlerde haftada bir gün sadece gerçek üreticilerin satış yapabileceği bir pazarın belediyelerce açılması da fiyatların düşmesine yol açacaktır. Üretici lehine rekabet koşulları bu şekilde işlerken, tüketicilerde düşük fiyattan gıdalarını temin edeceklerdir. Yasada bu görev belediyelere verilmelidir. Pazarlamada satış zincirinin uzunluğu hem üretici, hem de tüketici aleyhindedir. Yaş meyve ve sebze pazarlamasında öncelikle buna önem verilmelidir.

KAYNAKLAR

Anonim, 2004. Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

VURAL, H., 1983. Ankara şehri yaş meyve ve sebze toptancı halinin ekonomik analizi ve düzenleme tedbirleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Ün. Fen bilimleri Enstitüsü. Ankara.

VURAL, H., 1989. Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de yaş meyve ve sebzelerin pazarlama kanalları. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayın no.1158. Ankara.

ZMO İZMİR ŞUBESİ GIDA GÜVENLİĞİ VE PAZARYERLERİ KOMİSYONU'NUN 5179 SAYILI KANUNUN İZLENEBİLİRLİK İLE İLGİLİ 16. MADDESİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

Birincil üretim dâhil, gıda üretim zincirinin tüm aşamalarında gıdaya dâhil edilmesi muhtemel her hangi bir zararlı maddenin; gıdanın üretim, işleme ve dağıtımının tüm aşamalarında tespit edilmesi amacıyla yapılan işlem adını verdiğimiz izlenebilirlik, gıda güvenliğinin sağlanmasında ve sürdürülebilir kılınmasında çok yerinde bir uygulamadır.

Bilindiği gibi gerek tarla, bağ, bahçe, sera ve çiftlikte gerekse bazı gıda maddesi üreten işyerinde yapılan bir takım yanlış uygulamalar nedeniyle, buralarda üretilen gıdaları kendi üretimlerinde kullanan ya da işyerinde doğrudan satışa arz eden kişiler, hep mağdur olmuşlar ve bu sorunların kaynağına yeterince inilmediği için, bu problemler devam etmiş ve bu yüzden gıda güvenliği gerçek anlamda sağlanamamıştır.

İşte bu durumu ortadan kaldırmak amacıyla; 5 Haziran 2004 tarihinde yayımlanan 5179 sayılı Gıda Kanununun 16 ncı maddesi ile ülkemizdeki tüm gıda maddesi üreten, depolayan, dağıtan ve satan işyerlerine, ürettiği, dağıttığı veya sattığı gıdalar-da izlenebilirliği tesis etme zorunluluğu getirilmiştir.

Bu zorunluluğu yerine getirmeyen işyerleri hakkında ise, 5179 sayılı Kanunun 29 uncu maddesinin (g) bendi gereği, 6105 YTL idari para cezası uygulanmaktadır.

Tarım İl veya İlçe Müdürlüğü gıda kontrolörleri; gıda maddesi üreten veya satan işyerlerinde yaptıkları denetimler sırasında, gıda maddesinde bulunması muhtemel her hangi bir zararlı maddenin tespiti amacıyla numune alırlarken, üretici veya satıcıya, üretimde kullandıkları ya da tezgâhta sattıkları gıda maddesini kimden aldıklarını sormakta ve bunu bir belge ile ispat etmelerini istemektedirler.

Böylece yapılan analiz sonucu, o gıda maddesinde her hangi bir olumsuzluk tespit edilmesi halinde, olumsuzluğa sebep olan kişi veya kuruma Bakanlık yetkilileri kolayca ulaşabilmekte ve derhal gereğini yapabilmektedirler.

Bakanlık; ister tarla, bağ, bahçe ya da seradan isterse hal, manav ya da pazardan numune alsın, eğer o yaş meyve veya sebze yapılan analiz sonucu, bitki koruma ürünü kalıntı miktarı, şu an yürürlükteki " Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Kalıntı Limitleri Tebliği " nde yer alan limitlerin üzerinde çıktığı takdirde, direkt üreticiyi yani çiftçiyi sorumlu tutmaktadır. Bu durumda Bakanlık sağlığa aykırı gıda maddesi üretmekten dolayı, o malı üreten çiftçi hakkında Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunmaktadır.

Örneğin yaş meyve ve sebzeyi satan esnaf, tezgâhında o meyve ve sebzenin hangi bölgeye ve üreticiye ait olduğunu, yasa gereği dökme gıda etiketi ile beyan etmiyor ve bunu belgeleyemiyorsa, o üründe her hangi bir bitki koruma ürünü kalıntısının, Tebliğde yer alan limitlerin üzerinde tespit edilmesi halinde direkt kendisi sorumlu olmaktadır.

Böyle bir durumda o ürünü tüketime sunan satıcı, hem Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliğine hem de 5179 sayılı Gıda Kanununun izlenebilirlik ile ilgili hükmüne aykırı hareketten dolayı, iki ayrı ceza ile karşı karşıya kalabilmektedir.

İşte bu nedenle, ister satıcı ister üretici olsun gıda işi ile uğraşan her kişi ve kurumun gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla, izlenebilirlik sistemini mutlaka işyerlerinde kurmaları gerekmektedir.

Yurt içi gıda kontrol çalışmaları sırasında, özellikle satış yerlerinden alınan numunelerin, ilgili mevzuat hükümlerine uygun bulunmaması halinde, o ürünü üreten işyerinin tespit edilmesi için Bakanlık tarafından izlenebilirlik sistemi uygulanmaktadır.

Aynı şekilde gıda maddesi üreten işyerlerinde yapılan kontrol sırasında alınan numunede yapılan analiz sonucu her hangi bir olumsuzluk tespit edilmesi durumunda, bu olumsuzluğun, üretim sırasında kullanılan, ham, yardımcı madde veya katkı maddesinden kaynaklandığının tespit edilmesi halinde, bu maddeleri üreten işyerlerine ulaşmak ancak, denetlenen işyerinde izlenebilirlik sisteminin kurulması ile olabilecektir.

Kısaca yanlışın kaynağına en kısa sürede ulaşılması için işyerinde kurulacak olan bir sistem olan izlenebilirlik, gıda güvenliğinin sürdürülebilir kılınması açısından son derece gerekli olan bir sistemdir.

Gıda maddesi üreten işyerleri için, aşağıdan yukarıya yani üretim için tüm girdilerin işletmeye girişinden, üretilen ürünün toptan veya perakende satıldığı satış noktalarına ulaşıncaya kadar olan süreci kapsayan izlenebilirlik; üretim ya da satış noktalarından alınan numunede her hangi bir olumsuzluk tespit edilmesi ya da ihracatta ürünle ilgili bir rapit alınması durumunda da, yukarıdan aşağıya doğru yani son noktadan kaynağına doğru sıra ile yapılan sorgulamadan ibarettir.

Gıda kontrolörlerinin gerek yurt içi gerekse ihracat aşamalarında yaptıkları denetimlerde, işyerlerinin bu sistemi uygulayıp uygulamadıklarını, bunun için işyerlerinde üretim için satın aldıkları her türlü ham, yardımcı ve katkı maddeleri ile ambalaj malzemelerini kimden ve ne zaman aldıklarını, ürettikleri mamul maddeleri kime, hangi tarihte ve ne kadar sattıkları gibi bilgileri içeren her türlü evrakı dosyalamaları gerekmektedir.

Şu da unutulmamalıdır ki gıda güvenliği açısından son derece önem arz eden gıdalarda izlenebilirlik sistemi, ülkemizde ancak etkin ve yeterli bir gıda kontrolü sayesinde kurulabilir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının şu an bünyesindeki mevcut personel sayısı ile ülkemizde ne izlenebilirlik sistemini gerçek anlamda denetlenebilir ne de gıda güvenliği yeterince sağlanabilir.

Bu nedenle; tarladan başlayıp tüketicimizin sofrasına kadar olan süreci kapsayan gıda üretim zincirinde, gıda güvenliğini sağlama konusunda tek yetkili kurum olan Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının, ülkemiz genelinde etkin ve yeterli gıda kontrol hizmeti gerçekleştirebilmesi için, bir an önce bünyesine, şu anki mevcut kadrosunun en az iki misli sayıda gıda bilimi konusunda

ZMO İZMİR ŞUBESİ GIDA GÜVENLİĞİ VE PAZARYERLERİ KOMİSYONU'NUN 5179 SAYILI KANUNUN İZLENEBİLİRLİK İLE İLGİLİ 16. MADDESİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

eğitim almış; ziraat, gıda, kimya, su ürünleri mühendisi, veteriner hekim ile gıda bilimi konusunda ön lisans seviyesinde eğitim almış tekniker ve teknisyen seviyesindeki elemanları almak zorundadır.

Bilindiği gibi; gerek meyve ve sebze üreticimiz gerekse bu üreticilerimize zirai ilaç satan ilaç bayilerimizin, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından en son 1995 yılında hazırlanan ve yayımlanan " Zirai Mücadele Teknik Talimatları ", hükümlerine uygun hareket etme zorunluluğu bulunmaktadır.

Bakanlık 1995 yılından bu yana geçen 11 yıllık süre içinde bu talimatları ne yazık ki güncellememiştir. Bakanlık Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün www.kkgm.gov.tr. adresinde halen eski talimatlar yer almaktadır.

Ayrıca Bakanlığın bu web sayfasındaki teknik talimatların büyük bir bölümü (Diğer Sanayi Bitkileri Hastalık ve Zararlıları, Fındık Hastalık ve Zararlıları, Genel Zararlılar, Süs Bitkileri Hastalık ve Zararlıları, Yabancı Ot ve Parazitler Bitkiler, Ambar Zararlıları), açılmamaktadır.

Bilindiği gibi 1995 yılından günümüze tarımsal savaşım programlarında önemli değişiklikler olmuştur. Her ne kadar, gerek Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğünce, gerekse Valilikler kanalıyla Tarım İl Müdürlüklerince; hastalıklar, zararlılar, yabancı otlar ve tarımsal savaşım konularında kimi yayımlar yapılmış ise de, bu yayımların hiç birisi Teknik Talimatların yerini tutabilecek nitelikte değildir. Zaten bu nedenle; Bakanlığın " Taze Sebze ve Meyve Üretiminde Bitki Koruma Ürünü Kalıntısının Önlenmesi Hakkında Yönetmelik " taslağında, sürekli Teknik Talimatlara gönderme yapılmaktadır.

Her ne kadar bu yayımlarda, bir ölçüde tanılamalar, kimyasal savaşımında kullanılacak pestisitler ve dozları gibi bilgiler yer almaktaysa da, son ilaçlama ile hasat arasında geçmesi gereken bekleme sürelerine rastlanamamıştır.

Daha da önemlisi, " Pestisit Kalıntı Limitleri " şimdiye kadar 2 kez değiştirilmiş, 3. liste 11 Ocak 2005 tarih ve 25697 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan " Türk Gıda Kodeksi- Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Kalıntı Tebliği " adı altında yürürlüğe girmiştir. Özellikle 2. ve 3. listedeki kalıntı limitleri arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Bazı yoğun kullanılan pestisitlerin kimi önemli ürünlerdeki tolerans değerleri arasındaki bu farklılıklar birkaç örnek halinde aşağıda sunulmuştur.

Aşağıdaki listede verilen örnekler de göstermektedir ki, söz konusu yönetmelik taslağında öngörülen limitlerin üzerinde pestisit kalıntısı içermeyen yaş sebze ve meyvelerin elde edilebilmesi için, günümüz koşullarına uygun ve araştırmalara dayalı Zirai Mücadele Teknik Talimatlarına gerek üreticinin, gerek danışmanlık yapan kişi ve kuruluşların ve gerekse ilaç bayilerinin şiddetle gereksinmesi bulunmaktadır.

Konu ile ilgili kişi ve kuruluşları ilaç etiketlerinden bilgilenmeye yöneltmek ise çıkar bir yol sayılamaz. Aksi durumda, üreticiler ya da danışmanları özellikle yeni kalıntı limitlerine uygun biçimde, son ilaçlama ile hasat arasında geçmesi gereken süreyi ayarlayamayacakları için, ürünlerde toleranslar üzerinde kalıntı çıkma ya da ürünlerin zararlı organizmalarca zararlandırılma olasılığı artacaktır.

Bunun için, Zirai Mücadele Teknik talimatları araştırmalara dayalı biçimde yenilenmeden bu yönetmeliğin yürürlüğe sokulması, gıda güvenliği ve tohum ürünü alışı satışı açısından beklenen yararı sağlamayacaktır.

Diğer yandan teknik talimatlarda, ruhsatı yenilenmemiş ya da pazarda son 5 - 10 yıldır bulunmayan pek çok ilaç tavsiyesi bulunmaktadır. Piyasada uzun süredir bulunmayan veya ruhsatı yenilenmemiş ilaçların tavsiyesi, talimatlardan çıkarılmalı, 1995 yılından sonra ruhsat almış ilaçların ise bu talimatlara eklenmeleri gerekmektedir.

Ayrıca, 2006 yılından itibaren Toz formülasyonlu ilaçların (tohum ilacı olanlar hariç) ve methamidophos içerikli preparatların yasaklanması nedeniyle talimatlardan çıkarılması da gerekmektedir.

Bir diğer konu ise; Avrupa Birliği uyum çalışmaları nedeniyle AB tarafından sunulan MRL değerlerinin, ülkemiz tarafından aynen edilmesinin yarattığı sorunlardır. Bilindiği gibi, AB üye ülkeleri, kendileri için minör olan ürünlerde MRL değerlerini, analiz cihazlarının tespit edebilme sınırında (0.02 ppm gibi) vermektedirler. Ülkemiz ihracatı açısından büyük önem arz eden fındık, üzüm ve incir gibi ürünler, AB üye ülkeleri için minör ürünler kapsamında olduğundan, pek çok ilaç için pratikte sağlanması zor MRL değerleri verilmiştir.

Bu MRL değerlerine uyulması pek çok ilacın kullanımını imkânsız kıldığından ya ilaçlama programları gözden geçirilerek tavsiyeler güncellenmeli ya da ulusal koşullarda yapılacak bilimsel araştırmalarla MRL değerleri yeniden belirlenerek ilgili komisyonlara sunulmalıdır.

**ZMO İZMİR ŞUBESİ GIDA GÜVENLİĞİ VE PAZARYERLERİ
KOMİSYONU'NUN 5179 SAYILI KANUNUN İZLENEBİLİRLİK İLE İLGİLİ
16. MADDESİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ**

Bazı pestisitlerin değişik ürünlerdeki tolerans değerleri				
Pestisit	Ürün	Kalıntı Limitleri (mg/kg)		
		1997 Öncesi	1997	2005
Acephate	Yumuşak Çekirdekli Meyvelar	-	-	0.02
	Kayısı	-	-	0.02
	Kiraz	-	-	0.02
	Üzüm	-	-	0.02
Captan	Üzüm	3.0	1.0	3.0
	Patates	-	3.0	0.1
Chlorothalonil	Elma, Armut	-	0.2	1.0
	Üzüm	-	0.5	1.0
	Patates	-	0.1	0.01
Chlorpyrifos- Ethyl	Şeftali	0.5	0.5	0.2
	Hıyar	0.2	0.2	0.05
	Domates	0.2	0.2	0.5
	Zeytin	-	0.1	0.05
	Fındık	-	0.1	0.05
Cypermethrin	Domates-Biber	0.2	0.2	0.5
Dithiocarbamate'lar	Turunçgiller	-	1.0	5.0
	Elma, Armut	-	0.5	3.0
	Kayısı	-	0.5	2.0
	Üzüm	-	0.5	2.0
	Domates	1.0	1.0	3.0
Endosulfan	Elma, Armut	-	1.0	0.3
	Şeftali, Erik, Kiraz	1.0	1.0	0.05
	Biber	0.5	0.5	1.0
	Hıyar	0.5	0.5	0.05
	Patates	-	0.2	0.05
Fenvalerate	Elma, Armut	-	0.1	1.0
	Kiraz, Erik	0.1	0.1	0.05
İprodione	Üzüm	-	2.0	10.0
	Sebzeler	-	1.0	10.0-0.02
	Patates	-	0.2	0.02
Malathion	Şeftali, Erik, Kiraz	2.0	2.0	0.5
	Soğan	-	0.5	3.0
	Domates, Biber	1.0	0.5	3.0
Methamidophos	Domates	-	0.2	0.5
	Biber	-	0.2	0.01
Parathion-Methyl	Kiraz	0.1	0.1	0.01
Penconazole	Hıyar	-	-	0.01
	Kabak	-	-	0.01
Procymidone	Üzüm	3.0	1.0	5.0
	Domates, Biber, Patlıcan	-	0.5	2.0
-: Değer bildirilmemiştir.				

İYİ TARIM UYGULAMALARI

Sakip ALTUNLU*

Tüketicilerin son yıllarda giderek artan oranlarda süregelen güvenli gıdaya yönelik talepleri, onların bu taleplerini karşılamak isteyen büyük tedarikçilerin tarımsal ürünlere karşı tüketicinin güvenini arttıracak bir takım önlemler almasını zorunlu kılmıştır.

AB de uluslar arası büyük tedarikçilerin temsilcilerinden oluşan Eurep Avrupa Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu, uluslar arası kabul görecektir, tarımsal ticarete minimum gereklilikleri ortaya koyan EurepGAP protokolünü oluşturmuştur.

EurepGAP İyi Tarım Uygulamaları (İTU) esas alınarak yaratılmış, uluslar arası tarımsal ticarete tüm ülkelerin kendi yasal mevzuatına uygun düşecek minimum zorunlulukları ortaya koyan ve gönüllülük esasına dayanan bir standarttır. Uluslar arası tarımsal ticarete müşteriler ve tedarikçiler arasında ortak bir zemin (Standart) oluşmasına, ticaretin daha kolay ve anlaşılır olmasına yardımcı olmaktadır. Ülkemizde de özellikle ihracatı yapılan tarımsal ürünlerde müşteriler (Özellikle AB deki uluslar arası büyük tedarikçiler) talep ettiği için EurepGAP belgelendirmesi yapılmaktadır.

Uluslar arası tarımsal ticarete bu gelişmeler olur iken, yurt içerisinde bizlerin bu gelişmelerden etkilenmemesi elbette düşünülemez. Ülkemizde de biz tüketiciler artık çevreye zarar vermeden güvenli gıda üretimini sürdürülebilir biçimde sağlayan tarımsal politikalar talep ediyoruz.

Küresel ölçekte, bir tarafta gıda güvenliği problemi diğer tarafta ise gıda güvenliği sorunlarının çözümünde; ekonomik açıdan karlı, sosyal açıdan yaşanabilir, çevreye zarar vermeyen ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayan politikalar geliştirilmeye başlanmış, entegre ürün yönetimi ve entegre mücadele prensipleri çerçevesinde kimyasalların kullanımı, çevreye zarar veren uygulamalara son verilmesi, böylece uzun dönemde sürdürülebilir bir tarımsal üretimin yapılması amaçlanmıştır.

İyi Tarım Uygulamaları (İTU) nın önemini kavrayan dünya ülkeleri oluşturdukları "Ulusal ve Bölgesel Çalışma grupları" ile ülkelerindeki tarımsal üretimi EurepGAP protokolüne uygun hale getirmeye başlamışlardır. Protokole eşdeğer sayılan ve EurepGAP ile Benchmarking yapan Kenya, Meksika gibi ülkeler kendi İTU standartlarını belirlemişlerdir. 2006 yılı itibarıyla de bu ülkelere Çin ve Japonya da katılmak üzere Food Plus ile çalışmalar yürütmektedir.

İYİ TARIM UYGULAMALARININ ÜLKEMİZDEKİ DURUMU

Ülkemizde de Bakanlığımız öncülüğünde Ülkemiz koşullarında dikkate alınarak EurepGAP protokolü paralelinde, 8/9/2004 Tarihinde İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik 25577 sayılı Resmî Gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5.5.2004 ve 15.5.2006 tarihlerinde yönetmeliğin bazı maddelerinde değişikliğe gidilmiştir.

Yönetmelik hükümlerince İyi Tarım Uygulamaları (İTU), tarımsal üretim sisteminin sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan karlı ve verimli, insan sağlığını koruyan, hayvan sağlık ve refahı ile çevreye önem veren bir hale getirmek için uygulanması gereken işlemler olarak tanımlanmaktadır.

2003 yılı itibarıyla Türkiye de tüketilen 33 bin ton/yıl pestisitinin

%30'unun kullanıldığı meyve sebze üretiminde ihraca yönelik üretim yapan büyük işletmeler, İTU kriterleri ile üretim yaparak ürünlerini EurepGAP kapsamında belgelendirmeye başlamışlardır.

Kanımcı dikkat etmemiz gereken konu, EurepGAP uluslar arası minimum zorunlulukları belirleyen ve gönüllülük esasına dayanan bir uygulama iken, İTU Yönetmeliğinin nin ülkemiz yasal mevzuatı olduğudur. Bu çerçevede düşündüğümüzde İTU nun ülkemiz koşullarına tam olarak uyarlanması ve EurepGAP a eşdeğer hale gelmesi için daha bir kaç yıla ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Bu konuyu bir başka yazıda ayrıca işleyeceğim.

Küçük işletmelerin ve üreticilerin önemli bir kısmı İTU konusunda yeterli bilince ulaşamamışlardır. Bu üreticiler elde ettikleri ürünü geleneksel ürüne kıyasla ne kadar yüksek fiyata satacakları sorusuna cevap aramaktadırlar. Üreticiler ürünlerini iç pazarda hangi koşullarda ürettiklerini sorgulanmadan pazarlayabilmeleri nedeniyle konunun önemi yeterince anlaşılmamıştır. Bu nedenle İTU uygulamalarının yaygınlaşmasında üreticilerin yanında tüketiciler ile pazarlama zincirinde yer alanların eğitimi kilit rol oynamaktadır.

İTU uygulamalarında artan bilgi ihtiyacı ve tarımsal danışmanlık hizmetleri ile ürünlerin İTU ya göre üretildiğini belirleyecek sertifika maliyetleri küçük işletmelerin İTU ya yönelmelerini engellemektedir. Geleneksel tarzda üretim yapan küçük işletmelerde İTU nun yaygınlaşması üretici birliklerinin oluşturulmasıyla mümkün olacaktır.

Gerek üreticilerin, gerekse pazarlama zincirinde yer alanların ve tarımsal danışmanların eğitimi gerçekten çok kilit öneme sahiptir. Bu eğitimlerin Meslek içi Eğitim niteliğinde olanlarının, her isteyen tarafından verilebilir hale gelmesine engel olmaktan o kadar önemlidir kanısındayım. Bakanlığımızın bu konuda başta meslek odaları ve ilgili sivil toplum örgütlerini yetkilendirmesinde yarar olduğunu düşünüyorum. Üniversitelerimizde artık Ziraat Mühendisliği eğitim müfredatına Kalite Yönetim Sistemleri ve Gıda Güvenliğine ilişkin konuları almalıdırlar.

Ülkemizde sağlanacak olan İyi Tarım Uygulamalarındaki gelişmeler sayesinde meyve-sebze üretimi ve ihracatımız ivme kazanarak, iç ve dış pazara güvenli ürün sunulmuş olacaktır. Böylece dış ticaretin yanında ülkemiz insanlarının da sağlıklı ve güvenilir ürün tüketmeleri sağlanacaktır. Aksi takdirde, İyi Tarım Uygulamalarındaki gecikme, gerek Avrupa Birliği ve gerekse Dünya tarımı karşısında ciddi bir rekabet sorunu yaşatarak, ülkemiz üretim ve ihracatını sıkıntıya sokacaktır.

Son yıllarda Ülkemizde EurepGAP ve Tarım Bakanlığının da desteğiyle, İyi Tarım Uygulamaları açısından oldukça olumlu bir atmosfer oluşmuştur. Bu olumlu havanın doğru yönlendirilip, doğru değerlendirilmesi tarım sektöründe yer alan tüm aktörlerin sorumluluğudur.

Bu yazımda Tarım Bakanlığımız TÜGEM ATÜD İyi Tarım Uygulamaları Şubesi yayınlarından yer yer alıntılar yaptım. Konu içeriği itibarıyla oldukça geniş olduğundan genel hatlarıyla değinmeye çalıştım. Fırsat buldukça daha ayrıntılı görüş ve düşüncelerimi sizlerle paylaşmak umuduydu.

*EurepGAP Eğitmeni/ Tarımsal Danışman

SİZDEN GELENLER...

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ

ÖZEL KALEM

Sayı : B.30.2.KSÜ.0.00.00.01/300/324-7073

28.12.2006

Konu :

Sayın: Dr. Gökhan GÜNAYDIN
Ziraat Mühendisleri Odası
Genel Başkanı

Sayın Başkanım;

Atatürk İlke ve Devrimleri doğrultusunda çağdaş bir Cumhuriyet Üniversitesi haline dönüşen Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörü görevine yeniden atanmam nedeniyle beni gönülden kutlayan siz değerli başkanımıza en derin sevgi ve saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. A. Nafi BAYTORUN
Rektör

▶ ▶ ▶

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
ZİRAAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
Zootečni Bölüm Başkanlığı

Sn. Dr. Gökhan GÜNAYDIN, ZMO Genel Başkanı

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası tarafından 25-26 Kasım 2006 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen II. Tarımcı Öğrenci Kurultayı'na katılmak ve yaratılan atmosfer canlı yaşamış olmak, tarifi zor bir duygu. Kurultayın başarılı olması için gerekli olan ayrıntılara özen gösterilmişti. Kurultaya katılanlar da zarif şekilde organize edilmiş bu oluşuma gerekli katkıyı sağlama konusunda gerekeni yapmaya çalışmıştır. Sizin ve ZMO Genel Merkezi'nde çalışanların uğraş ve gayretleri her türlü övgüye değer. Siz ve ZMO'nun Genel Merkezi'nde çalışan ekibin ortaya koyduğu şevk ve idare anlayışı özellikle öğrenciler tarafından ODA'mıza karşı olan sevgi ve inancı daha güçlü hale getirmiş, ODA'mıza karşı güven duygularımızı netleştirmiş, bizi gururlandırmıştır. İkincisi de çok başarılı olan Tarımcı Öğrenci Kurultayı'ndan dolayı sizi ve şahsınızda ZMO Genel Merkezi'nde çalışanları tebrik ediyorum. Olağanüstü gayret ve samimi çabalarınıza teşekkürler. Selam ve saygılarımla.

Prof. Dr. Hayrettin OKUT

▶ ▶ ▶

- Danıştay'ın Ustaların Sorumlu Yöneticilik Yapmalarına İlişkin Uygulamanın Yürütmesini Durdurması !..

Alper MEDETOĞLU: Sayın Başkanım! Mesleğimiz adına yaptığımız çalışmalarla dikkatle ve büyük bir takdir ile izliyorum. Kazanılan bu dava ile meslektaşlarımıza yeni bir istihdam yaratıldı. Tebrik eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Ali GARİPOĞLU: Nadiren de olsa asli görevinize dönüp mesleğimizin sorunlarına el attığınız ve önemli bir sorunu çözdüğünüz için tüm meslektaşlarım adına teşekkür ederken, bu tutumunuzun süreklilik arz edeceği umuduyla en derin saygılarımı sunarım.

- Dünya Gıda Günü

Mustafa BURKUCU (Kastamonu İl Kontrol Laboratuvar Müdürü): Dünya Gıda Sempozyumu'nda öncelikle başarılı ve uygulanabilir sonuçlar elde edilmesini arzu ediyorum. Genellikle ZMO'yu başarılı buluyorum. Gündem çok iyi takip edilmektedir. Kutluyorum. Seminer ve sempozyum gibi zamanı önceden belli olan toplantı zaman ve saatlerini 1 gün önce değil de, en az 2-3 gün önceden haber verebilerseniz mutlu olacağım. Ankara dışından gelmeyi düşünenler için zaman çok dar. Ben Kastamonu İl Kontrol Laboratuvar Müdürü olarak bugünkü toplantıya katılabilmeyi çok arzu ederdim, ama katılamıyorum. Sempozyum sonucu yayınlanacak olan metinleri, elektronik ortamda da olsa, gönderebilirseniz çok sevinirim. Basılı metin şeklinde olursa ücretini ödeyebilirim. Şimdiden çok teşekkürler, kolay gelsin.

Genel

Yücel ÇAĞLAR: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı'na... Giderek daha de etkili olduğunu gözlediğim iç ve dış saldırılara karşı, Cumhuriyetimizin korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunduğuna inandığımı özverili çalışmalarınızdan kıvanç duyuyorum. Bir yurttaşımız olarak teşekkür ediyor; Cumhuriyet Bayramınızı içtenlikle kutluyorum. Sevgi ve saygılarımla.

Gül ÇİTİL OKUR (ZMO Kahramanmaraş Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi): ODA'mızın üyesi olmaktan onur duyuyorum. Tüm üyeler adına alınan ödül için tebriklerimi sunarım. Bu ödülün diğer çalışmalarımızı kamçılayacağını düşünüyorum. Bundan sonra gerçekleştirecek çalışmalar için başarılar diliyorum.

İlker ÇALIŞKAN: ODA'nızın 38455 nolu üyesiyim. İstanbul Şubedeki sekreter arkadaşın ilgisi ve sorularınızda yılmadan beni aydınlatması ve yardımları için ona sonsuz teşekkürlerimi sunar, sizi de böyle bir ekibi bir araya getirmenizden dolayı tebrik ederim. Ayrıca aynı şekilde Ankara'daki arkadaşların da üyelere yaklaşımı gerçekten abartılacak derecede alakalı ve ilgili. Böyle bir meslek kurumunda yer aldığım gibi gurur duyuyorum. Sizlere de sonsuz teşekkürler.

Tarım Gönüllüsü: ODA Başkanımıza sonsuz teşekkürler ediyorum. Başka birisi bu kadar duyarlı olamazdı bu konuda. Fakat yeni bir proje planlanıyor yine köylerde çalışmak üzere bunun bizim projeden pek farkı olmayacak zira çalışma alanları genişletiliyor. Aldığımız 450 YTL maaş 700 YTL civarı olacak ve bu da diğer köylere ulaşmak için yol parası olarak kullanılacağından, değişen bir şey olmayacak. Başkanımızın buna izin vermesini istiyoruz. Tek çıkış yolu daimi ya da en azından vekil kadro olması ve ilçeler müdürlüklerinde çalışmamızdır.

Uveysmardin: ODA'nız 38463 sicil numaralı üyesiyim. Biz Ziraat Fakültesi'ne tarım teknolojisi, bitkisel üretim ve hayvansal üretim bölümleri altında girdik. Ancak bildiğiniz gibi 3. sınıfın sonunda herkes bir bölüm seçer ve istediği alt programdan mezun olur. Tarım Bakanlığı alacağı kadrolarda sanki bu okuduğumuz alt bölümlerden haberi yokmuş gibi herkes hangi bölümden fakülteyi kazanmışsa, o bölümden tercih yapmasını istiyor. Bu durumda biz bu alt programları neden okumuş olduk ve bize verdikleri diplomalarda bu bölümler neden yazıyor? Sizden istediğimiz şey, bizim adımıza bu durumu gündeme getirmeniz ve bu sorununuzda KPSS tercihleri başlamadan önce bir çözüm üretmenizdir. Teşekkür eder, saygılar sunarız.

Eylem BULUT: Ben mesleğime henüz adım atmış bir ziraat mühendisiyim. Okuduğum dönemde yaşanan sorunlar bu kadar yüzyüme çarpmamıştı açıkçası ama mücadeleden kaçmayan meslektaşlarımızı özellikle de Başkanımı görünce kurutulmuş umutlarımızın yeşerdiğini söylemeliyim. Bunun için de başta Başkanımıza, ardından da yılmadan çalışan tüm meslektaşlarımıza teşekkürü bir borç biliyorum. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri mezunuyum. Okuduğum dönem içerisinde Başkan Yardımcılığını yaptım Ekoloji Kulübü'nde GDO'ları gündemimize taşıyıp bir forum düzenlemiştik. Orada da dikkatimi çekmişti; akademisyen kimliğiyle davet ettiğimiz hocalarımızın mevcut düzenden yana tavırları, olayı neredeyse "GDO'lar sağlıklıdır, hiçbir sakıncası yoktur" noktasına götürmüştü. Peki o zaman işi bilimsellikte örtüşmesi gereken bu hocaların peşinde oldukları şey ne? Antalya Şube Başkanımız Sn. Vahap TUNCER'in cevapları bile onları ikna etmeye yetmemişti. Başkanımıza şunu söylemek istiyorum; mücadeleyi sürdürdüğünü, kendinden ödün vermediği her eylemliliğinde, omuzlamış olduğunuzu

yükü (eminim ki birçok meslektaşım da aynı şeyi düşünüyor) birlikte omuzlamaya hazırız!.. Çalışmalarınızda başarılar dilerim. Saygılarımla.

Aydın ŞENER (Ziraat Yüksek Mühendisi): Sayın Gökhan GÜNAYDIN, Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı; düzenlediğiniz "Öğrenci Kurultayı" için şahsınızda emeği geçen tüm kişi ve kuruluşları kutlar, Kurultayın başarılı geçmesini dilerim. Saygılarımla.

Onur ÇARKCI (Ziraat Yüksek Mühendisi-Isparta): Sayın GÜNAYDIN, 22 Aralık 2006 Cuma günü saat 22.45'te TRT-1'de canlı olarak yayınlanan "Konuşuyorum" programında yapmış olduğunuz değerlendirmeler için sizi tebrik ediyor, teşekkürlerimi sunuyorum.

Serhat ERDEN: Eskişehir'den yazıyorum. 22.12.2006 tarihinde TRT'de yayınlanan "Konuşuyorum" adlı programı izledim. Bir çiftçi çocuğu olarak adeta düşüncelerime tercüman oldunuz. Unutulan tarım sektörünün bu tip programlara şiddetle ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Çiftçiler tek çatı altında buluştuğu vakit, doğacak güç mükemmel ötesi bir şey olacaktır. Yaptığımız konuşma ve verdiğiniz bilgilerden dolayı sizi kutluyor, başarılarınızın devamını diliyorum.

Kutlu TANRIVERDİ: Dün gece Konuşuyorum Programı'nda yaptığımız konuşmaları hayranlıkla dinledim. Heyecandan ayakta izledim. Yaptığımız tespitler ve tarımın hem bugün, hem de AB ile varamayacağı yarınları gözler önüne sermeniz beni ve tüm çiftçileri mutlu etti. Ben Adana'nın Kozan ilçesinden bir narenciye üreticisiyim. Aynı zamanda bu sene Gazi Eğitim Fakültesi'nden mezun oluyorum. Özellikle son 3 sene narenciye üreticisinin içinde bulunduğu durumun siz de farkındasınız muhakkak. Ancak toplu hareket edememenin ve duyarlı bir tepki koyamamanın sıkıntısını yaşıyoruz. Benim çevremde en az 20 tane narenciye üreticisi akrabam var ve tamamı mağdur durumda. Öyle 50-60 dekarlık arazilerle de değil. 1000 dekar da olsa bir değişiklik yok. Siz bundan sonra nasıl bir tepki koyacaksınız, inanın tüm çevremdekilerle beraber sizin yanınızda oluruz. Elimden ne gelir bilemem ama nasıl bir destek isterseniz gücümün yettiğince yanınızdayım. Ayrıca özgeçmişinizi okudum, gerçekten hayran kaldım. Yaptığımız her şey ve gösterdiğiniz tüm çabalar için teşekkürler.

A. Hüsnü KARADUMAN (14872): Sicil numaramdanda da anlaşıldığı gibi artık eski, emekliliği yaklaşmış bir üyenizim. Yaklaşık 20 yıl önce ODA'mıza üye olduğumda ODA'nın böyle aktif çalışmaları yoktu. Yani etkili değildi. Son yıllarda özellikle AB sürecinde mesleğimize sahip çıktıldı. Ben yıllardır ticaretle uğraşıyorum, bu faaliyetlerimin içinde ziraat mühendisliği yetkileriyle yaptığım çalışmalar da vardı. Artık biz bir şekilde mühendisliğimizi tamamlayacağız. Ancak ODA'mızın bu çalışmaları ve kaynak bulma yöntemleri bence yeterli değildir. Dünyada ve ülkemizde hangi mühendislik, tıp, hukuk vs. branşlarda teknisyen ya da tekniker, mühendisin işinde aynı yetkiye sahip? Bence ODA'mız ziraat mühendisiyle, ziraat teknisyeninin yetkilerini birbirinden ayırdığı zaman görevini başarmış olacak. Belki eskiden ziraat mühendisi çok yoktu, yerine teknisyen bakabiliyordu ama artık belki en fazla fakülte mezunu ziraat mühendisi ve belki ODA (sayı bakımından) üyesi en fazla olan mühendislik dalı. Yani en güçlü ve en etkili ODA. Bu bakımdan lütfen ODA'mız arkasındaki bu kadar çok üyeyle birlikte Bakanlığa baskı yapıp bu ayrımı gerçekleştirmeli, aynı zamanda her ile bir ziraat fakültesi açılmasına da engel olmalı, her ile tıp fakültesi açılmasını tavsiye etmeli çünkü ülkemizde ve dünyada doktor sıkıntısı var, ziraat mühendisi eksikliği yok ve biz üyeler de artık mesleğimizden utanmamalıyız. Saygılarımla.

KİTAP TANITIMI I:

TÜRKİYE TARIMINDA KAPİTALİZM VE SINIFLAR

DR. NECDET ORAL

Tarım Politikaları Dizisi 6

Tarım sektörü, temel özellikleri bakımından, herhangi bir ülkede ege-men olan üretim biçimi ve üretim ilişkilerinin taşıyıcısı konumundadır.

Bu bağlamda Türkiye, çarpık kapitalizm ve yarı feodal ilişkilerin ege-menliğini sürdürdüğü bölgelerden oluşmaktadır. Kapitalizmin elini uzatabildiği tarımsal üretim alanlarında, kasabalarda ve köylerde yarı feodalizme özgü görünümle hızla silinmekte; bunun dışında kalabilen alanlarda ise üretim yapıları, yarı feodal ilişkiler ağını taşımaya devam etmektedir.

"Yüzyıllar boyunca değişmeyen koşulları" Asya Tipi Üretim Tarzı temelinde açıklayan görüşler bir tarafa bırakılırsa, kapitalizmin Türkiye'deki yayılma hızını sınırlayan yerel - ulusal - uluslararası sosyo-politik ve ekonomi-politik koşullara vurgu yapmakla yetinelim.

Sektör, Cumhuriyet döneminden devralınan ve giderilemeyen temel yapısal sorunlara sahiptir. Bunun başında, tarım arazisi mülkiyetinde yaşanan adaletsiz yapı bulunmaktadır. Bu yapıya koşut biçimde, ikili tarım yapısı varlığını sürdürmektedir. Bir tarafta ulusal ve uluslararası kapitalist piyasalara eklenerek üretim yapan "çağdaş" işletmeler, diğer yanda öz tüketim için tarım yapan hane halkları...

Cumhuriyet'in tarımsal dönüşüm projesi, dört ayaktan oluşmaktaydı: Toprak sahibi olan, modern tarım tekniklerini bilen ve uygulayan, üret-tiğinin katma değerine sahip çıkan ve aydınlanma projesinin bir parçası olan köylü... Köylüyü Cumhuriyet rejiminin sahibi haline getirmeye yönelik bu proje, yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirecek araçlar olarak, sırasıyla, toprak reformu uygulaması, kamusal üre-tim çiftlikleri (devlet ziraat işletmeleri, devlet üretme çiftlikleri, tarım işletmeleri zinciri), kooperatifler ve köy enstitülerini kurgulamıştır. Tarımsal kamu yönetimi bütünü içinde oluşturulan KİT'ler (Toprak

Mahsulleri Ofisi, Ziraat Donatım Kurumu, Süt Endüstrisi ve Et Balık Kurumu, Şeker Fabrikaları, Çay İşletmeleri, Tütün İşlet-meleri, Ziraat Bankası ..) üreticiye girdi sağlayacak, üretilen girdinin pazarlanması ve işlenerek sanayi ürünü niteliğine dönüşmesini organize edeceklerdir.

Gerçekleştirilen tüm çabaların ortaya koyduğu önemli sonuçlar vardır. Bu bağlamda tüm ürünlerde verim ve üretim artışları sağlanmış, artan nüfus doyurulmuş, ekonomiye katkı sağlanmıştır.

Buna karşılık, Cumhuriyet'le birlikte yürütülen karşı devrim sürecine içselleşen sını ve tarımsal sermaye, yürütülecek emek eksenli örgütlenme yapısının doğuracağı etkilerin farkında olarak, Cumhuriyet tarım projesinin ayaklarını engellemek için gerekli tüm çabayı sarf etmekten geri durmamıştır. Bu bağlamda, kapsamlı bir toprak reformu yasama ve yargı üzerinden sürekli engellenmiş, kısmen yapılan uygulamalar toprak sahipleri lehine olacak şekilde dönüştürülmüş, kamusal araştırma-girdi sağlama-tarım tekniği geliştirme ve yayma odaklı çiftlik yönetimleri aracından uzaklaştırılmış, kooperatifçilik ve köy enstitüleri üzerine sürdürülen karşı propaganda ile işlev kaybı ve yok edilme ile sonuçlandırılmıştır.

Bu yapı içinde, son çeyrek yüzyıldır uygulanan neoliberal politikalar ve 2000'li yıllarla birlikte kesintisiz bir sürece giren İMF-Dünya Bankası odaklı tarım politikaları, sektörü ülkeyi doyuramayan bir noktaya sürüklemiştir.

Yapılan açık-gizli özelleştirmelerle (TZDK, TİGEM, EBK, SEK, TZB) kamunun girdi üretme ve sağlama, çıktı piyasalarını düzenleme erki yok edilmiş, tarımsal kamu yönetiminin işlevsizleştirilmesiyle örgütsüz üretici, çökuluslu şirketlerle karşı karşıya bırakılmıştır.

Bu ortamda girdi fiyatları sürekli artarken "dünya fiyatları" meşruiyet temeliyle çıktı fiyatları reel olarak gerilemiş, iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmiştir. Bu bağlamda, 1999 - 2003 yılları arasında tarımsal GSMH 27 milyar \$'dan 22 milyar \$'a düşmüş, üretici yılda 4 milyar \$ kaybetmiş, kullanılabilen tarımsal girdi % 25-30 oranında azalmış ve üretici 450 bin hektar alanı işlemekten vazgeçmiştir.

İMF ile 1999 yılı sonunda imzalanan Stand by Anlaşması ve 2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan "Tarım Reformu Uygulama Projesi" kapsamında sürdürülen sözde tarım reformunun ortaya çıkardığı yıkıcı sonuçların ürettiği siyasal zeminde iktidar bulan yeni yapı, İMF - Dünya Bankası odaklı politikaları "aynı kararlılıkla" sürdürmüştür.

Bu bağlamda, Türkiye'de 2004 - 2005 tarım yılında yalnızca tütün, fındık ve yaş çay yaprağının fiyatları yükselirken; fiyat düşüş-leri yaş meyve sebze % 46, hububatta % 13, yağlı tohumlarda % 12 ve seçilen 19 üründe (buğday, çeltik, mısır, ayçiçeği, pamuk, tütün, soya, fındık, yaş çay yaprağı, narenciye, elma, domates, salatalık, taze fasulye, kavun, taze ve kuru kayısı, yaş üzüm ve şeftali) % 25 düzeyinde gerçekleşmiştir. Buna karşılık ortalama girdi maliyetleri % 16 oranında yükselmiştir. 2006 yılının ilk yarısında mazotla yapılan zam oranı % 20'nin üzerindedir.

Tarımın gelir getirici özelliğinin giderek yok olduğu süreçte, küçük üreticinin yaşama tutunma gücü giderek kırılmaktadır. Bu bağlamda tarımsal istihdam hızla daralmaktadır. 2000 yılında tarımın istihdamdaki payı % 36 iken, 2005 yılında bu oran % 29.5'a gerilemiştir. Özellikle 2004'ten 2005'e, 1 milyon 281 bin kişinin sektörden kopuşu, vahşi kapitalist koşulların emek sömürücü yapısını çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır.

TÜRKİYE TARIMINDA KAPİTALİZM VE SINIFLAR

İç ticaret hadlerinin önemli oranda tarım aleyhine döndüğü ve işsizlik oranının % 10'un üzerinde olduğu bir ortamda, tarımdan kopan nüfusun önemli bir bölümünün işsiz kaldığı değerlendirilebilir. Tarımsal işgücünün (i) eğitim düzeyi düşük, (ii) kırdan konumlanan ve (iii) kadın işgücü oranı yüksek (tarımın feminizasyonu) olarak tanımlanabilen temel özellikleri, üzerinde çalışılan alanın duyarlılığını göstermektedir.

Tarım sektörünün ülkemiz kırsal alanının hemen tek ekonomik getiri kaynağı olduğu düşünüldüğünde, tüm bu sürecin yoksulluk olarak halka yansması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, 2005 yılında mutlak yoksulluk oranı kentlerde % 2.8, kırsal alanda % 9.3 olmuştur. Bölgeler itibarıyla durum çok daha ağırdır. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan insanların % 8.1'i, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan insanların ise % 17.5'u mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermektedirler. Görelî yoksulluk oranı ise kentlerde % 21.8, kırsal alanda % 33'e çıkmıştır.

Tarım sektörü önümüzdeki dönemde, dış koşullar açısından çok daha "zorlayıcı" bir döneme girecektir. İç politika alanının belirleyici özelliğini tümüyle yitirdiği günümüzde, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Avrupa Birliği (AB), yeni dönemin "politika yapımcıları" olarak sektörü istemlerine uyarlı bir "dönüşüm sürecine" sokmaya hazırlanmaktadır.

Türkiye'nin, içsel ve dışsal "dinamiklerin" bu denli keskinleştiği bir süreçte, bağımsız tarım modeli kurgulaması ve ivedilikle uygulamaya geçmesi gerekmektedir.

Bu zorunluluk, aksi seçeneğin, yani izlenegelen ve 2000'li yıllarda vites büyüten teslimiyetçi tarım politikalarının, DTÖ ve AB üzerinden gelen dalga karşısında sektörü tasfiyeye götürmekte olduğu gerçeğinden doğmaktadır.

Bağımsız Tarım Modeli (BTM) doğayla dost; mevcut kapitalist tarım sistemini reddeden, ülkede üretilen düşük girdi kullanımına dayalı, varsıl genetik materyali geliştiren, verimlilik temeline oturmış; planlamacı - yatırımcı, girdiden çıktıya bağımsızlık ilkesini önüne koyan, gıda güvencesini temel sorun gören; teknoloji ve bilgi kullanan, yarışmacı; örgütlenme - pazarlama sorunlarını aşan; Türkiye gerçeklerini anlayan, dönüştürücü, diğer sektörel politikalarla uyumlu bir zeminde gelişecektir.

Mevcut arkaik yapıları çözerek üreticiyi bilgi ve teknoloji kullanarak üretim yapan, alın terine sahip çıkan, ağa - şeyh ilişkilerini reddeden bir yurttaş, kapitalist ilişkilerin sömürücü yapısını geriletken bir sosyal belirleyici niteliğine dönüştürmek, BTM'nin temel hedefleri arasındadır.

Şüphesiz BTM'nin etken bir şekilde yaşama geçirilebilmesi, toplumsal taban yaratabilmesi ile olanaklıdır. Zira kurulu düzenin toprak ağası/kapitalist toprak sahibi/aracı/tefecî kimliğindeki haksız kazanç sahiplerini sistemden kovmaya odaklı BTM, kuşkusuz karşısında "bilinçli bir muhalefet" bulacaktır.

Bunun karşısında, BTM'nin kendilerine yeni bir yaşam olanağı sunduğu toplumsal taban olarak, tarım üreticileri ve işçileri, tarım sanayii çalışanları, tüketiciler ve aydınlar konumlanmalıdır.

Üretim aracı sahibi konuma getirilen ve/veya üretim süreçlerinde emeğinin karşılığı verilen tarım üreticileri ve işçileri, aracının ortadan kaldırıldığı sistemde üretimlerine yabancılaşmayacak, artık değerden kendi paylarını alacaklardır. Buna koşut olarak, hiçbir sosyal güvenliğe sahip olmayan ve toplumun "en alttaki" kesimini oluşturan gezici ve geçici tarım işçileri, kooperatiflerde işlendirilecek ve sosyal güvenlikleri sağlanacaktır.

Yerli tarımsal üretimin Türkiye'de işlenerek katma değerinin artırıldığı bir sistem içinde, planlı gelişen bir tarım sanayiinin ve çalışanlarının büyük önemi vardır. Bu bağlamda görevleri ve çıkarları eşanlı olarak yükselen tarım sanayii ve onun tarafları, BTM'nin toplumsal tabanı için adaydırlar.

Tüketici, BTM'den en çok yarar görecektir. Sağlıklı ve ucuz gıdaya erişim hakkı, tüketiciler için soyut bir kavram olmaktan çıkacak ve elle tutulur bir gerçekliğe dönüşecektir. Bu bağlamda tüketici, kendi yararı için BTM'nin sunduğu olanakların en etken savunucusu olacaktır.

Tüm bunların yanında, doğayla, emekle ve ülkeyle dost, politika seçme erkini yeniden ülke içine taşıyan, "Bağımsız Türkiye İçin Bağımsız Tarım Modeli", taşıdığı içeriğe yüklenen anlamlar bağlamında, bu ülkenin gerçek demokratlarını ve aydınlarını da toplumsal tabanına taşıyabilecektir.

Çerçevesi çizilmeye çalışılan bu yaklaşımın, odağına sınıf analizini aldığı açıktır. Başka bir deyişle, antogonizma ya körleşerek sorun alanına çözüm sunma iddiası taşımamanın anlamsızlığı ortadadır.

Dr. Necdet ORAL'ın 8 yıllık titiz ve nitelikli emeğinin bir ürünü olan "Türkiye Tarımında Kapitalizm ve Sınıflar" adlı yapıtı, işte bu uzlaşmaz çelişki yumağına, o sonsuz karmaşaya, aydınlık bir ışık sunuyor. "Pusulâ"nın sağlamlığı, analitik çözümlemeyi zor suların kolayca çıkarıyor; sorunu ve emekten - alın terinden yana bir çözümlemeyi olanca yalnlığı ve gerçekliğiyle ortaya koyuyor.

Saygıdeğer dostuma, hiçbir zaman eksilmeyen özverisiyle birikimini, Ziraat Mühendisleri ODASI Tarım Politikaları Yayın Dizisi içinde bizlerle paylaştığı için içten teşekkürlerimi sunarım.

Kazananı ve kaybedeni belirleyen, oyunun kurallarıdır. Kurallar "adil" değilse, genellikle en çok emek verenler kaybederken, kağıtları dağıtanlar kazanır. Bu gerçeklik, kağıtlara sahip çıkmanın ve kuralları belirlemenin önemine işaret etmektedir...

Yararlı olması dileğiyle,

Dr. Gökhan GÜNAYDIN

Ziraat Mühendisleri ODASI

Yönetim Kurulu Başkanı

KİTAP TANITIMI II: PROF. MÜLÂYİMİN KOOPERATİFÇİLİK KİTABININ GÜNCELLEŞTİRİLMİŞ 5. BASKISI ÇIKTI!

Türkiye'de kooperatifçilik eğitimi veren üniversite, yüksek okul ve meslek liseleri öğretim görevlileri ve öğrencileri için artık vazgeçilmez bir kaynak haline gelmiş olan ayrıca, kooperatif yönetici ve çalışanları için de temel bir başvuru kitabı olan KOOPERATİFÇİLİK, güncelleştirilmiş 5. baskısı ile okurların hizmetine sunulmuş bulunmaktadır. Kitabın yazarı ve kooperatifçilik eğitimi konusunda hocaların hocası olarak isim yapmış olan Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayım, beşinci baskının önsözünde, bu yeni baskı ile okurlara 21. yüzyılın başında ülkemiz ve dünya kooperatifçiliğindeki en son durum ve gelişmelerin güncelleştirilerek verilmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Bundan önceki dördüncü baskısı 2003 yılında yapılmış olan ve mevcudu kalmadığı için özellikle üniversiteler tarafından yoğun bir biçimde talep edilen kitabın bu yeni baskısının, kooperatifçilik eğitimi alanında okurların gereksinimlerine her yönü ile doyurucu yanıtlar verecek bir başyapıt olarak hazırlanmış olması nedeniyle Sayın Mülayım'ı içtenlikle kutluyoruz.

Yetkin Yayınları arasında çıkan 655 sayfa ve şu dört bölümden oluşmakta:

- 1.Genel kooperatifçilik
- 2.Tarımsal kooperatifçilik
- 3.Tarım dışı kooperatifçilik
- 4.Türk kooperatifçiliğinin genel bir değerlendirmesi, sorunları ve öneriler

Prof. Mülayım, güncelleştirmelere hem ilgili bölümlerde metin içerisinde yer vermiş, hem de dipnotlarda bunlarla ilgili ayrıntılara ilişkin kaynakları belirtmiş. Bu güncelleştirmelere ilişkin birkaç örnek verelim:

Avrupa Kooperatif Statüsü: Avrupa Parlamentosu 2003 yılında Avrupa ülkelerinde bulunan tüm kooperatifler için bir örnek ana sözleşme (statü) hazırladı. Prof. Mülayım buna ilişkin gelişmeye, kitabın 105'inci sayfasında dikkat çekerek şu kısa değerlendirmeyi yapıyor: "Bu AB kooperatifçiliği alanında atılmış çok önemli bir adımdır. Çünkü bu statü (tüzük), bütün AB ülkeleri kooperatiflerinde doğrudan uygulanacak birçok hükümler içermektedir. Böyle bir statünün amacı, kooperatiflere sınır ötesi ve ülkelerarası yasal bir zemin oluşturmaktır. Ancak tekrar edelim ki, şimdilik bu AB Kooperatif Statüsü, mevcut ulusal kooperatif yasalarının yerine geçmemektedir.

İkinci bir ulusal birlik kurulması girişimi: Türkiye'de yedi tarımsal kooperatif merkez birliği 2005 yılında bir araya gelerek Türkiye Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliği (TARIMKOOP) adı altında ikinci bir ulusal birlik kurdular. Ancak, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği (TÜRKİYE KOOP), 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'na atıfta bulunarak (madde 77), birden fazla ulusal birlik kurulamayacağı gerekçesi ile İdare Mahkemesine başvurup kuruluşun iptalini talep etmiş ve mahkeme de TARIMKOOP'un tescil işlemini durdurmuştur. Prof. Mülayım bu gelişmeye kitabın 189 ve 601. sayfalarında yer vermekte ve buna ilişkin 189. sayfadaki dipnotta da TARIMKOOP'un geleceği konusunda "Dünya Bankası kredilerinden yararlanmak için yapay olarak oluşturulan TARIMKOOP'un bu nedenle geleceği belirsizlik taşımaktadır" demektedir. Ayrıca, kitabın 595-602. sayfalarında TÜRKİYE KOOP ile ilgili ilave bilgiler verilmektedir.

TSK ve Birliklerinin yeniden yapılandırılması: Kitapta, son yıllarda ülkemizde Dünya Bankası'nın da baskısı ile başlatılan Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin yeniden yapılandırılması konusu ayrıntılı biçimde irdelenmekte (sayfa 347-355), Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile ilgili 4572 Sayılı Kanun'da 2004 ve 2005 yılında bu amaçla yapılan değişikliklere de yer verilmektedir (sayfa 335-346). Bu bölümde Prof. Mülayım ayrıca, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile devlet arasındaki ilişkilerin tarihsel süreç içerisinde ilginç ve gerçekçi bir analizini yapmakta ve yeniden yapılandırma amacıyla kurulan ve "devlete bağlı olarak çalışan" Yeniden Yapılandırma Kurulu'nun bir an önce tümden kaldırılmasını istemektedir. Zira bu kurul, kitabın 355. sayfasında da belirtildiği gibi, 4572 sayılı Yasa ile dört yıllığına kurulmuş, ancak bu sürenin bitimi olan 2005 yılında çıkarılan 5290 sayılı yeni bir Yasa ile devamlı hale getirilmiştir. Prof. Mülayım, bu bölümde ve kitabın başka bölümlerinde, demokratik kooperatifçiliğe, kooperatiflerin temel ilkelerine ve kooperatif üst örgütlerinin güçlendirilmesine ve bir kooperatifler bankası kurulmasına duyulan gereksinmeyi sık sık yineliyor.

Temel kooperatif yasaları: Prof. Mülayım, bir geleneği sürdürüyor ve uygulamalara yardımcı olmak amacıyla, bundan önceki baskısında olduğu gibi, kitabın bu baskısında da temel kooperatif yasaları metinlerini, değişiklik yapılan maddeleri de ekleyerek okurlara sunuyor.

Yeni kooperatif türleri: Prof. Mülayım, kitabın kimi yerlerinde de ülkemiz için yeni sayılabilecek kooperatif türlerini, örneğin, çevre koruma kooperatiflerini (s. 573-75) ve sağlık kooperatiflerini (s.446-48) de tanıtıyor.

Ayrıntılar dipnotlarında: Prof. Mülayım, bir başka geleneği daha sürdürüyor ve kitapta önemli ayrıntıları dipnotları ile okura ulaştırmaya devam ediyor. Örneğin, kitabın, OR-KOOP ile ilgili güncelleştirilmesine dönük sayfalarındaki ayrıntılı ve ilginç dipnotlarına burada işaret etmek isteri (s. 473-77). Kitap sonuna eklenen 35 sayfalık ayrıntılı kaynakça da okurlara kitap hazırlanırken yararlanılan ya da kitapta atıfta bulunulan kooperatifçilikle ilgili yayınların ve yazarların bir listesini vermekte.

Kitabın son bölümünde Prof. Mülayım, Türk Kooperatifçiliğinin genel bir değerlendirmesini yapmakta, bugüne kadar çözümlenemeyen kooperatiflerin temel sorunlarını sıralayarak, bunlara ilişkin çözüm önerilerine yer vermektedir.

Prof. Mülayım'ı, KOOPERATİFÇİLİK temel kitabını güncelleştirdiği için tekrar kutluyoruz.

Hüseyin Polat
ILO Koop Uzmanı